

M HKA 2015 Jaarverslag

Inhoud

1	INLEIDING	8
2	AFDELINGSNIEUWS	14
2.1	PRESENTATIE	
2.1.1	Programming	
2.1.2	Productie-stagiaires in 2015	
2.1.3	Cinema Zuid	
2.2	ABCD	
2.2.1	Archiefwerking	
2.2.2	Bibliotheek	
2.2.2.1	Kunstafdeling	
2.2.2.2	Filmafdeling	
2.2.3	Collectiebeheer	
2.2.3.1	Nieuwe aanwinsten 2015	
2.2.3.2	Bruikleenverkeer	
2.2.3.3	Preventieve conservering	
2.2.3.4	Restauratie/conservatie	
2.2.3.5	Objectregistratie	
2.2.3.6	De Vrielynck collectie	
2.2.3.7	Panamarenkohuis in de Biekorfstraat	
2.2.3.8	Museaal Onderzoek	
2.2.4	M HKA Ensembles	
2.2.4.1	Algemeen	
2.2.4.2	Technische documentatie	
2.2.4.3	Onderzoek naar de mogelijke businessmodellen voor E.A.A.S.	
2.2.4.4	Best Case 2015: moscowbiennale.ensembles.org & 6th.moscowbiennale.ru	
2.2.4.5	Andere onderzoeksgebieden/applicaties 2015	
2.2.4.6	Microwebsites	
2.2.4.7	Muhka.be	
2.3	PUBLIEKSWERKING	
2.3.1	Communicatie en Marketing	
2.3.2	Pers	
2.3.3	Publiekszorg	
2.3.4	Maatschappelijke inbedding	
2.3.5	Bemiddeling	
2.3.6	Gidsenwerking	
2.3.7	Bemiddeling Extra Muros	
2.3.8	Stages bij Bemiddeling	
2.4	AFDELING ONDERSTEUNING	
2.4.1	Financiën en HR-beleid	
2.4.2	Organisatie en beleid	
2.4.3	Gebouw M HKA - Panamarenkohuis - Cinema Zuid	
2.4.4	Evaluatie infrastructuur	
2.4.5	M HKA Cyclus	
2.4.6	Veiligheid en welzijn op het werk	
2.4.7	Raad van Bestuur en Algemene Vergadering	
3	SOCIAAL-ECONOMISCH VERSLAG	48
3.1	Omzet (uitgaven versus inkomsten)	
3.2	Personeel	
3.3	Werkingskosten	
3.4	Groei subsidies en toelagen	
3.5	Kunstenaars	

4	VERWERVINGEN - BRUIKLENEN 2015	54
4.1	Aankopen 2015	
4.2	Schenkeningen 2015	
4.3	Werken in bruikleen aan het M HKA	
4.4	Bruiklenen 2015	
	4.4.1 Langdurige bruiklenen 2015	
	4.4.2 Tijdelijke bruiklenen 2015	
5	BEZOEKERSAANTALLEN 2013-2014-2015	70
5.1	Bezoekerscijfers - overzicht 2013-2014-2015	
5.2	Bezoekerscijfers - extra muros projecten 2015	
5.3	Overzicht bezoekerscijfers per tentoonstelling 2015	
5.4	Bezoekerscijfers - zaalverhuur zonder bezoek aan tentoonstelling	
6	M HKA TENTOONSTELLINGEN	78
6.1	Ricardo Brey - Op de bodem van de hemel	
6.2	Jan Fabre - Stigmata, Acties & Performances 1976-2013	
6.3	Fremdkörper: werken uit het atelier van Bernd Lohaus	
6.4	Charlotte Posenenske - Vierkante Buizen Reeks DW	
6.5	Fabrice Hyber - De vorm van de woorden	
6.6	De Welvaartsstaat	
6.7	Hussey Bahri Alptekin - Democratische Luxe	
7	M HKA COLLECTIEPRESENTATIE	94
7.1	Recente aanwinsten	
8	IN SITU	98
8.1	Otobong Nkanga - Kneuzingen en glans	
9	LODGERS (6 ^{de} verdieping)	102
9.1	LODGERS #1 MER. Paper Kunsthalle (Gent)	
9.2	LODGERS #2 bolwerk (Antwerpen)	
9.3	LODGERS #3 Apparent Extent (Keulen)	
10	INBOX	110
10.1	Wout Vercammen - A well-considered idea of an exhibition in 3 parts	
10.2	Boekvoorstelling Stef Driesen	
10.3	De Biopoëtica van Alain Arias-Misson	
10.4	Maono 02012-02014 - visie, missie, creatie	
10.5	Philippe Van Wolputte: Temporary Penetrable Exhibitions Spaces/ Behind The Lines 2005-2015	
10.6	Rein Dufait: Je zou er bij moeten staan	
10.7	Kunstbende	
10.8	Bie Michels: 3 ruimten in het kader van De Alzheimer Code	
10.9	Frank JMA Castelyns: Articulation	
10.10	Georges Smits	
11	KUNSTWERK VAN DE MAAND IN HET M HKA FE	120

12	EXTRA MUROS	124
12.1	M HKA in het Paleis op de Meir	
12.2	Visite - Herzele	
12.3	56 ^{ste} Biënnale voor beeldende kunsten in Venetië	
13	EVENEMENTEN	130
13.1	Structurele evenementen	
13.1.1	Art's Birthday	
13.1.2	Arist Talks	
13.2	Occasionele evenementen	
13.2.1	Antwerp Art Weekend	
13.2.2	Boekpresentatie Aesthetic Justice Intersecting Artistic and Moral Perspectives	
13.2.3	ARTtube Academie	
13.2.4	Opera Vlaanderen, M HKA en deSingel geven vluchtelingen een gezicht	
13.2.5	Voorstelling boek en multiple Kati Heck	
13.2.6	Bezetting M HKA door studenten van de Kunsthumaniora	
13.3	EVENEMENTEN BEMIDDELING	
13.3.1	RE/turn: Een dansvoorstelling over dementie: zonder geheugen geen verleden, en zonder verleden geen toekomst...	
13.3.2	Kunstbende meets M HKA	
13.3.3	Erfgoeddag	
13.3.4	Museumnacht	
13.3.5	Cultuurmarkt	
13.3.6	Museumnocturnes voor het onderwijs	
13.3.7	MUKA Prints	
13.3.8	Kunstendag voor kinderen	
13.3.9	Avant-garde stadswandeling	
13.3.10	Bezoekersprogramma Meet Me @ M HKA, rondleidingen voor mensen met beginnende dementie en hun mantelzorger	
13.3.11	Museum E! - structurele samenwerking tussen het woonzorgcentrum Immaculata in Edegem en het M HKA, artist in residence in 2015: Karel Verhoeven	
14	PUBLICATIES	146
14.1	Flankerende publicaties	
14.1.1	Ricardo BREY - Qué Le Importa Al Tigre Una Raya Más - The Futility of Good Intentions	
14.1.2	Jan Fabre. Stigmata. Acties & Performances 1976-2013	
14.1.3	De Welvaartsstaat	
14.1.4	Hüseyin Bahri Alptekin - Democratische Luxe	
14.2	Tijdschriften	
14.2.1	AFTERALL	
14.2.2	E-flux	
15	ARTtube	150

16	CINEMA ZUID	154
16.1	Filmhistories	
16.2	Reeksen	
16.3	Off-Stream	
16.4	Re-Run	
16.5	Matinees	
16.6	Zazie op Zondag	
16.7	Te Gast	
16.8	Evenementen	
16.9	De zomer van Cinema Zuid	
16.10	Het filmeducatief aanbod van Cinema Zuid	
16.11	Bemiddelings- en communicatieinstrumenten	
16.12	Samenwerkingen	
16.13	Persaandacht	
17	EXTERNE WAARDERING	166
17.1	Vragen aan de instelling en medewerkers	
17.2	Buitenlandse werkopdrachten	
17.3	Bezoek aan toonaangevende kunstmanifestaties en tentoonstellingen in binnen- en buitenland	
17.4	Opleidingen en leermogelijkheden binnen en buiten de instelling	
18	ORGANOGRAM	176
19	SEMI-VASTE MEDEWERKERS M HKA	180
19.1	PWA-medewerkers	
19.2	Jobstudenten	
19.3	Vrijwilligers	
20	VRIENDEN VAN HET M HKA	186
21	BEDRIJVENCLUB EN SPONSORWERVING	194
21.1	Activiteiten	
21.2	Ledenaantal	
21.3	Leden	
21.4	Specifieke sponsoring	
21.5	M HKArt Circle	
22	NOCTURNES EN VERHUUR ACCOMMODATIE	204
23	FOTOCREDITS	212

1 Inleiding

2015 is voor het M HKA een overgangsjaar.

Minister van Cultuur Sven Gatz spreekt in zijn Beleidsnota Cultuur van eind 2014 zeer klare taal over het M HKA, dat hij ziet als zijn *“kerninstrument voor het beheer en onderzoek van het hedendaagse kunstpatrimonium van de Vlaamse Gemeenschap, met een museale toekomst, met een permanente collectie die de landelijke ontwikkelingen in hun internationaal perspectief toont, waarbij de dimensie van onderzoek en de archiefwerking in het bijzonder op het vlak van kunstenaarsarchieven een focus blijven en geïntensifieerd moeten worden.”* Los daarvan zegt hij in deze beleidsnota ook over de instellingen van de Vlaamse Gemeenschap dat hij heldere ambitieniveaus wil, deze *“zullen vervolgens de nodige infrastructurele, personele en financiële capaciteit krijgen om de ambities waar te maken.”*

Op 27 januari 2015 rondt de Raad van Bestuur in antwoord op de vraag van de minister zijn visietekst af over de toekomstige infrastructuur van het M HKA, geïnformeerd door het substantiële onderzoek hieromtrent dat Labo A uit Gent in 2014 afrondde op initiatief van de Vlaams Bouwmeester, en gesterkt door de bevestiging in de beleidsnota cultuur van het belang dat wordt gehecht aan de inhaalbeweging op het vlak van infrastructuur, waarbij voor het M HKA wordt vermeld dat deze in studiefase is. De Raad van Bestuur stelt voor dit traject meteen te concretiseren.

Op 18 juni verduidelijkt de minister naar de Raad van Bestuur zijn toekomstvisie omtrent het M HKA en vraagt hij het M HKA bijkomend onderzoek.

Zijn uitgangspunten zijn:

- geen dubbelscenario (een museum van hedendaagse kunst én een centraal onderzoeksdepot); het depot moet niet noodzakelijk bij het museum gesitueerd zijn;
- geen overzichtsmuseum, maar een museum (als sociale plek) met een permanente collectiepresentatie van sleutelwerken én met een tijdelijke expositie; hierbij afstemmen met Mu.ZEE als complementaire toonplek voor hedendaagse kunst;
- kerninstrument voor beheer en onderzoek van het hedendaags kunstpatrimonium van de Vlaamse Gemeenschap en voor kunstenaarsarchieven;
- uitklaren van een samenwerkingsmodel met het KMSKA, Mu.ZEE, Argos en het Fotomuseum;
- exploreren van het M HKA als verzamelgebouw met meerdere functies onder een dak (cf. mogelijke ruimtelijke ontwikkelingsscenario's studie Vlaams Bouwmeester).

De minister vraagt het M HKA een onderzoek dat op volgende vragen dient te antwoorden:

- Inhoudelijk: inhoudelijke herpositionering van het M HKA. Welke functies? Hoe positioneren ten opzichte van het KMSKA, Mu.ZEE, Argos en het FotoMuseum? Welk organisatiemodel?
- Infrastructureel: welke infrastructuurnoden? Welke invulling (onder andere op basis van functies)? Welke locatie? Welke oppervlakte? Welk budget?

De minister zegt toe om vervolgens op basis hiervan een technisch vooronderzoek uit te zullen schrijven met exacte becijfering van de financiële gevolgen van het infrastructuurproject.

De Raad van Bestuur van het M HKA beslist om het gevraagde bijkomend vooronderzoek extern te laten voeren en schrijft hiertoe een *tender* uit. In juni 2015 wordt dit onderzoek toegewezen aan TouchTime en IDEA Consult die hun kennis en expertise bundelen voor het uitwerken van deze opdracht.

Op 22 september 2015 wordt fase 1 voorgelegd aan de Raad van Bestuur en bediscussieerd, op 16 en 26 november wordt fase 2 voorgelegd en bediscussieerd.

Op 11 december 2015 worden deze resultaten voorgelegd aan het kabinet.

Op de Raad van Bestuur van 25 januari 2016 worden de definitieve conclusies van het onderzoek besproken, en wordt ook fase 3 voorgesteld. De neerslag van deze laatste fase heeft de vorm van een voorstel tot *tender* voor het door de minister toegezegde technisch vooronderzoek. Op 10 februari zal de Raad van Bestuur deze documenten definitief goedkeuren. Op 24 februari 2016 zullen ze worden overhandigd aan de minister.

In de loop van het jaar wordt aangekondigd dat de lopende beheersovereenkomst zal worden verlengd tot 2018.

De tussentijdse evaluatie van de beheersovereenkomst door de administratie is zeer positief. Waar er tekorten worden vastgesteld, zijn deze vaak verbonden met een te beperkte capaciteit. Ook uit de zelfevaluatie door het M HKA blijkt dat de meeste actiepunten van de beheersovereenkomst reeds werden aangepakt.

Het M HKA zet in 2015 belangrijke stappen in het beleidsmatig gewenste musealiseringstraject. Het voorbije decennium legde het reeds een solide basis hiervoor door de systematische inventarisering en uitbouw van de collectie en de collectiewerking die in 2013 voorlopig werd afgerond met een nieuwe collectiecatalogus en een uitgewerkt collectiebeleidsplan. Nu is het de kwestie om het M HKA geleidelijk verder in een museale *mindset* te plaatsen.

De achterliggende logica is dat een instellingsopbouw over vele jaren verloopt en dat niet mag gewacht worden tot er een museale infrastructuur is om de werking en verwachtingspatronen in deze zin om te buigen. Daarom wordt een traject gelopen om in de huidige infrastructuur — typologisch een kunsthallinfrastructuur — toch al een embryo van een meer museale werking en *look and feel* te bereiken. Er wordt gewerkt rond drie wezenlijke deficitien: een museaal tijdsgevoel dat de snelheid van het moment moet overstijgen, een aanzet van vaste collectiepresentatie en een behoorlijke ontvangstinfrastructuur voor het publiek. Deze deficitien kunnen best worden aangepakt op de gelijkvloerse verdieping, met de tweede verdieping dan als locatie van grote tentoonstellingen. Daarom wordt beslist te streven naar een herinrichting van de gelijkvloerse verdieping. Er wordt hieromtrent contact opgenomen met Toerisme Vlaanderen.

In voorbereiding op deze verhoopte herinrichting, neemt het M HKA zich voor om in 2015 alvast twee belangrijke elementen van de communicatie op een hoger niveau van professionaliteit te brengen. Het beschikt niet over een coherente huisstijl wat de processen op het vlak van drukwerk en digitale vormgeving minder performant dan mogelijk maakt. Het heeft een website die niet meer beantwoordt aan hedendaagse verwachtingen. Het huisstijltraject wordt gelopen, maar de Raad van Bestuur kan zich niet vinden in de resultaten en het wordt daarom *on hold* gezet. Het websitetraject dient ten gevolge hiervan aangepast, het vindt een doorstart en zal in 2016 tot een nieuwe website met sterk verhoogde functionaliteit leiden.

De belangrijkste stappen naar een meer museale werking worden in 2015 echter gezet op het vlak van de door minister Gatz gewenste versterking van onderzoek en werking met kunstenaarsarchieven. Het M HKA rondt de inventarisering af van het Panamarenko-archief dat kon worden verworven via het topstukken- en sleutelwerkendecreet. Bijkomend verwerft het M HKA het Panamarenko-archief van Ronny Van de Velde. Met deze inventarisering is een *best case* gerealiseerd in het deelveld van kunstenaarsarchieven dat in Vlaanderen extreem deficitair is.

In oktober 2015 wordt Anja Schneider aangeworven die de volgende vijf jaar een doctoraat in *curatorship* zal maken binnen de onderzoekscel Allan Sekula die met de KU Leuven werd opgericht, en die het dubbelensemble *Ship of Fools/The Dockers' Museum* zal onderzoeken. Het M HKA is hiermee het enige Vlaamse museum dat een project heeft lopen gesubsidieerd door het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek.

In het najaar 2015 start het M HKA al met het uitschrijven van een discussienota over museaal onderzoek, een speerpunt voor 2016.

De software waarmee het M HKA zijn onderzoek structureert, ensembles.org, wordt verder ontwikkeld om haar extern aanbieden, teneinde zo het gestructureerd multidisciplinair onderzoek in netwerkverband te stimuleren en op middellange termijn deze diensten beschikbaar te kunnen stellen aan externe kleine en middelgrote organisaties in binnen- en buitenland. Dit project, *Ensembles As A Service/EAAS*, is gebaseerd op de notie *Software as a Service*, soms ook *Software on Demand* genoemd. Ensembles.org wordt verder ingezet binnen de eigen werking, en er worden voorbereidingen getroffen om hier in 2016 een stap te kunnen zetten naar de ontsluiting via microwebsites. Daarmee zal een volgende stap worden gezet in de ontwikkeling van publieksgerichte formats om onderzoek zichtbaar te maken, zoals eerder al gebeurde met de mede-oprichting door het M HKA van het collectieve video-platform ARTtube waarvoor in 2015 door het M HKA 8 video's werden gerealiseerd.

In de verwervingen wordt verder gezocht naar een evenwicht tussen internationale en landelijke verwervingen. Het minimale aankoopbudget van de Vlaamse Gemeenschap wordt vervolledigd door schenkingen — onder andere een installatie van de Congolese kunstenaar Jean Katambayi door de Vrienden van het M HKA — en accidentele kleine eigen aankopen. Bij de aankopen voor de Vlaamse Gemeenschap wordt vooral gefocust op museale topwerken van Vlaamse (onder anderen Wout Vercammen en Ricardo Brey) en internationale kunstenaars (onder anderen Imran Quereshi). Dankzij de structurele samenwerking met de V-A-C Foundation uit Moskou kan het M HKA een ensemble verwerven van de opkomende kunstenares Taus Makhacheva, waarvan een werk, de video *Tightrope* vervolgens wordt ingebracht in een gemeenschappelijke verwerving met het Van Abbemuseum in Nederland van een belangrijk nieuw werk van de kunstenares.

Het M HKA werkt ook gefaseerd verder aan de optimalisering van behoud en beheer van de collectie. Het stapt daartoe in het internationale depotproject RE-ORG, georganiseerd vanuit het ICCROM. Het wegvallen van de collectiemedewerker voor de Collectie Vrielynck werd deels gecompenseerd door een samenwerkingsverband met de onderzoeksgroep Visuele Poëtica van de Universiteit Antwerpen waardoor het M HKA deel uitmaakt van een Europees Cultureel Erfgoed-project rond de magische lantaarn.

Het M HKA heeft verder een structurele inbreng met grote redactionele impact in de mediaplatformen *Afterall*, het Anglo-Amerikaanse kunsttijdschrift, en in *L'Internationale online*, het webplatform van de Europese museumconfederatie waarvan het deel uitmaakt. Deze engagementen zijn niet enkel een bron van informatie en van deelname aan internationale reflectie, ze maken het het M HKA ook mogelijk de eigen werking te communiceren, af te toetsen en beter te kaderen.

In de tussenperiode tussen het ontwikkelingstraject van de collectie met tijdelijke presentaties dat liep tot 2013 en de verhoopte herinrichting van de gelijkvloerse verdieping die een heldere plaats aan de collectiewerking zal toekennen, werden in 2015 op de gelijkvloerse verdieping een aantal collectiegerelateerde expo's gerealiseerd: *Fremdkörper*, met werken uit het

atelier van Bernd Lohaus, *Vierkante Buizen Reeks DW* van Charlotte Posenenske, *De vorm van de woorden* van Fabrice Hyber, *Stigmata, Acties & Performances 1976-2013* van Jan Fabre en *Recente Aanwinsten*.

Eveneens deel van deze omslag is het nieuwe format IN SITU. Met het afronden van de grote tijdelijke collectiepresentaties, verdween ook de mogelijkheid om jongere kunstenaars te presenteren via interventies hierin. De twee rechterzalen, met de puntzaal als de grootste en meest atypische zaal van het museum, worden als compensatie daarvoor in de toekomst voorbehouden voor middelgrote tentoonstellingen van jonge en *mid-career* kunstenaars, waarbij de productie van nieuw werk en experimentele presentatie vooropstaat. Otobong Nkanga was hiervoor een indrukwekkende start.

Wat tentoonstellingen betreft, realiseert het M HKA in 2015 verder twee grote monografische tentoonstellingen en een groepstentoonstelling. *De Welvaartsstaat* zoekt een reflectie op deze kernnotie die de — impliciete — onderlegger blijft voor zowel de parlementaire democratie als voor publieke culturele instellingen zoals het M HKA. Het M HKA maakt de eerste grote overzichtstentoonstelling in Vlaanderen van de sinds eind jaren 80 in Vlaanderen wonende kunstenaar van Cubaanse oorsprong Ricardo Brey, die al in 1997 de Prijs beeldende kunst van de Vlaamse Gemeenschap kreeg. Het maakte voor Europalia Turkije ook een overzichtstentoonstelling van Hüseyin Bahri Alptekin, sleutelkunstenaar in de hedendaagse Turkse kunst en referentie voor de civiele maatschappij in Turkije.

Het INBOX-concept in het zaaltje boven het M HKA FE geeft al ruimte voor een receptieve programmering van waardevolle initiatieven uit het veld, en waaraan meestal, al dan niet reflectieve, momenten zijn gekoppeld, performances, concerten, debatten of kunstenaarsgesprekken, boek- of multipel-presentaties. Ook voor de zalen op de vijfde en zesde verdieping wordt in 2015 een receptieve programmering opgezet. Vanuit het *Leitmotiv* 'Open huis' wordt hier het LODGERS-programma opgestart, in samenwerking met AIR Antwerpen, waarbij organisaties en initiatieven uit de regio Benelux-Rijnland worden uitgenodigd, die zich richten op artistieke producties en opdrachten maar geen eigen tentoonstellingsruimte hebben. Het M HKA slaagt er hierdoor steeds beter in om ook in het hoofdhuis de mix tussen heldere eigen programmering en openheid voor het veld in evenementiële momenten te realiseren die al enkele jaren het handelsmerk is geworden van zijn afdeling Cinema Zuid.

Tot slot dient nog aangestipt dat het M HKA ook buiten de eigen muren actief is. In 2015 gaf het M HKA 134 werken van de collectie in langdurige bruikleen aan 17 publieke en/of semi-publieke instellingen. Er werden 127 werken uit de M HKA-collectie ingezet in 18 internationale tentoonstellingen, en 227 werken in 42 lokale tentoonstellingen. Ook de traditie van *Visite*, waarbij zowel de collectie van het M HKA als de expertise van het M HKA-team buiten de muren van het museum ingezet worden, werd voortgezet, met het project *Voor(bij) Woorden*, in Herzele en Ressegem.

Inzake organisatie, *last but not least*, worden in 2015 opnieuw structureel stappen gezet, onder meer op het vlak van evaluaties, nu uitgerold naar de hele organisatie; van projectwerking, waarbij een planningsinstrument voor projectwerkgroepen wordt ontwikkeld en geïmplementeerd; van ICT, met een *Disaster Recovery Plan* voor de ICT-infrastructuur van het M HKA; en van fondsenwerving, met de installering van de werking van de M HKArt Circle.

2 Afdelingsnieuws

2.1.1 Programmering

Elk jaar opnieuw zorgt M HKA voor een verrassend en veelzijdig aanbod aan tentoonstellingen en daaraan gerelateerde activiteiten. En elk jaar weer wordt een inspanning geleverd om vertrekend vanuit ideeën via diepte-onderzoek de vertaalslag te maken naar visuele projecten geadresseerd zowel aan experts als aan een ruim publiek. Spek naar ieders bek maar steeds buiten het vaarwater van oppervlakkig spektakel! Zo worden o.m. de bevindingen van de research die aan elk project voorafgaat, publiek gemaakt in óns spectaculaire paradepaardje, de M HKA Ensembles.

En telkens weer wordt de totaliteit aan formats — grote en kleine exposities, collectietentoonstellingen, evenementen, kunstenaarsgesprekken, symposia, publicaties, film... — kritisch geëvalueerd door het M HKA-team met de intentie om in de toekomst tot een nog betere werking en resultaten te komen.

2015 was op dit vlak niet anders en zo kwamen we tot een deelse herziening en herlokalisering van formats en activiteiten. Aangezien de geplande verbouwingen om het gelijkvloers te optimaliseren én te restaureren noodzakelijk, omwille van financiële tekorten, een jaar uitgesteld werden, was de situatie nogal confuus en moesten we er ons bij neerleggen dat niet alle nieuwe plannen in 2015 zouden gerealiseerd worden. Dit bracht er ons toe om de succesvolle, gelijkvloerse tentoonstelling **Panamarenko Universum** tot einde maart te verlengen. Dit bleek een goede beslissing want het staartje van deze vlieger bracht tussen januari en maart 2015 nog meer dan 50.000 bezoekers over de vloer.

Als prelude op de toekomstige presentaties — in de te verwachten nieuwe ruimtelijke indeling van het gelijkvloers — die zullen focussen op collectiewerken, werden na Panamarenko een aantal **collectie gerelateerde expo's** gerealiseerd: nl. *Fremdkörper*, met werken uit het atelier van Bernd Lohaus (zie hoofdstuk 6.3), *Vierkante Buizen Reeks DW* van Charlotte Posenenske (zie hoofdstuk 6.4), *De vorm van woorden* van Fabrice Hyber (zie hoofdstuk 6.5), *Stigmata, Acties en Performances 1976-2013* van Jan Fabre (zie hoofdstuk 6.2) en *Recente Aanwinsten* (zie hoofdstuk 7.1).

De twee rechterzalen, met de puntzaal de grootste en meest atypische zaal van het museum, werden vanaf de herfst 2015 voorbehouden voor het nieuwe format **IN SITU**. Voor deze reeks middelgrote tentoonstellingen van jonge en midcareer kunstenaars, waarbij de productie van nieuw werk en experimentele presentatie vooropstaat, gaf *Otobong Nkanga* (zie hoofdstuk 8.1) het startschot met de expo *'Kneuzingen en glans'*.

Logisch gevolg van deze herschikkingen was om vanaf februari 2015 de **grote, monografische of groepsexposities** te verhuizen naar de eerste verdieping. Eerste in de rij *Ricardo Brey – Op de bodem van de hemel* (zie hoofdstuk 6.1) presenteerde voor het eerst een grootschalig beeld van het oeuvre van Brey. Niet alleen in M HKA, maar ook op twee uitzonderlijke locaties extra muros nl. in de Antwerpse barokkerk Sint-Paulus en in het Koninklijk Atheneum van Antwerpen. Deze tentoonstelling bood niet alleen een mooi overzicht van 35 jaar coherent oeuvre, maar leidde ook tot het opstarten van een uitzonderlijke vrijwilligerswerking waarbij meters en peters van Brey's 'Boxes' dagelijks deze dozen, waarin een veelheid aan tekeningen, boeken, plastische en performatieve voorstellen, ontvouwd werden voor het publiek.

Tweede in rij was de expo *De Welvaartsstaat* (zie hoofdstuk 6.6) een tentoonstelling georganiseerd door M HKA in het kader van 'The Uses of Art' een project van het Europese Museumnetwerk L'Internationale. Ze bracht werk samen van acht kunstenaars uit verschillende generaties die onderwerpen behandelden die relevant zijn in de huidige wereldcontext. Een eerder hoogdrempelig en niet voor de hand liggend thema, bovendien aangevuld met heel wat archiefstukken, noodde tot het raadplegen van de (democratische) publicatie voor meer inzicht.

De derde grote tentoonstelling *Democratische Luxe* van de Turk *Hüseyin Bahri Alptekin* (zie hoofdstuk 6.7) liet ons kennismaken met het overzichtsoeuvre van een kunstenaar die de ingrijpende gevolgen van het mondiale kapitalisme op het alledaagse observeerde en vorm gaf in 'plastische kunst' die de prozaïsche materiële kwaliteiten weerspiegelt van de 'globale rommel' die de stroom van het transnationale vrijemarktkapitalisme met zich meebrengt.

Eerder al werd beslist om de bovenste verdiepingen van het M HKA op te delen en gratis toegankelijk te maken. Waar de bovenste zaaltjes verleden jaar ingezet werden voor dialogen tussen gevestigde en minder bekende kunstenaars werd er in 2015 voor geopteerd, ons leidmotiv 'Open Huis' trouw, om er het **LODGERS-programma** (zie hoofdstuk 9.1-4) onder te brengen. Organisaties en initiatieven uit de regio Benelux-Rijnland, die zich richten op artistieke producties en opdrachten maar geen eigen tentoonstellingsruimte hebben, worden in de LODGERS-ruimtes uitgenodigd om er hun praktijk aan een publiek te toetsen en ermee in interactie te gaan. De residenten die we onderdak boden, waren *MER*, *Paper Kunsthalle* uit Gent, *Bolwerk* uit Antwerpen, *Apparent Existent* uit Keulen en *School of Missing Studies* uit Rotterdam. Performances, concerten, publicaties, gesprekken, live radio-uitzendingen, videostreaming, filmvertoningen, ateliers lardeerden dit initiatief bijna doorlopend, wat resulteerde in een boeiend proces nieuwe samenwerkingsverbanden en vooral een onstuitbare dynamiek.

In het zaaltje naast M HKAFE, dat ook gratis toegankelijk is, continueerden wij het **INBOX-concept** (zie hoofdstuk 10.1-10). Deze plek reserveren wij voor diverse, verrassende mini-expo's — éénmalig of in reeks — met een duur van één tot maximaal vier weken. Aan deze kleine presentaties zijn meestal, al of niet reflectieve, momenten gekoppeld: performances, concerten, debatten of kunstenaarsgesprekken, boek- of multipelpresentaties, doctoraatsverdedigingen...). Met deze presentaties, elf in 2015, kunnen we kort op de bal spelen en spreken we nieuwe bezoekers aan met activiteiten die zowel gericht zijn op een breed als op een niche-publiek. Bovendien bevordert dit format het creëren van nieuwe netwerken met externe partners, ook spelers buiten het domein van de beeldende kunst als muzikanten, filosofen, wetenschappers, schrijvers, sociologen... Dit INBOX-concept is ook letterlijk verrijkend voor M HKA. Het is niet alleen een stimulans voor schenkingen — in 2015 kreeg het museum in deze context werken van Alain Arias Misson en van Georges Smits — maar meer dan eens leidden INBOX-activiteiten ook tot uitgave van boeken, affiches, uitnodigingen door de externe partners. Deze edities waren meer dan welkom vermits M HKA hiervoor geen eigen middelen kon inzetten. Daarenboven genereerden we met de INBOX-presentaties ook welgekomen, extra persaanacht en bijgevolg extra publiek. Een initiatief dus met minimale inzet, maar met maximale resultaten...

Collectie-collega Leen De Backer zorgde ook in 2015 onder de noemer **Kunstwerk van de Maand** (zie hoofdstuk 11) voor twaalf maandelijkse presentaties in M HKAFE die inspeelden zowel op het reilen en zeilen in M HKA als in de wereld.

In het kader van **Extra Muros**, waarbij zowel de collectie van M HKA als de expertise van het M HKA-team buiten de muren van het museum ingezet worden, werden in het voorjaar in het kader van *Visite* (zie hoofdstuk 12.2), onder de titel 'Voor(bij) Woorden', sleutelwerken uit de M HKA-collectie getoond in de Wattenfabriek in Herzele evenals in de Pastorie en de Sint-Mauritiuskerk van Ressegem.

In de zomer werd een nieuwe samenwerking opgestart met Herita in het Paleis op de Antwerpse Meir (zie hoofdstuk 12.1). Dit gebouw huisvestte het voormalige ICC, de eerste publieke instelling voor hedendaagse kunst in Vlaanderen. Hierop inspelend toonde het M HKA er, in het Blauwe Salon, nieuwe aanwinsten, also verwijzend naar het ter ziele gegane ICC, de voedstermoeder van M HKA.

In het najaar werkte M HKA ook mee i.s.m. Hans De Wolf, curator, aan 'The Revenge of the Common Place' een tentoonstelling in het nevenprogramma van de 56ste Biënnale van Venetië en participeerde M HKA-curator Anders Kreuger er, in de aanloop van de retrospectieve Robert Filliou gepland in M HKA in 2016, aan 'Salon Suisse#4' geïnitieerd door Pro Helvetia in het Venetiaanse Palazzo Trevisan (zie hoofdstuk 12.3).

Wat de **structurele evenementen** betreft werd de samenwerking met 'Champ d'Action' in 2015 opgeschort omdat deze vereniging dit jaar uit de subsidieboot viel en M HKA dit financieel tekort niet kon opvangen. *Art's Birthday* (zie hoofdstuk 13.1.1) bleef wel verder leven en in het kielzog daarvan sierde het werk 'Tranen uit de Schelde' van Nel Aerts gedurende het ganse jaar de 'Scheldegevel' van het M HKA.

Ook de reeks *Artist Talks* (zie hoofdstuk 13.1.2) werd succesvol verdergezet. In samenwerking met een aantal Antwerpse galerijen gingen acht kunstenaarsgesprekken door in het auditorium, telkens op donderdagavond en telkens met kunsthistoricus Johan Pas als moderator.

Daarnaast werden nog diverse **occasionele evenementen** (zie hoofdstuk 13.2), momenten van reflectie of artistieke creatie ingelast. Deze activiteiten worden zowel geïnitieerd door de afdeling Presentatie (zie hoofdstuk 13.2.1-6) als door de collega's van Bemiddeling (zie hoofdstuk 13.3.1-11). Ze omvatten zowel boekpresentaties als performances, workshops en studiedagen, mini-expo's, projecties, dansvoorstellingen als debatten en symposia. Dit jaar werd M HKA op 20 november zelfs zowat gekraakt door de studenten van de Kunsthumaniora (zie hoofdstuk 13.2.6). Deze bezetting maakte heel wat ophef, ook in de pers, maar beschouwden wij als een logische consequentie van ons motto 'Open Huis'.

In 2015 realiseerde M HKA traditiegetrouw ook verschillende **publicaties**. De verlenging van de Panamarenko-retrospectieve leidde tot een tweede druk van het begeleidende boek. Naar aanleiding van de expo Ricardo Brey werd een Engelstalig boek met Nederlandse tekstbijlage gepubliceerd (zie hoofdstuk 14.1.1). Bij de tentoonstelling van Jan Fabre werd een lijvig boek uitgegeven door Skira. Het M HKA zorgde ook hier voor een Nederlandse tekstbijlage.

Voor de tentoonstellingen 'De Welvaartstaat' en 'Hüseyn Bahri Alptekin' werden kleinere, 2-talige boekjes gerealiseerd die in het eerste geval te koop aangeboden werden aan de democratische prijs van 2 euro en voor wat Alptekin betreft zelfs gratis, als bezoekersgids, aan het publiek werden aangeboden.

Ook het engagement met het Engelstalige internationale **kunsttijdschrift** *Afterall. A Journal of Art, Context and Enquiry* (zie hoofdstuk 14.2.1) waarvan M HKA co-uitgever en M HKA-curator Anders Kreuger één van de redacteurs is, werd verdergezet. In 2015 werd o.m. aandacht besteed aan kunstenaars Lawrence Abu Hamdan en Arturas Raila die beide in M HKA werd toonden en werd een debat gepubliceerd met de directeurs van het Europese museumnetwerk L'Internationale waar M HKA deel van uitmaakt.

Daarnaast publiceerden wij ook nr. 25 van M HKAzine, ons huistijdschrift dat in woord en beeld vertelt over het reilen en zeilen in het museum, maar ook een platform is voor kunstenaars en projecten die we graag in de kijker stellen. De cover van dit voorlopig laatste nummer van M HKAzine — voor 2016 wordt een nieuwe vorm van het tijdschrift met een andere periodiciteit uitgebreed — werd ontworpen door Anne-Mie Van Kerckhoven.

Het collectieve video-platform **ARTtube** (zie hoofdstuk 15) gelanceerd in 2012, werd verder uitgebouwd en kent een groeiend succes. In 2015 werden door M HKA 8 filmpjes, gelinkt aan tentoonstellingen en activiteiten in het museum, geproduceerd, o.m. over Ricardo Brey, De Welvaartsstaat, Alptekin...

Op personeelsvlak valt enerzijds te melden dat een vacature werd ingevuld: de Italiaanse Giulia Bellinetti, die eerder stage liep in M HKA, werd aangeworven als productiemedewerkster. Anderzijds werd het takenpakket van presentatiemedewerkster Sabine Herrygers uitgebreid met een productietaak: zij volgt nu ook de producties i.v.m. de INBOX-projecten op.

2015 was voor M HKA en Cinema Zuid een jaar gevuld met vele diverse projecten en activiteiten die voor veel dynamiek en positieve energie zorgden. Vandaar ook meer dan 106.000 bezoekers over de vloer! En op naar beter en meer in 2016: het denderend succes van de eerste expo's van dit jaar nl. The Gap en Kati Heck & Vaast Colson gaan alvast de goeie richting uit.

2.1.2 Productie – stagiaires in 2015

Sinds een zestal jaar stelt de productiecel op regelmatige basis stagiaires te werk bij de voorbereiding en uitvoering van de 'grote tentoonstellingen'. Deze stagiaires komen zowel uit binnen- als (overwegend) buitenland en zijn meestal vrouwelijke studenten.

Als museum vinden wij het belangrijk om studenten de mogelijkheid te geven om praktische ervaring op te doen op de werkvloer. En wij kijken erop toe dat ze het maximale uit deze stage kunnen halen. Om deze reden worden ze ook zeer nauw bij de werking betrokken en geven we ze relatief veel verantwoordelijkheid. Hierdoor leren de stagiaires om verantwoordelijkheid te nemen, zelfstandig te werken, en leren ze het belang van accuraat te werken. Er wordt zeer sterk de nadruk gelegd op opvolging, elke dag opnieuw, zelfs van de kleinste taken. Onze ervaring leert dat de stagiairs doorgaans zeer tevreden hun stage beëindigen en merken dat ze veel praktische ervaring hebben opgedaan. Het belangrijkste is dat ze hun stage eindigen met een positief gevoel, zowel over het leerproces, als over het M HKA als instelling, en dat ze er op een positieve manier op terugblikken en er positief over praten.

Ilaria Goglia (1982), Vitulano, Italy

(behaalde reeds haar diploma, veel werkervaring)

Master Degree in Management of Arts and Cultural Heritage,

Master Degree in history of Art, Sapienza University of Rome, 2012

Master AICCRE in Europroject Managment (2013), universiteit Venetië

Stageperiode: januari 2015 — eind mei 2015

Ligia Poplawska (17/11/1994), Gdansk, Poland

Bachelor of Art History, University of Gdansk, Poland (2013-2015)

Stageperiode: juni — eind augustus 2015

2.1.3 Cinema Zuid

In 2015 ging Cinema Zuid verder met de reguliere werking zoals we die kennen. Op dins- en donderdag worden in chronologische volgorde vanaf het nieuwe academiejaar in september filmklassiekers vertoond in de format 'Filmhistories'. De reeks loopt tot het einde van het academiejaar in juni en wordt samengesteld in nauwe samenwerking met de UA, het KASK en Sint-Lucas Hogeschool.

Stille films worden steeds voorzien van live pianobegeleiding.

Indien nodig worden de films ingeleid door een specialist ter zake.

Met regelmaat werd in 2015 Rits EHB-docent Wouter Hessels uitgenodigd die in de diepte vele filmklassiekers becommentarieerde. Maar ook minder voor de hand liggende occasionele gastsprekers leidden bepaalde films in. Zo voorzag Luc Tuymans de Alfred Hitchcock klassieker 'Sabotage' op vraag van Stan Douglas en in samenwerking met Wiels een intensieve inleiding.

Socioloog Dave Sinardet gaf dan weer een toelichting bij *The Spirit of 45*, een Ken Loach documentaire over de Welvaartsstaat.

Een tweede format is 'Off-Stream' op woensdag. Hier wordt wat buiten de lijntjes gekleurd met genres als Trash, experimentele video, animatiefilms, bijzondere documentaires e.a. In 2015 vertoonden we bv. 'Doctor Fabre will cure you', een eigenzinnige documentaire van Pierre Coulibeuf. Een ander voorbeeld is de ruim twee uur durende film over het nieuwe Rijksmuseum.

Ook spelen we met 'Off-Stream' in op de actualiteit. Zo vertoonden we exclusief voor Antwerpen Chantal Akermans laatste meesterwerk *No Home Movie*.

Op vrij- en zondag loopt de format 'Reeksen' waarin steeds naar een aanleiding wordt gezocht om een reeks films van één regisseur of rond één thema te programmeren. In het afgelopen jaar kreeg Cinema Zuid de wereldberoemde regisseur Hou Hsiao-Hsien op bezoek die een twee dagen durend symposium rond zijn oeuvre bijwoonde. Hieraan werd een reeks films van de grootmeester gekoppeld.

Een ander voorbeeld was de reeks '4 x Vincent'. Naar aanleiding van het 125^e sterfjaar van Vincent Van Gogh vertoonde Cinema Zuid 'Lust for Life, Vincent and Theo, Van Gogh en Vincent: The life and death of Vincent Van Gogh'.

Op vraag van Dries Van Noten organiseerde we een reeks keuzefilms die geprogrammeerd en gecommuniceerd werden tijdens de succesvolle tentoonstelling van de vermaarde modeontwerper in het MoMu. Elke film werd ingeleid door Van Noten zelf.

Op donderdagnamiddag serveert Cinema Zuid de populaire Matinee voorstellingen. Hierin programmeren we kwaliteitsvolle films voor een breed al wat ouder publiek. Ook hier wordt gepoogd om de films te selecteren 'naar aanleiding van'. De films worden inzichtelijk en toch laagdrempelig ingeleid.

Om de drie weken zijn er met 'Zazie op Zondag' in de twee zalen 's ochtends parallelle vertoningen voor de allerkleinsten en hun ouders in de ene zaal en voor de al wat grotere broers en zussen in de andere zaal.

Voorafgaand aan deze evenementiele voorstellingen (snoep, geschenkjes, omkadering, ...) werd tot de tijdelijke sluiting van het Museumcafé de mogelijkheid aangeboden om de voorstellingen te combineren met een filmontbijt.

'Re-run', de format die voorbehouden is voor zogenaamde Indie-films, arthouse prenten of recent uitgebrachte maar te kortlopende speelfilms, werd in 2015 meermaals ingevuld met films die in geen enkele andere Antwerpse bioscoop te zien waren.

In de zomermaanden schakelt Cinema Zuid een versnelling lager en wordt er gezocht naar thema's die al dan niet op een associatieve manier met de zomer te maken hebben. Voor 2015 werd zo een reeks films vertoond met wellicht de beroemdste Franse filmster Alain Delon die dat jaar 70 werd.

Maar ook een jong publiek kwam aan zijn trekken met o.a. documentaires over muziek in 'Sound/Track'. Zo werd in exclusiviteit voor Antwerpen de bijzondere documentaire 'Cobain: Montage of Heck' vertoond.

Aanvullend bij de dagelijkse reguliere programmering werkt Cinema Zuid ook evenementen uit met andere culturele actoren als deSingel, Toneelhuis, Amuz, Eye on Palestine, Mind the Book, de Vlaamse Opera, deBuren e.a.

Het doel is om vooral op vlak van communicatie een ander publiek te genereren en ook meer zichtbaar te worden in het lokale cultuurlandschap. Bijkomend effect is dat dergelijke samenwerkingen meer kans maken op de nodige persaandacht.

De schoolvoorstellingen liepen om een samenloop van omstandigheden wat terug in het najaar. Er was de terreurdreiging die maakte dat sommige scholen afhaakten maar een nog grotere factor waren de besparingen die opgelegd werden aan de onderwijssector en maakten dat vele scholen terugvallen op hun kerntaken.

Om af te sluiten nog een nieuwe jaarlijkse activiteit: in de Zomer organiseert de VDVC een Zomerfilmcollege. In acht dagen tijd komen honderden film liefhebbers kijken naar een op maat gesneden filmprogramma met een schare van binnen- en buitenlandse sprekers.

Net als de succesvolle Museumnacht een welgekomen 'boost' tijdens de wat rustigere zomerperiode.

2.2.1 Archiefwerking

In 2007 schonk Panamarenko zijn huis en atelier met volledige inboedel aan M HKA dat het pand intussen restaureerde en waarin het de leefwereld van de kunstenaar op een zeer geslaagde manier reconstrueerde. In 2014, via het topstukkenfonds van de Vlaamse Gemeenschap, verwierft M HKA na het sleutelwerk 'Prova Car', bijkomend een uniek ensemble archiefmateriaal dat een bevoorrechte blik gunt op Panamarenko's denk- en werkwijze. Zo vormt dit archief het concordant van het klassieke topstuk. De uitbouw van een documentatiecentrum Panamarenko is een logische volgende stap. Onderzoek en ontsluiting van deze unieke archivalia zal een meer helder beeld geven van de context waarbinnen Panamarenko zijn oeuvre creëerde, en zal in grote mate bijdragen tot een genuanceerd begrip van zijn oeuvre, en het belang ervan voor de kunst in België.

In navolging van deze aanwinst werd in 2014 voor een jaar een 0,5 vte projectmedewerker aangeworven om de archivalia mee te inventariseren, digitaliseren en te ontsluiten via M HKA Ensembles. In 2015 verwierf M HKA een bijkomend archief omtrent Panamarenko en werd gefocust op de digitalisering en inventarisatie van dit archief.

In 2016 zal verder gefocust worden de op digitalisering en inventarisatie van het administratieve luik van het archief van de kunstenaar (in functie van een mogelijke microwebsite) met onder meer documenten omtrent bruiklenen, aankopen, publicaties, de oprichting van het collectief en tentoonstellingsdossiers, verdere identificatie en structurering van de diverse digitale inhouden.

In 2013 kon het M HKA het volledige *The Dockers' Museum* van Allan Sekula verwerven. Een kunstenaarsmuseum met een tweeduizend onspectaculaire voorwerpen en beelden die aspecten van de horizon van de dokwerker centraal stelt, dat reeds getoond werd in de tentoonstelling 'A Ship of Fools' in 2010, en waar het museum sinds 2011 al gedeeltelijk eigenaar van was. *The Dockers' Museum* is een goed voorbeeld van Sekula's 'samen-denken'; objecten, beelden en documenten, gecombineerd met zijn kritische teksten contextualiseert het Sekula's beeldend werk, met *Ship of Fools* waaronder de fotoreeks *Crew, pilot, and Russian girlfriend (Novorossisk)*.

Aan de Universiteit Leuven loopt er een doctoraatsonderzoek over dit project van Sekula, en het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek heeft aan M HKA een tweede onderzoekstraject toegewezen. Hiervoor wierf het M HKA in oktober 2015 een PhD-student aan en de volgende vijf jaar deelt het met de KUL een onderzoekscel Allan Sekula. Dit project onderzoekt hoe *Ship of Fools / The Dockers' Museum* wil ingaan "tegen de stroom" (cfr. Sekula, 1984). Er is nog geen substantiële wetenschappelijke analyse van Sekula's uiteindelijke artistieke onderneming van *Ship of Fools / The Dockers' Museum*, die zowel een dramatisch 'nee' is tegen de "steeds donkerdere toekomst van ons cultureel erfgoed", als een actieve bijdrage aan het bedenken van een radicaal andere samenleving. Het project start met de inventarisatie en ontsluiting van de enorme hoeveelheid voorwerpen die deel uitmaken van *Ship of Fools / The Dockers' Museum*, in samenwerking met het M HKA collectie- en bibliotheekteam. De objecten worden niet alleen geïdentificeerd en geanalyseerd, maar ook ontsloten via het registratiesysteem in de online Ensembles-bank, vrij toegankelijk voor het publiek. Deze database zal een belangrijke bron zijn voor het schrijven van een oeuvrecatalogus van *Ship of Fools / The Dockers' Museum*, met een gedetailleerde analyse van elk object. Dit zeer praktische niveau van onderzoek impliceert een aanzienlijke hoeveelheid iconografische analyse en identificatie van de voorwerpen, en zal dienen als solide basis voor de rest van het onderzoekstraject, dat verdeeld is in twee parallelle sporen die nauw met elkaar verbonden zijn. Het theoretisch onderzoek is in de eerste plaats bedoeld om te zorgen voor een grondige

theoretische analyse van *Ship of Fools / The Dockers' Museum* als kunstwerk op zich. In de tweede plaats wordt ernaar gestreefd om de precieze positie van dit werk binnen de grotere, modulaire constellatie van het multimediale oeuvre van Sekula te situeren, als een knooppunt in Sekula's oeuvre, met vermelding van hoe zijn laatste werk kan worden gezien als een belangrijke bijdrage aan het centrale thema van zijn gehele oeuvre: het verbeelden van mogelijke vormen van menselijke solidariteit in een geglobaliseerde economie die steeds meer geconfronteerd wordt met zijn eigen beperkingen. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door een PhD-student kunstgeschiedenis. Een parallel onderzoekstraject is het curatorieel onderzoek dat via een aantal tussenstappen zal leiden tot een afsluitende tentoonstelling. Dit onderzoek zal zich richten op Sekula's innovatieve manieren om tentoonstellingen te maken als een vorm van installatiekunst en antwoorden trachten te geven met betrekking tot de manier waarop het zeer heterogene 'werk' *Ship of Fools / The Dockers' Museum* van invloed is op de bestaande museale praktijken op het vlak van collectievorming, conservatie, tentoonstellingen en bemiddeling. Partners bij dit onderzoek zijn de KU Leuven, Lieven Gevaert Research Centre for Photography; M HKA; The Estate of Allan Sekula; MAUMAS, Escola de Artes Visuais; University College London; KU Leuven, Illuminare; KU Leuven, Institute for Culture Studies.

2.2.2 Bibliotheek

M HKA stelt zijn bibliotheek, archief en documentatiecentrum ter beschikking aan iedereen die op zoek naar meer informatie over de kunstwerken die je in het museum ziet en aan iedereen die meer wil weten over film van pre-cinema tot heden of beeldende kunst vanaf 1970 tot vandaag. De bibliotheek omvat een uitgebreide collectie van meer dan 42.000 boeken, catalogi, tijdschriften, audiovisuele materialen en duizenden documentatiemappen over individuele kunstenaars, regisseurs en acteurs.

Wij bieden onze bezoekers:

- Leestafel met plaats voor 10 personen
- Computers met toegang tot de catalogi in ADLIB & Filemaker
- Fotokopieertoestel met scanner en usb-opslag: zwart-wit en kleur tot A3
- Mogelijkheid voor het bekijken/beluisteren van video (VHS, Umatic, Betamax), dvd en cd-roms.
- Draadloze internetverbinding

De M HKA-bibliotheek leent niet uit en vraagt een mailtje vooraf.

Naast raadpleging ter plekke is ook de bibliotheekcatalogus online beschikbaar via <http://sql01/ais>

De openingsuren ondergingen in 2015 een kleine aanpassing. Op vraag van de studenten hebben we op donderdag de bibliotheek opengesteld tot 21:00u met voorlopig een gering succes. De wijziging van de openingsuren wordt gecommuniceerd via social media (Facebook, Twitter, Instagram) en website muhka.be. In 2016 zal ook een nieuwe folder worden verdeeld.

2.2.2.1 Kunstafdeling

Voor wat betreft het personeelsbestand binnen de kunstafdeling van de bibliotheek dient gemeld dat de deeltijdse bibliotheekmedewerker, die medio 2014 haar ontslag had gekregen, op 1 april 2015 definitief gestopt is met haar werkzaamheden in M HKA.

Alle taken worden voortaan uitgevoerd door één voltijdse medewerker, geholpen door vier vrijwilligers, elk à rato van een halve dag per week.

Het aantal bezoekers voor de kunstbibliotheek bedraagt in 2015: **145**.

Omvang en verwerking bibliotheekcollecties:

- Boeken: Einde 2015 bedraagt het aantal boeken **34.738**. Deze boeken zijn allemaal opgenomen in het bibliotheekprogramma Adlib. Het overgrote deel is geregistreerd met een volledige en uitgebreide beschrijving, een kleiner gedeelte enkel met basisbeschrijving (titel en technische gegevens). Er wordt voortdurend en met terugwerkende kracht gewerkt aan het vervolledigen van de titelbeschrijvingen.
De interne audit van de deelcollecties monografieën en individuele tentoonstellingscatalogi van de M HKA-kernkunstenaars, waarmee in het najaar van 2014 werd gestart, werd in 2015 afgewerkt.
De collectie 'artist novels' telt einde 2015 333 items, verwerkt in Adlib en ensembles.org. Van 23 januari tot 22 maart is deze collectie tentoongesteld in het Centre for the Documentation of the Art of Tadeusz Kantor – Cricoteka, Krakow, Polen, onder de titel 'Reads like a book – The book lovers project'. Bij de tentoonstellingsprojecten wordt ook telkens de digitale applicatie in ensembles.org ontsloten via iPad.
De bredere deelcollectie 'artist publications' bedraagt einde 2015 **1517** items. In functie van een tentoonstelling rond de jaren '80 die zal plaatsvinden in 2016, worden alle 'artist publications', gepubliceerd in de jaren '80, geselecteerd, uitgehaald, de beschrijving aangevuld in Adlib, gefotografeerd en opgenomen met volledige beschrijving in ensembles.org voor verdere en digitale ontsluiting / contextualisering tijdens de tentoonstelling.
- Tijdschriften: Aantal tijdschriftentitels bedraagt einde 2015 **970**. Het aantal abonnementen wordt gereduceerd tot 22. Het exciperen van de artikels van de voor ons meest geraadpleegde tijdschriften (o.a. H ART, Kunstbeeld, Metropolis M) wordt verdergezet. Het is de bedoeling om naar de toekomst toe ook andere tijdschriftenreeksen op artikel te exciperen.
- Audiovisuele materialen: De aantallen, geregistreerd en beschreven in Adlib bedragen: 395 videotapes, 55 audio-CD's, 78 mini DV-tapes, 279 CD-R, 399 DVD, 51 audiocassettes, 13 LP, 5 Singles, 10.833 dia's.
- Documentatie (kunstenaarsmappen en mappen op thema): Deze mappen worden systematisch aangevuld. Ondertussen gaat het hier om **240 lopende meter** klasement. Met het uitzuiveren van de mappen is ondertussen de letter S bereikt.
- Tussenwerken: Deze collectie omvat einde 2015 64 items.
- M HKA-persknipsels: In 2013 werd gestart met nazicht, opschoning en registratie in Adlib van de persknipsels van de periode 1985-heden. In 2014 was er geen tijd om dit werk voort te zetten. In 2015 is deze draad weer opgepikt met extra vrijwilliger.

2.2.2.2 Filmafdeling

De **bibliotheek** van **Cinema Zuid** is de vertrekbasis voor alles wat zich roert met betrekking tot de kennisvorming en reflectie over film, video en nieuwe media en biedt toegang tot een internationale collectie van documentatie en informatie.

Het is eveneens een handbibliotheek wat betekent dat alle materialen moeten geraadpleegd worden in de leeszaal en niet geleend kunnen worden. Het aantal werken dat kan worden aangevraagd is niet gelimiteerd.

De catalogus is ter beschikking in de leeszaal, niet online.

De collectie bevat meer dan 7.805 boeken en catalogi, ontsloten in FilemakerPro, circa 250 tijdschriftentitels en 33 lopende abonnementen op tijdschriften.

Artikels en recensies hieruit zijn eveneens ontsloten in de database. Verder zijn er duizenden knipsels (circa 60 lopende meter documentatiemappen) afkomstig uit een scala van de Belgische nationale pers en andere publicaties.

Documentatiemappen worden dagelijks aangevuld en zijn gerangschikt op regisseur of personaliteit, gebeurtenis, land of onderwerp. De thematische mappen zijn ontsloten, de andere alfabetisch gerangschikt op naam. Fotomappen: filmfoto's, diapositieven en negatieven (circa 12 lopende meter).

De bibliotheek levert ook het fotomateriaal voor de programmabrochures van Cinema Zuid.

De foto's, diapositieven en negatieven werden gedigitaliseerd met de hulp van vrijwilligers. Twee vrijwilligers zijn gestart met het digitaliseren van de documentatiemappen. Drie vrijwilligers helpen bij het invoeren van boeken en tijdschriften.

De bibliotheek werd door circa 95 bezoekers geraadpleegd, voornamelijk studenten van UA, UGENT, KUL, MADFAC, SKI Gent...

2.2.3 Collectiebeheer

Het personeelsbestand bestaat uit: 1 voltijds Afdelingsverantwoordelijke en 4 halftijdse collectiemedewerkers en 1 halftijdse 'art-handler'.

2.2.3.1 Nieuwe aanwinsten 2015

De belangrijkste algemene principes die het museum hanteert bij zijn verwervingsbeleid kunnen als volgt worden samengevat:

- Aanwinsten dragen inhoudelijk bij tot de collectievisie van het museum zoals uiteengezet in het collectiebeleidsplan; ook schenkingen en langdurige bruiklenen zullen in dit kader worden beoordeeld;
- Het publiek wordt maximaal inzicht verschaft door het verwerven van gerichte referenties en van betekenisvolle items; er wordt niet naar encyclopedische volledigheid gestreefd. Aanwinsten zullen een maximaal hefboomeffect bewerkstelligen; ze betreffen ook symbolisch kapitaal en willen de duurzame impact van het publiek domein via dit engagement zo groot mogelijk maken;
- Tenslotte wordt er in het verwervingsbeleid ook een aantal technische vereisten in aanmerking genomen, waaronder vooral toekomstige werkingskosten voor de te verwerven werken.

De omvang van de collectie steeg in 2015 met 86 naar 2488 werken. Er waren 12 aankopen via de Vlaamse Gemeenschap, 48 werken uit XX schenkingen, en er werden 22 kleinere kunstwerken, edities en multiples met eigen budget aangekocht. Het M HKA kreeg 4 werken in langdurige bewaring. Het topstukfonds van de Vlaamse Gemeenschap verwierf in 2014 de sleutelwerken *Zwitserse Fiets* van Panamarenko, dat aan het M HKA in bewaring werd gegeven, samen met 3 andere werken van kernkunstenaars zoals Walter Swennen en Leo Copers.

In 2015 kende de collectie een versterking van de internationale avant-garde uit onze regio in de jaren zestig en zeventig met nadruk op performativiteit en maatschappijkritisch engagement. Zo werd de collectie naar aanleiding van de tentoonstelling 'Panamarenko Universum' uitgebreid met de *Zwitserse Fiets* van Panamarenko, dat de Vlaamse Gemeenschap verwierf via het topstukfonds en aan het museum in bewaring gaf. Dit sleutelwerk versterkt de collectie voor wat betreft de lokale referentiebasis en vult het reeds uitgebreide Panamarenko ensemble verder aan.

Naar aanleiding van de driedelige tentoonstelling van Wout Vercammen *A well-considered idea of an exhibition* kocht het M HKA het gehele derde deel, een reeks van fel gekleurde pop-art zeefdrukken. De beelden behandelen nieuwsfeiten en komen uit tijdschriften of kranten. Telkens werden twee delen boven elkaar gemonteerd. Van de Duitse kunstenares Charlotte Posenenske werd naar aanleiding van haar tentoonstelling op de gelijkvloerse verdieping van het M HKA een van haar structuren aangekocht, twee andere werden in bruikleen gegeven. Posenenske werkte in een traditie

van constructivistische en concrete kunst, en zocht naar een vernieuwende vorm van productie en distributie. Ze wilde met kunst, sociale verandering bewerkstelligen. Toen ze merkte dat dit niet lukte verliet ze de kunstwereld.

Er werden ook kunstwerken verworven van meer recente kunstenaars die op deze avant-garde traditie hebben voortgebouwd. Zo heeft Danny Matthys een heel aantal van zijn oudere polaroidwerken aan het M HKA geschonken. Het ensemble rond Danny Matthys heeft hierdoor verder aan belang gewonnen. De reeds behoorlijke museale representatie van Narcisse Tordoir in de collectie kon naar aanleiding van de tentoonstelling *The Pink Spy* aangevuld worden. De kunstenaar schonk het M HKA, 'Africeur de Bogolan', een textielwerk dat hij samen met twee Malineese kunstenaars maakte. De lokale verftechniek Bogolan wordt hier als hefboom gebruikt om het medium schilderkunst te onderzoeken. M HKA kocht ook het schilderij 'Ontploffing' van hem, daarnaast schonk Tordoir ook de installatie 'Tekstkamer' (personage observant le plafond).

Internationaal werd de collectie uitgebreid met een aantal schitterende werken. Het voorbije jaar versterkte M HKA het fluxus-gerelateerde collectiedeel met een grote installatie van Robert Filliou: '10 telegrammen'. Met dit werk hebben we een klassieke Filliou kunnen toevoegen aan de collectie en hebben nu een behoorlijk museale representatie van deze kunstenaar.

Er werd ook een vijfdelig werk van Maha Maamoun aangekocht: 'Caïroscapes'. Via fotografie en video verkent Maha Maamoun de kloof tussen de representatie en de interpretatie van bepaalde gebeurtenissen, de onderliggende politieke voorkeuren en de verborgen machtsverhoudingen. In deze reeks lijken de stadszichten genomen vanachter een burka.

Uit de tentoonstelling *Don't you know who I am* werd een installatie van Imran Qureshi aangekocht. Deze in-situ installatie heeft een duidelijke sociaal-politieke geladenheid. Van dichtbij appelleert ze aan schoonheid, terwijl ze vanop een afstand eerder lijkt op wat de nasleep van een bloedbad zou kunnen zijn.

Een andere toevoeging aan de collectie is het baanbrekende werk *Untitled, Documenta IX, Kassel, Kassel* (1992) van Ricardo Brey dat werd geres-taureerd voor zijn monografische tentoonstelling *Op de bodem van de hemel*.

M HKA bouwde door voortijdige engagements in diverse bewegingen een substantiële collectie kunst op uit de voormalige Sovjet-Unie, die zingend kan worden ingezet binnen een Euraziatisch perspectief. Met betrekking tot de Russische kunstscène hebben we deze collectie in 2015 kunnen versterken. Dankzij een structurele samenwerking met de V-A-C Foundation uit Moskou, die sinds 2009 Russische hedendaagse kunst ondersteunt, heeft het M HKA een groot nieuw werk van Taus Makhacheva uit Dagestan verworven; de video 'Tightrope' (en de afgeleide installatie en gedocumenteerde performances tijdens de 6th Moscow Biennial in co-eigenaarschap met het Vanabbe Museum) het poppentheater 'Way of an Object' en de installatie 'Landscape'.

Naar gewoonte schonken de vrienden van het M HKA een heel aantal werken, w.o. een installatie van Jean Katambayi, een Congolees kunstenaar. 'Trotation' is een in elkaar geknutselde machine die alleen in de fantasie werkt. De machine is bedoeld om het onevenwicht tussen de verschillende continenten op te heffen. De kunstenaar stelt dat wanneer de aarde rond haar as en rond de zon draait, degenen die zich het dichtst bij de evenaar bevinden benadeeld zijn omdat zij een grotere omwenteling moeten maken dan degenen die noordelijker wonen. Door een derde willekeurige omwenteling toe te voegen wil hij deze natuurlijke orde verstoren en het evenwicht herstellen.

Daarnaast verwierf het museum enkele kleinere werken, edities en multiples van diverse kunstenaars. Voor een volledig overzicht van nieuwe aanwinsten, (zie hoofdstuk 4).

2.2.3.2 Bruikleenverkeer

De doelstelling van het bruikleenverkeer is de zichtbaarheid van de collectie te maximaliseren door een beleid van collectie-inzet complementair aan de collectiepresentaties, zonder evenwel deze te hinderen. In 2015 gaf M HKA 134 werken van de collectie in langdurige bruikleen aan 17 publieke en/of semi-publieke instellingen. Er werden 127 werken uit de M HKA-collectie ingezet in 18 internationale tentoonstellingen, en 227 werken in 42 lokale tentoonstellingen. Grotere delen uit de collectie werden uitgeleend in het kader van het project “Visite”, dat in 2015 plaatsvond in Herzele (zie hoofdstuk 12).

Een nieuw bijzonder project betreft de duurzame samenwerking met het Woonzorgcentrum Immaculata/Museum E!. Voor telkens een periode van zes maanden nodigt WZC Immaculata, in overleg met het M HKA, een kunstenaar uit voor een residentie in het woonzorgcentrum. Vanuit een atelier ter plaatse werkt de kunstenaar samen met zorgbehoevende ouderen en hun familie, creëert hij of zij eigen werk en werkt toe naar een tentoonstelling die ook werken uit de M HKA-collectie bevat. Voor de eerste editie waren werken van John Baldessari, Berlinde De Bruyckere, Luc Deleu, Roland Fischer, en Ilya & Emilia Kabakov te zien. Vanuit de brede maatschappelijke rol van het museum en voortbouwend op Meet Me @ M HKA, treedt het M HKA in deze unieke samenwerking op als veel meer dan alleen bruikleengever, door ook expertise, methodieken en zelfs personeel te delen met WZC Immaculata (zie hoofdstuk 13).

Voor een volledig overzicht van het bruikleenverkeer, zie hoofdstuk 4.3-4.

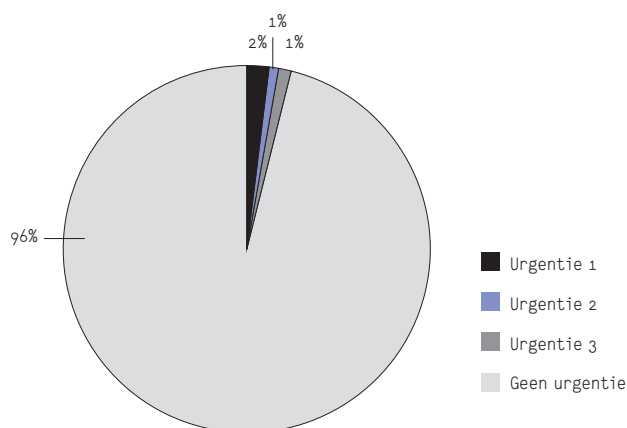
2.2.3.3 Preventieve conservering

Vanaf het najaar 2013 wordt de collectiewerking structureel en deels ondersteund door één medewerker van het team techniek specifiek voor wat betreft ‘art handling’ en depotbeheer.

In 2013 werd voor de kerncollectie een traject opgestart voor een gesystematiseerde inventarisatie van de conditieregistratie, conditierapporten, en behandelingsurgentie. Dit werd in het voorjaar 2014 afgerond in de vorm van een bondig overzicht en urgentierapport waarin alle te behandelen objecten zijn opgenomen. Dit onderzoek werd uitgevoerd door Suzanne Visser, stagiaire van de Reinwardt academie.

Van de plus minus 1000 objecten die bekeken werden, is slechts 4 procent urgent te behandelen. Dit lage aantal is deels te verklaren doordat het meest ingezette, en dus meest onderhouden deel van de collectie eerst gecontroleerd werd.

Grafiek Materiële urgentie

Het zwarte gebied - zeer urgent 2 procent
Het percentage van werken uit de collectie die lijden aan actieve achteruitgang, behandeling is zeer noodzakelijk.
Het groene gebied - urgent 1 procent
Het percentage van de collectie waarbij achteruitgang van de conditie dreigt. Hier gaat het

bijvoorbeeld om een sterk vervuild oppervlak waarop schimmel zou kunnen ontstaan of dreigende vervorming.
Het donkergrijze gebied - niet leesbaar 1 procent
Het percentage van de collectie dat niet of slecht toegankelijk is.

In 2015 werd deze nulmeting van de conditie stapsgewijs verdergezet.

In 2015 stelde het M HKA zich kandidaat om mee te doen aan het internationale depotproject RE-ORG, georganiseerd vanuit het ICCROM. Dit project leidt mensen op om te gaan met de problematiek van een te klein en/of slecht uitgerust depot door methodes aan te reiken die helpen een optimale depotwerking op te zetten binnen de bestaande ruimtes en middelen.

RE-ORG tracht om een nieuwe generatie van actoren in de reorganisatie van depotruimtes te vormen, te inspireren en met elkaar in contact te brengen. Jurgen Addiers en Christine Lambrechts volgden een opleiding van twee weken om de methodologie te leren implementeren in het M HKA, met een engagement om de depotruimtes in het M HKA binnen de 6 maanden te reorganiseren.

2.2.3.4 Restauratie/conservatie

In 2015 werden verschillende restauraties uitgevoerd die eind 2014 werden goedgekeurd door het Agentschap Kunsten en Erfgoed.

- Teresa Burga – Autorretrato. Estructura. (BK 7804/M508)
- Michelangelo Pistoletto – Divisione e moltiplicazione dello specchio (BK5669/M73)
- Dimitrijevic Braco – Untitled (BK5669/M73)
- Marcel Broodthaers – Serie de neuf tableaux en langue allemande, Die Welt (BK6854/M145)38/M53)
- Goshka Macuga – When was modernism? (BK7703_M453)

Tijdens een routinecontrole werd ontdekt dat 3 x *Pauwels in Zuid-Afrika*, een drieluik van Jef Geys (BRJG15), zware craquelures en lacunes in de verflaag vertoonde. De offerte voor restauratie werd goedgekeurd, de afronding van de behandeling wordt voorzien in het voorjaar van 2016.

Het werk *zonder titel (Kunst Raum Wien)* van Georges Rousse (BK5146_M8) werd gevraagd voor een bruikleen en bleek kleine beschadigingen te hebben. Het werk werd met spoed gerestaureerd, waarna een conditiecontrole ter plekke volgde in het MuDAM in Luxemburg.

Ook *Mur de la montée des Anges* (BK6146_M132) van Jan Fabre werd voor een bruikleen gerestaureerd door Angelos, het atelier van Jan Fabre. Enkele kevers werden vervangen en aangevuld, en de binnenstructuur werd verstevigd, na de restauratie volgde nog een vriesbehandeling zodat het werk weer een tijd beschermd is tegen verval.

Tijdens de collectiepresentatie kwamen er barsten in de buitenlaag van *Curfew* van Pedro Barateiro (BK7831_M526). Het werk werd tijdelijk verstevigd zodat het niet uit de tentoonstelling moest; er werd een restauratieplan gemaakt voor 2016.

2.2.3.5 Objectregistratie

Verbeteringen inzake de basisregistratie van de museumcollectie werden ook in 2015 verdergezet. De basisregistratie is uitgebreid met de registratie per object van standplaatswijzigingen, interne en externe tentoonstellingen, en langdurige en tijdelijke bruiklenen.

2.2.3.6 De Vrielynck collectie

Door het wegvallen van de collectiemedewerker die instond voor het beheer en ontsluiting van de Collectie Vrielynck, is de werking rond deze deelcollectie tijdelijk stopgezet. In 2015 echter gingen we een samenwerkingsverband aan met de onderzoeksgroep Visuele Poëtica van de Universiteit Antwerpen en maken we deel uit van een Europees Cultureel Erfgoed project (<http://www.jpi-culturalheritage.eu>) omtrent de magische lantaarn. Projectleider van dit project is Frank Kessler van de Universiteit van Utrecht (andere partners zijn

de Universiteiten van Exeter, Girona en Salamanca). De UA wierf voor dit project voor een periode van twee jaar een deeltijdse onderzoeker aan die onder meer de collectie magische lantaarn en slides van de Vrielynck Collectie verder zal ontsluiten, toevoegen aan Ensembles alsook aan een internationale digitale databank (LUCERNA: <http://www.slides.uni-trier.de/>) en zichtbaarheid geven d.m.v. publicaties, workshops en conferenties. Het Europees netwerk zou de collectie een grotere internationale zichtbaarheid geven en een standaard ontwikkelen voor de archivering en bewaring van dit soort cultureel erfgoed. In oktober 2016 zal M HKA in het kader van dit Europees Cultureel Erfgoed project een conferentie hosten met als thema 'creative re-use of the magic lantern'.

2.2.3.7 Panamarenkohuis in de Biekerfstraat

Het Panamarenkohuis werd in 2013 volledig ontsloten en is publiek toegankelijk (zie ook rubrieken 2.3.6 en 2.4.3). In 2013/2014 werd op inhoudelijk vlak de inventarisatie van de vele documenten, foto's en objecten die in het pand werden aangetroffen op een behoorlijk peil gebracht. In 2015 werd deze inventaris niet verder en dieper uitgewerkt bij gebrek aan een projectmedewerker. In 2016 zal er een visie worden ontwikkeld met een overzicht van het reeds gevoerde onderzoek, het in beeld brengen van de basisstructuur onderzoekslijnen binnen het oeuvre van de kunstenaar, en de opzet van een meerjarenplan om de diverse archieven volgens deze lijnen verder te ontsluiten.

2.2.3.8 Museaal Onderzoek

In het najaar 2015 werd er een discussienota geschreven met als onderwerp museaal onderzoek met als doel om in 2016 een onderzoeksplan op te stellen. De inzet ervan is in eerste instantie om intern de onderzoekoriëntatie te verhelderen, door een focus op de eigen museale kernonderzoeksfunctie binnen de brede, interdisciplinaire aanpak van onderzoek binnen musea en zelfs binnen dat deel ervan dat expliciet collectiegerelateerd is. Zo kan de nota een basis vormen om beter te kunnen communiceren welke visie M HKA met betrekking tot museaal onderzoek hanteert en hoe het deze in de praktijk realiseert en wenst verder te ontwikkelen.

Timing:

- Januari/februari peer review en vervolgens nieuwe versie draft, Packed (Rony Vissers), S.M.A.K. (Iris Paschalidis), CAHF (Els Silvrants-Barclay), KASKA (Els De Bruyn), KMSKA (Elsje Janssen), Universiteit Leuven (Hilde Van Gelder), Faro (Olga Van Oost), Kunstenpunt (Dirk De Wit)
- Maart overleg met Faro en met L'Internationale over de wenselijkheid om in samenwerking de ambitie te verbreden naar respectievelijk een gefaseerde veldbrede discussie in Vlaanderen over museaal en erfgoed-onderzoek, en/of naar een internationale reflectie over de inzetten van museaal onderzoek in hedendaagse kunstmusea.
- Maart/april: Engelstalige tekst omtrent visie museaal onderzoek met wegfilteren M HKA-specifiek (Anders Kreuger), basis voor discussie in L'Internationale (e-book), terugvertaling naar het Nederlands als mogelijke basis voor verdere veldacties in Vlaanderen (conferentie).

2.2.4 M HKA Ensembles

2.2.4.1 Algemeen

Het M HKA is een museum voor hedendaagse beeldende kunst, film en beeldcultuur. Het is een open ontmoetingsplaats van en voor de kunst, de kunstenaar en het publiek. Het M HKA ambieert een voortrekkersrol in Vlaanderen en een internationaal profiel voortbouwend op de Antwerpse avant-garde traditie. Het M HKA overbrugt de

verhouding tussen artistieke en brede samenlevingsvragen, tussen het internationale en het regionale, kunstenaars en publiek, traditie en vernieuwing, reflectie en presentatie. Centraal daarbij staat de collectie met verwerving, beheer en onderzoek.

M HKA Ensembles (ensembles.org) vormt sinds 2010 een belangrijke digitaliserings-inspanning van het M HKA. Dit webplatform heeft als doel de kunstwerken en kunstenaars beter te contextualiseren met behulp van nieuwe media; het onderzoek en de kennis dat we verzamelen te bewaren en te ontsluiten. De toepassing werd tot twee jaar terug in het museum ontwikkeld, vandaag wordt de technische ontwikkeling uitgevoerd door 10to1 in Antwerpen. Om de ensemblebank succesvol te maken heeft het M HKA een aantal parallelle inspanningen gedaan.

Het kunstwerk ‘tot leven doen komen’ door te verbinden en te contextualiseren heeft pas zin wanneer je over de grenzen van de instellingen werkt. M HKA wil ensembles.org zo breed en internationaal mogelijk opstellen in het veld. M HKA ontwikkelde in 2015 de bestaande software verder, met als doelstelling externe partners zoals kunstenaars, archiefinstellingen of partnermusea, de mogelijkheid te bieden aan de slag te gaan met een databank die op termijn kan opengesteld worden of data kan uitwisselen met andere toepassingen (API).

Doelstellingen 2015: ensembles.org extern aanbieden om het gestructureerd multi-disciplinair onderzoek in netwerkverband te stimuleren.

Dit betekent dat we op middellange termijn onze diensten beschikbaar willen stellen aan externe kleine en middelgrote organisaties in binnen- en buitenland (**Ensembles As A Service/EAAS** gebaseerd op **Software as a Service**, vaak afgekort als **SaaS**, ook wel eens **Software on Demand** genoemd, is software die als een online dienst wordt aangeboden. Een gebruiker hoeft de software niet aan te schaffen, maar sluit bijvoorbeeld een contract per maand af, eventueel in combinatie met andere parameters. De SaaS-aanbieder zorgt voor installatie, onderhoud en beheer, de gebruiker benadert de software over het internet bij de aanbieder. Er is geen ‘fysieke’ softwareoverdracht, de applicatie bevindt zich volledig in de ‘cloud’. Gebruikers krijgen via hun internetbrowser toegang tot het platform en beheren en ontsluiten hun data via dezelfde weg. Hierbij kunnen alle functionaliteiten of applicaties die zowel de front-end en back-end bedienen als totaalpakket beschikbaar worden gesteld.

EAAS heeft als voordeel voor de gebruiker dat deze, doordat hij geen eigenaar is, noch investering, noch beheer hoeft te doen van een complexe IT-infrastructuur. Beperkte beheerskosten voor de gebruiker zijn mogelijk doordat M HKA de kosten voor de infrastructuur en het beheer van de infrastructuur en de applicaties kan spreiden.

Een aandachtspunt hierbij is dat de gegevens niet alleen in eigen huis worden beheerd, zodat via een samenwerkingsovereenkomst tussen M HKA en de gebruiker speciale aandacht voor het aspect informatiebeveiliging en auteursrechten op zijn plaats is.

2.2.4.2 Technische documentatie

M HKA Ensembles is een webapplicatie, geschreven in Ruby. Het framework dat we gebruiken is Ruby on Rails (RoR). Verder wordt er gebruik gemaakt van HTML 5, CSS 3 en Javascript (jQuery framework). Momenteel draaien we versie 3.1.10 van het framework en gebruiken we volgende gems: pg, will_paginate, jquery-rails, rqrcode, rmagic, aws-sdk, paperclip, acts-as-taggable-on, rdis-count, httparty, delayed-job, hirefireapp, client_side_validations, paper_trail, postmark-rails, friendly-id, geocoder, country_select, rqrcode-rails3. Via Github wordt de code in repository bewaard en beheerd. De infrastructuur wordt als dienst gehuurd in the Cloud bij Amazon.com (Amazon EC2 via Heroku (PaaS), Amazon S3). De database (PostgreSQL) wordt eveneens gehost door Heroku.

2.2.4.3 Onderzoek naar mogelijke businessmodellen voor E.A.A.S.

Hoe EAAS aanbieden?

M HKA investeerde de laatste jaren in de ontwikkeling van deze databank en verdere ontsluitingsmogelijkheden. Ondertussen zijn er heel wat museale instellingen en andere partners geïnteresseerd in de functionaliteiten en het gebruik van ensembles.org om een archief te digitaliseren, een catalogue raisonné te maken, om een specifieke aandacht of focus te vestigen, voor verder onderzoek of onderzoek te bundelen en zo meer.

— Het 'gratis'- model

EAAS wordt gratis aangeboden, er is geen financiële of andere tegenprestatie vereist. Dit model is op het internet vaak gebruikt geworden bij toepassingen die beogen uit te groeien tot wereldwijde platformen, als de de-facto standaard software. Op deze manier kan ensembles.org uitgroeien tot een centrale datahub voor hedendaagse beeldende kunst en archieven.

— Freemium + subscription

Een variant op het 'gratis' – model. De basisfunctionaliteiten zijn gratis, de geavanceerde features kunnen tegen betaling worden geactiveerd. Bij EAAS zou je kunnen denken aan een gratis basisregistratie (back-end) en betalende ontsluiting (front-end), of aan een gelimiteerd aantal gratis te registreren items, een gelimiteerd volume aan gratis oplaadbare assets (bvb. <5 Gb). De onbeperkte of bijkomende capaciteit wordt dan betalend.

In de praktijk blijven bij dit business model gebruikers vaak onder de betaaldrempel. Dit lijkt minder interessant als basismodel voor EAAS. Wel zouden we kunnen overwegen de kant van de publieksontsluiting (functionaliteiten front-end) onder te brengen in een module waarvoor extra betaalt dient te worden.

— Prijs per instelling

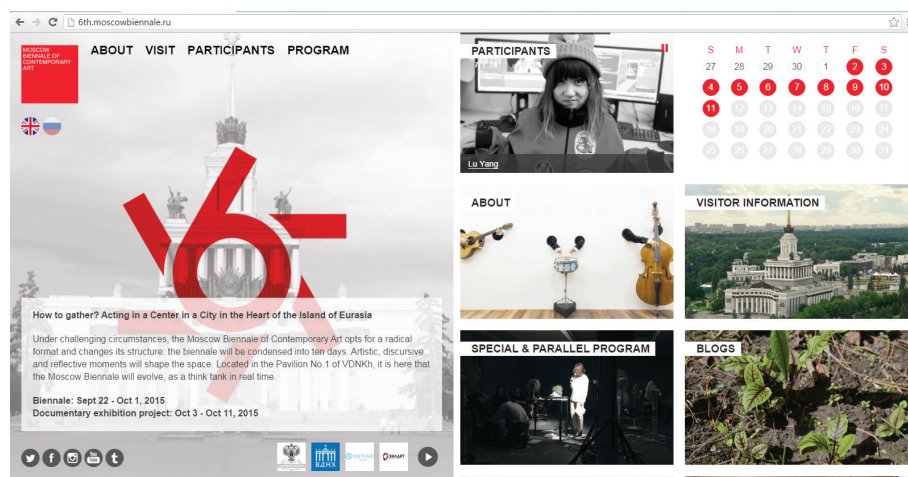
Het traditionele licentiemodel, aangepast aan de dynamiek van het web. Elke gebruiker betaalt een bedrag om in te stappen. Daarna volgt een jaarlijks terugkerende service-fee die kosten van servercapaciteit, storage, ondersteuning en updates dekt.

De tegenprestatie hoeft niet exclusief financieel te zijn, maar kan ook worden geleverd in afgesproken diensten of samenwerking. Voorwaarde is dat deze intenties bij aanvang formeel worden vastgelegd.

Via EAAS kan M HKA verder content, kennis en betekenis verzamelen en kan het museaal onderzoek via gelinkte data verbreed worden.

2.2.4.4 Best Case 2015: moscowbiennale.ensembles.org & 6th.moscowbiennale.ru

Augustus 2015 werd EAAS opgeleverd en verder ingezet en getest tijdens de Biënnale van Moskou. moscowbiennale.ensembles.org is een autonoom platform op basis van ensembles.org en dient als CMS voor 6th.moscowbiennale.ru.

In plaats van een klassieke tentoonstelling, een conferentie of een performance programma, ontpopte de biënnale zich als een sociale ruimte met diverse ontmoetingen gericht op inzicht/kennis, waarin de diverse verschijningsvormen van kunst het denken versterkten.

Een Media Machine maakte deel uit van de infrastructuur; alle activiteiten werden gedocumenteerd, bewerkt en herdacht ter plekke met een verschillende en diverse uitkomst gedurende de tien dagen en in de nasleep ervan. Maar het begrip media was niet beperkt tot technologie; ook de deelnemers en bezoekers werden opgevat als media of assets.

Concreet betekende dit dat de gehele Media Machine de gehele data toestroom en content voor ontsluiting op de website hebben ingevoerd in moscowbiennale.ensembles.org.

Deze gecentraliseerde data zal later in 2016 tevens dienen als basis voor een e-pub.

2.2.4.5 Andere Onderzoeksgebieden / Applicaties 2015:

- Ricardo Brey
Archiefonderzoek, digitalisering, structureren en beschrijving van oeuvre in samenwerking met de kunstenaar, team Bemiddeling in functie van de tentoonstelling 'Op de bodem van de hemel',
06.02.2015 — 10.05.2015
<http://ensembles.org/events/ricardo-brey-op-de-bodem-van-de-hemel>
<http://ensembles.org/actors/ricardo-brey>
- Visite Herzele
Collectie-onderzoek, structureren en beschrijving in samenwerking met de Gemeente Herzele, de kunstenaars, team Bemiddeling in functie van de tentoonstelling 'Voorbij Woorden', 02.04.2015 — 26.04.2015
<http://ensembles.org/events/voor-bij-woorden-visite-herzele>
- Jan Fabre
Archiefonderzoek, digitalisering, structureren en beschrijving van oeuvre & overzicht performances in samenwerking met de kunstenaar, team Bemiddeling in functie van de tentoonstelling 'Stigmata, Acties & Performances 1976-2013', 24.04 — 27.09.2015
<http://ensembles.org/events/stigmata-actions-performances-1976-2013>
<http://ensembles.org/actors/jan-fabre>
- Bernd Lohaus
Archiefonderzoek, digitalisering, structureren en beschrijving van oeuvre & overzicht kunstwerken in samenwerking met de Bernd Lohaus Estate, team Bemiddeling in functie van de tentoonstelling 'Fremdkörper', 24.04 — 26.07.2015
<http://ensembles.org/events/fremdkorper-werken-uit-het-atelier-van-bernd-lohaus-fremdkorper-works-from-the-studio-of-bernd-lohaus-aus-der-blume-das-holz>
<http://ensembles.org/events/fremdkorper-werken-uit-het-atelier-van-bernd-lohaus-fremdkorper-works-from-the-studio-of-bernd-lohaus-versuch-einen-satz-auszusprechen>
<http://ensembles.org/events/fremdkorper-werken-uit-het-atelier-van-bernd-lohaus-fremdkorper-works-from-the-studio-of-bernd-lohaus-von-der-wiederholung-der-traume-zur-realitat>
<http://ensembles.org/actors/bernd-lohaus>
- Fabrice Hyber
Archiefonderzoek, digitalisering, structureren en beschrijving van een overzicht kunstwerken in samenwerking met de kunstenaar, team Bemiddeling in functie van de tentoonstelling 'De vorm van woorden',
24.04 — 26.07.2015
<http://ensembles.org/items/la-forme-des-mots>
- Charlotte Posenenske
Archiefonderzoek, digitalisering, structureren en beschrijving van een overzicht kunstwerken in samenwerking met Estate Charlotte

- Posenenske, team Bemiddeling in functie van de tentoonstelling 'Vierkante Buizen Reeks DW', 24.04 — 26.07.2015
<http://ensembles.org/items/square-tubes-series-dw>
- Alain Arias-Misson
 Archiefonderzoek, digitalisering, structureren en beschrijving van een overzicht kunstwerken in samenwerking met de kunstenaar, team Bemiddeling in functie van de tentoonstelling 'De bio-poëzie van Alain Arias-Misson', 24.04 — 23.05.2015
<http://ensembles.org/events/inbox-alain-arias-misson-plastico-concretist-works-from-the-70s>
- De Welvaartsstaat
 Archiefonderzoek, digitalisering, structureren en beschrijving van een overzicht kunstwerken in samenwerking met de kunstenaars, team Bemiddeling in functie van de tentoonstelling 'De Welvaartsstaat', 29.05 — 27.09.2015
<http://ensembles.org/events/de-welvaartsstaat-the-welfare-state>
- Recente Aanwinsten
 Collectie-onderzoek, structureren en beschrijving van de nieuwe verwervingen, de kunstenaars, in samenwerking met het team Bemiddeling in functie van de tentoonstelling 'Recente Aanwinsten', 13.08.2015 — 31.01.2016
<http://ensembles.org/events/recente-aanwinsten--3>
- Hüseyin Bahri Alptekin
 Archiefonderzoek, digitalisering, structureren en beschrijving van een overzicht kunstwerken als samenwerking met de Estate en het team Bemiddeling in functie van de tentoonstelling 'Hüseyin Bahri Alptekin – Democratische Luxe', 16.10.2015 — 31.01.2016
<http://ensembles.org/events/huseyin-bahri-alptekin-democratische-luxe-huseyin-bahri-alptekin-democratic-luxury>
- Otobong Nkanga
 Archiefonderzoek, digitalisering, structureren en beschrijving van een overzicht kunstwerken als samenwerking met de kunstenaar en het team Bemiddeling in functie van de tentoonstelling 'In Situ: Kneuzingen en Glans', 16.10.2015 — 17.01.2016
<http://ensembles.org/events/bruises-and-lustre>
- Georges Smits
 Archiefonderzoek, digitalisering, structureren en beschrijving van een overzicht kunstwerken als samenwerking met de kunstenaar en het team Bemiddeling in functie van de tentoonstellingen 'INBOX: Georges Smits – Toet, MAFprint, Zbolk' 30.10.2015 — 3.01.2016
<http://ensembles.org/events/inbox-george-smits-toet-m-a-f-print-zbolk>
<http://ensembles.org/events/inbox-george-smits-mafprint-experimentele-zeefdrukken-affiches-underground-comics-de-verhalen-van-jan-super-8-films-the-colour-company-presents-schilderijen>

2.2.4.6 Microwebsites

Doelstellingen 2016:

- E.A.A.S geïmplementeerd als tool voor archiveren, beeldbeheer en deep-storage van het 'ensemble' en 'archief' Hugo Roelandt. Ontwikkeling en realisatie van een kwalitatieve webpagina die het archief van Hugo Roelandt en het onderzoek hierrond reflecteert.
- E.A.A.S geïmplementeerd als tool voor onderzoek, archiveren, beeldbeheer en deep-storage voor het 'ensemble' Allan Sekula. Ontwikkeling en realisatie van een kwalitatieve webpagina omtrent Allan Sekula, 'Ship of Fools' en 'The Dockers' Museum' en welke het onderzoek hierrond reflecteert.
- E.A.A.S geïmplementeerd als tool voor archiveren, beeldbeheer en deep-storage bij de Studio Jimmie Durham. Ontwikkeling en realisatie van een kwalitatieve webpagina die het oeuvre van Jimmie Durham en het onderzoek hierrond reflecteert.

- E.A.A.S geïmplementeerd als tool voor archivering, beeldbeheer en deep-storage van het ‘ensemble’ en ‘archief’ Panamarenko. Ontwikkeling en realisatie van een kwalitatieve webpagina die het oeuvre van Panamarenko en het onderzoek hierrond reflecteert.
- E.A.A.S geïmplementeerd als tool voor archivering, beeldbeheer en deep-storage van het ‘ensemble’ en ‘archief’ Hans Theys. Ontwikkeling en realisatie van een kwalitatieve webpagina die het archief van Hans Theys en het onderzoek hierrond reflecteert.

2.2.4.7 Muhka.be

Verder ontwikkeling van ensembles.org gebeurde binnen het kader van EAAS maar tevens in functie van het gebruik van de databank ensembles.org als CMS voor de nieuwe website muhka.be.

Om ensembles.org in integreren in muhka.be zijn diverse updates (framework) doorgevoerd en diverse API & json ontwikkelt. Er gebeurde een mapping en de doorstroom van informatie werd onderzocht in samenspraak met 1oto1 en Mr. Henry.

2.3 PUBLIEKSWERKING

De M HKA-programmatie werd in 2015 uitgebreid met twee nieuwe tentoonstellingsformats. In februari startte het LODGERS-programma: een uniek format waarbij het museum, i.s.m. AIR Antwerpen, enkele van de meest vindingrijke artistieke initiatieven uitnodigt om de tentoonstellingszalen op de zesde verdieping in te palmen. In het najaar werd gestart met het **IN SITU**-programma. Deze nieuwe reeks richt zich exclusief op de productie van nieuwe kunstwerken, en op experimentele presentaties in de grootste en meest atypische tentoonstellingsruimte van het museum, de puntzaal. Voor IN SITU wordt samengewerkt met de meest belangrijke jonge en *mid-career* kunstenaars uit de hele wereld. Deze nieuwe accenten in de programmatie en de samenwerking met zowel kunstenaars als organisaties, brachten nieuwe uitdagingen en kansen mee op vlak van bezoekersonthaal, bemiddeling en communicatie.

Zowel **LODGERS** als **IN SITU** illustreren de wil van het M HKA om sterk lokaal verankerd en internationaal verbonden te zijn. Een lijn die ook dit jaar werd doorgetrokken in de reguliere programmatie. Met kunstenaars zoals Ricardo Brey, Jan Fabre, Bernd Lohaus en Otobong Nkanga presenteerde het M HKA stuk voor stuk kunstenaars met internationale faam en een sterke verankering in Vlaanderen en/of Antwerpen. Deze focus stond garant voor een bijzondere dynamiek die zich positief liet vertalen in uitvoerige media-aandacht, zowel voor de tentoonstellingen als voor M HKA als instelling, en in de bezoekersaantallen.

Met de tentoonstelling *De Welvaartsstaat*, in het kader van onze samenwerking binnen het Europese museumnetwerk L'Internationale, de retrospectieve *Democratische Luxe* van Hüseyin Bahri Alptekin i.s.m. RAMPA Gallery (Istanbul), en de samenwerking met de Vlaamse Gemeenschap en de VUB naar aanleiding van *The Revenge of the Common Place* in het kader van de Vlaamse vertegenwoordiging tijdens de Biënnale van Venetië, zorgde ervoor dat het M HKA ook internationaal sterk voor de dag kon komen. Ook het curatorschap van M HKA-directeur Bart De Baere voor de Biënnale van Moskou gaf het M HKA de mogelijkheid om zich zowel nationaal als internationaal sterk te profileren.

Ingegeven door het specifieke karakter van bepaalde projecten, zoals *De Welvaartsstaat*, nieuwe samenwerkingsvormen binnen LODGERS en de discussie rond Constituency-werking binnen het Europese museumnetwerk

L'Internationale zorgden voor een nog grotere focus op de manier waarop het M HKA een actieve invulling geeft aan haar maatschappelijke rol. Vanuit de eigen programmatie en gestoeld op de discussie met en de ervaringen van de collega's binnen L'Internationale, werd gestart met het herdenken van de invulling van onze maatschappelijke rol. Dit vormde de start van een langlopend proces dat zowel binnen L'Internationale, als binnen de werking van het M HKA stapsgewijs vorm krijgt en ons in staat moet stellen de impact, draagwijdte en relevantie van het museum als maatschappelijk actor te verhogen.

Op het vlak van maatschappelijke inbedding blijven evenementen als Art's Birthday, Museumnacht, de samenwerking met De Kunstbende, MUKA Prints, maar ook de succesvolle formats zoals Artist Talks, in samenwerking met de belangrijkste Antwerpse galerieën, en Yoga in het museum van onschatbare waarde in het aanspreken van nieuwe bezoekers en het bijdragen tot het meer toegankelijk maken van het museum in het bijzonder en hedendaagse kunst in het algemeen.

2.3.1 Communicatie en Marketing

Met een doorgedreven en gediversifieerde communicatieaanpak streeft het M HKA ernaar om haar kernpubliek bestaande uit kunstenaars, art professionals en kunstliefhebbers optimaal te informeren en op die manier een duurzame relatie met hen uit te bouwen.

Naast het communiceren van de kernopdrachten van het museum staat vooral de programmatie (tentoonstellingen en randprogrammatie) centraal. Om ons kernpubliek optimaal te bereiken en te informeren, wordt in het licht van elk project of activiteit gezocht naar de ideale matrix waarbij eigen printcommunicatiemiddelen (jaarbrochure, flyers, uitnodigingen), betaalde promotie (affiches en advertenties) en digitale communicatie (nieuwsbrieven en sociale media) de speerpunten zijn. Corporate communicatie (jaarbrochure, M HKAZINE en digitale nieuwsbrieven) gaan hand in hand met projectgebonden communicatie naar aanleiding van tentoonstellingen en evenementen (uitnodigingen, flyers, affiches, advertenties). Sponsorovereenkomsten met partners zoals H ART en KLARA zijn eveneens van groot belang in het bereiken en informeren van ons kernpubliek.

Gezien de internationale verankering en ambitie van het M HKA blijft adverteren in internationale kunstmagazines (Artforum, Afterall en Frieze) naast gerichte advertenties in de brede pers uit de directe buurlanden een vaste waarde (Groene Amsterdammer, Museumtijdschrift, Metropolis M, Art Press).

Naast het informeren van het M HKA kernpubliek blijft het voor de afdeling Communicatie en Marketing van cruciaal belang om voortdurend nieuwe doelgroepen aan te spreken en het museum en haar werking bij een zo groot mogelijk publiek (nationaal en internationaal) bekend te maken. Affichecampagnes in het straatbeeld van de belangrijkste Vlaamse steden, samenwerkingen met NMBS in kader van B-Dagtrip, flyers op de belangrijkste culturele hotspots en een focus binnen de perswerking op de brede media (travel-lifestyle- leisure) zijn hiervoor onze belangrijkste troeven. In het segment van travel-lifestyle-leisure werd de succesvolle samenwerking met Cityzine voortgezet. In een poging om meer aansluiting te vinden met de leefwereld van expats werd een samenwerking gestart met het magazine The Word, een gratis Engelstalig magazine dat zich in eerste instantie richt op expats in Brussel, maar de ambitie heeft om op termijn heel Vlaanderen te bereiken. Het magazine focust op muziek, beeldende kunst en de brede creatieve sector.

Binnen de corporate communicatie blijven de jaarbrochure en de website de belangrijkste instrumenten die in de toekomst alleen maar aan belang zullen winnen. In 2015 verscheen het laatste nummer van M HKAZINE en werd de overgang naar een eengemaakte brochure, die jaarbrochure en M HKAZINE

verenigt, voorbereid. De nieuwe brochure voorzien in 2016 zal twee keer per jaar verschijnen en moet zowel een nieuw publiek als mensen die reeds vertrouwd zijn met het M HKA de nodige informatie, achtergrond en verbreding verschaffen. Daarnaast kan de nieuwe brochure ook fungeren als kennis-making met de instelling in het licht van sponsorinitiatieven, perscontacten en andere vormen van samenwerking met derden.

In het voorjaar van 2015 besliste de Raad van Bestuur van het M HKA, in het licht van de herprofilering van het M HKA en de daarbij horende langetermijnvisie op de toekomst om het ontwerpproces van een nieuwe huisstijl stop te zetten. Er werd wel aangedrongen op het voortzetten van de ontwikkeling van de nieuwe M HKA-website, zij het in de bestaande vormgeving. De nieuwe website, die in 2016 online zal gaan, moet het mogelijk maken om de opdracht en werking van het museum optimaal te communiceren, de collecties en onderzoek beter digitaal te ontsluiten, het onderzoeksplatform Ensembles.org te integreren in de M HKA-website, en niet in het minst onze (potentiële) bezoekers optimaal te informeren op een manier die aansluit bij de noden en wensen van museum en bezoeker.

In 2015 bood de verbreding van de programmatie met LODGERS en IN SITU de uitdaging om deze nieuwe initiatieven voldoende in de verf te zetten zonder dat dit ten koste ging van de helderheid van onze boodschap en de aandacht voor andere projecten. Gezien het vaak atypische en unieke karakter van onze partners in het LODGERS-programma werd van in het begin volop ingezet op digitale communicatie (social media, website en nieuwsbrieven). Deze keuze werd mede ingegeven door het feit dat de programmatie vaak heel ad hoc tot stand kwam én de verschillende LODGERS vaak zelf beroep konden doen op een groot netwerk waarmee ze in eerste instantie digitaal communiceerden. De M HKA-sociale mediakanalen zoals Facebook en Instagram leenden zich optimaal om als het ware day-to-day verslaggeving te doen over de activiteiten van onze LODGERS en de brug te slaan naar het eigen netwerk van de LODGERS. Deze samenwerkingen brachten het M HKA tot bij groepen en organisaties waarmee we vooraf geen binding hadden. De verhoogde aandacht voor en de bekendheid van het M HKA lieten zich vooral merken op de sociale media met een aanzienlijke stijging van volgers en conversaties over en met het M HKA op Facebook, Twitter en Instagram.

Omdat het IN SITU-programma een nieuwe vaste pijler is in onze programmatie werd geopteerd om de digitale strategie te ondersteunen met indoor affichecampagnes op culturele hotspots. De affichecampagne had tot doel om het concept IN SITU te introduceren bij het brede publiek. Het IN SITU-programma volgt ook de ritmiek van de reguliere openingen. Dit heeft als voordeel dat IN SITU mee wordt genomen in de communicatie en organisatie die gepaard gaan met een opening.

Op vlak van openingen heeft de verbreding van de programmatie tot rechtstreeks gevolg dat de focus tijdens een opening niet langer op een tentoonstelling ligt. De avond wordt gezien als een startschot van verschillende projecten. In het licht van nieuwe samenwerkingen en het aanspreken van nieuwe doelgroepen was ook *De Welvaartsstaat* een zeer geslaagd project. Met *De Welvaartsstaat* bracht het M HKA niet enkel een tentoonstelling, maar werd gepoogd een breed maatschappelijk en cultuur project neer te zetten. Deze brede aanpak kwam tot stand in samenwerking met verschillende externe partners en bood ons de mogelijkheid te communiceren naar een publiek dat breder was dan enkel de hedendaagse kunstliefhebber.

De inzet was van bij aanvang enerzijds de breedheid en maatschappelijke relevantie van het project te communiceren en vanuit die eigenheid ook andere doelgroepen te bereiken. Een thema zoals de welvaartsstaat beheerst de actualiteit en heeft tentakels binnen verschillende domeinen: politiek,

sociologie, economie, geschiedenis, enzovoort. Vanuit elk domein werd gepoogd om aansluiting te vinden bij de actuele maatschappelijke discussies en verder de mensen te bereiken die vanuit hun expertise betrokken zijn bij de welvaartsstaat als historisch- en toekomstproject. Het samenwerken met partners zoals de Universiteit Antwerpen, het Vlaams Architectuur Instituut, het Vlaams-Nederlands Huis deBuren en de culturele archieven gaf toegang tot meer gespecialiseerde informatiekkanalen. De interne en externe communicatiekanalen van elk van deze organisaties werden aangesproken om redactionele aandacht te schenken aan de samenwerking en de tentoonstelling. Zij boden een unieke kans om in dialoog te treden met onderzoekers, studenten, alumni, personeelsleden, academici, enzovoort. Zowel de samenwerkingen als de thematiek van de tentoonstelling gaven toegang tot nieuwe partners zoals de ziekenfondsen die graag naar het project verwezen in de eigen communicatie (zonder dat er met hen een samenwerking was opgestart).

Er werd ook gepoogd zoveel mogelijk deel te nemen aan het maatschappelijk debat omtrent de toekomst van de welvaartsstaat. Concreet resultaat hiervan was de deelname van curator Anders Kreuger aan een debat met sociologen en politicologen over de toekomst van de welvaartsstaat op de boekenbeurs Mind the Book. Ook hier konden we rekenen op verregaande ondersteunende promotie en redactionele aandacht binnen de communicatiekanalen eigen aan de boekenbeurs Mind The Book.

Met het oog op het bereiken van nieuwe doelgroepen en de bekendheid van het M HKA nationaal en internationaal te vergroten, werd vanuit de afdeling Communicatie en Marketing ingezet op structureel overleg met de Stad Antwerpen inzake een toekomstvisie voor de wijk het Zuid en een betere samenwerking op vlak van toerisme.

Op initiatief van de communicatieverantwoordelijken van de musea op het Zuid (M HKA, FOMU en KMSKA) werd een structurele dialoog opgestart met de stad Antwerpen en werd de musea gevraagd actief deel te nemen aan de visieontwikkeling omtrent de wijk. Daarnaast trad het M HKA toe tot het stakeholdersnetwerk Connect2Antwerp, een platform van interne en externe stakeholders in het kader van externe stadsmarketing. Het M HKA participeerde aan de trajecten omtrent Antwerp Ambassadors en Antwerp Congresstad. Beide projecten zullen in 2016 tot uitwerking komen. M HKA bleef ook dit jaar het sectoroverleg van Toerisme Antwerpen volgen en blijft dit zien als een belangrijk netwerkmoment om het museum binnen de bredere context van toerisme meer bekendheid te geven.

2.3.2 Pers

De perswerking blijft van cruciaal belang in het bereiken van verschillende doelgroepen en het werken aan de algemene naamsbekendheid van het M HKA. Steeds wordt gezocht naar de ideale aanpak op maat waarbij internationale uitstraling en lokale verankering zijn gegarandeerd, en zowel wordt ingespeeld op de gespecialiseerde als de bredere pers. Door een uitgebreid netwerk en het proactief benaderen van redacties en journalisten slagen we erin om met onze boodschap gepast naar buiten te komen.

Door de verbreding in de programmatie en het feit dat verschillende tentoonstellingen op hetzelfde moment openen, drong maatwerk zich nog meer op. De klassieke perspreview voorafgaand aan een opening leek alsminder doeltreffend door te veel boodschappen. Om te vermijden dat de pers zich enkel focust op de hoofdtentoonstelling of het project met de meeste naambekendheid en de rest links laat liggen, wordt van bij aanvang van een project op maat gezocht naar het meest geschikte medium en journalisten. Door hen verschillende formats aan te bieden, wisselend van een blik achter de schermen, een exclusieve preview of een interview met de kunstenaar/curator slagen we erin om de breedheid van onze programmatie te communiceren. De organisatie van persreizen waarbij we internationale journalisten ontvangen en/of Belgische pers uitscharen naar het buitenland blijft bijzonder

waardevol. In kader van de samenwerking met RAMPA Gallery (Istanbul) naar aanleiding van de tentoonstelling *Democratische Luxe* hebben we een persbezoek aan de tentoonstelling in Istanbul georganiseerd. De tentoonstelling in Istanbul opende voorafgaand aan de M HKA-tentoonstelling en was een ideaal moment om zowel de aandacht te richten op de tentoonstelling *Democratische Luxe* als de internationale werking van het M HKA onder de aandacht te brengen.

De M HKA-persdienst stond ook in voor de nationale perswerking tijdens *The Revenge of the Common Place*, een samenwerking met de Vlaamse Gemeenschap en de VUB naar aanleiding van de Vlaamse vertegenwoordiging tijdens de Biënnale van Venetië. Verder organiseerde de M HKA-persdienst een persreis voor Belgische journalisten naar de Biënnale van Moskou in het kader van de opdracht van M HKA-directeur Bart de Baere als curator.

2.3.3 Publiekszorg

Binnen het team Publiekszorg, dat bestaat uit de onthaalploeg en het suppoostenteam, werd in lijn met de vorige jaren verder gewerkt op een verdere professionalisering en ondersteuning van de huidige en nieuwe medewerkers. In april nam het M HKA afscheid van erfgoedbewaker Ben Lecok die op pensioen is gegaan. Werkervaringsklant Riyad Cherif Chaker werd opgevolgd door werkervaringsklant Mohammed Mohammed. Riyad bleef echter actief binnen het M HKA via een IBO-traject.

Vorming was ook dit jaar een belangrijke pijler. In het kader van het werkervaringstraject van suppoosten werd verder gegaan met aanbieden van lessen Nederlands. Daarnaast volgden enkele baliemedewerkers een cursus Frans. Beide opleidingen beogen het professionaliseren van ons onthaal in termen van klantvriendelijkheid.

Het M HKA-onhaalteam nam ook deel aan het opleidingstraject Toeristisch onthaal, georganiseerd door Vlaamse Kunststeden. In drie workshops kreeg de onthaalploeg vorming *on the job* en werd ook de kans geboden om ervaringen op te doen en uit te wisselen met collega's van andere musea en toeristische trekpleisters. Het traject in samenwerking met Vlaamse kunststeden werd heel positief onthaald en bracht naast de nodige inzichten op vlak van klantvriendelijkheid ook nieuwe contacten tussen culturele en toeristische partners met zich mee.

2.3.4 Maatschappelijke inbedding

Afgelopen jaar werd binnen de afdeling Publiekswerking, onder invloed van initiatieven en discussies binnen het Europees museumnetwerk L'Internationale, gestart met het actualiseren van de invulling van onze rol als maatschappelijke actor. Geënt op de dialoog die wordt gevoerd tussen de L'Internationale partners binnen de werkgroep publiekswerking, werd gekeken hoe we onze relatie tot externe partners, stakeholders en individuen kunnen gaan herdenken. Cruciaal hierin is het uitgangspunt dat 'de andere' wordt gezien als een actieve partner waarmee samenwerkingen in dialoog ontstaan vanuit een gemeenschappelijk vertrekpunt en in wederzijds vertrouwen. Er werd nagedacht hoe termen zoals *empowerment* en *ownership* kunnen worden herdacht en hoe die begrippen concreet kunnen worden ingevuld binnen de werking van het M HKA. Dit kwam voor het eerst tot uiting binnen het LODGERS-programma dat zich kenmerkt door een unieke en vernieuwde manier van samenwerken met externe actoren die binnen een grote mate van autonomie hun eigen programmatie ontwikkelen binnen de muren van het museum.

Ook binnen het project van *De Welvaartsstaat* werd vanuit deze nieuwe visie op samenwerken met actoren uit de brede burgerlijke maatschappij gewerkt. De samenwerking met de Universiteit Antwerpen, het Vlaams Architectuur Instituut en met name de samenwerking met de culturele archieven waarbij hen werd gevraagd om op basis van hun archiefmateriaal

een deel van de tentoonstelling zelf vorm te geven, past in deze nieuwe visie op onze rol als maatschappelijk actor.

In de loop van 2016 zal worden verder gewerkt op de theoretische onderbouw van deze nieuwe aanpak en zal worden gepoogd om de visie ook concreet te verankeren binnen de werking van het M HKA. De afdeling Publiekswerking zal hierin, zowel vanuit het team bemiddeling als het team communicatie, een leidende rol in blijven opnemen.

2.3.5 Bemiddeling

Via kunstbemiddeling wil het M HKA een brug slaan tussen het publiek en de kunst. Hierin staat dialoog centraal (zowel bij groepen als bij individuele bezoekers, bij jong en oud). Dialoog tussen kunst en bezoekers, maar ook tussen de bezoekers onderling; samen praten, denken en dromen over kunst en wat dat allemaal kan betekenen. In contact met kunst kan het publiek reflecteren over wat er zich afspeelt in de museumzalen en breder over de maatschappij. Inhoud, context en beleving moeten op verschillende manieren aangereikt of getoond worden, vanuit verschillende invalshoeken van waaruit het publiek kan participeren. In het M HKA kan je de wereld van de hedendaagse kunst in al zijn facetten bekijken, beleven en onderzoeken. Je kan kiezen uit een brede waaier aan folders, teksten, lezingen of rondleidingen bij tijdelijke tentoonstellingen of collectiepresentaties.

Ook in 2015 stond de ontwikkeling van innovatieve, experimentgedreven bemiddeling met het oog op doorgedreven interactie en samenwerking centraal.

Er werden opnieuw diverse nieuwe acties ondernomen om als museum en als open huis meer publiek te worden en op die manier het maatschappelijk draagvlak te vergroten.

Elke donderdag van 19:30 tot 20:30 en elke zondag van 14:00 tot 15:00 kan je gratis deelnemen aan een wandelgesprek. Samen met een gids bezoek je de tentoonstelling of collectie, wat aanleiding geeft tot een goed gesprek.

Voor het bemiddelen van de diverse grote en kleinere tentoonstellingsprojecten werd steeds in samenspraak met de curator en de projectwerkgroep (PWG) een bemiddelingsplan opgesteld (vertrekkend van diverse aandachtspunten; inspiratie, waarden en tradities, participatie en interactie, helder taalgebruik) en gekoppeld aan een retroplanning. De diverse *tools* die werden ontwikkeld, worden verder opgenomen in het overzicht van de Projecten (zie hoofdstuk 6 t.e.m. 13).

Er werd verder ingezet op **publieksverbreding** via specifieke acties opgezet voor de individuele bezoekers (aanbod blinden en slechtzienden), het onderwijs (aanbod NT2) en vrijetijdsgroepen (yoga elke tweede donderdag van de maand).

Zo is het elke zondag Familiedag met gratis rondleidingen voor de ouders en kinderbegeleiding in het Salon, en kan je op donderdagavond het M HKA met je NT2-groep bezoeken met een gids, met je klas of zelfstandig. De eigen inbreng van de NT2-cursisten staat centraal met interactieve werkvormen en taal oefenkansen. Aan de hand van een specifieke en praktische onderwijsbundel voor NT2 kan je zelf het museumbezoek voorbereiden, je groep begeleiden of heb je over een leidraad voor nabeschouwing in de klas. Een host van het museum zet de klas op weg met een inleiding en een opdracht en staat klaar wanneer er vragen zijn.

In het voorjaar ontwikkelde het M HKA een format met diverse workshop om in april de finalisten van KUNSTBENDE in de wondere wereld van rituelen binnen de kunst en tentoonstellingen onder te dompelen. De tentoonstelling *Op de bodem van de hemel* van de Vlaams-Cubaanse kunstenaar **Ricardo Brey**

die op dat moment in het M HKA liep, gaf het startschot van het *bootcamp* KUNSTBENDE MEETS M HKA. Het resultaat van deze uitzonderlijke samenwerking was **zaterdag 18 april** vanaf **16:00** te bewonderen tijdens het slotmoment van het *bootcamp* in het M HKA.

Daarnaast kreeg ook de **toegankelijkheid** een hernieuwde aandacht binnen het Meet Me @ MHKA-project en de samenwerking met WZC Immaculata in Edegem, en de focus op en ontwikkeling van rondleidingen voor blinden en slechthorenden. Hierbij werd gestreefd naar een verdere uitwerking van de methodiek wat betreft interactief rondleiden. Hierbij wordt uitgegaan van inclusie (voor elke bezoeker toepasbaar), maar met aandachtspunten van verbreding en toegankelijkheid. Het M HKA speelt in op de specifieke noden om op die manier effectief elke bezoeker een optimale kunstervaring te kunnen bieden.

Hiernaast onderzoekt het M HKA, en in deze als samenwerkingsverband tussen Bemiddeling, Communicatie en Presentatie, hoe we het museum als 'open huis' in een breder perspectief kunnen brengen; niet alleen via de vraagstelling naar de manier waarop we het publiek kunnen differentiëren, maar naar de manier waarop we de bredere maatschappij kunnen integreren in de werking en waarbij de ontwikkeling van het museum groeit vanuit diverse kerngroepen of *constituencies*. Dit traject is breder ingebed binnen het L'Internationale-netwerk en zal in 2016 een diepgaande neerslag en definiëring kennen. Een samenwerking met KMSKA en de ontwikkeling van Jongbloed! staat alvast in de steigers.

Op vlak van **digitale bemiddeling** werden diverse nieuwe applicaties uitgewerkt, naast de bestaande museumapplicaties op Ensembles.org, en open geëxperimenteerd met nieuwe platformen zoals Instagram, Izi.Travel, de ErfgoedApp en een web-blog voor de verdere contextualisering en verdieping van *De Welvaartsstaat*.

Instagram is een fotoapplicatie bestemd voor mobiele telefonie en raadpleegbaar via desktopapplicatie. Als instelling of particulier gebruiker kan je zelf foto's maken van hoogwaardige kwaliteit die je vervolgens kunt bewerken met een van de vele kant-en-klare effecten en/of filters eraan toe te voegen. Nadat je de foto hebt bewerkt, kan je een onderschrift of bijschrift voorzien en is het mogelijk deze online te delen met je publiek, geïnteresseerden en vrienden. Op deze manier deelt het M HKA belangrijke beelden aangaande het museum, de tentoonstellingen, de collectie, de kunstenaars en de kunstwerken. Het medium wordt ingezet als portaal naar de gehele werking en gerelateerde content waaruit een selectie aan relevant beeldmateriaal en informatie wordt ontsloten voor het bredere (online) publiek. De foto's verschijnen in een tijdlijn en reflecteren een geschiedenis en transparantie van kernmomenten binnen de werking. Foto's kunnen geannoteerd worden door het publiek en vaak wordt er dan ook gereageerd op de beelden. Een nieuwe community van volgers en geëngageerden voor het M HKA is hier ontstaan.

M HKA Ensembles (Ensembles.org) vormt sinds 2010 een belangrijke digitaliserings-inspanning van het M HKA. Dit webplatform heeft als doel de kunstwerken en kunstenaars beter te contextualiseren met behulp van nieuwe media, en het onderzoek en de kennis die we verzamelen te bewaren en te ontsluiten. In 2015 stapten we op de trein van **Izi.Travel** en hebben we de app en wandeling vanuit Cloudguide.com overgeheveld. Daarnaast hebben we bezoekers ook een stadswandeling aangeboden gekoppeld aan de tentoonstelling *De Welvaartsstaat*. Deze stadswandelingen hadden ongeveer 682 downloads ondanks een geringe communicatie. Waarom dit platform en bijkomende stadswandelingen? Via bovenvermelde applicaties kunnen we meer bezoekers aantrekken en bezoekers naar het museum leiden. Het aanbod

en de content wordt verder naar buiten gebracht en overtuigt een eerder niet-overtuigd publiek van wat er binnen in het museum gebeurt.

Objecten, installaties, tentoonstellingen en archiefstukken in ons museum zijn ongemeen rijke bronnen van kennis. Internationaal is er de trend om audiogidsen in musea te vervangen door apps die werken op de smartphone van de bezoeker. Dankzij de opkomst van het zogenaamde *internet of things* — waarbij allerlei voorwerpen met elkaar verbonden zijn en informatie uitwisselen — kan dit hedendaags erfgood nog meer inhoud en betekenis krijgen. De nieuwe **ErfgoedApp** werd ontwikkeld door FARO en het Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media van de Vlaamse overheid, met de technologie van het aan de Universiteit de Lausanne verbonden Zwitserse bedrijf Vidinoti. Deze ErfgoedApp is gratis (in zowel Google Play als de App Store), en erg handig in gebruik. Dankzij een simpele scan met het camera-oog van je smartphone of tablet, krijgt de bezoeker geluids- en tekstfragmenten, filmpjes, enzovoort. Bovendien gebeurt dit *à la carte*, volgens de keuze van de bezoeker zelf, die niet verplicht wordt om ‘alles’ te bekijken, te lezen en te beluisteren. Het team bemiddeling nam van de gelegenheid gebruik om deze *augmented reality*-technologie te testen die ook gebruik maakt van iBeacons om informatie te pushen naar telefoon of tablet. Deze kleine bluetoothzenders worden vlakbij de kunstwerken en objecten geïnstalleerd en verzorgen de communicatie naar het toestel van de ontvanger. Er werd een applicatie ontwikkeld in samenspraak met enkele Kunstbende-leden, specifiek voor het jongere doelpubliek binnen de tentoonstelling *Huseyin Bahri Apltakin – Democratische Luxe*. Ook de gidsen gebruikten deze applicatie (iPad) als tool binnen de diverse rondleidingen.

Om de tentoonstelling en het bredere project betreffende *De Welvaartsstaat* te bemiddelen en een plaats te geven in de tentoonstelling, experimenteerden we met een **blog** als centrum en startpunt. Deze had als doel het publiek actief te laten nadenken en participeren rond de vragen naar de toekomst van de welvaartsstaat, alsook de diverse zij-projecten, zoals lezingen, seminars en architectuurwandelingen via de blog breder en verdiepend buiten de museummuren en de maatschappij te kunnen uitspitten, en de dialoog hieromtrent te stimuleren. Het horizontale (zowel naar publiek als naar partners) en democratische karakter hiervan sloot aan bij het thema van de tentoonstelling. Er dient echter wel de kanttekening gemaakt dat deze methodiek, alsook een noodzakelijke nauwgezette opvolging, niet steeds kon worden gehonoreerd.

Voor 2016 en verder voorziet het M HKA een continuering en formalisering van de innovatieve, experiment-gedreven (digitale) bemiddeling. Leidraad en kader hiervoor moet een gedragen bemiddelingsplan zijn dat een weerspiegeling is van onze methodiek en aanpak. Er dient terug een heldere visie uitgezet waarin de diverse kwaliteits- en speerpunten beschreven worden in een samenhangend verhaal. Er zal een nieuwe visietekst worden ontwikkeld met best cases en een uitgebreide strategie.

2.3.6 Gidsenwerking

In 2015 vonden **751 rondleidingen** en **1.452 gidsbeurten** plaats. De stijgende lijn van 2014 (630 rondleidingen) werd doorgezet. Deze stijging had voor een deel te maken met de verlenging van de tentoonstelling *Panamarenko Universum*. In januari, februari en maart werden maandagen uitzonderlijk opengesteld voor scholen. Net zoals bij de vroege opening konden scholen op de sluitingsdag een rondleiding boeken en dat in een van de drie tijdsloten.

In 2015 ontwikkelde het M HKA nieuwe rondleidingen voor klassen en cursisten **NT2** (Nederlands als tweede taal). Een van onze gidsen, Jonas Ghyoot, werkte in samenwerking met het Huis van het Nederlands een map uit met methodieken voor de gidsen en een bundel voor leerkrachten die zelf aan de slag willen gaan in het museum. Interactieve werkvormen en taal oefenkansen staan centraal. De gidsen kregen een opleiding rond NT2.

Het **Panamarenkohuis** ontving in 2015 388 bezoekers. Vier van onze gidsen werden specifiek opgeleid om in de Biekorfstraat rondleidingen te geven.

2.3.7 Bemiddeling Extra Muros

Voor de editie van *Visite in Herzele Voor(bij) woorden* werden een aantal bemiddelingstools gecreëerd en ingezet. Titelbordjes werden voorzien van een QR-code. Door deze te scannen kom je rechtstreeks op de juiste pagina op www.ensembles.org uit. Een ander bemiddelingsinstrument was een reeks postkaarten (een per kunstenaar) met beeld op de voorkant en een korte, heldere tekst (maximum 100 woorden) op de achterkant. Bezoekers konden deze kaarten verzamelen en zo hun eigen tentoonstellingsbrochure samenstellen. Het M HKA voorzag ter plaatse een opleiding interactief rondleiden. De deelnemers maakten kennis en gingen aan de slag met onze methodieken en werkvormen.

2.3.8 Stages bij Bemiddeling

- *Shana Van Wallendael*
(KDG Hogeschool Antwerpen, lerarenopleiding plastische opvoeding en Project Kunstvakken, observatie- en participatiestage 3^e jaar)
- *Tessa Van Hove*
(Artevelde Hogeschool Gent, opleiding kleuteronderwijs, observatie- en participatiestage 2^e jaar)
- *Annemie De Goede*
(Artevelde Hogeschool Gent, opleiding kleuteronderwijs, observatie- en participatiestage 2^e jaar)
- *Marte Sommen*
(KDG Hogeschool Antwerpen, Kunst- en Cultuurbemiddeling, participatiestage 3^e jaar)
- *Mijke Star*
(Willem de Kooning Academie Rotterdam, opleiding docent beeldende kunst en vormgeving, microstage 2^e jaar)
- *Serge Proth*
(Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Antwerpen / AP Hogeschool, Specifieke lerarenopleiding beeldende kunsten – Kunsteducatieve- en participatiestage)
- *Jolien Siaens*
(Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Antwerpen / AP Hogeschool, Specifieke lerarenopleiding beeldende kunsten, participatiestage 1^e jaar)

2.4 ONDERSTEUNING

2.4.1 Financiën en HR-beleid

In 2015 werd een overschot gerealiseerd van 192.209 euro. Dit wordt in hoofdzaak beïnvloed door het annuleren van een geboekte voorziening ten bedrage van 107.136 euro. Deze voorziening werd aangelegd naar aanleiding van een correctieopgave van de BTW administratie en dit bedrag werd in 2015 in het resultaat opgenomen. Verder is dit positief resultaat het gevolg van het nauwlettend monitoren van de uitgaven. Aan de inkomstenzijde werden belangrijke inspanningen geleverd om de externe financiering buiten het reguliere subsidiecircuit aan te wakkeren. De projectspansoring, gelinkt aan tentoonstellingen, blijft een belangrijke aanvullende financieringsbron. Zo ontvingen we financiële ondersteuning van o.m.:

- Stad Antwerpen voor de tentoonstelling rond Bernd Lohaus
- At The Gallery (Antwerpen) voor de tentoonstelling ‘Stigmata’ van Jan Fabre
- Galerie Obadia (Parijs, Brussel) voor de tentoonstelling ‘Op de Bodem van de Hemel’ van Ricardo Brey

- Kunststiftung NRW en DeBuren voor het programma LODGERS
- Europese Unie in het kader van het programma 'Uses of Art' van L'Internationale voor de tentoonstelling 'De Welvaartsstaat', mede ondersteund door internationale projectponsors zoals de Mondriaan Stichting (Nederland), IASPIS (Zweden), Lithuanian Cultural Council (Litouwen), CAHF (België)

...

De implementatie van een competentiegerichte evaluatiemethodiek werd opgestart in 2014, wat resulteerde in een 360° evaluatie van de afdelingshoofden en de zakelijk directeur in 2014. Deze methodiek werd in 2015 verder uitgerold naar de volledige organisatie.

2.4.2 Organisatie en beleid

In 2013 werd voor het eerst een managementteam opgericht bestaande uit de algemeen directeur, de zakelijk directeur en de afdelingsverantwoordelijken. Het managementteam ondersteunt de coördinatie van de verschillende afdelingen bij de beleidsvoorbereiding, de beleidsuitvoering en de beleidsevaluatie. Het managementteam bewaakt de eenheid in de werking, de kwaliteit van de organisatie en de werking van de diensten, alsook de interne communicatie. Daarnaast worden een aantal organisatorische en beleidsmatige taken uitgevoerd in overleg met het managementteam. In 2014 werd de werking van het managementteam verder ontwikkeld en werd er geopteerd om op geregelde tijdstippen de samenstelling van het managementteam uit te breiden om een specifiek beleidsthema (bijvoorbeeld: de internationale werking, de huisstijl en website, M HKA Ensembles) te bespreken.

Reeds enkele jaren besteedt het M HKA aandacht aan projectwerking en worden er instrumenten (actiefiches, projectbegroting) ontwikkeld en geïmplementeerd.

In 2015 werd specifieke aandacht besteed aan de werking van de projectwerkgroepen (multidisciplinaire werkgroepen als platform voor de organisatie van tentoonstellingen). Hiervoor werd in 2015 een planningsinstrument ontwikkeld en geïmplementeerd.

Het aankoopbudget bleef in 2015 behouden op het minimale niveau van 2014, met name 100.000 euro.

In het voorjaar werd een offertevraag uitgeschreven naar zes firma's voor een *Disaster Recovery Plan* voor de ICT-infrastructuur van het M HKA. Heel het back-upplan (lokaal en remote) werd opnieuw geconfigureerd met soft- en hardware volgens de recentste standaarden.

Dit project werd in het najaar uitgevoerd waardoor in geval van calamiteit het M HKA in de mogelijkheid verkeert om alle werknemers via een connectie naar het datacenter te kunnen laten werken met minimale impact tijdens de restore van de servers onsite.

2.4.3 Gebouw M HKA, Panamarenkohuis, Cinema Zuid

In beide gebouwen werden enkel preventieve onderhoudswerken uitgevoerd. In het museumgebouw ging het voornamelijk om onderhoudswerken aan de liften en de HVAC-installaties. In het Panamarenkohuis werden herstellingswerken uitgevoerd aan de koepels en de erker.

2.4.4 Evaluatie infrastructuur

Begin 2015 werd een nieuwe facility manager aangetrokken (Serena van der Spruit).

De facility manager is betrokken bij het evaluatieproces van de infrastructuur (cfr. beheersovereenkomst 2012-2016) en coördineert het facility team. De facility manager treedt tevens op als intern preventieadviseur. In die

hoedanigheid vervulde de facility manager met succes de basisopleiding intern preventieadviseur niveau 3.

Het facility team bestaat uit drie voltijdse schoonmakers. Er wordt ook een beroep gedaan op dit team voor wat betreft het klaarzetten van het auditorium, en voor opdrachten tijdens de af- en opbouwperiodes van tentoonstellingen, wat uiteraard een directe besparing oplevert op het budget 'externe technici' voor Productie. Het Facility Team neemt ook klusjes over van het Art Handling Team waardoor de technici zich nog meer kunnen toeleveren op het ondersteunen van de collectiewerking.

2.4.5 M HKA Cyclus

In 2014 werd ingestapt in het Green Track-traject voor de stad Antwerpen. De acties in het kader van duurzaam beheer en fair trade diende in 2015 even on hold gezet, maar zullen in 2016 weer opnieuw opgepakt worden in samenwerking met Prospekta.

De taken in het kader van duurzaamheid worden waargenomen door de facility manager.

2.4.6 Veiligheid en welzijn op het werk

Op het gebied van veiligheid wordt de ingeslagen weg voortgezet. Stelselmatig wordt gezocht naar nieuwe manieren om veiliger te werken. Het Comité voor Preventie en Bescherming op het Werk (CPBW) komt een keer per maand samen. Sinds enkele jaren wordt er jaarlijks een evacuatieoefening gehouden. De adviserend geneesheer bracht zoals elk jaar verslag uit van zijn bezoek aan het M HKA. Jaarlijks worden ook verschillende werknemers onderworpen aan een medisch onderzoek.

2.4.7 Raad van Bestuur en Algemene Vergadering

Samenstelling en werking van de raad van bestuur

In de raad van bestuur zetelen 18 bestuursleden, met name dhr. Wouter De Ploey (voorzitter), dhr. Koen T'Sijen (ondervoorzitter), mevr. Yolande Avontroodt, dhr. Frank Benijts, mevr. Hilde Daem, mevr. Chantal De Smet, dhr. Philip Heylen, mevr. Thérèse Legierse, mevr. Vivian Liska, dhr. Jan Op de Beeck, dhr. Alexander ter Braak, dhr. Stef Van Bellingen, dhr. Ivo Van Vaerenbergh, mevr. Nadine Naeye, dhr. Joachim Pohlmann, dhr. Rolf Quaghebeur, dhr. Mark Vanvaeck, dhr. Toon Wassenberg.

De bestuursleden werden benoemd op voordracht van de Vlaamse Regering. Ze werden in 2011 aangesteld voor een periode van zes jaar (mandaat loopt tot 26 juni 2017).

De raad van bestuur is breed samengesteld en weerspiegelt de gebieden waarin het M HKA actief is (publiek, privaat, maatschappelijk). De voorzitter en leden van de raad van bestuur van het M HKA tonen een grote betrokkenheid en dragen in belangrijke mate bij tot het algemene beleid van het M HKA.

De door de raad van bestuur opgerichte comités en werkgroepen hebben eigen, duidelijk afgebakende actiedomeinen, werken transparant, en rapporteren frequent over hun werking en beslissingen in de voltallige vergadering.

M HKA volgt de richtlijnen van de Vlaamse Regering die van toepassing zijn inzake de betaling van vergoedingen en presentiegelden van de voorzitter en de leden. Verschillende bestuurders namen afstand van presentiegeld ten voordele van M HKA en voeren hun mandaat onbezoldigd uit.

Regeringsafgevaardigden

De Vlaamse Regering stelt twee regeringsafgevaardigden aan om toezicht uit te oefenen op de werking en de financiële situatie van de vzw. M HKA. Beide afgevaardigden zetelen met raadgevende stem in de raad van bestuur en in de

door de raad van bestuur ingestelde comités en werkgroepen. De regeringsafgevaardigden worden op alle vergaderingen uitgenodigd en worden op dezelfde manier als de bestuursleden tijdig in kennis gesteld van de dagorde en alle bijhorende documenten.

In 2015 besliste de Vlaamse Regering om het mandaat van mevr. Kristina Houthuys, afgevaardigde van de Vlaamse minister bevoegd voor Cultuur te verlengen.

In januari 2015 werd mevr. Karin Heremans aangesteld als afgevaardigde van de Vlaamse minister bevoegd voor Financiën en Begroting ter vervanging van dhr. Erik Maes.

De raad van bestuur beraadslaagde in 2015 over de volgende topics:

- toekomsttraject voor het M HKA (besluittekst als antwoord op de vraag van Vlaams minister van Cultuur Sven Gatz, in het licht van de bestuurlijke wijzigingen in het Vlaamse Regeerakkoord, opstart onderzoek rond toekomsttraject en opmaak beleidsvoorbereidende visienota i.s.m. TouchTime en IDEA Consult)
- contacten met de Vlaamse overheid
- traject herinrichting gelijkvloers (besluitvorming, subsidieprocedure Toerisme Vlaanderen, conceptnota)
- tussentijdse resultaten, jaarrekening, resultatenrekening
- harde en zachte maatregelen tot reorganisatie
- projectsponsoring en financiering
- actieplan en begroting 2016
- toelichting van en reflectie over de evaluatie van de uitvoering van de beheersovereenkomst
- actieplan bedrijfsvoering 2015 – voorstelling projectwerking
- traject website en visuele huisstijl
- aankopen en schenkingen
- onderzoeksproject en M HKA ensemble Allan Sekula (i.s.m. de KU Leuven, met de steun van FWO)
- samenwerkingsovereenkomst tussen Moussem vzw. en M HKA m.b.t. de gezamenlijke uitbouw en duurzame ontwikkeling van een nieuwe residentiewerking voor beeldende kunstenaars (MIKHA)
- intentieverklaring tot samenwerking tussen M HKA en Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Antwerpen
- grond Leuvenstraat: beslissing tot het instellen van een beroep bij de Raad voor Vergunningsbetwistingen

Samenstelling en werking van de comités en werkgroepen

Auditcomité

Leden: Jan Op de Beeck (voorzitter), Frank Benijts, Karin Heremans (regeringsafgevaardigde), Toon Wassenberg

Waarnemers: Wouter De Ploey, Dieter Vankeirsbilck

De werkzaamheden van het auditcomité omvatten onder andere het aansturen van en het toezicht op de financiële verslaggeving op kwartaalbasis, de controle en het eventueel bijstellen van de begroting, de jaarrekening, en het monitoren van de efficiëntie van de interne controlesystemen.

Het auditcomité schonk in 2015 bijzondere aandacht aan het opstellen van een actieplan bedrijfsvoering/financieel beleid dat tegemoet moest komen aan de aandachtspunten en aanbevelingen van de bedrijfsrevisor. Hierbij lag de focus in eerste instantie op btw-aangiften en subsidies, de boekhoudkundige processen en opvolging, de processen administratieve organisatie, en de eigenaarsverplichtingen in de beheersovereenkomst.

De IT-infrastructuur en bedrijfsprocessen van het M HKA werden in 2015 door middel van een opportunity scan doorgelicht ter voorbereiding van de opmaak van een meerjarig investeringsplan.

Daarnaast werden de acties in het kader van de reorganisatie nauwgezet opgevolgd, waarbij er nauwlettend werd toegekeken op de besparingsmaatregelen, met in het bijzonder de loonkostenbeheersing.

HR-comité

Leden: Ivo Van Vaerenbergh (voorzitter), Koen T'Sijen, Joachim Pohlmann, Philippe Van Hecke (extern lid)
Waarnemers: Wouter De Ploey, Dieter Vankeirsbilck

Het HR-comité is bevoegd voor HR-vragen in zoverre deze niet gedelegeerd zijn aan de directie. Het HR-comité stuurt het M HKA naar een coherent HR-beleid op het vlak van werving- en selectiebeleid, opleiding- en vormingsbeleid, functionerings- en evaluatiebeleid, verloningsbeleid, en vrijwilligersbeleid.

In 2015 werd vanuit het HR-comité de implementatie van een competentie-gerichte evaluatiemethodiek mee opgevolgd.

Werkgroep Artistiek Beleid

Leden: Thérèse Legierse (voorzitter), Vivian Liska, Rolf Quaghebeur, Alexander ter Braak, Stef Van Bellingen, Luc Wauters (extern lid)

In 2014 werd er in de werkgroep Artistiek Beleid uitvoerig gedebatteerd over de artistieke inzet wat betreft de missie van het M HKA als instelling van de Vlaamse Gemeenschap, de verdere uitbouw van de museale kerntaken, de presentatiegedreven artistieke werking, alsook de verdere modellering van de identiteit van het museum. Dit resulteerde in een voorstel tot herstructurering van de tentoonstellingsprogrammatie 2015 en een ambitietekst waarin de prioriteiten voor de toekomst werden vastgelegd.

In 2015 werkte de artistiek directeur en de werkgroep artistiek beleid intensief samen aan een 'beraadnota 2020'. Op basis van dit document kon de raad van bestuur tot een besluit komen inzake de vraag van Vlaams minister van Cultuur Sven Gatz over de toekomst van M HKA.

Werkgroep Publieke Profilerings

Leden: Chantal De Smet (voorzitter), Yolande Avontroodt, Hilde Daem, Kristina Houthuys (regeringsafgevaardigde), Nadine Naeye, Mark Vanvaeck

De werkgroep monitort de werking van de afdeling Bemiddeling en Communicatie.

In 2014 lag de focus op de ontwikkeling van een nieuwe website voor het M HKA.

In het voorjaar van 2015 besliste de raad van bestuur van het M HKA, in het licht van de herprofilering van het M HKA en de daarbij horende lange termijnvisie op de toekomst, om het ontwerpproces van een nieuwe huisstijl stop te zetten. Er werd wel aangedrongen op het voortzetten van de ontwikkeling van de nieuwe M HKA website, zij het in de bestaande vormgeving.

M HKArt Circle

In 2014 werd mevr. Yolande Avontroodt voorzitter van deze werkgroep om de fondsenwerving een nieuw elan te geven. Het is de bedoeling om verzamelaars en kunstliefhebbers in één groep samen te brengen. De werking wordt verzekerd door een groep bestaande uit mevr. Yolande Avontroodt, dhr. Wouter De Ploey, dhr. Ernest Van Buynder (voorzitter van de Vrienden van het M HKA), dhr. Dieter Vankeirsbilck (zakelijk directeur) en Katrien Batens (medewerker M HKA).

Lees meer hierover in hoofdstuk 21.5

Via de schenking van kunstwerken dragen de Vrienden van het M HKA reeds structureel bij tot de museumwerking.

De uitbouw en de dynamisering van de fondsenwerving werd ook versterkt dankzij een proactieve inzet en betrokkenheid van de M HKA-werknemers.

Aanwezigheidsgraad

De vergaderingen van de raad van bestuur en het auditcomité worden jaarlijks op voorhand vastgelegd. De leden komen minimaal 5 keer per jaar samen. De werkgroepen worden ad hoc samengeroepen wanneer de noodwendigheid dit vereist.

De raad van bestuur vergaderde op 27 januari, 24 maart, 18 juni, 22 september, 16 november en 26 november 2015.

Er kon worden vastgesteld dat het aantal aanwezigheden op de bestuursvergaderingen in 2015 is gedaald. De voorzitter bleef altijd een vinger aan de pols houden, en de raad van bestuur nam steeds beslissingen met meerderheid van stemmen. Dit gebeurde in bijzondere of urgente gevallen via schriftelijke procedures (e-mail).

In het tussentijdse evaluatierapport oordeelde de Vlaamse administratie (Departement Cultuur, Jeugd, Sport & Media) als volgt: *De werking van de bestuursorganen is goed uitgebouwd, o.a. door te werken met subcomités. Er wordt gewerkt met een brede groep van bestuurders die regelmatig samenkomt en haar controle- en beleidstaak kwalitatief invult. Er is aandacht voor de principes van goed bestuur, maar het aantal bestuurders kan een risico zijn naar een vlotte werkbaarheid.*

Algemene Vergadering

In het kader van *good governance* besliste de raad van bestuur om minstens twee maal per jaar de algemene vergadering samen te roepen: eenmaal in het voorjaar voor goedkeuring van het jaarverslag en de rekeningen van het afgelopen jaar en om kwijting te verlenen aan de bestuurders en commissaris-revisor, en een tweede keer in het najaar voor de goedkeuring van de begroting van het komende jaar.

De vergaderingen vonden plaats op 24 maart en 26 november.

De algemene vergadering nam in november kennis van de uittreding van dhr. Saïd El Khadraoui. Hij nam zelf ontslag gezien hij zijn engagement als lid van de Algemene Vergadering onmogelijk kon waarmaken. Dat brengt het totale aantal effectieve leden in 2015 op 35.

3 Sociaal-economisch verslag van de werking

De cijfermatige gegevens hieronder vermeld, zijn een 'momentopname'.
Het betreft de aantallen en bedragen op 31/12/2015, m.a.w. geen gemiddelde over het jaar.

3.1 OMZET Uitgaven versus inkomsten

	Totaal uitgaven	Totaal inkomsten	Groei % inkomsten	Resultaat van het boekjaar
2012	6.159.021,00	6.022.780,00	5,03	-136.241,00
2013	5.984.123,00	6.001.739,00	-0,35	17.616,00
2014	6.586.992,00	6.697.805,00	10,50	110.813,00
2015	6.286.962,00	6.479.171,00	-2,30	192.209,00

3.2 PERSONEEL Aandeel loonkosten in de totale uitgaven

	Totale uitgaven	Loonkost	% tav uitgaven - inv. subsidies
2012	6.159.021,00	3.376.286,00	54,8%
2013	5.984.123,00	3.587.109,00	59,9%
2014	6.586.992,00	3.607.886,00	55,1%
2015	6.286.962,00	3.420.643,00	54,4%

- Gemiddelde loonkost per VTE in 2012: 55.622,50
- Gemiddelde loonkost per VTE in 2013: 60.338,25
- Gemiddelde loonkost per VTE in 2014: 63.019,84
- Gemiddelde loonkost per VTE in 2015: 60.488,82

Ontwikkelingen personeelsbezetting

	VTE	aantal medewerkers
31/12/2012	60,70	72,00
31/12/2013	59,45	71,00
31/12/2014	57,25	66,00
12/31/2015	56,55	65,00

Type contracten

	2012	2013	2014	2015
contracten onbepaalde duur	64	63	58	55
waarvan DAC	1	1	1	1
Gesco	5	5	5	5
WEP+	2	2	2	2
IBO				2

Gemiddelde arbeidstijd per afdeling in voltijdsequivalenten

	VTE 31/12/2012	VTE 31/12/2013	VTE 31/12/2014	VTE 31/12/2015
Directie	2,00	3,00	3,00	3,00
Programmering	12,90	12,90	15,90	16,40
ABCD	9,20	7,90	11,90	9,50
publiekswerking + zaalpersoneel	18,85	20,15	16,95	16,85
Ondersteuning	17,70	15,50	9,50	10,80
Totaal	60,65	59,45	57,25	56,55

3.3 WERKINGSKOSTEN

Presentatie

	Totale Uitgaven	Presentatie	% totale uitgaven
2012	6.159.021,00	887.262,00	14,41%
2013	5.984.123,00	683.461,00	11,42%
2014	6.544.419,00	968.469,00	14,80%
2015	6.286.962,00	728.517,00	11,59%

ABCD

	Totale Uitgaven	ABCD	% totale uitgaven
2012	6.159.021,00	221.695,00	3,60%
2013	5.984.123,00	229.240,00	3,83%
2014	6.544.419,00	266.254,00	4,07%
2015	6.286.962,00	229.240,00	3,65%

Publiekswerking

	Totale Uitgaven	Publiekswerking	% totale uitgaven
2012	6.159.021,00	546.476,00	8,87%
2013	5.984.123,00	434.896,00	7,27%
2014	6.544.419,00	488.787,00	7,47%
2015	6.286.962,00	434.896,00	6,92%

Infrastructuur

	Huisvesting en onroerende infrastructuur	Qua afschrijving
2012	348.000,00	194.068,00
2013	207.569,00	195.202,00
2014	287.822,00	218.574,00
2015	302.411,00	203.104,00

3.4 GROEI SUBSIDIES EN TOELAGEN

jaar	Vl. Gem.	% groei	provincie	% groei	stad	% groei
2012	4.645.000,00	1,00%	0,00	-100,00%	118.348,00	73,02%
2013	4.726.000,00	1,74%	0,00		68.349,00	-42,25%
2014	4.727.000,00	0,02%	0,00		224.298,00	228,17%
2015	4.615.000,00	-2,37%			75.000,00	-66,56%

3.5 KUNSTENAARS

Werking met kunstenaars	2011	2012	2013	2014	2015
Actief ¹	328	129	162	165	389
Passief ²	590	641	644	997	509
Totaal	918	770	806	1162	898

- 1 productie- en aanpassingen van nieuw werk, lezingen, symposia, voordrachten, kunstenaarsgesprekken, concerten...
- 2 louter presentatie van de werken zonder interactie: ophangen kunstwerken, film- en videoprojecties...

4 Verwervingen – Bruiklenen 2015

4.1 AANKOPEN 2015

AANKOPEN VLAAMSE GEMEENSCHAP – M HKA 2015

- Maha Maamoun
Cairoscares, 2003
- Ricardo Brey
Untitled, 1993
- Wout Vercammen
Massa's, 1972-2015
- Orgasme-strijder, 1972-2015
- Big Brother, 1972-2015
- Angola, 1972-2015
- Verzetssrijders en kolonels 2, 1972-2015
- Oost-West, 1972-2015
- Pausmobiel, 1972-2015
- Imran Quereshi
And They Still Seek the Traces of Blood..., 2013
- Charlotte Posenenske
Vierkante Buizen Reeks DW, 1965-2015
- Vadim Fishkin
Count up_count down, 1994

EIGEN AANKOPEN M HKA 2015

- Ives Maes
Soviet Stereographs, 2015
- Kati Heck
Mucki Veteran, 2014
- Patrick Van Caeckenberg
De Getroffene, 2014
- Suchan Kinoshita
Zweiseitiges Liebesgedicht, 2014
- Vaast Colson
I am a Son, a Colson, 2014
- Wim Catrysse
Guarding Hands, AK, 2006-2014
- Gert Verhoeven
TERAPIJA, 2014
- Vaast Colson
Two nuts that are not, 2015
- Jef Geys
LIQUID ART, 2015

- Alain Arias-Misson
The Congress of the Birds, 1979
- Kasper De Vos
Art Burger Multiple, 2015
- Arturas Railas
Under the Flag, 2000-2015
- Robert Filliou
10 Telegrammen, 1966
- Nel Aerts
The Best Couples in the World (Like Salt and Pepper), 2015
- Pavel Buchler
Revolution of the Ninethteenth Century, 2015
- Narcisse Tordoir
Ontpoffing, 1981
- Jean Pascal Flavien
Statement house (temporary title), 2015
- Vaast Colson
SIZING & RESIZING – All sound intentions and then the mushroom kicks in, 2015
- Johannes Wohnseifer
Between Your Legs, 2015
- Yann Sérandour
Barrel Shaped Cactus With Flower, 2015
- Olaf Breuning
Don't worry, 2015
- Sylvie Fleury
Life can get Heavy, Mascara shouldn't, 2015
- Nikita Kadan
The possessed can witness in a court, 2015

4.2 SCHENKINGEN 2015

- François Curlet
Family Bock, 2014
Schenking van MOREpublishers
- Vaast Colson
Het begin van 1 miljoen, 2014
Schenking van de kunstenaar en Galerij Trampoline
- Taus Makhacheva
Way of an Object, 2013
- Taus Makhacheva
Thightrope, 2015
Schenking van V.A.C. Foundation, Moskou

- Sigtryggur Berg Sigmarsson
Control, 2015
Schenking van de kunstenaar

- Fabrice Hyber
Double masque, 2014
Schenking van de kunstenaar

- Alain Arias-Misson
Birdsong, 1973
Schenking van de kunstenaar

- Jef Geys
Douven, 2011-2015
Schenking van De Vrienden van het M HKA

- Ricardo Brey
Retrospective Prophecy, 2015
Schenking van De Vrienden van het M HKA

- Ria Pacquée
FROM MY ROTTING BODY, FLOWERS SHALL GROW AND
I AM IN THEM AND THAT IS ETERNITY, 2014
Schenking van De Vrienden van het M HKA

- Nico Dockx
A 3RD LAND FOR THE LAND FOUNDATION, 2007-2013
Schenking van De Vrienden van het M HKA

- Jean Katambayi
Trotation, 1992
Schenking van De Vrienden van het M HKA

- Panamarenko
Duikboot (print)
Schenking Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde van Antwerpen

- Narcisse Tordoir
L'Africeur de Bogolan, 2004
— Testkamer (personage observant le plafond), 1990
Schenking van de kunstenaar

- Taus Makhacheva
Landscape, 2013
Schenking van de kunstenaar

- Stansfield/Hooykaas
Labyrinth of Lines, 1978
Schenking van Stichting Stansfield/Hooykaas

- Danny Matthys
— Open Boek, 1976
— 88 polaroidprints Installatie Meersenijsstraat
— 99 + 1 polaroidprint, 14.11.1976 (souvenirshape 1976)
— Six stages from 3 x 12 polaroidprints, 15.4.1977, 28.6.1977, 16.8.1977,
1977 (Montreal)
— Six stages from 3 x 12 polaroidprints, 15.4.1977, 28.6.1977, 16.8.1977, 1977

- George Smits
- Witte Muizen, 1982, installatie isomo en veer, slaginstrument
 - Transformatie tot aanslagvoorwerp, 1984, installatie mixed media
 - Instrument voor 1 lied, nr.1, 1984, mixed media, experimenteel muziekinstrument
 - Slagvoorwerpen uit natuur, 1981, installatie mixed media
 - Glazen staven op piepschuim, 1980, installatie glazen en piepschuim
 - 3 Schetsen For Sale, Galerij Christ Delaet, Antwerpen, 1989
 - 4 Schetsen George Smits, Paleis voor Schone Kunsten Brussel, 1987
 - 3 MAFprints, Taboo Woewoe, Taboo Loeloe, Taboo Doedoe, 1977, 3 prints
 - Zelfportret, 1993, schilderij
 - Zelfportret, 1993, schilderij
 - Zelfportret, 1993, schilderij
 - Inspiration, 1995, schilderij
 - Zonder titel, 1976-1997, schilderij
 - MAFprint, Ercola vrije inkom, 1973, 3 prints
 - MAFprint, Zonder titel, 1972, 4 prints
 - MAFprint, Thalamus, 1970, print
 - MAFprint, Stop Thinking, 1969, print
 - MAFprint, Ave Dollar, 1972, print
 - De Verhalen van Jan, striptekeningen, 1970-1978
- Schenking van de erfgenamen George Smits

4.3 WERKEN IN BRUIKLEEN AAN HET M HKA

Werken in langdurige bruikleen van de Vlaamse Gemeenschap

- Panamarenko, Zwitserse Fiets, 1967, WV9
- Leo Copers, De blinde ziener maakt een schilderij, BK3900
- Walter Swennen, Zonder titel, BK5733
- Walter Swennen, Zonder titel, BK5734

4.4 BRUIKLENEN 2015

4.4.1 Langdurige bruiklenen 2015

- Kabinet van de Vice-eersteminister en de Minister van Buitenlandse Zaken Institutionele hervormingen, FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking P&O Gebouwen buitenland Roerend Patrimonium – Kunst & Antiek, Karmelietenstraat 15, 1000 Brussel (24.08.2010)
- Patrick Van Caeckenbergh, Tekening van Oude Bomen, winter 2010-2011, BK7799_M503_1
 - Patrick Van Caeckenbergh, Tekening van Oude Bomen, winter 2010-2011, BK7799_M503_3
 - Patrick Van Caeckenbergh, Tekening van Oude Bomen, winter 2010-2011, BK7799_M503_2
- EU-Berlaymont – European Commission, Office for infrastructure and logistics, 1049 Brussel
- Paul De Vree, Fuga in r, 1967, S0330_04
 - Paul De Vree, Petite Histoire, 1966, S0330_06
 - Paul De Vree, Revolutie, 1968, M00160_1
 - Paul De Vree, Revolutie II, 1972, BK3966
 - Paul De Vree, Toute predication, 1966, BK7286_M238_01

- Paul De Vree, Cime et Terre, 1968, *So330_13*
- Paul De Vree, Homage to Duchamp, 1969, *So330_14*
- Paul De Vree, London, 1969, *Mo0160_2*
- Paul De Vree, Uilenspiegel – (H)Owl, 1969, *Mo0160_4*
- Paul De Vree, Rose, 1971, *So330_23*
- Paul De Vree, Kissinger, 1972, *BRDV_05*
- Paul De Vree, Altijd nog hetzelfde spel op de wagen, 1973, *BRDV_02*

Kabinet van Minister van Binnenlandse Zaken
en gelijke kansenbeleid Mevr. J. Milquet,
Wetstraat 2/ Rue de la Loi 2, 1000 Brussel/1000 Bruxelles

- Luc Tuymans, Shore, 2005, *BK7645_M410*
- Luc Tuymans, Ons Geluk, 1997, *BK7414_M272*
- Walter Swennen, Zonder titel (mijn gedacht), 2003, *BK7442_M298*
- Luc Tuymans, Editie Trouble Spot Painting, 1999
- Luc Tuymans, Firewood, 1994, *BK6922_M161*
- Luc Tuymans, Die Zeit, 1994, *BK6923_M162*
- Michelangelo Pistoletto, 8 posters cittadellarte, *UFO2003_022*
- Johan Tahon, Untitled, s.d.

Voka, Kamer van Koophandel Antwerpen – Waasland,
Zetel Antwerpen, Markgravestraat 12, 2000 Antwerpen

- Koen Broucke, Menskunde, 1998-1999, *BK7196_M211A-J*

Hof Van Beroep, Waalsekaai 35A, 2000 Antwerpen

- Jean Bilquin, Zonder titel, 1985, *So086*
- Gaston De Mey, Structuur Rithe, 1976, *So118*
- Hugo De Clercq, Mandala, 1973, *So108*
- Bernard Pagès, *Crayon Petite Maille*, 1974, *So022*
- Bernard Pagès, *Crayon, Grande Maille*, 1974, *So020*
- Bernard Pagès, *Crayon Maille Moyen*, 1974, *So021*
- Bernard Pagès, *Doré, Grand Maille, petite pinceau*, 1974, *So017*
- Bernard Pagès, *Doré, Maille moyenne, petite pinceau*, 1974, *So018*
- Bernard Pagès, *Doré, petite Maille, petit pinceau*, 1974, *So019*
- Laurent Cruyt, Zonder titel (testbeeld), s.d., *So103*
- Berlinde De Bruyckere, Zonder titel, 1994, *BK6867_D*
- Berlinde De Bruyckere, Zonder titel, 1994, *BK6867_E*
- Opy Zouni, Painting 96/126, 1985, *So029*
- Renata Boero, blue di legno nr. 7, 1985, *So088*
- J.C. Farhi, Jack and Jill, 1986, *So136*
- J. Smets, Mens, 1974, *So217*
- D. Sprankenis, Winipeg, 1973, *So219*
- T. Van Bergen, Zwart-wit-zwart, 1979, *So225*
- G. Filips, Cylcus, 1988, *So139*
- J.P. Pincemin, Zonder Titel, s.d., *So024*
- L. Van Malderen, Mégalithes 54 + 122 + 124, 1979, *So230*
- L. Gerdes, Schwarzes Bild VI, 1987, *So011*
- L. Gerdes, Schwarzes Bild VII, 1987, *So012*
- Willy Van Sompel, Ondergaand in het Westen, 1983, *BK5762_M87*
- J. de Guimarães, Ange Blue, 1983, *So005*

UZA, Universitair Ziekenhuis Antwerpen, Wilrijkstraat 10, 2610 Wilrijk

- Korrie Besems, Away, Away, Away, 1988, *BK5973*
- Eduard Bal, Zonder titel, 1975, *So076*
- Eduard Bal, Zonder titel, 1975, *So073*
- Gilbert de Bontridder, Tweeluik S77F, 1977-1979, *So073*
- Gery De Smet, Van Goeden Huize, 1995, *BK7290_M242A*
- Dominique Stroobant, H2/95, 1978, *So221*
- Hugo Duchateau, Project voor grote zaal – rust na de eerste laag, 1977, *So133*

- UIA, Universiteit Antwerpen, Universiteitsplein 2610 Wilrijk
- Pol Mara, Niche de ma poule aux diamants, 1980, *So183*
 - Eddy Nolf, Zonder titel, 1978, *So195*
 - Hugo Declercq, Mandala, 1973, *So109*
 - Cel Overberghe, Zonder titel, 1958, *So200*
 - Yves De Smet, Hammering, snowing, eating & pouring, 1973, *So123*
 - Philippe Vandenberg, Zonder titel, 1981, *So227*

- Allen and Overy LLP, Antwerpen, België
- Jan en Paul Schietekat, Herinnering aan een reis, 1987, *BK5575_M57*
 - Jan Cox, Monastatos, 1974, *So491_29*
 - Nadia Naveau, Nicholas Heracles, 2012, *So472*
 - Koen van den Broek, 190 #1, 2004, *BK7658_M419*
 - Jan Vercruysse, LABYRINTH & Pleasure Gardens, 1994-2001, *BK7433_M290*
 - Laurent Cruyt, Poetry of the Book, 1990, *So102_01*
 - Panamarenko, copyright Panamarenko, 2005, *So340*
 - Gert Robijns, Untitled (replica Frize), 2003, *BK7521_M360*
 - Bernard Frize, Ouverture (Overture), 1998, *BK7521_M360*
 - Pieter Laurens Mol, Specific Impulse, s.d., *BK5759_M84*

- Allen and Overy LLP, Brussel, België
- Peter Rogiers, Degas Piece, 1995, *BK6848*
 - Gert Verhoeven, Auto Mio, 1998, *BK7175*
 - Fik Van Gestel, Toscana II, 1995, *BK6967_M176*
 - Henny Schrijver, Innerlandscape Early Day, 1986, *VH0155*
 - Henny Schrijver, Innerlandscape, Late at Night, 1986, *VH0154*
 - Luc Deleu, Voorstel tot totale afschaffing van het verkeersreglement in Antwerpen, s.d., *Mo0187*
 - Luc Deleu, SATURNUS V. Voorstel de bestaande raketten te gebruiken om (nucleair) afval naar de zon te schieten, 1975, *So112*
 - Luc Deleu, MONTREAL STADIUM (MODEL) Voorstel voor naakte Olympische spelen, 1976, *So113*
 - Luc Deleu, Le PAQUEBOT "FRANCE". Voorstel tot recycling van de SS 'France' door ombouw tot ideeëntransportschip na de installatie aldaar van de Europa Medium Universiteit, 1970, *So111*
 - Walter Swennen, Zonder titel (God's voet), 1985, *BK5123_M1*
 - Jean-Marie Bytebier, Boom, 1999, *BK7044_M203*
 - Sergey Bratkov, Portrait of the Lawyer and his wife, 2000, *BK7491_M343*
 - Walter Swennen, Untitled, 1982, *BK5124_M2*
 - Koen van den Broek, 190#2, 2004, *So390*
 - Marina Abramovic, Rest Energy, 1981, *BK5731_M79*
 - Jan Cox, Papageno, 1976, *So491_32*
 - Jan Cox, Papaeno, 1976, *So491_33*
 - Jan Fabre, Roschacht, 1995, *BK7683_C*
 - Jacques Charlier, Dessins Humoristiques (André Cadéré), 1975, *BK5222_M35*
 - Tina Gillen, Waterschute I, 1999, *BK7060_M206*
 - Robert Zandvliet, Zonder Titel, 1999, *BK7042_M201*

- Vlaamse Overheid – Departement internationaal Vlaanderen – Buitenland, Vlaams Huis Madrid, Spanje
- Juan Muñoz, Conversation piece with a stick, 1994, *BK 6846/M148*
 - Joris Ghekiere, Zonder Titel, 2008, *BK 7712/M461*

- Van Innis & Delarue, Kantoor Antwerpen, België
- Vaast Colson, Het middelpunt van de belangstelling, 2014, *Mo0212*
 - Panamarenko, Reis naar Egypte I, 1990, *Mo0081*
 - Panamarenko, Reis naar Egypte II, 1990, *Mo0082*

- Ayman Ramadan, The Situation is Fluid, 2014, *M00210*
- Koen van den Broek, Orange Border, 2001, *BK7658_M420*
- Peter Rogiers, Zonder titel, 1998-1999, *BK7035_M194*

Ambassade de Belgique, Délégation flamande, Parijs, Frankrijk

- Bert de Beul, Zonder titel, 1992, *BK6126_M126*
- Bert de Beul, Zonder titel, 1992, *BK6127_M127*
- Bert de Beul, Zonder titel, 1992, *BK6128_M128*
- Jan Fabre, De prins-Arabier uit de sprookjes van duizend-en-een-nachten, 1978, *So370*
- Thierry Renards, Zon en feestdagen, 1999, *BK7061_M207*

Vlaamse overheid – Kabinet van Viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Begroting, Financiën en Energie, Annemie Turtelboom, Brussel, België

- Koen van den broek, Madonna, 2010, *BK7803_M507*
- Ben Vautier, C'est le courage qui compte, 1987, *So027*
- Sergey Bratkov, Army Girls (selectie van drie foto's), 2000, *BK7492_M344*
- Cabinet of Commissioner Marianne Thyssen, Employment, Social Affairs, Skills and Labour Mobility, European Commission, Brussels, Belgium
- Ana Torfs, Toast, 2003, *BK7613_M384*
- Koen van den Broek, Zonder titel, 2013, *So490*
- Panamarenko, Blimp, 2013, *So480*

The Maarten Van Severen Foundation/Design Museum Gent, België

- Luc Deleu, Demonstratie van Schaal en Perspectief, 1986, *BK5500*

Vlaamse Overheid – Kabinet van Vlaams minister cultuur, media, jeugd en Brussel Sven Gatz, Brussel, België

- Danny Matthys, Terras, 1974, *So386*
- Jean-Marie Bijtebier, Untitled, 1997, *BK6945_M172*
- Alain Arias-Misson, The G D Public Poem, 1968-2011, *So446*
- Alain Arias-Misson, Poemx, the Baptismal Public Poem, Knokke, 1970, *So447*
- Eddy De Vos, Mexican Revolution, 1996, *BK7040_M199B*
- Denmark, Six Days a Week, 1998, *BK7201_M216*
- Raoul De Keyser, Zonder Titel, 1988, *BK5634_M66*
- Raoul De Keyser, Centrum, 1991, *So411*
- Bert De Beul, Zonder titel, 1994, *BK6921_M160C*
- Michelangelo Pistoletto, Zonder Titel, 2004, *M00036a*
- Paul De Vree, People, 1974, *BK3954*
- Kerim Ragimov, Human Project: Portrait n°13, 1994-2003, *So288*
- David Claerbout, Nasty Girl (Christmas Wishes), 2012, *BK7806_M510*
- David Claerbout, Untitled (communist girl), 2012, *BK7807_M511*
- David Claerbout, Untitled (Meditation without feet), 2012, *BK7805_M509*
- Berlinde De Bruyckere, Zonder Titel (selectie 3 tekeningen), 1994, *BK6867*
- Paul De Vree, Love, 1976, *BK3350*
- Thierry De Cordier, Le discours Alpin, 1987, *BK5610_A*
- Raoul De Keyser, Maaigem en kabinet, 1991, *BK5914*

UNAIDS, Zwitserland en Departement Internationaal Vlaanderen, Brussel, België

- David Nash, Vessel and Volume, 1986, *BK5493_M46*
- Teun Hocks, Untitled, 1989, *BK5909_M103*

4.4.2 Tijdelijke bruiklenen 2015

- Cultuurcentrum Mechelen, Mechelen, België
'Gemengde Gevoelens'
14.02.2015 — 26.04.2015
— Berlinde De Bruyckere, Spreken, 1999, *BK7198_M213*
- Tate Modern, Londen, Verenigd Koninkrijk
'Marlene Dumas'
05.02.2015 — 10.05.2015
— Marlene Dumas, Sailor's Dream, 1996, *BK6911_M157D*
- Landcommanderij Alden Biesen, Bilzen, België
'One Big Family'
06.02.2015 — 05.04.2015 + juli en augustus 2015
— Fred Bervoets, Doorsnee Vlaamse Familie, 1995, *BK7253*
- Nottingham Contemporary, Nottingham, Verenigd Koninkrijk
'Rights of Nature: Art & Ecology in the Americas'
23.01.2015 — 17.03.2015
— Jimmie Durham, A Dead Deer, 1986, *BK6913_M159C*
— Jimmie Durham, Untitled, 1991, *BK6913_M159B*
— Jimmie Durham, Jesus. Es geht um die Wurst, 1992, *BK6156_M136*
- Musee d'Ixelles/Museum van Elsene, Brussel, België
'Het landschap in de Belgische kunst'
25.06.2015 — 20.09.2015
— Francis Alÿs, When Faith Moves Mountains, Lima, Peru, April 11, 2002, *BK7510*
— Jacques Lizène, Documents rapportés d'un voyage au Cœur de la Civilisation Banlieue, *So171*
- Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Antwerpen, Antwerpen, België
'Panamarenko Laboratorium'
16.01.2015 — 27.02.2015
— 105 schetsen van Panamarenko, Collection Workstation Biekorfstraat Antwerpen
— 4 cahiers van Panamarenko, Collection Workstation Biekorfstraat Antwerpen
- BOZAR, Brussel, België (+ Nederlands Fotomuseum Rotterdam, Rotterdam, Nederland + Museum for Photography Thessaloniki, Thessaloniki, Griekenland)
'Faces Then'
06.02.2015 — 17.05.2015
— Sergey Bratkov, Kids (Children), 2000, *BK7496_M348*
- De Oude Post – CC 't Vondel, Halle, België
'Made/Remade'
27.02.2015 — 29.03.2015
— Gordon Matta-Clark, Office Baroque # 669, 1977, *So187*
— Gordon Matta-Clark, Office Baroque, 1977 (edietie: 41/350), *Mo0028*
- Museum Het Valkhof, Nijmegen, Nederland
'Narcisse Tordoir'
31.01.2015 — 14.06.2015
— Narcisse Tordoir, The Pink Spy (2), 2013

Centre de la Gravure et de l'Image imprimée de la Communauté
française de Belgique, La Louvière, België
'Luc Tuymans Suspended. L'œuvre imprimé (1989-2014)

07.02.2015 — 10.05.2015

- Luc Tuymans, De transformatie van de berg, 1990, *Moo050*
- Luc Tuymans, Firewood, 1994, *BK6922_M161*
- Luc Tuymans, Le Verdict, 1995, *BK7327_M251*
- Luc Tuymans, Portrait, 1995, *So470_1*
- Luc Tuymans, Tracing, 1995, *So470_3*
- Luc Tuymans, Pillows, 1995, *So470_2*
- Luc Tuymans, Premonition, 1995, *So470_5*
- Luc Tuymans, Peter, 1995, *So470_6*
- Luc Tuymans, Lamp, 1995, *So470_7*
- Luc Tuymans, The Green Room, 1995, *So470_8*
- Luc Tuymans, The Temple, 1996, *BK7329_M253*
- Luc Tuymans, Prague. Refribell. Harbours. Waterloo. Nautilus.,
1997, *BK6979*
- Luc Tuymans, Untitled (triptych), 2001, *BK7657_M418*
- Luc Tuymans, Het Versluisd Beeld, 2001, *BK7415_M273*
- Luc Tuymans, Altar, 2002, *BK7409_M267*
- Luc Tuymans, Niks, 2003, *U_035*
- Luc Tuymans, Drumset (series I), 2003, *BK7475_M329*
- Luc Tuymans, Premonition (series I), 2003, *BK7477_M331*
- Luc Tuymans, Premonition (series II), 2003, *BK7478_M332*
- Luc Tuymans, Slide I – II – III, 2003, *BK7479_M333*
- Luc Tuymans, Untitled (Woman), 2003, *BK7480_M334*
- Luc Tuymans, Untitled (The Rumour), 2001, *BK7418_M276*
- Luc Tuymans, Sunset I, 2003, *BK7481_M335*
- Luc Tuymans, Wiedergutmachung, 1995, *BK7417_M275*
- Luc Tuymans, Conversation, 1995, *So286*

Cultuurcentrum Ter Dilft, Bornem, België
'Sweet Disposition'

28.03.2015 — 26.04.2015

- Henk Visch, Feelings of affinity are extremely complex,
1990, *BK5952_M110*

Stedelijk Museum Zwolle, Zwolle, Nederland
'Onderdrukking en verzet'

03.05.2015 — 13.09.2015

- Christian Boltanski, Réserves: Meurtres, 1989-1990, *BK5911_M105*

Stedelijk Museum Amsterdam, Amsterdam, Nederland
'ZERO'

04.07.2015 — 08.11.2015

- Jef Verheyen, Paul De Vree, Jan Bruyndonckx en Jos Pustjes,
Essential (Essentieel), 1964

S.M.A.K., Gent, België
'Jef Geys'

11.04.2015 — 13.09.2015

- Jef Geys, Zwarte Overall, 1991, *BRJG12*

Cultuurcentrum Strombeek/Museumcultuur Strombeek,
Strombeek-Bever, België
'Art Eco: Attitudes'

09.01.2015 — 12.02.2015

- Guy Mees, Water te Water, 1970, *So278*

- Museum of Contemporary Art Kiasma, Helsinki, Finland
'Demonstrating Minds'
02.10.2015 — 20.03.2016
— Goshka Macuga, On the nature of the beast, 2009, *BK7732_M481*
- Museum Der Moderne Salzburg, Salzburg, Oostenrijk
'Andrea Fraser'
21.03.2015 — 05.07.2015
— Andrea Fraser, On Taking a Normal Situation, 1993, *Moo117*
- Kranenburgh. Culturele Buitenplaats in Bergen, Bergen, België
'Silence out Loud'
13.12.2015 — 14.05.2016
— Jan van Oost, Zonder Titel, 1993, *BK6138*
- Centre d'art contemporain, Meymac, Frankrijk
'L'arbre, le bois, la forêt'
21.03.2015 — 21.05.2015
— Patrick Van Caekenbergh, Drawing of Old Trees (winter 2010-2011), 2010-2011, *BK7799_M503_1-3*
- Museum Beelden aan Zee, Den Haag/Scheveningen, Nederland
'Vormidable. Hedendaagse Vlaamse Beeldhouwkunst'
20.05.2015 — 25.10.2015
— Jan Fabre, Mur de la montée des anges, 1993, *BK6146_M132*
- Club Solo, Breda, Nederland
'Erik Wesselo'
22.02.2015 — 22.03.2015
— Yang Fudong, Forest Diary, 2000, *BK7720_M469*
- Museum Dr. Guislain, Gent, België
'Schaamte'
31.10.2015 — 29.05.2016
— Chantal Akerman, La Chambre, 1972-2012, *So468*
- S.M.A.K., Gent, België
'Tomorrow'
13.03.2015 — 24.05.2015
— Joris Ghekiere, Zonder Titel, 2007, *BK7713_M462*
- Mu.ZEE, Kunstmuseum aan Zee, Oostende, België
'Folds in Time'
06.06.2015 — 04.10.2015
— Lili Dujourie, Stilleven, 1976, *BK7190_1-4*
- Gemeente Herzele: Wattenfabriek, pastorie en kerk, Herzele, België
'Voor(bij) Woorden'
02.04.2015 — 26.04.2015
— Sven 't Jolle, Allez Roulez, 1998, *BK7032_M192*
— Philip Huyghe, Double Portrait (left), 1992, *BK6929_A*
— Philip Huyghe, Untitled, 1997, *BK6929_B*
— Koen Van den Broeck, Orange border, 2001, *BK7658_M420*
— Ria Pacquee, Zes foto's van verschillende performances 1982-1988, 1989, *BK5760_M85*
— Leo Copers, Gouden strop en stoel, 1997, *BK5203_M16*
— Bill Woodrow, Bible Blood, 1982, *BK5761_M86*
— Fred Bervoets, Hommage aan Van Gogh, 1991, *BK7251*
— Ben Vautier, Geen volk zonder taal, 1987, *BR30*
— Ben Vautier, Geen taal zonder cultuur, 1987, *BR31*

- Ben Vautier, Geen cultuur zonder avant-garde, 1987, *BR32*
- Marlene Dumas, Blind Joy, 1996, *BK6911_M157A*
- Marlene Dumas, Indian Summer, 1996, *BK6911_M157B*
- Marlene Dumas, Mist-Cast, 1996, *BK6911_M157C*
- Marlene Dumas, Slight Delight, 1996, *BK6911_M157E*
- Jef Geys, !Vrouwenvragen?, 1965, *BK7523_M362*
- Jef Geys, !Vrouwenvragen?, *BK7524_M363*
- Ana Torfs, Toast, *BK7509*
- Richard Baquié, Dérivé, 1986, *BK5496_M49*
- Vyacheslav Akhunov, 1m2, 2007, *So438_1*
- Christophe Terlinden, Gum-Kunst, 2006, *BK7627_M395*
- Ann Veronica Janssens, Zonder titel, 1997, *BK6972_M181*
- Luc Deleu, Obelisk, 1983, *BK5218_M31*
- Luc Deleu, Legoconstructie, 1978, *BK5218_M31A*
- Luc Deleu, Legoconstructie, 1978, *BK5218_M31B*
- Luc Deleu, Legoconstructie, 1978, *BK5218_M31C*
- Paul Van Hoeydonck, City of the future, 1969, *So376*
- Paul Van Hoeydonck, Embedde cities, 1958, *So377*
- Lea Lublin, Vragenlijst “Wat is kunst?”, 1977, *So174*
- Franz West, Hain, 2006, *BK7604_M378a*
- Franz West, Hain, 2006, *BK7604_M378b*
- Franz West, Hain, 2006, *BK7604_M378c*
- Bruce Nauman, Good boy Bad boy, 1982, *BK5953_M111*
- Walter Swennen, Zij die van hier zijn zijn van hier, 2007, *BK7649_M413*
- Walter Swennen, Zonder titel, s.d., *BK7688_M440M*
- Walter Swennen, Zonder titel, s.d., *BK7688-M440J*
- Vaast Colson, No More Superheroes, 2001, *Moo159*
- Vaast Colson, Barter, 2010, *BK7735_M484*
- Hans Op de Beeck, Exercising the nowhere (2), 2000, *BK7217*
- Honoré d'O, The Quest
- Michael Witlatschil, Ich 3, 1983, *BK5145_M7*
- Danny Matthys, Balken, Wegberm in Dworp, 1975, *So322*
- Danny Matthys, Golf, St-Malo, 1975, *So325*
- Danny Matthys, Sint-Bavopad, 1974, *So321*
- Danny Matthys, Vertikalen, begrenzing van weiland, 1974, *So318*
- Danny Matthys, Lange golfbreker, 1974, *So320*
- Danny Matthys, Terras, 1976, *So386*
- Charif Benhelima, Nest, 2005, *BR07_DB08*
- Charif Benhelima, Minus Two, 2006, *BR07_DB07*

Club Solo, Breda, Nederland

‘Poppositions – Jasper van Aarle’

23.04.2015 — 27.04.2015

- Liang Yue, Will the weather be fine tomorrow, 2002, *BK7474_M328*

QM Gallery Al Riwaq Doha, Doha, Qatar

‘Luc Tuymans’

25.10.2015 — 30.01.2016

- Luc Tuymans, Antichambre, 1985, *BK5777_M92*
- Luc Tuymans, Hotel Room, 1986, *BK5778_M93*
- Luc Tuymans, La correspondance, 1985, *BK7270*
- Luc Tuymans, Vlaams Dorp, 1995, *BK6883*
- Luc Tuymans, Ijzertoren, 1995, *BK6871*

Voorkamer vzw, Lier, België

‘De kunstenaar zal aanwezig zijn’

16.05.2015 — 04.07.2015

- Toon Tersas, Brüsseler Kulisse, 1972, *So302*
- Toon Tersas, Systeme aux variantes infinies/ad lectorem, 1972, *BK7467_M322_4*

Rasa vzw – kunst voor kinderen en speelse mensen, Antwerpen, België
‘Eigenhandig’

28.09.2015 — 31.06.2017

- Yu Peng, I’m Handstanding, 2002, *M00034*
- Jan Fabre, Hand geeft tekens, 1980-1982, *S0354_6*

WZC Immaculata, Edegem, België

26.09.2015 — 29.02.2016

- Obelisk, 1983, sculptuur, *BK5218_M3*
- Legoconstructie, 1978, foto, *BK5218_M31A*
- Legoconstructie, 1981, foto, *BK5218_M31B*
- Legoconstructie, 1978, foto, *BK5218_M31C*
- Legoconstructie, 1978, foto, *BK5218_M31D*
- Legoconstructie, 1981, foto, *BK5218_M31E*
- Ilya Kabakov, In the Closet, 1998, installatie, *BK7024_M186*
- Roland Fischer, Zonder titel (reeks Los Angeles Portraits), 1989, foto, *BK5940_M109*
- Berlinde De Bruyckere, Spreken, 1999, installatie, *BK7198_M213*
- Roza El-Hassan, Gleaming Fruits, 1997, installatie, *VH0285*
- John Baldesari, Throwing 3 Balls in the Air to get a Straight Line (best of 26 attempts), 1973, editie, *M00063*

Croxhapox vzw, Gent, België

‘Kosmografie’

17.10.2015 — 15.11.2015

- Leo Copers, Gouden strop en stoel, 1979-1986, *BK5203_M16*

MUDAM (Musée d’Art Moderne Grand-Duc Jean),

Luxembourg, Luxemburg

‘Eppur si muove’

08.07.2015 — 18.01.2016

- Georges Rousse, Zonder titel (Kunst Raum Wine), 1985, *BK5146_M8*

FOD Buitenlandse Zaken. P&O 5.4 – Kunstpatrimonium/Egmontpaleis,
Brussel, België

‘@yourservice’

14.07.2015 — 20.09.2015

- Paul De Vylder, Gjölbaschi (I), 1982, *BK7291_M243*

De Vleeshal, Middelburg, Nederland

‘Violent Incident’

20.06.2015 — 30.08.2015

- Bruce Nauman, Violent Incident Man/Women Segment, 1986, *S0061*
- Andrea Fraser, Official Welcome, 2001-2003, *BK7517_M356*
- Jef Geys, ABC école de Paris, 1959-1961, *BK5408*

Vincent van Gogh Huis, Zundert, Nederland

‘Wrijving van Gedachten | Antwerpen-Zundert’

20.09.2015 — 14.02.2016

- Luc Tuymans, selectie van 100 polaroids
- Luc Tuymans, 4PM, 2011, *BK7811_M515*
- Luc Tuymans, Niks, 2003, *U_035*
- Luc Tuymans, The Whoreshipper, 2005, *BK7641_M406*
- Luc Tuymans, Shore (Oostende), 2005, *BK7645_M410*

Stad Sint-Niklaas, Sint-Niklaas, België
'Speelvogels'

14.11.2015 — 17.01.2016

- Vaast Colson, Barter, 2010, *BK7735_M484*
- Goele De Bruyn, Zonder titel (Sinterklaasraket), 1994, *BK6912_M158*
- Patrick van Caeckenbergh, Meccano, 1988-1990, *BK6137_M130*
- Ruben Kindermans, Playing, 2006, *BK7631_M399*
- Hans Op de Beeck, Insert Coin – Highway Car, 1999, *BK7215*
- Christophe Terlinden, Gum-Kunst, 2006, *BK7627_M395*
- Roman Signer, Arbeiten, 1996, *M00030*
- Sergey Bratkov, Italian School, 2001, *M00076_02*
- Sergey Bratkov, Pilots and Stewardesses, 2003, *BK7497_M349*

Dauwens en Beernaert Gallery, Brussel, België
'NICOLAS..HOMMELEN...USED....TO....PAINT....'

04.11.2015 — 24.12.2015

- Jörgen Voordeckers, Tweeling, 1999, *BK7041_M200A*

Seoul Museum of Art, Seoul, Zuid-Korea
'East Asia Feminism: FANTasia'

15.09.2015 — 08.11.2015

- Sheela Gowda, Down Under, 2009, *M00132*

Galerie Rudolfinum, Praag, Tsjechië
'FLAESH'

30.09.2015 — 03.01.2016

- Marlene Dumas, Sailor's Dream, 1996, *BK6911_M157D*
- Marlene Dumas, Blind Joy, 1996, *BK6911_M157A*

Cultuurcentrum Mechelen, Mechelen, België
'Unterseeboot über Malermeister'

05.12.2015 — 07.02.2016

- Guy Van Bossche, Zonder titel (Audition #1), 1988-1989, *BK7212_M219*

Kunsthalle Wien, Wenen, Oostenrijk
'Political Populism'

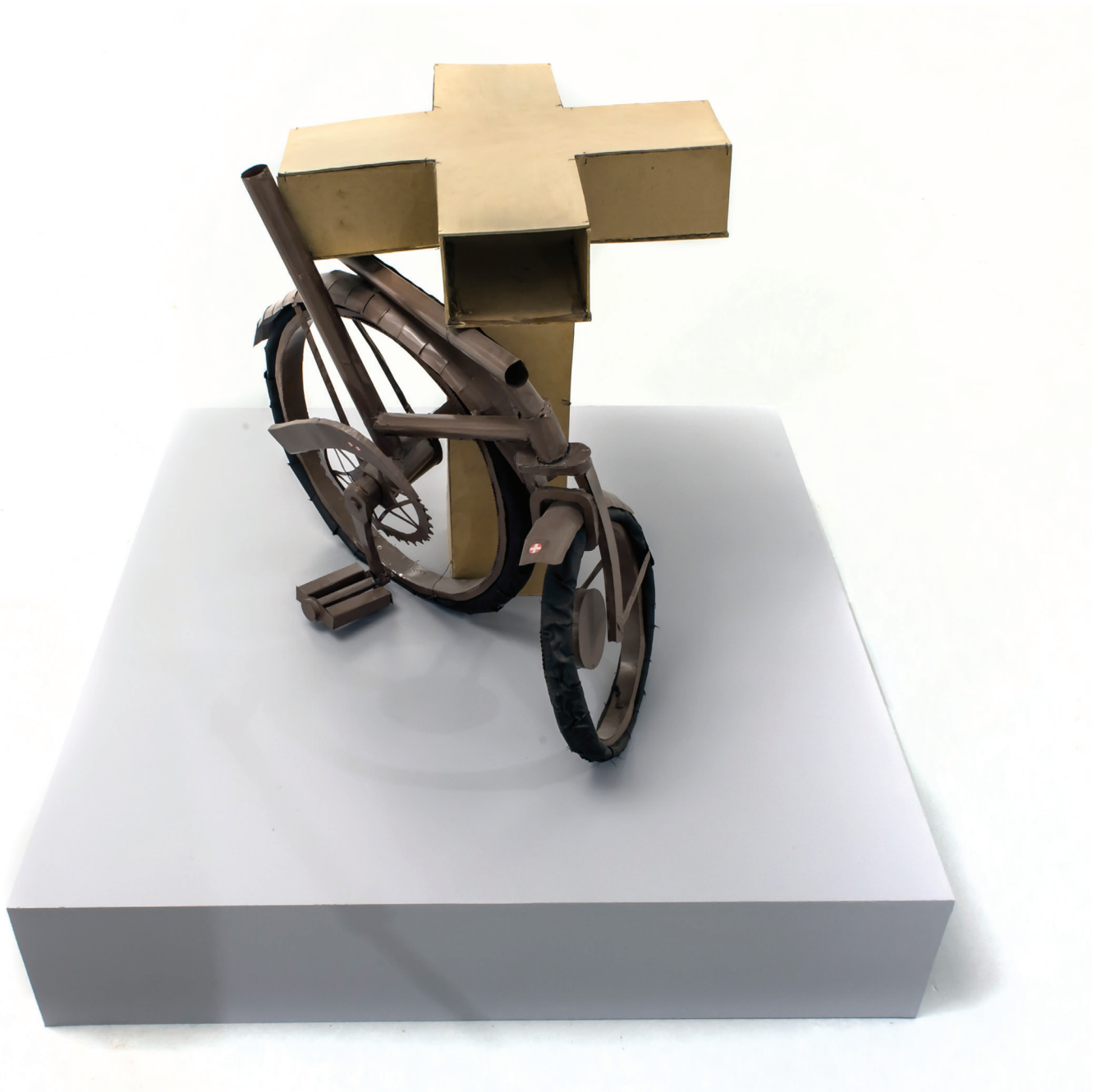
06.11.2015 — 07.02.2016

- Johanna Kandl, Ohne Titel (Who's Got the Big Picture), 2006, *BK7594_M375*

Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Antwerpen, Antwerpen, België
'Andere tijden'

19.11.2015 — 13.12.2015

- Guy Mees, Water te Water, 1970, *S0278*

5 Bezoekersaantallen

2013-2014-2015

5.1 OVERZICHT 2013-2014-2015

aantal bezoekers 2013	M HKA Individuele Bezoekers ¹	M HKA deelnemers bemiddelings- activiteiten ²	Cinema Zuid Individuele Bezoekers ³	Cinema Zuid deelnemers bemiddelings- activiteiten ⁴	Totaal
januari	2.774	1.330	1.870	970	6.944
februari	3.866	977	3.165	1.557	9.565
maart	3.264	1.277	2.652	1.289	8.482
april	2.295	716	1.761	667	5.439
mei	2.058	599	1.625	369	4.651
juni	2.141	656	1.236	0	4.033
juli	1.607	138	1.818	0	3.563
augustus	5.226	655	3.985	9	9.875
september	2.243	533	1.553	0	4.329
oktober	6.013	883	2.438	1.030	10.364
november	5.104	1.314	2.744	1.314	10.476
december	4.566	350	2.404	210	7.530
Totaal	41.157	9.428	27.251	7.415	85.251

1 Deelnemers aan evenementen (voor zover een bezoek aan de tentoonstellingen onderdeel uitmaakte van de evenementen) en Museumnacht zijn inbegrepen.

2 Deelnemers die gereserveerd hebben voor een bemiddelingsactiviteit: museumbrunch, wandelgesprek, rondleidingen in vrije tijd en onderwijstijd, workshop voor kinderen en bezoek aan Panamarenkhuus.

3 Deelnemers aan evenementen zoals Museumnacht en het Jeugdfilmfestival zijn inbegrepen, alsook gereserveerde privévoorstellingen.

4 Deelnemers van activiteiten geprogrammeerd door publiekswerking: filmvoorstellingen onderwijs, lezingen en filmvoorstellingen kinderen.

aantal bezoekers 2014	M HKA Individuele Bezoekers ¹	M HKA deelnemers bemiddelings- activiteiten ²	Cinema Zuid Individuele Bezoekers ³	Cinema Zuid deelnemers bemiddelings- activiteiten ⁴	Totaal
januari	5.718	695	2.523	1.339	10.275
februari	3.121	739	2.405	1.188	7.453
maart	4.788	603	1.984	1.031	8.406
april	3.619	554	1.796	428	6.397
mei	2.831	700	1.734	491	5.756
juni	2.194	106	967	222	3.489
juli	2.098	136	788	0	3.022
augustus	5.988	74	3.874	0	9.936
september	2.214	577	1.704	139	4.634
oktober	17.964	820	2.247	1.084	22.115
november	13.634	1.344	2.350	1.769	19.097
december	12.745	883	1.780	564	15.972
Totaal	76.914	7.231	24.152	8.255	116.552

1 Deelnemers aan evenementen (voor zover een bezoek aan de tentoonstellingen onderdeel uitmaakte van de evenementen) en Museumnacht zijn inbegrepen.

2 Deelnemers die gereserveerd hebben voor een bemiddelingsactiviteit: museumbrunch, wandelgesprek, rondleidingen in vrije tijd en onderwijstijd, ateliers en workshops voor kinderen en bezoek aan Panamarenkhuus.

3 Deelnemers aan evenementen zoals Museumnacht zijn inbegrepen, alsook gereserveerde privévoorstellingen.

4 Deelnemers van activiteiten geprogrammeerd door publiekswerking: filmvoorstellingen onderwijs, lezingen en filmvoorstellingen kinderen.

aantal bezoekers 2015	M HKA Individuele Bezoekers ¹	M HKA deelnemers bemiddelings- activiteiten ²	Cinema Zuid Individuele Bezoekers ³	Cinema Zuid deelnemers bemiddelings- activiteiten ⁴	Totaal
januari	12.612	1.998	2.200	731	17.541
februari	11.650	1.736	2.162	1.504	17.052
maart	11.101	1.862	2.609	969	16.541
april	3.718	833	2.531	401	7.483
mei	4.060	627	1.618	392	6.697
juni	2.100	233	1.067	0	3.400
juli	2.792	41	2.177	90	5.100
augustus	6.073	74	3.463	0	9.610
september	2.712	255	1.583	56	4.606
oktober	3.099	784	1.728	797	6.408
november	3.501	779	1.937	579	6.796
december	2.917	356	2.173	192	5.638
Totaal	66.335	9.578	25.248	5.711	106.872

1 Deelnemers aan evenementen (voor zover een bezoek aan de tentoonstellingen onderdeel uitmaakte van de evenementen) en Museumnacht zijn inbegrepen.

2 Deelnemers die gereserveerd hebben voor een bemiddelingsactiviteit: museumbrunch, wandelgesprek, rondleidingen in vrije tijd en onderwijstijd, ateliers en workshops voor kinderen en bezoek aan Panamarenkohuis.

3 Deelnemers aan evenementen zoals Museumnacht zijn inbegrepen, alsook gereserveerde privévoorstellingen.

4 Deelnemers van activiteiten geprogrammeerd door bemiddeling: filmvoorstellingen onderwijs, lezingen en filmvoorstellingen kinderen.

5.2 BEZOEKERSCIJFERS – EXTRA MUROS PROJECTEN 2015

- Voor(bij) woorden
02.04 — 26.04.2015
Wattenfabriek (Solleveld 35, 9550 Herzele)
en de Pastorie & Sint-Mauritiuskerk (Sint-Mauritsplein, 9551 Ressegem)
Totaal aantal bezoekers: 2.500
- RICARDO BREY – Universe (Koninklijk Atheneum Antwerpen)
06.02 — 10.05.2015
Totaal aantal bezoekers: 748
- RICARDO BREY – Every Life is a Fire (Sint-Pauluskerk Antwerpen)
06.02 — 10.05.2015
Totaal aantal bezoekers: 22.542

5.3 OVERZICHT BEZOEKCIJFERS PER TENTOONSTELLING 2015¹

- PANAMARENKO – Universum
01.01 — 29.03.2015
Totaal aantal bezoekers: 41.004
waarvan Belgische bezoekers: 35.603
waarvan buitenlandse bezoekers: 5.401

- OLGA CHERNYSHEVA – Blik vasthouden
01.01 — 18.01.2015
Totaal aantal bezoekers: 8.628
waarvan Belgische bezoekers: 7.563
waarvan buitenlandse bezoekers: 1.065

- RICARDO BREY – Op de bodem van de hemel
06.02 — 10.05.2015
2^e verdieping
Totaal aantal bezoekers: 31.006
waarvan Belgische bezoekers: 26.083
waarvan buitenlandse bezoekers: 4.923

- Fremdkörper: werken uit het atelier van BERND LOHAUS
CHARLOTTE POSENENSKE – Vierkante Buizen Reeks DW
FABRICE HYBER – De vorm van de woorden
24.04 — 26.07.2015
Gelijkvloers (midden)
Totaal aantal bezoekers: 11.961
waarvan Belgische bezoekers: 8.434
waarvan buitenlandse bezoekers: 3.527

- JAN FABRE – Stigmata, Acties & Performances 1976-2013
24.04 — 26.07.2015 — verlengd tot 27.09.2015
Gelijkvloers rechts (puntaal)
Totaal aantal bezoekers: 21.434
waarvan Belgische bezoekers: 15.074
waarvan buitenlandse bezoekers: 6.360

- DE WELVAARTSSTAAT
29.05 — 27.09.2015
2^e verdieping
Totaal aantal bezoekers: 14.971
waarvan Belgische bezoekers: 10.152
waarvan buitenlandse bezoekers: 4.819

- HUSSEYN BAHRI ALPTEKIN – Democratische Luxe
16.10 — 31.12.2015
2^e verdieping
Totaal aantal bezoekers: 10.342
waarvan Belgische bezoekers: 6.729
waarvan buitenlandse bezoekers: 3.613

- IN SITU #1 Otobong Nkanga – Kneuzingen en glans
16.10 — 31.01.2015
Gelijkvloers rechts – puntaal
Totaal aantal bezoekers: 10.342
waarvan Belgische bezoekers: 6.729
waarvan buitenlandse bezoekers: 3.613

1 De tentoonstellingsperiodes overlappen - deze cijfers zijn bijgevolg niet op te tellen om een totaal som te bekomen.

2 Het succes van Museumnacht (jaarlijks in augustus), vertaalt zich merkbaar in de cijfers van de tentoonstellingen waarin dit evenement valt.

5.4 BEZOEKCIJFERS ZAALVERHUUR ZONDER BEZOEK
AAN TENTOONSTELLINGEN 2015

- Vlaams Fonds voor de Letteren, Publishers tour: bezoek met auteurs en Duitse uitgevers. De auteurs praten over hun eigen werk.
21.01.2015
Totaal aantal bezoekers: 22
- De Olifant, Nieuwjaarsfeest en nocturne.
30.01.2015
Totaal aantal bezoekers: 180
- Adriaan Raemdonck/Beroepsvereniging galleristen. Meeting en lunch.
17.02.2015
Totaal aantal bezoekers: 16
- Creative Mornings, Filmopnames voor het promotiefilmpje van Creative Mornings Antwerpen.
21.03.2015
Totaal aantal bezoekers: 3
- ARTube – Boijmans – Van Beuningen, ARTube Academie: met vergadering, koffiethaal, lunch, onthaal groep, presentaties, koffiepauze, workshops en receptie.
05.04.2015
Totaal aantal bezoekers: 35
- Bongo, Bedrijfsevenement met een cava-onthaal, meeting met presentatie en diner.
07.05.2015
Totaal aantal bezoekers: 93
- Studio Brussel, Personeelsfeest met een diner, gevolgd door een dansfeest.
08.05.2015
Totaal aantal bezoekers: 60
- Bank Degroof, Bezoek aan het Panamarenkhuys, gevolgd door een glas champagne. Daarna volgt nog een vrij bezoek aan het M HKA.
19.05.2015
Totaal aantal bezoekers: 10
- Sylvester Productions, Wrap-party van de film Ay Ramon; met een diner en een dansfeest.
29.05.2015
Totaal aantal bezoekers: 35
- AG Vespa/Stad Antwerpen, Persconferentie omtrent de toekomst van de Gedempte Zuiderdokken.
15.06.2015
Totaal aantal bezoekers: 22
- Antwerpen Sportstad, Rooftophappening 't Stad beweegt: trappen lopen, sporten op bewegingstoestellen en receptie.
16.06.2015
Totaal aantal bezoekers: 70

- Conix RBDM Architecten, Bezoek met 35 Nederlandse vastgoedmanagers met een presentatie en receptie.
26.06.2015
Totaal aantal bezoekers: 35
- Hertz, Dagconcert met hedendaagse muziek: 'Moodfamily'.
11.07.2015
Totaal aantal bezoekers: 500
- ZEB, Fotoshoot nieuwe collectie.
10.08.2015
Totaal aantal bezoekers: 8
- Natascha Wygers en Gert De Bie, Huwelijk: ceremonie, receptie, diner en dansfeest.
22.08.2015
Totaal aantal bezoekers: 160
- Skyline Entertainment, Opnames VRT-Reeks 'T'.
26.08.2015
Totaal aantal bezoekers: 10
- BOHO Players, Open repetitie, gevolgd door een lunch.
28.08.2015
Totaal aantal bezoekers: 15
- Sputnik Media, Opnames documentaire voor TLC met Eline De Munck die een bezoek brengt aan het M HKA en in de zalen rondloopt.
04.09.2015
Totaal aantal bezoekers: 3
- Rivière Bridgeclub, Brigdenamiddag met wisselende teams.
12.09.2015
Totaal aantal bezoekers: 235
- Geronimo, Filmopnames voor de promotiefilm voor de stad Antwerpen: experimentele dans in de tentoonstellingszalen.
23.09.2015
Totaal aantal bezoekers: 8
- EYEWORKS – HALFTIEN NV, Opnames voor de tweede reeks van 'Cordon'.
21.10.2015
Totaal aantal bezoekers: 5
- Yellow Submarine, Fotoshoot van koersfiets 'prorace' voor wielermagazine.
18.11.2015
Totaal aantal bezoekers: 4
- Kunsthumaniora, Bezetting M HKA (Eerste Wereldoorlog, Bezette Stad, Paul Van Ostaijen): kunstwerken tonen, muziek en receptie.
20.11.2015
Totaal aantal bezoekers: 200

— Collegagroep FARO
23.11.2015
Totaal aantal bezoekers: 40

TOTAAL: 1.769

6 M HKA Tentoonstellingen

6.1 **RICARDO BREY**
OP DE BODEM VAN DE HEMEL
06.02 — 10.05.2015
M HKA, Antwerpen | 2^e verdieping

De tentoonstelling *Op de bodem van de hemel* vormde een brug tussen de twee figuren die **Ricardo Brey** in zich verenigt: aan de ene kant de historische kunstenaar op een cruciaal moment in de geschiedenis van de Cubaanse kunst, en aan de andere kant de kunstenaar die woont en werkt in Vlaanderen, en werk maakt dat uiterst hedendaags is en kritisch staat tegenover de consumptie van beelden en de gladde manier waarop zij zich tegenwoordig neigen te presenteren. Brey heeft altijd geweigerd om volgens zijn eerste identiteit te worden gecatalogiseerd, en is zijn werk blijven ontwikkelen als een project op lange termijn, gericht op de toekomst en peilend naar universele waarde.

De overzichtstentoonstelling in het M HKA was een volgende stap na zijn presentatie in het Museo Nacional de Bellas Artes de La Habana in 2014, waarvoor Ricardo Brey niet alleen terugkeerde naar Cuba, maar ook naar de Amerika's, waar hij al twee decennia lang was weggebleven, om zich bezig te houden met de Europese traditie van kunst, de geschiedenis van filosofie en religie — waaronder gnostisch en Iraans-sofistisch denken — en om een Vlaamse kunstenaar te worden, wonend in de nabijheid van het Gentse altaarstuk van de gebroeders Van Eyck.

Op de bodem van de hemel presenteerde voor het eerst een uitgebreid en grootschalig beeld van dit oeuvre dat de meesten enkel kennen via losse, verspreide stukken, voornamelijk uit galerietentoonstellingen. De enorme omvang van de tentoonstelling en de grootsheid van het oeuvre waren verrassend, zelfs voor zij die Ricardo Brey al langere tijd als kunstenaar volgen. Een groot aantal tentoongestelde werken werd voor het eerst sinds hun ontstaan — soms bijna drie decennia geleden — publiekelijk gepresenteerd.

De vroegste werken uit de tentoonstelling waren de installatie *The structure of myths*, en 74 pagina's uit *Papeles de Verrazano* (*Verrazano's papieren*), beide uit 1985, die voor het eerst sinds 1986 werden gepresenteerd. De tentoonstelling bevatte ook het baanbrekende werk *Untitled, Documenta IX, Kassel*, Kassel (1992), dat werd gerestaureerd voor de tentoonstelling. Verder waren er de 21 *Showcases* met driedimensionale tekeningen op papieren rollen van een mechanische piano die in 1997 werden getoond in het Salzburger Kunstverein. Deze werken bevinden zich in de collectie van de Vlaamse Gemeenschap, maar werden nooit in het openbaar gepresenteerd. Ze waren opgesteld rond de sculptuur *Birdland* uit 2001. De tentoonstelling bracht ook twee grote series van meer recente werken die niet alleen inhoudelijk boeiend, maar ook formeel innovatief zijn. Zo is er een reeks met 21 dozen die zich ontvouwen in een veelheid van boeken, tekeningen, plastische en performatieve voorstellen. Vier ervan maakten deel uit van de tentoonstelling in Havana, één bevindt zich in de beroemde Sanders-collectie in Nederland, en de overige werken werden speciaal gemaakt voor de tentoonstelling. Daarnaast waren er ook een tiental grote op foto's gebaseerde werken die onlangs werden gerealiseerd, en die de intensiteit van het beeld combineren met haar negatie doorheen de intensiteit van de objecten. Een aantal van deze werken werden voor en zelfs in Cuba geproduceerd, de andere vervulden nu deze cyclus in Europa.

De 1004 tekeningen in 99 vitrines van *Universe* (2002-2006), en het zonnestelsel van *Every Life is a Fire* (2010-2012) werden gepresenteerd in locaties buiten het museum, respectievelijk in de feestzaal (Zaal AthenA) van het 19^e eeuwse Atheneum dichtbij het Centraal Station, en het hoogaltaar van de Sint-Pauluskerk, die het belangrijkste ensemble barokke beeldhouwkunst van het land herbergt.

Publicatie

Zie hoofdstuk 14.1.1 Flankerende publicaties

Curator

Bart De Baere

Partners/Sponsors

De tentoonstelling werd gerealiseerd met de steun van: Koninklijk Atheneum Antwerpen, Sint-Pauluskerk Antwerpen, Galerie Nathalie Obadia Paris-Brussels, Galerie Tanit Munich-Beyrouth, S.M.A.K. Gent.

Programma

04.02.2014

- 19u — Public Talk
Koninklijk Atheneum Antwerpen – auditorium
Inleiding door Bart De Baere
Ricardo Brey in dialoog met John C. Welchman
Het gesprek verliep in het Engels en was gratis toegankelijk
- 20u — Preview *Universe*
Koninklijk Atheneum Antwerpen – zaal AthenA

05.02.2015

- 15u — Preview *Every Life is a Fire* in de Sint-Pauluskerk met receptie in aanwezigheid van de kunstenaar
- 20u30 — Officiële opening in het M HKA door Annemie Turtelboom, Viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Begroting, Financiën en Energie
Introductie van de tentoonstelling door John C. Welchman, professor Kunstgeschiedenis aan het departement Beeldende Kunsten van de Universiteit van Californië, San Diego, en voorzitter van de Mike Kelley Foundation for the Arts

COMMUNICATIE

1. Advertenties in de internationale magazines Kaleidoscope (IT), Art Presse (FR) en Metropolis M (NL) en het nationale tijdschrift H ART over hedendaagse kunst in België en omgeving
2. Elektronische nieuwsbrief
3. Banner op website M HKA
4. Facebook en Twitter
5. M HKazine (5.000 ex.)
6. Jaarbrochure (10.000 ex.)
7. Uitnodigingen (5.200 ex.)
8. Postercampagne: Az Outdoorkaders in Antwerpen (150 ex.), Brussel (200 ex.) en Gent (150 ex.) via Agrafa
9. Opening met kunstenaarsetentje, VIP-rondleidingen en receptie

PERSAANDACHT

Hoewel Ricardo Brey een eerder onbekende naam was bij het grote publiek, kon de tentoonstelling toch op ruime pers aandacht rekenen. Op de bodem van de hemel werd gepreviewd in een aantal uiteenlopend media, zoals De Standaard, Feeling en Knack. De tentoonstelling kreeg lovende recensies in verschillende dag- en weekbladen, waaronder H ART, De Tijd, La Libre Belgique en De Morgen, en Het Nieuwsblad en Gazet van Antwerpen die specifiek aandacht hadden voor de interventies in de Sint-Pauluskerk

en het Atheneum. De Standaard-journalist Sam Steverlynck zorgde voor een lijvig stuk dat ook de link maakte met Breys tentoonstelling in Havanna in 2014, die Steverlynck op onze uitnodiging bezocht. Wegens de taalbarrière was de audiovisuele aandacht eerder beperkt.

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- LOCATIE M HKA
 1. Muurtekst: inrotestekst en titel (NL, EN, FR)
 2. Folder: heldere toelichting bij tentoonstellingsthema's en kunstenaar (NL, EN, FR)
 3. Titelbordjes per werk met QR-code
 4. Mobiele applicatie via ensembles.org
 5. Diverse bemiddelingsvideo's in de ruimte
 6. Gezinsspel in het Salon
 7. Aparte modules met verwerkingsopdrachten in het Salon
 8. Documentatieruimte/bibliotheek in de ruimte
 9. Projectmatige vrijwilligerswerking 'Insiders' voor het dagelijks activeren van de kunstwerken
- LOCATIE EXTRA MUROS: ATHENEUM
 1. Folder
 2. Staander met informatie over tentoongestelde kunstwerk
 3. Locatie Extra Muros: Sint-Pauluskerk
 4. Folder
 5. Staander met informatie over tentoongestelde kunstwerk

6.2 JAN FABRE STIGMATA, ACTIES & PERFORMANCES 1976-2013 24.04 — 26.07.2015 — verlengd tot 27.09.2015 M HKA, Antwerpen | Gelijkvloers rechts (puntaal)

Het M HKA heeft een duurzaam engagement voor **Jan Fabre**, en vertrekt daarbij vanuit diens performances die als de ‘oerbron’ van al zijn ander werk kunnen worden beschouwd.

Dat was ook de insteek van het dubbelproject met het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen (KMSKA) rond Fabre in 2006, *Homo Faber*. Het deel in het KMSKA leidde tot de tentoonstelling *Ange de la métamorphose* in het Louvre in Parijs in 2008, en breidt zich verder uit in 2016 tot een grote solotentoonstelling in de Hermitage in Sint-Petersburg. De tentoonstelling *Homo Faber* in het M HKA kreeg een indrukwekkend vervolg met de tentoonstelling die Fabre in 2013 maakte met de legendarische tentoonstellingsmaker Germano Celant in het MAXXI in Rome: *Stigmata, Actions & Performances 1976-2013*. Deze tentoonstelling kwam in het voorjaar 2015 naar het M HKA en zal vanuit Antwerpen verder reizen, om te beginnen naar het MAC in Lyon. Het M HKA is de belangrijkste bruikleengever voor deze tentoonstelling die in een bijzondere scenografie een overzicht geeft van alle performances en acties van de kunstenaar.

Stigmata geeft op een diepgaande manier een overzicht van de performances van Jan Fabre. Het initiële tentoonstellingsbeeld is een radicale doortrekking van een presentatiewijze die de kunstenaar al uittestte tijdens *Homo Faber*: instrumenten van performances tonen op werktafels met glazen bladen op schragen. In *Stigmata* is dit een stroom van tientallen tafels geworden, waar op de meest diverse manieren herinneringen aan performances worden opgehaald: door middel van de objecten die Fabre gebruikt, aan de hand van maquettes die hij ‘denkmodellen’ noemt, met tekeningen, foto’s en allerlei materiaal dat men ‘documentair’ zou noemen, maar in deze opstelling een grote directheid herwint omdat de toeschouwer telkens weer andere impulsen aangereikt krijgt in een onmiddellijke, lichamelijke nabijheid van een relatie met een tafel en iets dat er op ligt.

Her en der rijzen uit die stroom van tafels gestalten op, maar ook de kostuums van zijn performances. Ook op de muren gaat deze tentoonstelling de hoogte in, met naast een dertigtal film- en videoregistraties ook suites van tekeningen en monumentale foto’s die beelden op zich zijn, maar ook de bekende BIC-dweilen uit de M HKA-collectie. *Stigmata, Acties & Performances 1976-2013* is een genereus, levendig overzicht dat geen tentoonstelling is, maar een presentatie die een krachtige vorm heeft gevonden waarin de performance nog nazindert en opnieuw kan worden ontdekt.

Publicatie

Er werd een begeleidend boek van 644 bladzijden, uitgegeven door de Italiaanse uitgeverij Skira: Jan Fabre. *Stigmata. Actions & Performances 1976-2013* (29,7 x 21 cm; 512 pp.; zwart-wit en kleurillustraties).

M HKA publiceerde een Nederlands addendum ‘Jan Fabre. *Stigmata. Acties & Performances 1976-2013*’ waarin de Nederlandse vertaling van het interview tussen Germano Celant en Jan Fabre uit deze Engelstalige catalogus werd opgenomen (29,7 x 21 cm; 67 pp.).

Curator

Germano Celant

De tentoonstelling werd gerealiseerd in samenwerking met Angelos en was mogelijk dankzij de steun van At The Gallery en LIMA.

COMMUNICATIE

1. Advertenties in de internationale magazines De Groene Amsterdammer (NL) en het nationale magazine H ART
2. Elektronische nieuwsbrief
3. Banner op website M HKA
4. Facebook en Twitter
5. M HKAZine (5.000 ex.)
6. Jaarbrochure (10.000 ex.)
7. Uitnodigingen (4.000 ex.)
8. Affiches (2.400 ex)
9. Postercampagne: A2 Outdooraders in Antwerpen (150 ex.) en A2 Indooraders in Antwerpen (700 ex.) via AgraFA
10. Opening met afterparty in AT The Gallery

PERSAANDACHT

De naam Jan Fabre zorgde ervoor dat de tentoonstelling al aan het begin van het jaar op de radar stond van binnen- en buitenlandse pers. *Stigmata* kreeg previews in onder andere La Libre Belgique, De Tijd, Humo en De Standaard. Tijdens de druk bijgewoonde press preview waren Belga, De Standaard, La Libre Belgique, Humo, Knack, Klara, ATV, Gazet van Antwerpen en VRT Nieuws aanwezig. De opening werd gecoverd door De Zevende Dag voor een item en interview in het programma. Naast

interviews voor radionieuwsuitzendingen en Pompidou, werd Jan Fabre ook uitgenodigd in Reyers Laet en Café Corsari. *Stigmata* werd zo een van de drukst besproken M HKA-tentoonstellingen van 2015, met een brede en uiterst gediversifieerde persaanpak die gespreid werd over de gehele duur van de tentoonstelling.

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

1. Muurtekst (NL, EN, FR)
Inhoud: korte informatie bij de tentoonstelling.
2. Grondplan (NL, EN, FR)
Inhoud: Een grondplan van de tafels in de tentoonstelling.
Op het plan staan 6 zones aangeduid met een thema. Bij die thema's vinden de bezoekers meer informatie op de achterkant.
3. Titelbordjes (NL, EN)
4. Ensembles.org (NL, EN, FR)
Voor meer informatie over alle werken.
5. Interview *Stigmata*:
Dit is de Nederlandse vertaling van het interview in de Engelstalige catalogus *Stigmata*. Bezoekers die de catalogus kopen, krijgen de vertaling erbij. Andere bezoekers kunnen het vertaalde interview voor 2 euro kopen.

6.3 FREMDKÖRPER: WERKEN UIT HET ATELIER VAN BERND LOHAUS

24.04 — 26.07.2015

M HKA, Antwerpen | *Gelijkvloers links (ronde zaal)*

Bernd Lohaus (1940-2010) is een van de kernfiguren uit de internationaal gerichte avant-garde van de jaren zestig die de basis vormde voor de rijke beeldende kunstscène die Vlaanderen sindsdien heeft ontwikkeld. Lohaus en zijn generatiegenoten waren radicaal en compromisloos.

Het M HKA maakte reeds in 1995 een grote overzichtstentoonstelling van Lohaus, en in 2013 was er ook een grote solotentoonstelling in Mac's/Le Grand-Hornu.

Fremdkörper: werken uit het atelier van Bernd Lohaus was geen klassieke tentoonstelling. In drie bewegingen werden werken die lang niet getoond werden, zoals de grote, minimale tekeningen of de monumentale sculptuur *Münster*, opnieuw tentoongesteld. *Fremdkörper: werken uit het atelier van Bernd Lohaus* was geen overzicht van wat in het atelier achterbleef; het wilde wel de capaciteit van zijn nalatenschap onderzoeken om zo het rijke beeld dat er nu al is van het oeuvre van Bernd Lohaus verder te verbreden, door de klemtoon te leggen op de minder bekende facetten van zijn werk.

Eerste opstelling

24.04 — 31.05.2015

Aus der Blume das Holz

Zaal 1:

- Grote werken op papier, eerste reeks
- Vitrine: Concrete poëzie, ca. 1965-66

Zaal 2:

- Werken op doek, eerste reeks
- *Bismarck*, 1964, plaaster

Zaal 3 (rotonde):

- *Münster*, 1991, hout en krijt/vinyl
- Tekeningen van bloemen

Tweede opstelling

02.06 — 28.06.2015

Versuch einen Satz auszusprechen

Zaal 1:

- Grote werken op papier, tweede reeks
- Vitrine: Geperforeerd papier, ca. 1966-67

Zaal 2:

- Werken op doek, tweede reeks
- *Ohne Titel*, 1986, hout, collectie M HKA

Zaal 3 (rotonde):

- *Münster*, 1991, hout en krijt/vinyl
- Collage en tekst op muziekpapier

Derde opstelling

30.06 — 26.07.2015

Von der Wiederholung der Träume zur Realität

Zaal 1:

- Grote werken op papier, derde reeks
- Coudrages, ca. 1966-67
- Vitrine: Teksten

Zaal 2:

- Werken op doek, derde reeks
- *Ohne Titel*, 1967-68, hout en koord

Zaal 3 (rotonde):

- *Münster*, 1991, hout en krijt/vinyl
- Vetkrijt op papier (woorden)

Curatoren

Stella Lohaus en Bart De Baere

De tentoonstelling werd gerealiseerd in samenwerking met Anny De Decker en met de steun van de stad Antwerpen.

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Banner op website M HKA
3. Facebook en Twitter
4. M HKAZine (5.000 ex.)
5. Jaarbrochure (10.000 ex.)
6. Uitnodigingen (3.000 ex.)

PERSAANDACHT

De tentoonstellingen van Bernd Lohaus, Charlotte Posenenske en Fabrice Hyber stonden mediagewijs een beetje in de schaduw van Jan Fabre, wiens tentoonstelling *Stigmata* tegelijkertijd opende. De presentatie van Bernd Lohaus kreeg enkele aankondigende vermeldingen in H ART en De Standaard, en het grotere deel van de aandacht volgde na de bekendmaking dat Stichting Lohaus de Vlaamse Cultuurprijs Beeldende Kunst had gewonnen. Dat nieuws werd overgenomen door onder andere De Morgen, Belga, De Standaard en Het Laatste Nieuws, die doorverwezen naar de M HKA-tentoonstelling.

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

1. Muurtekst (NL, EN, FR)
Inhoud: korte informatie bij de 3 opstellingen.
2. Fiche (NL, EN, FR)
Inhoud: korte informatie per opstelling (verandert dus 2x).
A5, geplastificeerd, in bakjes aan de muur
Na het 'gebruik' van de fiche in de drie zalen, dient de fiche weer in het bakje terecht te komen.
3. Titelbordjes (NL) met QR-code
In te scannen met smartphone of tablet (eventueel uit te lenen aan de balie).
4. Ensembles.org (NL, EN, FR)
Voor meer informatie over alle werken.

6.4 **CHARLOTTE POSENENSKE**
VIERKANTE BUIZEN REEKS DW
24.04 — 26.07.2015
M HKA, Antwerpen | *Gelijkvloers (midden)*

De Duitse kunstenaar **Charlotte Posenenske** (1930-1985) werkte in een traditie van constructivistische en concrete kunst, en zocht naar een vernieuwende vorm van productie en distributie.

Haar meest bekende werken — ze waren onder andere een opvallende verschijning tijdens Documenta XII — bestaan uit een beperkt aantal gestandaardiseerde vormen uit gegalvaniseerd staal of golfkarton die op uiteenlopende wijzen worden gecombineerd.

Posenenske verliet de kunstwereld in 1968 uit onvrede met de onmacht van de kunst om sociale verandering te bewerkstelligen. De seminale werken uit 1967 tonen haar worsteling met deze beperkingen. Dr. Burkhard Brunn, die de nalatenschap van de kunstenaar beheert, stelde in de centrale hal van het M HKA de grootste sculptuur met deze elementen voor die ooit getoond werd.

De tentoonstelling werd gerealiseerd in samenwerking met Dhr. B. Brunn (Estate Charlotte Posenenske), Galerie Medhi Chouakri en G262 Sofie Van de Velde.

Gelijktijdig met de tentoonstelling in het M HKA presenteerde **G262 Sofie Van de Velde** *That's all* (tot 31.05.2015) waarbij het werk van Charlotte Posenenske geconfronteerd werd met werken van Kirstin Arndt, Franka Hörschemeyer, Olaf Holzapfel, Michael Reiter en Martina Wolf.

Curator
Dr. Burkhard Brunn (Estate Charlotte Posenenske)

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Banner op website M HKA
3. Facebook en Twitter
4. M HKazine (5.000 ex.)
5. Jaarbrochure (10.000 ex.)
6. Uitnodigingen (3.000 ex.)

PERSAANDACHT

De tentoonstellingen van Charlotte Posenenske, Bernd Lohaus en Fabrice Hyber stonden mediagewijs een beetje in de schaduw van Jan Fabre, wiens tentoonstelling *Stigmata* tegelijkertijd opende. De presentatie van Charlotte Posenenske liep gelijktijdig met een tentoonstelling in G262 Sofie Van de Velde, waardoor onder andere H ART, Trends en De Standaard de presentatie onder de aandacht brachten.

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

1. Fiche (NL, EN, FR)
A5, geplastificeerd, in bakjes aan de muur
Na het 'gebruik' van de fiche in de drie zalen, dient de fiche weer in het bakje terecht te komen.
2. QR-code op de fiche
In te scannen met smartphone of tablet (eventueel uit te lenen aan de balie).
3. Ensembles.org (NL, EN, FR)
Voor meer informatie over het werk en de kunstenaar.

6.5 **FABRICE HYBER**
DE VORM VAN DE WOORDEN
24.04 — 26.07.2015
M HKA, Antwerpen | *Gelijkvloers (midden)*

De Franse kunstenaar **Fabrice Hyber** (1961) is een artistieke duizendpoot die ooit een heuse televisiezender opzette in het Frans Paviljoen voor de Biënnale van Venetië, graag het bedrijfsleven bespeelt, *POF's* maakt (*Prototypes d'Objects en Fonctionnement*) en in een stroom van beelden en woorden de wereld voortdurend tracht te herdenken.

De deconstructie en reconstructie van taal en communicatie vormt de kern van zijn werk, en recent werd de vorm van taal op zich een van zijn fascinaties. Het M HKA nodigde hem uit om in de centrale hal van het

museum een aantal van die reflecties te presenteren. Geen tentoonstelling dus, maar flarden van het denken van een kunstenaar.

De tentoonstelling werd gerealiseerd met de steun van Galerie Nathalie Obadia Paris-Brussels en de Ambassade van Frankrijk.

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Banner op website M HKA
3. Facebook en Twitter
4. M HKAzine (5.000 ex.)
5. Jaarbrochure (10.000 ex.)
6. Uitnodigingen (3.000 ex.)

PERSAANDACHT

Net zoals de tentoonstellingen van Charlotte Posenenske en Bernd Lohaus, stond ook de interventie van Fabrice Hyber mediagewijs een beetje in de schaduw van Jan Fabre, wiens tentoonstelling *Stigmata* tegelijkertijd opende. Toch kreeg Hyber enkele recensies in onder andere Knack, Le Vif/L'Express en H ART.

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

1. Fiche (NL, EN, FR)
A5, geplastificeerd, in bakjes aan de muur
Na het 'gebruik' van de fiche in de drie zalen, dient de fiche weer in het bakje terecht te komen.
2. QR-code op de fiche
In te scannen met smartphone of tablet (eventueel uit te lenen aan de balie).
3. Ensembles.org (NL, EN, FR)
Voor meer informatie over het werk en de kunstenaar.

6.6 DE WELVAARTSSTAAT

29.05 — 27.09.2015

M HKA, Antwerpen | 2^e verdieping

De welvaartsstaat is een abstract begrip. Maar ook een heel concreet. Politiek, maar ook bureaucratisch. En wat heeft het met kunst te maken?

De welvaartsstaat werkt met regelgevingen, rechten en verplichtingen die voor iedereen op dezelfde manier gelden, waarbij wordt vereist dat individuen zich in de eerste plaats identificeren als leden van de samenleving. In die zin is de welvaartsstaat de antithese van de kunst. Vele kunstenaars steunen de welvaartsstaat zowel in theorie als in de praktijk, en zijn gefascineerd door de regels als zodanig, maar hebben weinig interesse in het volgen van regels die door anderen dan henzelf werden geformuleerd.

De welvaartsstaat is een emancipatorisch politiek project, hoewel het voor het eerst werd opgezet als een manier om klassenstrijd en revolutie uit de weg te gaan. Het is moeilijk om de Europese welvaartsstaat los te koppelen van de meer duistere elementen uit de recente geschiedenis, zoals het militarisme, het kolonialisme en de aantasting van de natuurlijke omgeving. Toch wint de welvaartsstaat, als model voor sociale cohesie en politieke stabiliteit, nu terrein in nieuwe delen van de wereld, met name in Oost-Azië.

De tentoonstelling *De Welvaartsstaat* keek niet nostalgisch terug naar de welvaartsstaat in zijn 'klassieke' vorm; een utopische blauwdruk voor een egalitaire (en homogene) samenleving in het naoorlogse West-Europa. Het nodigde kunstenaars niet uit om politieke en maatschappelijke betrokkenheid te 'illustreeren'. Maar ze stelde wel een aantal fundamentele vragen. Wat is het 'imaginaire' van de verzorgingsstaat? Heeft het een 'vorm'? Kan het worden 'getoond'?

De Welvaartsstaat presenteerde nieuw en bestaand werk van acht kunstenaars van verschillende generaties: **Francisco Camacho Herrera** (Colombia/Nederland, 1979), **Josef Dabernig** (Oostenrijk, 1956), **Kajsa Dahlberg** (Zweden, 1973), **Róza El-Hassan** (Hongarije/Syrië, 1966), **Donna Kukama** (Zuid-Afrika, 1981), **Arturas Raila** (Litouwen, 1962), **Anne-Mie Van Kerckhoven** (België, 1951) en **Stephen Willats** (Engeland, 1943). De tentoonstelling bevatte ook visueel en tekstueel materiaal uit de vier culturele archieven van Vlaanderen: Amsab en het Liberaal Archief in Gent, KADOC in Leuven en ADVN in Antwerpen.

De tentoonstelling was zowel expliciet als impliciet sociaal-politiek, en behandelde onderwerpen die relevant zijn in de huidige wereldcontext, zoals de communicatie tussen burgers van verschillende sociaal-economische

niveaus (Willats), de sociale implicaties van artificiële intelligentie (Van Kerckhoven), de veranderende status van arbeid (Dahlberg), de opkomst van het Europese extreem-rechts (Raila), de situatie van de vluchtelingen uit de burgeroorlog in Syrië (El-Hassan) of de mogelijke verschuiving naar een niet-monetaire economie (Camacho Herrera).

De tentoonstelling werd georganiseerd door het M HKA in het kader van 'The Uses of Art', een project van het Europese museumnetwerk L'Internationale.

L'Internationale organiseert een ruimte voor kunst binnen een non-hiërarchisch en gedecentraliseerd internationalisme, gebaseerd op de waarde van verschillen en horizontale uitwisseling tussen een groep lokaal gewortelde en wereldwijd verbonden culturele agenten. De organisatie omvat zes grote Europese musea: Moderna Galerija (MG, Ljubljana, Slovenië); Museo Nacional Centro de Arte Reina sofia (MNCARS, Madrid, Spanje); Museu d'Art Contemporani de Barcelona (MACBA, Barcelona, Spanje); Museum van Hedendaagse Kunst Antwerpen (M HKA, Antwerpen, België); SALT (Istanbul en Ankara, Turkije) en Van Abbemuseum (VAM, Eindhoven, Nederland) en andere verwante organisaties uit academische en artistieke domeinen.

Dit project werd gerealiseerd in samenwerking met ADVN – Archief en Onderzoekscentrum; Amsab – Instituut voor Sociale Geschiedenis; CAC Vilnius; CAHF (Contemporary Art Heritage Flanders); Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck aan de Universiteit Antwerpen; KADOC – Documentatie- en Onderzoekscentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving; Liberaal Archief; VAI – Vlaams Architectuurinstituut en Vlaams-Nederlands Huis deBuren.

Curator

Anders Kreuger

Programma

- De tentoonstelling werd officieel geopend door Wouter De Ploey, Voorzitter van de Raad van Bestuur M HKA.
- Introductie van de tentoonstelling door Sven Gatz, Vlaams minister van Cultuur.
- Aansluitend volgde de uitreiking van de *Prijs van de Vlaamse Gemeenschap voor Beeldende Kunst 2014*, gewonnen door de Bernd Lohaus Stichting, een familiaal privé-initiatief dat het oeuvre en gedachtegoed van de gelijknamige Duits-Antwerpse kunstenaar (1940-2010) bewaart en ontsluit.
- Het kunstwerk *Meta Filter* (1973-75) van Stephen Willats is een interactief leersysteem dat twee mensen, die elkaar al dan niet kennen, toelaat een immaterieel model van de samenleving te bouwen door middel van onderling overleg. Gezeten aan weerszijden van de *Meta Filter*-console in de tentoonstelling *De Welvaartsstaat*, worden beide operators met dezelfde reeks problemen geconfronteerd. Deze zijn geformuleerd in het Problem Book en weergegeven op 60 slides van een groep van acht mensen die vijf soorten van groepsgedrag illustreren: referentie-, sociaal voorzienend, overlevings-, projectie- en institutioneel gedrag. Drie maal per week kon je deelnemen aan een sessie met de *Meta Filter*: elke donderdag van 19u tot 21u, elke zaterdag van 16u tot 18u en elke zondag van 14u tot 16u.

Publicatie

Bezoekersgids, zie hoofdstuk 14.1.2 Flankerende publicaties

Discursief programma

In het voorjaar van 2015 organiseerde het M HKA een reeks openbare lezingen in samenwerking met onderzoekers van het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck (CSB) aan de Universiteit Antwerpen.

Publieke fora werden georganiseerd op 30 mei 2015 in Cinema Zuid in Antwerpen, in samenwerking met CAHF (Contemporary Art Heritage Flanders), en in september in Brussel, in samenwerking met het Vlaams-Nederlands Huis deBuren.

- MIND THE BOOK & M HKA
08.03.2015
deSingel, Antwerpen

In aanloop naar de zomertentoonstelling *De Welvaartsstaat* in het M HKA ging curator Anders Kreuger in gesprek met professor Bea Cantillon en politicoloog Bilal Benyaich, gemodereerd door Ann Peuteman (Knack).

- SEMINARIE: THE PRECARIAT AND THE WELFARE STATE: A DOUBLE-ANGLED INVESTIGATION
09.04.2015
CSB aan de Universiteit Antwerpen, Stadscampus

Seminarie rond het thema van de preciaire werknemer. Al lange tijd klagen academici en journalisten over de teloorgang van de voltijdse, vaste job in de nasleep van de onrust veroorzaakt door de-industrialisering, de verstikkende globale concurrentie en de op vaardigheden gerichte technologische veranderingen. Dit seminarie onderzocht deze vermeende trend vanuit academische en artistieke hoek. Het gesprek verliep in het Engels.

Ive Marx gaf een inleiding tot de academische onheilsprofeten op het gebied van werk. De Zweedse kunstenares Kajsa Dahlberg toonde de ruwe versie van een nieuwe film over de verhouding tussen tijd en arbeid. Anders Kreuger modereerde de discussie door te verwijzen naar de ideeën van de andere deelnemende kunstenaars aan de tentoonstelling.

- SEMINARIE: THE EMANCIPATORY WELFARE STATE: ON ELEPHANTS AND BUTTERFLIES: VIEWS ON THE WELFARE STATE AND SOCIAL INNOVATION
11.05.2015
CSB aan de Universiteit Antwerpen, Stadscampus

Tijdens dit seminarie stond de welvaartsstaat als emancipatorisch project centraal.

Naast Anders Kreuger (M HKA curator) namen ook prof. dr. Stijn Oosterlynck (UA), Francisco Camacho Herrera (deelnemend kunstenaar aan *De Welvaarstaat*) en Kaat Peeters (directeur Sociale Innovatiefabriek) deel aan het gesprek.

- (RE)ENACTING THE WELFARE STATE
30.05.2015
Cinema Zuid

(Re)enacting the Welfare State is een eendaags forum met performances, screenings en gesprekken over hoe kunst politiek kan (her)opvoeren.

Georganiseerd door M HKA en CAHF.

Eenvoudige Mensen (Simple People) – Arturas Raila
10u00 — Performance

In de late jaren '90 startte Arturas Raila een soort van samenwerking met Mindaugas Murza, een politicus uit een provincie stad in Litouwen, berucht voor zijn antisemitische uitspraken. In 2000 toonde Raila videobeelden van

alledaagse taferelen in Oostenrijk aan Murza en zijn aanhangers onder de vlag van hun nu opgedoekte Nationaal Democratische Partij (*Under the Flag*, 2000). *Eenvoudige Mensen* is een Nederlandstalige heropvoering van het transcript van dit videowerk. *Eenvoudige Mensen* is de vertaling van *Paprasti žmonės*, de titel van een gelijkaardige heropvoering in Vilnius in 2009.

Heropvoering in het Nederlands, transcript en Engelse vertaling.

Gespeeld door Bart Huygens, Koen Van Hout, Paul Jansen, Raf Jansen, Jonas Stalmans en Youri De Bondt.

Arturas Raila woont in Vilnius, Litouwen.

Donna Kukama in gesprek met Anders Kreuger, gevolgd door een Q&A
11u15 — Gesprek

In haar performances in de publieke ruimte brengt Donna Kukama een gevestigde situatie uit balans door deze als een 'vreemd lichaam' te bezetten: daarmee ontmaskert ze regels en codes die niet als dusdanig erkend mogen worden. In gesprek met M HKA curator Anders Kreuger gaat ze ook in op haar betrokkenheid bij het Centre for Historical Reenactments in Johannesburg dat ze samen met Gabi Ngcobo en Kemang Wa-Lehulere leidt. Hun activiteiten (evenementen, symposia, tentoonstellingen, residenties, interventies, etc.) engageerden zowel lokale als internationale spelers rond de vraag naar het politiek potentieel van artistieke interpretaties van de geschiedenis.

Donna Kukama woont in Johannesburg, Zuid Afrika.

Bezoek aan De Welvaartsstaat in M HKA samen met kunstenaars
in de tentoonstelling
12u15

Some Use For Your Broken Claypots – Christophe Meierhans
14u — Performance

Science fiction biedt ons inzicht in een mogelijke toekomstige beschaving via de avonturen van één van haar bewoners. Meierhans daarentegen levert ons de basiscode van een imaginaire maatschappij. *Some Use For Your Broken Claypots* werd ontwikkeld in samenwerking met experts van verschillende Belgische universiteiten. Het scenario van de voorstelling is de grondwettelijke tekst van een democratische staat die nog niet bestaat.

Christophe Meierhans woont in Brussel.

Fifty Minutes in Half An Hour – Kajsa Dahlberg
15u15 — Screening

De film toont hoe onze houding tegenover werk veranderde doorheen de tijd. Dahlberg baseert zich op historische radio-uitzendingen over Hastrup's Fabrikker (Hastrup's fabrieken) in Odense, Denemarken, opgericht als een familiebedrijf in 1914 en later opgekocht en gefuseerd. Ze werkte samen met het consultancy bedrijf Dacapo en met acteurs om een geschiedenis van handarbeid te ensceneren. Dacapo werkt sinds 1995 met de principes van het Forum theater om communicatie tussen werkgever en werknemer te verbeteren. Forum theater werd oorspronkelijk ontwikkeld door de Braziliaanse theatermaker, schrijver en politiker Augusto Boal en nodigt het publiek uit om actief aan de voorstelling deel te nemen, zodat ze ook hun eigen leven in handen kunnen nemen.

Kajsa Dahlberg woont in Berlijn.

Panel
16u15

Afsluitend panel met Kajsa Dahlberg, Christophe Meierhans, Arturas Raila en Donna Kukama.

— WEBPLATFORM

Naar aanleiding van deze maakte kunstenaar Francisco Camacho Herrera een webplatform dat de interactie tussen mensen wil vergemakkelijken, en tegelijkertijd wil opereren buiten een monetair systeem. Het doel van fulltopia.com is het solidariteitsgevoel aanwakkeren en gemeenschappen die reeds werken rond de uitwisseling van goederen, diensten of hulp, met elkaar in contact te brengen.

De website *fulltopia.com* is in volle ontwikkeling. Je kan een profiel registreren en reageren op voorstellen van andere gebruikers of gemeenschappen.

— WORKSHOPS 15-22-24.07.2015

Kunstenares Evelyn Donnelly en curator Benjamin Austin organiseerden een driedaagse workshop in het M HKA voor gemeenschappen die wilden deelnemen aan fulltopia.com. Na een kennismaking, werd op de tweede dag gefocust op sociaal geëngageerde kunst, terwijl tijdens de derde workshop ideeën werden verzameld om te gebruiken op fulltopia.com.

— FULLTOPIA.COM TIJDENS DE VRIJE MARKT 11.07.2015

Fulltopia.com had ook een stand tijdens *De Vrije Markt*, een initiatief van Het Bos (Ankerrui 5-7, Antwerpen): een 'markt met dingen en ideeën'. Bezoekers konden meer te weten komen over fulltopia.com, een profiel aanmaken, ruilobjecten posten, of een postkaartje invullen dat wordt getoond in de tentoonstelling.

— 'THE SPIRIT OF '45 09.09.2015 *Cinema Zuid*

Het jaar 1945 was een kantelpunt in de geschiedenis van het Verenigd Koninkrijk. Het saamhorigheidsgevoel dat ontstond tijdens de twee wereldoorlogen, leidde tot het ontstaan van een nieuw sociaal ideaal. Ken Loach's documentaire *The Spirit of '45* werd ingeleid door professor Politieke Wetenschappen (VUB) Dave Sinardet die deze kadert en ons leert wat de geschiedenis ons vandaag kan leren over het voortbestaan van de welvaartsstaat in België, Nederland en Europa.
UK 2012 – 94' / > Nederlandse titels
i.s.m. deBuren

COMMUNICATIE

1. Advertenties in de internationale magazines Afterall, Artforum (US), E-flux (US), Kaleidoscope (IT), Mousse (IT) en De Groene Amsterdammer (NL) en de nationale magazines H ART, Brussel Deze Week Agenda en web platform DeWereldMorgen.be
2. Elektronische nieuwsbrief
3. Banner op website M HKA
4. Facebook en Twitter
5. Jaarbrochure (10.000 ex.)
6. Uitnodigingen (5.500 ex.)
7. Postercampagne: A2 Indoorkaders in Antwerpen (700 ex.) via AgraFA
8. Opening met kunstenaarsetentje, VIP-rondleidingen en receptie

PERSAANDACHT

Voor de perswerking van *De Welvaartsstaat* werd voor de buitenlandse pers samengewerkt met onze externe press agent Rhiannon Pickles. Deze samenwerking resulteerde in een aantal previews in buitenlandse publicaties. Enkele journalisten werden ook uitgenodigd om de tentoonstelling te bezoeken. Er verschenen lovende recensies over deze nogal atypische M HKA-tentoonstelling in onder andere Frieze, Artforum en Metropolis. Ook de binnenlandse pers keek al lang op voorhand uit naar de tentoonstelling. *De Welvaartsstaat* kreeg previews in onder andere Knack en De Standaard. Belga, De Tijd, De Morgen, Gazet van Antwerpen en De Standaard waren aanwezig tijdens de press preview en berichtten uitgebreid over de tentoonstelling. Door de unieke samenwerking met de vier culturele archieven besteedden ook de publicaties van de respectievelijke archieven, zoals bijvoorbeeld S-Magazine, ruim aandacht aan de tentoonstelling.

1. Documentatieruimte in Salon
2. Muurtekst (NL, EN, FR)
3. Pocketboek in (NL, EN) aan €2
4. Titelbordjes met QR-code naar ensemblebank
5. Ensembles.org met informatie per item
6. Extra Muroswandeling via izi.travel
7. Blog bij de tentoonstelling:
Muhka-welfarestat.org

1. Gezinsspel in het Salon
2. Modules in het Salon

6.7 HUSSEYN BAHRI ALPTEKIN

DEMOCRATISCHE LUXE

16.10.2015 — 31.01.2016

M HKA, Antwerpen | 2^e verdieping

Hüseyin Bahri Alptekin (Izmir, 1957–Istanbul, 2007) was gefascineerd door het verschil tussen de belofte van iets en de banale werkelijkheid. Deze belofte kon bestaan in de vorm van de naam van een goedkoop hotel dat de ervaring van een afgelegen plek suggereert, of het imago van een massaproduct dat weinig overtuigend luxe of exotisme simuleert. Alptekin was een kunstenaar die de ingrijpende gevolgen van het mondiale kapitalisme op het alledaagse zag, en de bewegingen van personen en goederen doorheen verschillende geografieën observeerde — in het bijzonder in de periode sinds de ineenstorting van de Sovjet-Unie. Hijzelf was ook een reiziger, bestudeerde vormen van brutaal kapitalisme op plaatsen die als randgebieden van de westerse moderniteit worden beschouwd. Het zijn de betekenisdragers en restanten van dit alles — de sporen van de ontluikende effecten van mobiliteit, marketing en beeldcirculatie — die Alptekin gebruikte als materiaal voor zijn kunst, als een middel voor het beschouwen van hun betekenis.

Hüseyin Bahri Alptekin, die deel uitmaakte van de eerste generatie Turkse kunstenaars die wereldwijd actief en nationaal invloedrijk waren, wordt beschouwd als een van de belangrijkste figuren uit de gevestigde hedendaagse kunstscène van Istanbul. De tentoonstelling *Democratische Luxe* is een grote overzichtstentoonstelling van zijn oeuvre, en brengt werken samen die tijdens de twee decennia voor en na het nieuwe millennium werden geproduceerd. Sinds het begin van de jaren 90 richtte Alptekin zich op een breed opgezette artistieke productie die fotografie, sculpturen, installatie, neontekst, video's en collages omvat. Het is 'plastische kunst' die de prozaïsche materiële kwaliteiten weerspiegelt van de 'globale rommel' die de stroom van het transnationale vrijemarktkapitalisme met zich meebrengt. Deze geografische ontworpening keert regelmatig terug als een thematische lijn in een groot deel van zijn oeuvre, waarbij de voorstellingen worden onderzocht die een maatschappij maakt van 'andere' plaatsen die onze verlangens en stereotypen weerspiegelen.

Democratische Luxe bracht ons dicht bij de gedachteprocessen van de tentoongestelde werken door middel van een selectie studies, tekeningen en notities uit het Alptekin-archief. De tentoonstelling beschouwde ook zijn samenwerkingsinitiatieven met andere kunstenaars, zoals de Bunker Research Group of het Sea Elephant Travel Agency, dat een 'drijvend laboratorium' zou organiseren waarmee kunstenaars en denkers de Zwarte Zee zouden kunnen bevaren; daarbij zouden kritische discussies en artistieke uitwisselingen worden ontwikkeld, terwijl de reis de route van het hoofdpersonage uit Jules Verne's roman *Keraban de stijfhoofdige* (1883) zou volgen.

Democratische Luxe werd ontwikkeld als een samenwerking tussen het M HKA en RAMPA Gallery in Istanbul, waarbij de beide presentaties samen een grote overzichtstentoonstelling van het werk van Alptekin vormden. De presentatie in RAMPA liep van 02.09 tot 14.11.2015.

Democratische Luxe werd opgezet in samenwerking met de Estate of Hüseyin Bahri Alptekin. Het Hüseyin Bahri Alptekin-archief wordt beheerd door SALT, Istanbul.

Publicatie
Bezoekersgids, zie hoofdstuk 14.1.3 Flankerende publicaties

Curator
Nav Haq

COMMUNICATIE

1. Advertenties in de internationale magazines Afterall, E-flux (US), Frieze (US), Kaleidoscope (IT) en De Groene Amsterdammer (NL) en de nationale magazines H ART, NMBS - Beleef & Ontdek, The Word
2. Elektronische nieuwsbrief
3. Banner op website M HKA
4. Facebook en Twitter
5. M HKAzine (5.000 ex.)
6. Jaarbrochure (10.000 ex.)
7. Uitnodigingen (5.000 ex.)
8. Affiches (1.650 ex.)
9. Postkaarten (20.000 ex.)
10. Poster campagne: Ao Billboards in Antwerpen (100 ex.) via A.C. Billboards en A2 Outdoor kaders in Antwerpen (150 ex.), Brussel (200 ex.), Gent (150 ex.) en Mechelen (50 ex.) via Agra
11. Opening met kunstenaarsetentje, VIP-rondleidingen en receptie

PERSAANDACHT

Democratische Luxe stond al ruim op voorhand op de radar van binnen- en buitenlandse journalisten doordat de tentoonstelling een onderdeel was van het breed gecommuniceerde Europalia-programma. Ondanks het feit dat Hüseyin Bahri Alptekin een eerder onbekende naam was voor het Europese publiek, kon de tentoonstelling toch op ruime aandacht rekenen. *Democratische Luxe* kreeg previews in onder andere Knack, Gazet van Antwerpen en De Standaard. Tijdens de press preview waren Le Soir, De Standaard, La Libre Belgique, Metro en H ART aanwezig, die zich lovend uitlieten over de tentoonstelling. In samenwerking met de externe press agent Rhiannon Pickles werden drie Turkse journalisten uitgenodigd om de tentoonstelling te komen bezoeken: Fisun Yalcinkaya van Milliyet (krant, oplage: 183.000), Aysegül Sonmez van Sanataak.com (nieuwswebsite) en Evrim Altug van Cumhuriyet (krant, oplage: 52.000). De Standaard-journalist Sam Steverlynck werd door het M HKA uitgenodigd om het tentoonstel-

lingsgedeelte in RAMPA Gallery in Istanbul te bezoeken. Samen met een bespreking van de M HKA-presentatie vormde dit een uitgebreid tweeluik in De Standaard. Naar aanleiding van de tentoonstelling werd curator Nav Haq geïnterviewd door Knack voor de zogenaamde 'kerstspecial' van het tijdschrift.

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN VOLWASSENEN

1. Titel op 1ste verdieping
2. Introttekst op 2de verdieping (in NL, EN, FR)
3. Gratis brochure (in NL, EN, FR)
Inleiding op de tentoonstelling.
Informatie per kunstwerk (komt overeen met nummer op de titelbordjes).
Interview met de kunstenaar.
Extra informatie over rondleidingen, het Salon, ateliers, enzovoort.
4. Extra informatie, filmpjes en beeldmateriaal op de digitale database www.ensembles.org
5. Snelle, niet-talige extra's via de erfgoedapp (uitgebreide briefing volgt nog)
6. Titelbordjes bij elk werk
7. Met QR-code, door deze te scannen kom je rechtstreeks op de juiste pagina www.ensembles.org uit
Met een nummertje, dat verwijst naar de tekst in de brochure.
8. iPad mini uit te lenen aan de balie in ruil voor identiteitskaart (handig om [ensembles.org](http://www.ensembles.org) en de erfgoedapp te gebruiken).
9. Documentatieruimte op de 1ste verdieping: video's, publicaties, ...

KINDEREN en JONGEREN

1. Salon: familiespel om mee te nemen in de tentoonstelling
2. Salon: verschillende modules in het Salon zelf
3. Een gratis poster/brochure voor jongeren met inleiding op de tentoonstelling en filosofische vragen

GROEPEN IN VRIJE TIJD

1. Rondleidingen in Democratische Luxe (NL, EN, FR, DU, TU)

7 M HKA

Collectiepresentatie

7.1 RECENTE AANWINSTEN 14.08.2015 — 31.01.2016 *M HKA, Antwerpen | Gelijkvloers*

De M HKA-collectie breidt steeds verder uit. Met *Recente aanwinsten* toonden we aankopen die onze collectie verder vorm geven. Bij het aankopen van nieuwe werken wordt ingezet op de avant-gardetraditie in Antwerpen vanaf de jaren 1960, de huidige multipolaire wereld, het belang van het 'performatieve', en het sociaal geëngageerde van hedendaagse kunst. Ook de aard en de rol die beelden vandaag hebben, speelt hierbij een rol. Belangrijke werken van zowel nationale, als Afrikaanse, Aziatische en Noord- en Zuid-Amerikaanse kunstenaars hebben de afgelopen jaren onze collectie verrijkt.

Enkele kernkunstenaars uit de tentoonstelling lieten we ook zelf aan het woord met behulp van ARTtube, het online videokanaal van 15 Belgische en Nederlandse musea. De video's geven inzicht in het artistieke werkproces van toonaangevende kunstenaars.

Recente aanwinsten gaf een overzicht van de M HKA-collectie, die steeds wordt ontwikkeld rond drie fundamentele pijlers: het beeld, de actie en de maatschappij.

Kunstenaars

Victor Alimpiev & Marian Zhunin, Carla Arocha, Pedro Barateiro, Teresa Burga, Jan Cox, Jan De Cock, Jan De Lauré, Craigie Horsfield, Jean Katambayi, Maha Maamoun, Imran Quereshi, Ayman Ramadan, Bart Stolle, Narcisse Tordoir i.s.m. Alioune Bâ & Brehima Koné, Vanessa van Obberghen, Richard Venlet en Wout Vercammen.

Vanaf 16 oktober werd de tentoonstelling verder aangevuld met recente aanwinsten van **Olga Chernysheva, Robert Filliou, Taus Makhacheva, Kerry James Marshall, Panamarenko, Rinus Van de Velde en Franz West.**

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Banner op website M HKA
3. Facebook en Twitter
4. M HKazine (5.000 ex.)
5. Jaarbrochure (10.000 ex.)
6. Uitnodigingen (4.600 ex.)

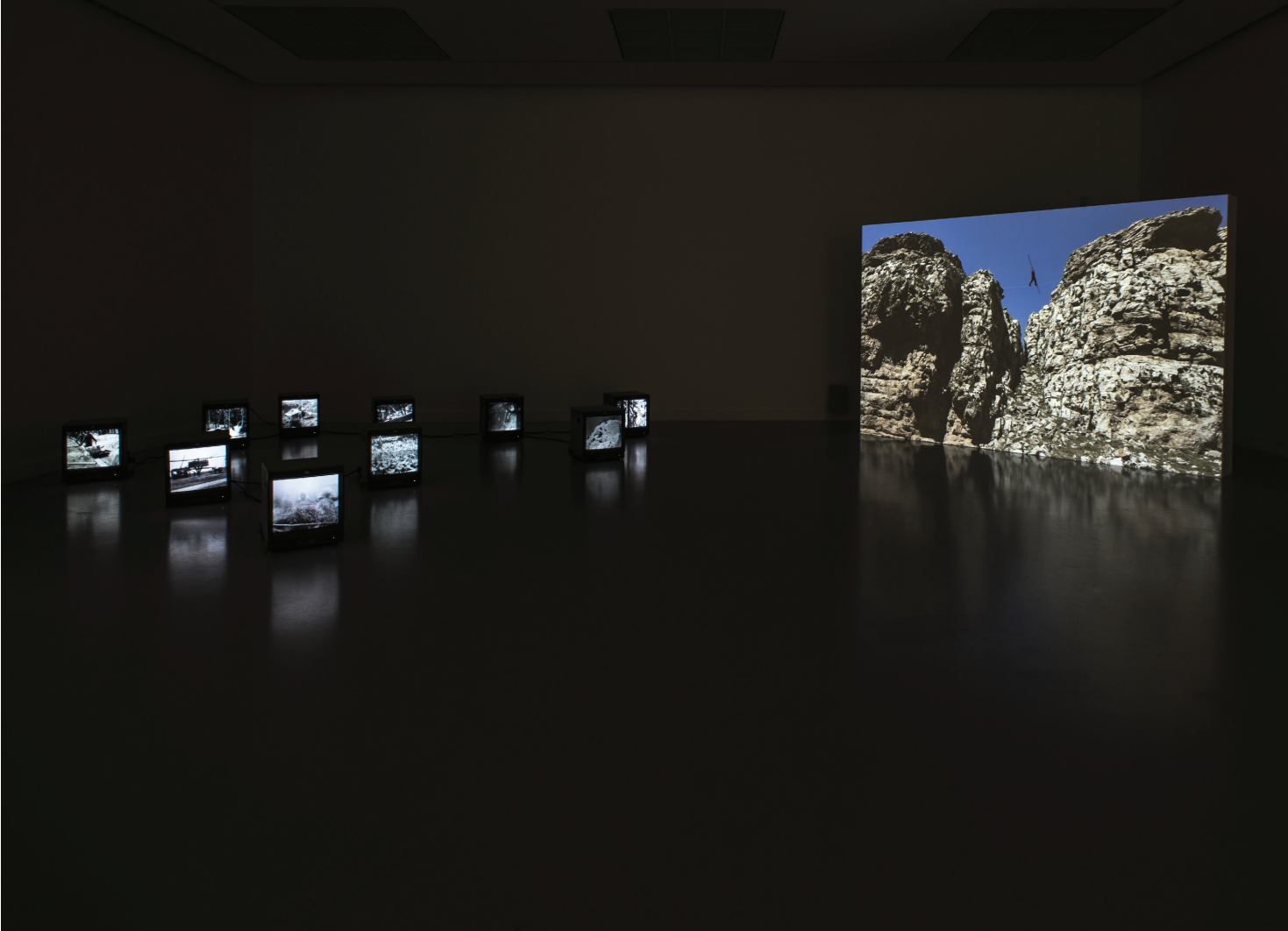
PERSAANDACHT

De tentoonstelling *Recente aanwinsten* stond een beetje in de schaduw van *Democratische Luxe* en *Bruises and Lustre* die gelijktijdig openden.

De tentoonstelling werd mee opgenomen in de perscommunicatie van *Democratische Luxe en Bruises and Lustre*, wat resulteerde in korte besprekingen in onder andere Het Laatste Nieuws, De Standaard en Metro.

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

1. Muurtekst (NL, EN, FR)
2. Fiches per werk in de zaal (NL, EN, FR)
3. Titelbordjes met QR-code
4. Ensemblebank

8 IN SITU

Het IN SITU-programma is een nieuwe reeks van middelgrote monografische tentoonstellingen van een aantal van de meest belangrijke jonge en *mid-career* kunstenaars uit de hele wereld.

Het programma richt zich exclusief op de productie van nieuwe kunstwerken, en op experimentele presentaties in de grootste en meest atypische tentoonstellingsruimte van het museum.

IN SITU is ontwikkeld door M HKA-curator Nav Haq.

8.1 OTOBONG NKANGA KNEUZINGEN EN GLANS

16.10.2015 — 17.01.2016

M HKA, Antwerpen | *Gelijkvloers rechts (puntaal)*

Doorheen haar veelzijdige artistieke praktijk presenteert de Antwerpse kunstenares **Otobong Nkanga** actieve voorstellen voor het denken over een aantal van de meest urgente problemen van onze huidige tijd. Een van die belangrijke en aanhoudende kwesties draait rond de natuurlijke grondstoffen van de wereld, en vooral de intensieve wijze waarop het ontginnen van mineralen verbonden is met de condities van het laatkapitalisme. Nkanga maakt kunstwerken over de relaties tussen, en de uitbuiting van, het landschap, de mens en arbeid. De kunstenares behandelt deze kwesties vanuit een meer gecontroleerd menselijk tempo, in tegenstelling tot het gejaagde accelerationisme van de globale kapitalistische machine.

Otobong Nkanga is gefascineerd door wat zij als ‘glans’ omschrijft. Voor haar betekent dit niet alleen het denken over de glanzende oppervlakken van natuurlijke grondstoffen, zoals zeldzame mineralen, maar ook het verlangen om te worden verleid door exotische consumptie-objecten. *Glimmer* is de minder bekende Nederlandstalige benaming voor het waardevolle mineraal mica, dat het onderwerp vormt van haar installatie *In Pursuit of Bling* (2014). Dit soort werken wil de relatie blootleggen tussen zeldzaamheid en verlangen, die een essentieel punt vormt in de complexe netwerken van vraag en aanbod die de globalisering bepalen. Nkanga's kunstwerken — tekeningen, performances, sculpturen en andere media — zijn opgebouwd rond een meer holistisch begrip van plaats en tijd, waarbij niet-lineaire fragmenten van verhalen, ervaringen en foto's met elkaar worden verbonden. Naast *In Pursuit of Bling*, had de kunstenares een nieuwe reeks van grootschalige wandtapijten, tekeningen en een vloertapijt voor de tentoonstelling gecreëerd. Samen vormden deze elementen het decor voor een reeks performances en participatieve acties die Nkanga gedurende de tentoonstelling organiseerde.

Otobong Nkanga woont en werkt in Antwerpen en is een van de meest productieve internationaal actieve kunstenaars van vandaag. Haar recente tentoonstellingen omvatten de Biënnale van Berlijn (2014), de Biënnale van São Paulo (2014) en de Biënnale van Lyon (2015).

Kneuzingen en Glans is het vierde en laatste hoofdstuk van een tentoonstellingsreeks: *In Pursuit of Bling*, 8^e Biënnale van Berlijn; *Crumbling Through Powdery Air*, Portikus (Frankfurt); *Comot your Eyes Make I Borrow You Mine*, Kadist Foundation (Parijs); *Kneuzingen en Glans*, M HKA (Antwerpen).

Performances

- zaterdag 28 november 2015 van 14 tot 18u: *Glimmer: Unfold*
- donderdag 17 december 2015 om 14, 16 en 18u: *Solid Maneuvers*
- donderdag 7 januari 2016, 18u: *From Where I stand Where Gist You* samen met Eunhye Hwang

Lancering nieuwe vinyl plaat

- *WETIN YOU GO DO?*, uitgegeven door Knots Audio.

Op 17 november organiseerden het M HKA en Canvas een special screening van de aflevering van De Canvasconnectie met Otobong Nkanga.

M HKA nodigde 25 personen uit voor een rijkgevuuld en gratis avond-programma bestaande uit de Canvasconnectie-uitzending, een rondleiding in de tentoonstelling, een gesprek door curator Nav Haq én een meet & greet met Otobong Nkanga.

COMMUNICATIE

1. Advertenties in het internationale magazine De Groene Amsterdammer (NL) en het nationale magazine H ART
2. Elektronische nieuwsbrief
3. Banner op website M HKA
4. Facebook en Twitter
5. M HKAzine (5.000 ex.)
6. Jaarbrochure (10.000 ex.)
7. Uitnodigingen (4.900 ex.)
8. Postercampagne: A2 Indoorkaders in Antwerpen (700 ex.) door Agra

PERSAANDACHT

Hoewel Otobong Nkanga een eerder onbekende naam was voor het Belgische publiek, kon de tentoonstelling toch op ruime aandacht rekenen. De grootste aandacht werd gegenereerd door de uitzending van De Canvasconnectie met de kunstenaar. In het kader daarvan organiseerde het M HKA samen met Canvas een special screening van de aflevering in het museum, gekoppeld aan een kunstenaarsgesprek en een rondleiding. Verder werd de tentoonstelling besproken door onder andere NRC Handelsblad, De Standaard, Museumtijdschrift, La Libre Belgique, Knack en Le Soir.

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

1. Brochure: Gevouwen A3, in huis gedrukt
Titelbordjes werden opgenomen in de brochure
Heldere toelichting bij de tentoonstelling en kunstenaar (NL, EN, FR).
2. Muurtekst: Introductie voor het IN SITU programma, titel, naam van de kunstenaar, duurtijd en datums van de performances (NL, EN, FR).
3. Vinyl: Audiowerk van Otobong Nkanga.
4. Digitale bemiddeling: Mobiele applicatie via Ensembles.org.
5. Interview.
6. Er vond een interview tussen Nav Haq en Otobong Nkanga plaats.
7. Performances: Er vonden 4 performances plaats tijdens de tentoonstelling.
8. ARTtube: Er werd een ARTtube video gemaakt door Mario.
9. Sociaal-Artistiek project: voor de eerste aflevering van IN SITU vond er een sociaal-artistiek project plaats in De Veerman in samenwerking met kunstenaar Sanne De Wolf, Het Rode Kruis en District Antwerpen. Hier werden ook 4 vrijwilligers voor ingezet.

9 LODGERS

Het LODGERS-programma (01.02.2015—17.01.2016) nodigt enkele van de meest vindingrijke artistieke initiatieven uit om de tentoonstellingszalen op de zesde verdieping van het museum in te palmen. Het biedt organisaties en initiatieven die zich specifiek richten op artistieke producties en opdrachten, maar geen eigen tentoonstellingsruimte hebben, een unieke kans op publieke interactie.

LODGERS kunnen uitgevers zijn, instellingen die opdrachten uitschrijven, onderzoeksinitiatieven, labels, collectieven, discussieplatforms en andere initiatieven die experimenteel omgaan met de artistieke praktijk, en die interesse hebben om een tijdje in Antwerpen te komen wonen, werken en spelen.

Het M HKA biedt deze initiatieven onderdak voor een periode van drie maanden.

Er wordt actief en samen met de kunstenaars gewerkt aan een reeks site-specifieke expositiemodellen, evenementen en opdrachten.

Alle LODGERS uit de “Eurocore” — de gecombineerde regio van de Benelux en de Rijnlandregio zijn welkom.

Het programma is een samenwerking tussen het M HKA en AIR Antwerpen (internationaal residentieproject voor kunstenaars), dat residenties van drie maanden biedt aan de gastinitiatieven.

De toegang tot LODGERS is gratis.

9.1 LODGERS #1 MER. PAPER KUNSTHALLE (GENT)

31.01 — 19.04.2015

M HKA, Antwerpen | 6^e verdieping

De eerste gast uit deze reeks van vier was MER. Paper Kunsthalle uit Gent, in 2005 opgericht met het oog op het onderzoeken van de mogelijkheden van boeken als plaatsen om kunst te tonen. MER. Paper Kunsthalle beschrijft zichzelf als een papieren kunsthall; haar belangrijkste focus is het beschikbaar stellen van deze ruimte aan kunstenaars door het creëren van een institutioneel platform dat kunstenaarsboeken publiceert, samen met boeken die experimenteren met het medium als curatorische omgeving. Daarnaast is er ook audioMER., een platenlabel voor experimentele muziek, dat focust op artwork van hedendaagse beeldende kunstenaars. In 2012 startte het met MER. Station, een reeks nomadische curatorische experimenten die de mogelijkheden onderzoeken om kunstenaarsboeken tentoon te stellen in niet-boekgerelateerde omgevingen.

Voor hun LODGERS-presentatie werkte MER. Paper Kunsthalle samen met kunstenaars **Ania Soliman**, die een kunstenaarsboek maakte in situ in het M HKA, en muzikant **Sigtryggur Berg Sigmarsson**, die nieuwe werken en een reeks ‘geluidsevents’ presenteerde.

— Emi Kodama: *IS IT THE SCENIC ROUTE OR JUST THE LONG WAY ROUND?*

Tekenperformances door bezoekers op 14-21-28.03 en 04.04.2015, 14u-17u

— Jerry Galle: *PRETEXT* creëerde tijdens de duur van de MER. Paper Kunsthalle tentoonstelling een boek. Telkens de software een pagina genereerde, werd deze geprint. Deze pagina’s werden samengevoegd tot een uniek boek. Elke *PRETEXT* geproduceerde pagina diende als een abstract beeld gelezen worden.

(Een pretext is een excuus om iets inaccuraat te doen of te zeggen.)

— Op zondag 29.03.2015 vanaf 14u organiseerde audioMER. een reeks concerten in de LODGERS-ruimte op de bovenste verdieping van het M HKA.

In 2007 presenteerde de *Anthology Archives New York* een film van Aki Onda (JP/US) met live gecomponeerde muziek door Loren Mazzacane Connors (US) en Alan Licht (US, bekend van eerdere samenwerkingen met o.a. Sonic Youth). Curator Niels Van Tomme (US) schreef een tekst over deze ‘happening’ die resulteerde in een audioMER.-publicatie.

Performances en concerten van o.a. Aki Onda, Mauro Antonio Pawlowski & Sigtryggur Berg Sigmarsson, Annemie Van Kerckhoven en Jack Allett.

- Op donderdag 09.04.2015 om 19u (in de LODGERS ruimte) ging M HKA-curator Nav Haq in gesprek met kunstenaars Ania Soliman over haar recente en toekomstige projecten voor het Museum Der Kulturen in Bazel en de 14^e Istanbul Biënnale. Haar projecten onderzoeken de relatie tussen musea en objecten in de constructie van de antropologische en culturele identiteit.

AIR Antwerpen: Residentie van Ania Soliman

COMMUNICATIE

1. Advertentie in het nationale magazine H ART
2. Elektronische nieuwsbrief
3. Banner op website M HKA
4. Facebook en Twitter
5. Jaarbrochure (10.000 ex.)

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

1. Muurtekst: Een algemene introductie op de reeks IN SITU (NL, EN, FR).
2. Brochures: deze werden geregeld in de loop van de residenties aangepast (NL, EN).
3. Teksten en archief materiaal worden opgenomen op Ensemble.org.
4. De LODGERS staan zelf in voor het organiseren van activiteiten.

9.2 LODGERS #2 BOLWERK (ANTWERPEN)

02.05 — 19.07.2015

M HKA, Antwerpen | 6^e verdieping

Voor de tweede editie van het LODGERS-programma nodigden M HKA en AIR Antwerpen de Antwerpse constellatie bolwerK uit om de zesde verdieping van het museum gedurende drie maanden te bezetten.

Sinds 1998 is bolwerK actief als niet-exclusief en informeel netwerk. bolwerK creëert sociale omgevingen waarin ze kritische vragen over de maatschappij stellen en beantwoorden. bolwerK tracht een intermediair te zijn voor kunst, socio-culturele organisaties, alternatieve initiatieven en een groeiend netwerk van denkers, ontwikkelaars en burgers.

Gedurende de residentie werkte bolwerK rond het project Daemons & Shell Scripts. Deze termen worden gebruikt om bepaalde computerprocessen te beschrijven. Daemons zijn de processen die bij hardware (laptop, smartphones, tablets, ...) continue op de achtergrond draaien om een reeks noodzakelijke taken uit te voeren. Een Shell Script laat een gebruiker toe daemons te activeren door het schrijven van specifieke opdrachten. Verscheidene kunstenaars, performers, sprekers en ontwikkelaars zullen de functies van deze daemons belichamen en hun verscholen aanwezigheid naar de voorgrond brengen. Daemons & Shell Scripts werpt een kritische blik op onze overwegend technocratische samenleving door een publieke 'interface' te installeren voor audiovisuele, fysieke en virtuele aanwezigheden.

BolwerK organiseerde een reeks dynamische activiteiten zoals repetities, demonstraties, improvisaties, live radio-uitzendingen, video streaming, performances, leesmomenten en DIWO (Do It With Others) sessies. Deze activiteiten waren steeds open voor het publiek en boden de kans mee te experimenteren met de verhoudingen tussen de virtuele, fysieke en mentale omgevingen.

AIR Antwerpen: Residentie van Shelbatra Jashari

Programma

- 07.05.2015 — 16-21u
Open audio-virtuele improvisatie
- 10.05.2015 — 11-17u
aROOM, Live SkyBox cockpit – OUT OF CONTROL ROOM
- 16.05.2015 — vanaf 11u
Atelier: Phantom chips meet Future Primitive
- 28.05.2015 — vanaf 21u
Sh(ad)ows met Hello Shelly
Lopend: Hello Shelly Dissidency + holotechlab
Deelnemers:
Processing&Activating... Axoloti, Artan Balaj, Ash Bowland Jo Caimo, Tina Cake Line, Hou Chien Cheng, Jurgén Desmet, Domestic Science Club, Ana Dragic, GIRLSLIKEUS, Erin Helsén, HEIMAT, Hello Shelly, Paul Hendrikse, Pieter Heremans, Pepa Ivanova, Shelbatra Jashari, Saori Kuno, Adisak Jirasakkasem, Karin Orisa, Margareth Kaserer, KD85, Lokaal 01, MADmoizel, Enad Marouf, Donna Metzlar, Samyra Moumouh, Danny Neyman, Tara Pattenden, Pin@pechblenda, Phantom Chips, Natacha Roussel, Planète Concrète, Femke Snelting, sKybox, Strangelove, Isabel Tesfazghi, Katerina Undo, Marthe Van Dessel, Wendy Van Wynsberghe, Lize Verlooy, Caroline Vincart, V+S ~ Sophie Anson and Veronik Willems, Wireless Antwerpen, Chantal Yzermans, Adva Zakai, 3dee, ..., (tbc)
- 20.06.2015 — 14u-17u
Solar Data met Dr. Petra Vanlommel, Pepa Ivanova en Špela Petri
Namiddag vol interactieve gesprekken, discussies en experimenten. Solar Data onderzoekt de eigenschappen van licht, elektromagnetische straling en data interpretatie. Een korte presentatie van het proces nodigt uit tot verdere reflecties en discussies.
- 19-20-21.06.2015
Filmen van *The Entity* met Enad Marouf, Billy Bultheel, Nadine en Shelbatra Jashari.
- 28.06.2015 — 16u-20u30
Presentatie 3D-software *Make Human Bug Report* van Adva Zakai, Xavier Gorgol en Femke Snelting, performance *The Particular Unity of Same and Other* van Paul Hendrikse, presentatie biohacking-apparaat *Microorganism for Macropleasure* door Paula Pin en presentatie video *Need more space than time* door Agnieszka Golaszwska.
- 02.07.2015 — 16u-20u30
Domestic Science Club organiseerde een open atelier rond bacteriën en andere micro-organismen.
- 11.07.2015 — 14u-17u
Performance: Brulesque character design workshop met Shelbatra Jashari
- 11.07.2015 — 19u
in Air Antwerpen: Strangelove Happy Crappy Party + bbq

COMMUNICATIE

1. Advertentie in het nationale magazine H ART
2. Elektronische nieuwsbrief
3. Banner op website M HKA
4. Facebook en Twitter
5. Jaarbrochure (10.000 ex.)

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

1. Muurtekst: Een algemene introductie op de reeks IN SITU (NL, EN, FR).
2. Brochures: deze werden geregeld in de loop van de residenties aangepast (NL, EN).
3. Teksten en archief materiaal worden opgenomen op Ensemble.org.
4. De LODGERS staan zelf in voor het organiseren van activiteiten.

9.3 LODGERS #3 APPARENT EXTENT (KEULEN)
01.08 — 18.10.2015
M HKA, Antwerpen | 6^e verdieping

Apparent Extent is een in Keulen gevestigd platenlabel. Het werd 10 jaar geleden opgericht door **Volker Zander**, en richt zich vooral op het produceren van platen en filmsoundtracks van hedendaagse kunstenaars, en veldopnames van kunstenaarsacties en performances. Ze organiseren ook regelmatig evenementen die zich richten op het kruispunt van kunst en muziek.

Programma

- 01.08.2015: Museumnacht met Toulouse Low Trax
- 01.08 — 06.09.2015: hobbypopMUSEUM 'Les Franges', installatie
- 17.09.2015 — 19u30: BEASTER, concert
Het kunstenaarsensemble BEASTER brengt de opera *Act II: Bankett*
Het collectief werd opgericht door Angela Fette, Christian Jendreiko, Sascha Hahn en Phillip Schulze. Het kwartet werkt in Antwerpen aan het tweede deel van een opera waarmee in 2013 gestart werd.
- 18.09 — 07.10.2015: BEASTER, installatie
- 19-25.09.2015: A.U. AWINGS UNLIMITED –
geïmproviseerde middag concerten
- 24.09.2015 — 17u-20u30: A.U. Awnings Unlimited, concert
- 9—18 oktober: Christian Jendreiko – MATERIAL&ÜBERBAU –
Actie voor een vrij aantal dagen en een vrij aantal acteurs met een vrij aantal snaar- en toetsinstrumenten op een vaste locatie
- 17.10.2015: APPARENT EXTENT FESTIVAL

COMMUNICATIE

1. Advertentie in het nationale magazine H ART
2. Elektronische nieuwsbrief
3. Banner op website M HKA
4. Facebook en Twitter
5. Jaarbrochure (10.000 ex.)

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

1. Muurtekst: Een algemene introductie op de reeks IN SITU (NL, EN, FR).
2. Brochures: deze werden geregeld in de loop van de residenties aangepast (NL, EN).
3. Teksten en archief materiaal worden opgenomen op Ensemble.org.
4. De LODGERS staan zelf in voor het organiseren van activiteiten.

9.4 LODGERS #4 SCHOOL OF MISSING STUDIES (ROTTERDAM)
31.10 — 17.01.2016
M HKA, Antwerpen | 6^e verdieping

M HKA en AIR Antwerpen nodigden *School of Missing Studies* (SMS) uit als vierde gast in het LODGERS-programma, waar ze de 6^e verdieping van het museum drie maanden bezetten.

SMS begon in 2003 als een initiatief van kunstenaars **Bik Van der Pol** en architecten **Srdjan Janovics Weiss** en **Sabine von Fischer**. SMS functioneert als een nomadisch samenwerkingsplatform voor experimenteel onderzoek naar openbare omgevingen in een abrupte overgang. Naar aanleiding van de constatering dat enkele onderzoeksdisciplines er vaak niet in slagen belangrijke kennis over ongewone of ongekennde situaties te onderscheiden, nodigt SMS deelnemers uit mogelijke methodes om deze informatie (die vrij schijnt te stromen in ongebonden ruimtes en via open netwerken) te bekomen, te ontwikkelen, te bediscussiëren en te delen. SMS brengt beoefenaars van verschillende achtergronden samen, die streven naar het vinden van de 'ontbrekende sleutel' en geïnteresseerd zijn in de artistieke praktijk als een middel voor creatieve en productieve speculatie.

Met

Sol Archer, Liesbeth Bik, Kees Brouwer, Maurist de Bruijn, Ellen C. Feiss, Lars Fischer, Rob Hamelijncx, Christian Hansen, Rachel Himmelfarb, Martin Schepers, Anja Isabel Schneider, Nienke Terpsma, Jos Van Der Pol, Dirk van Lieshout, Juha van 't Zelfde, Jeroen Verbeeck, Huib Haye van der Werf, Kym Ward

Een bepaalde plek als lens voor speculatie: de haven

Door 'de haven' als concept en plaats van exploratie te zien, werd haar rol en betekenis, nu en in de toekomst, onderzocht in drie verschillende hoofdstukken.

Op zoek naar de sociale, culturele, historische, infrastructurele en architecturale context, werkten ze in samenwerking met verschillende betrokken actoren om de ruimte in het M HKA als werk-, dialoog-, repetitie- en tentoonstellingsruimte in te richten, waar de werkprocessen zich ontvouwen.

- HOOFDSTUK 1: Het terrein in kaart brengen: veld- en studiowerk
- HOOFDSTUK 2: Het archief uploaden: onderzoek en voorbeelden
- HOOFDSTUK 3: 'Kan het verlangen naar het volautomatische bewegen van goederen ook een verlangen zijn naar stilte, naar de tirannie van een enkele anekdote?' (uit: Alan Sekula 'Fish Story')
- Van 4 tot 16 januari werden er lees-, script- en performanceworkshops georganiseerd.

Curatoren

Nav Haq (M HKA) en Alan Quireyns (AIR Antwerpen)

COMMUNICATIE

1. Advertentie in het nationale magazine H ART
2. Elektronische nieuwsbrief
3. Banner op website M HKA
4. Facebook en Twitter
5. Jaarbrochure (10.000 ex.)

PERSAANDACHT

De vier presentaties uit het LODGERS-programma in 2015 kregen eerder beperkt aandacht. Voornamelijk H ART berichtte uitvoerig over de presentaties, terwijl de algemene berichtgeving vooral digitaal gebeurde via bijvoorbeeld social media.

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

1. Muurtekst: Een algemene introductie op de reeks IN SITU (NL, EN, FR).
2. Brochures: deze werden geregeld in de loop van de residenties aangepast (NL, EN).
3. Teksten en archief materiaal worden opgenomen op Ensemble.org.
4. De LODGERS staan zelf in voor het organiseren van activiteiten.

Het M HKA reserveert de vijfde verdieping voor verrassende interventies en intieme pop-uppresentaties.

INBOX is een plaats die inspireert en verrast, en ons een blik gunt in het universum van bevroren denkers en doeners. Met INBOX creëert het M HKA ruimte voor een aantal van de vragen die vaak aan het museum worden gesteld.

In de periodes tussen de verschillende events tonen we een selectie van onze collectiewerken, met speciale aandacht voor videokunst.

10.1 WOUT VERCAMMEN *M HKA, Antwerpen | 5^e verdieping*

Met *A well-considered idea of an exhibition in 3 parts* presenteerde het M HKA een driedelige tentoonstelling over **Wout Vercammen**, waarbij elk deel een eigen invalshoek heeft, samengesteld door drie verschillende curatoren.

- Aflevering 2: Belgische werken en woordschilderijen
15.01.2015 — 15.02.2015
Curator: Frank Hendrickx
- Aflevering 3: Postdadaïstisch en ander werk dat niet past in Aflevering 2 tot heden
19.02.2015 — 15.03.2015
Curator: Ronny Van de Velde

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Elektronische uitnodiging
3. Banner op website M HKA
4. Facebook en Twitter

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

1. Muurtekst als introductie op INBOX (NL, EN, FR)
2. Titelbordjes met QR-codes
3. Infociche (NL, EN, FR)
4. Ensemblebank
5. Krijtmuur ter beschikking van de kunstenaar

10.2 STEF DRIESEN BOEKVOORSTELLING 02.04 — 19.04.2015 *M HKA, Antwerpen | 5^e verdieping*

In de doeken van Driesen lijken lichte vormen te zweven tegen een donkere achtergrond die de blik van de toeschouwer als het ware naar binnen zuigt. Zijn werk kan niet teruggebracht worden tot een louter formalistische vormtaal, want de specifieke sfeer die de doeken oproepen is tekenend. In de transcendentale velden van Driesens schilderijen is de invloed van het abstract expressionisme en de *colorfield painting* merkbaar, maar ook van de Oosterse kunst waarin de negatieve ruimte een belangrijk terugkerend element is. Bij het oproepen van spanningen tussen licht en donker, achtergrond en voorgrond, zacht en hard, en vrouwelijk en mannelijk via vorm en kleur, brengt Driesen een zekere dynamiek en ruimtelijkheid in zijn schilderijen binnen. Zijn opmerkelijke spel met licht en donker, waarbij de kunstenaar een wisselwerking tussen dreiging en kwetsbaarheid neerzet, geeft de sombere atmosfeer weer van een toxisch wereldbeeld.

Ondanks de ontwikkelingen in Driesens oeuvre naar het meer abstracte, is de mens niet helemaal uit zijn doeken verdwenen. Het lichaam is nog voelbaar in de textuur van de verf en in de zwevende, lichte vormen. Het kleurgebruik is zwaarder geworden, het palet van grijze en roze huidtinten intenser. Waar het landschap zich voordien in Driesens werk duidelijk tegen de achtergrond aftekent, vindt het nu een weerslag in de ruimte die zich uitstrekt in de gelaagdheid van de verf. De onpeilbare dieptes en de glooiingen in de verf lijken als het ware een uitgestrekt panorama te verbeelden.

Stef Driesens schilderijen dragen geen titels. Het gaat de kunstenaar niet om de anekdotiek of om het benoemen van de onderwerpen die hem

mogelijk inspireren, maar om de atmosfeer die zijn werken oproepen. Zowel de ervaring van het schilderen, als de blik van de toeschouwer staan centraal. Het gaat om de relatie tussen de schilder en zijn medium, en om wat er gebeurt tussen het beeld en de toeschouwer. Waar de kunstenaar zich laat leiden door de handeling van het schilderen, brengt het beeld de toeschouwer terug naar de donkere atmosfeer die verzonken ligt onder de taal. Een terugkeer naar de essentie, die verder gaat dan de formalistische bekommernissen of de persoonlijke besognes van de schilder. Een zoektocht naar een picturaal veld dat liever een transgressieve, meditatieve ervaring opwekt, dan dat het iets wil vertellen.

Stef Driesen (°1966, Hasselt) woont en werkt in Brussel. Hij studeerde aan de Hogeschool PXL in Hasselt, waar hij nu ook lesgeeft in de afdeling schilderkunst van de MAD-Faculty. Zijn werk werd getoond in internationale tentoonstellingen, zoals in Foundation Maeght (Saint-Paul-de-Vence), Dayton Art Institute (Dayton), Kunstmuseum Aan Zee (Oostende), MADRe Museum (Naples) en Neuberger Museum of Art (Purchase). Driesen wordt gerepresenteerd door galerie Marc Foxx in Los Angeles en verschillende van zijn werken zitten in de collectie van Saatchi Gallery.

Dit project werd gerealiseerd in samenwerking met G262 Sofie Van de Velde.

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Elektronische uitnodiging
3. Banner op website M HKA
4. Facebook en Twitter

10.3 DE BIOPOËTICA VAN ALAIN ARIAS-MISSON

23.04 — 23.05.2015

M HKA, Antwerpen | 5^e verdieping

De Belgische dichter, schrijver en kunstenaar **Alain Arias-Misson** (°1936, Brussel) bracht het grootste deel van zijn jeugd door in New York. Na een verblijf in Algerije trok hij in de vroege jaren 1960 als linkse intellectueel naar het Spanje van Franco, waarna hij in 1968 uiteindelijk naar België terugkeerde. In 1974 verhuisde Arias-Misson opnieuw naar New York en sindsdien heeft hij in Parijs, Venetië, Brussel en Panama gewoond, als een echte kosmopoliet.

Arias-Misson begon te experimenteren met de fonetische dimensie van poëzie, geïnspireerd als hij was door de poëzie van Rilke en Queneau, Pound en Apollinaire, Mallarmé en Williams. In het midden van de jaren vijftig schreef hij een aantal fonetische gedichten en in de vroege jaren zestig exploreerde hij de syntactische en semantische uitbreiding van poëzie op een vlakke ondergrond, wat leidde tot concrete en visuele gedichten. Toch is Alain Arias-Misson op het vlak van de visuele poëzie vooral bekend voor zijn legendarische *Public Poems* — waarmee hij meer aandacht zocht voor zowel poëzie als sociaal-kritisch engagement — en voor zijn *Object Poems*.

Met behulp van Letraset-kleefletters op plexiglasplaten kon hij de poëtische tekst verschuiven en, door de superpositie van de transparante platen op elkaar, in de diepte werken en zo beelden en metaforen verzinnen. In 1966 maakte hij zijn eerste driedimensionale concreet gedicht, *UROBOROS*, in de vorm van het gelijknamige mythische Griekse symbool. De eerste letter van de mythische kosmische slang, de U, wordt in de linkerbovenhoek van een plexiglasplaat van 12,7 op 12,7 centimeter aangebracht. De R wordt op een tweede plexiglasplaat achter de eerste geplaatst, rechts van de U, enzovoort. Uiteindelijk zijn er 8 plexiglasplaten met op de laatste de S, en wel direct onder de eerste letter U. Het woord krult doorheen een blok van acht platen en de slang lijkt zichzelf op te slokken — in de vorm van letters. De letterlijke slang beeldt de mythische slang uit: je hebt bij dit objectgedicht het gevoel de substantie van een woord te voelen. Dit werd het begin van een reeks werken

die Alain Arias-Misson *plastico-concretist* noemt: plexiglasvoorwerpen met stereometrische vormen en gedaanten, lichtig en transparant, ogenschijnlijk verlost van alle zwaartekracht en waarin alleen Letraset-letters en -woorden hun materialiteit lijken te onthullen.

In 1968 verliet Arias-Misson Spanje voor zijn geboorteland België. Hij werkte samen met zijn goede vriend, de dichter en criticus Paul De Vree, aan diens tijdschrift *De Tafelronde*, een wereldwijde spreekbuis voor experimentele poëzie. In 1967 had De Vree *Music Box* gepubliceerd, een van de eerste *plastico-concretist* werken van Arias-Misson. In het gedicht werden klinkers en medeklinkers, aangebracht op de wanden van een transparante doos, gereflecteerd in drie solide geometrische grondvormen: een kubus, een kegel en een bol. In 1968 publiceerde De Vree *Object Theater*, waarin Arias-Misson met letters en woorden een doorschijnende omgeving creëerde. In 1970 werd *Music Box* getoond op de tentoonstelling *Konkrete poëzie* in het Amsterdamse Stedelijk Museum.

Een aantal jaar later keerde Alain Arias-Misson terug naar New York, de stad waarin hij tijdens de oorlog was opgegroeid, en begon hij intens aan deze 'concrete gedichten' in transparant acryl te werken. Arias-Misson geloofde dat acryl met zijn vervormbaarheid en industriële moderniteit het meest geschikte medium was voor de poëzie van vandaag. Hij hield van het idee dat woorden in de lucht opgehangen konden worden, bevrijd uit hun traditionele syntaxis, niet langer verankerd in de lijn van het schrijven. Woorden konden op elkaar betrekking hebben door nabijheid, diepte, positionering op hoeken en curves en zo een nieuw soort beeldspraak en nieuwe metaforen vormen. De vreugde die hij aan dit werk beleefde, was het gevoel dat hij de poëzie die de inspiratiebron van zijn leven was geweest opnieuw aan het uitvinden was.

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Elektronische uitnodiging
3. Banner op website M HKA
4. Facebook en Twitter

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

1. Muurtekst als introductie op INBOX (NL, EN, FR)
2. Titelbordjes met QR-codes
3. Infocfiche (NL, EN, FR)
4. Ensemblebank
5. Krijtmuur ter beschikking van de kunstenaar

10.4 MAONO 02012-02014 VISIE – MISSIE – CREATIE 28.05 — 28.06.201 M HKA, Antwerpen | 5^e verdieping

Deze presentatie was in samenhang met de zomertentoonstelling 'De Welvaartsstaat'.

Maono betekent 'visie' in het Swahili. Voor dit project gingen deze kunstenaars uit Lubumbashi in op de uitnodiging deel te nemen aan een toekomstverkenning en samen met studenten en jongeren uit hun eigen stad en uit Brussel toekomstbeelden vorm te geven.

De verkenning vond drie jaar na elkaar plaats, tijdens een maand van uitwisseling in Lubumbashi, de provinciehoofdstad van Katanga (Democratische Republiek Congo). Toekomst werden ontdekt door oriëntatie, observatie, constructie, combinatie, conversatie, navigatie en creatie.

In roadbooks met 21 missies werkten de studenten toekomstmogelijkheden uit in woord en beeld. Inbeelden en verbeelden waren daarbij van belang, kijken en zien, het tastbaar maken of visualiseren van anders abstracte of vage toekomstbeelden.

MAONO is een co-creatie project dat deelnemers uit Noord en Zuid, studenten en kunstenaars, met elkaar in gesprek bracht over wat nog kan komen. De beelden die hieruit ontstonden over persoonlijke, lokale en globale toekomst, over wat mogelijk is, waarschijnlijk, denkbaar of verkiesbaar, nemen de vrijheid anders te zijn dan verwacht. Bram Goots en Maya Van Leemput van Agence Future, ontwikkelden het Roadbook, begeleidden het project en verzorgden de selectie en scenografie voor de presentatie in Inbox.

De kaders, standpunten, invalshoeken en horisonten van vijftien Congolese kunstenaars uit 10 verschillende disciplines, zetten toekomstmogelijkheden in perspectief. De beelden van **Amos Nkulu (9A)**, **Alain Nsenga**, **Carole Maloba**, **Claus Sinzo Anzaa**, **Daddy Tshikaya**, **Daniel Sixte Kakinda**, **Eugénie Yuma**, **Georges Senga**, **Gody Ngosa**, **Jean Katambayi**, **Judith Kalenga**, **Pecho Kamunga Mwehu**, **Rita Mukebu**, **Sando Marteau**, **Stéphanie Ansia** breken het terrein van de toekomst open.

Jean Katambayi maakte in het kader van MAONO 0201234 het conceptuele kunstwerk *Trotation*. De functie van deze fictionele machine is het onevenwicht tussen de verschillende hemisferen van de aarde op te heffen. De kunstenaar stelt zich voor hoe de aarde rond haar as (rotatie) en rond de zon (translatie) draait, wie zich dicht bij de evenaar bevindt maakt een grotere omwenteling dan wie dicht bij de polen woont. Door een derde willekeurige omwenteling (*trotation*) toe te voegen aan deze natuurlijke orde der dingen, kan het evenwicht hersteld worden. Met de jonge co-creators wisselde Jean uit over de implicaties van zijn idee. Samen maakten ze een lijst van handelingen en ideeën die de derde omwenteling kunnen waarmaken.

De vrienden van het M HKA kochten dit kunstwerk voor de collectie van het M HKA. De kunstenaar werd in het kader van 'De Welvaartsstaat' in Antwerpen uitgenodigd.

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Elektronische uitnodiging
3. Banner op website M HKA
4. Facebook en Twitter

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

1. Muurtekst als introductie op INBOX (NL, EN, FR)
2. Titelbordjes met QR-codes
3. Infociche (NL, EN, FR)
4. Ensemblebank
5. Krijtmuur ter beschikking van de kunstenaar

10.5 **PHILIPPE VAN WOLPUTTE:**
TEMPORARY PENETRABLE EXHIBITIONS SPACES /
BEHIND THE LINES 2005-2015
02.07 — 26.07.2015
M HKA, Antwerpen | 5^e verdieping

Philippe Van Wolputte eindigde zijn grootste en langst durende project *Temporary Penetrable Exhibition Spaces* dit jaar met een presentatie in het M HKA.

Gedurende 10 jaar opende de kunstenaar leegstaande, vergeten ruimtes in de urbane omgeving. Deze plaatsen werden opengebroken en opengesteld voor het publiek gedurende de periode dat deze plekken niet terug ontsloten of afgebroken werden. Elke tijdelijke doordringbare ruimte werd telkens aangekondigd binnen een andere tentoonstellingscontext om zo de problematiek van site-specific interventies doorheen de kunstgeschiedenis aan de kaak te stellen.

Dit project is een ankerwerk binnen het oeuvre van de kunstenaar die steeds op een andere manier de aandacht wil vestigen op de overdreven snelheid waarmee leegstaande panden afgesloten en ontsloten worden voor het publiek. In vele gevallen worden het te midden plaatsen die de omgeving ontsieren. Esthetische kankervlekken in de publieke ruimte zijn in vele gevallen het gevolg van economische veronachtzaming en speculatie. Ingrijpende renovatieplannen leiden vaak tot uitsluiting van alles wat onaangepast is en niet aan de doorsnee norm voldoet. Elke bron van wanorde dient onmiddellijk de kop ingedrukt te worden. Alles wat de rede of orde zou kunnen bedreigen, wordt uitgebannen en als ontoelaatbare keuze veroordeeld.

Geografische en stedelijke ordening is in die optiek een parallel aan de mentale uitsluiting van alles wat irrationeel, chaotisch en onredelijk is. Toch veroorzaken sommige overhaaste beslissingen tot af-of uitsluiting bij vele mensen een gevoel van desoriëntatie en onzekerheid. De maatschappelijke

snelheid lijkt het verlies aan tolerantie en blijvende zingeving in de hand te werken.

Op donderdag 2 juli om 19u30 ging Philippe Van Wolputte in gesprek met Pieter Vermeulen in het auditorium van het M HKA.

Samengaand met de tentoonstelling werd een publicatie uitgebracht in samenwerking met Art Paper Editions (APE) die het project *Temporary Penetrable Exhibition Spaces* omvat.

Deze tentoonstelling werd mogelijk gemaakt met steun van de Vlaamse Overheid.

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Elektronische uitnodiging
3. Banner op website M HKA
4. Facebook en Twitter

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

1. Muurtekst als introductie op INBOX (NL, EN, FR)
2. Titelbordjes met QR-codes
3. Infofiche (NL, EN, FR)
4. Ensemblebank
5. Krijtmuur ter beschikking van de kunstenaar

10.6 REIN DUFAIT: JE ZOU ER BIJ MOETEN STAAN 30.07 — 23.08.2015 M HKA, Antwerpen | 5^e verdieping

“Yambo! Vijfentwintig jaar na mijn eerste maritiem-artistieke avonturen sta ik opnieuw op een strand met een kunstenaar. Ik zie hoe hij een betonnen spits van vijf meter hoog giet in een sleuf in het zand, hoe hij een plexiglazen zandtoeren stapelt en hoe hij, door folie te wikkelen rond vier in het zand geplante betonijzers, een drie meter hoge zandkolom met uitpuilende vetrollen uit het strand laat verrijzen. Met dunne ijzerdraad verbonden, dansende brokjes piepschuim imiteren de branding, als een klavier tokkelende, transparante plastic schelpjes doen denken aan opborrelende luchtbellen, een fotografisch gecamoufleerde houten schijf wordt gestreeld door dunne golfjes. Vlakbij, op de kade, liggen wonderlijke stapelingen van verschillend gekleurde visnetten. Het licht strooit onzichtbare kleuren over het zand, het water en de lucht. De betonnen bunkers kijken op ons neer. De schaduwen van de totems kantelen. De plexiglazen toren reflecteert een lichtgevende streep op het zand. Boven de horizon krijgt de lucht een roze schijn.” — Hans Theys, Oostende, 7 april 2015

Op donderdag 6 augustus om 19u ging **Rein Dufait** in gesprek met Hans Theys in het auditorium van het M HKA.

Curator

Hans Theys

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Elektronische uitnodiging
3. Banner op website M HKA
4. Facebook en Twitter

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

1. Muurtekst als introductie op INBOX (NL, EN, FR)
2. Titelbordjes met QR-codes
3. Infofiche (NL, EN, FR)
4. Ensemblebank
5. Krijtmuur ter beschikking van de kunstenaar

10.7 KUNSTBENDE 27.08 — 13.09.2015 M HKA, Antwerpen | 5e verdieping

Kunstbende, dé competitie voor kunstzinnige jongeren van 13 tot 19 jaar, bestond 16 jaar. In mei werd de Kortrijkse Schouwburg ingepalmd door jong geweld van over het hele land. In verschillende categorieën werden de besten

naast elkaar geplaatst. Aron Wouters kaapte de hoofdprijs in de categorie Beeldend Nationaal weg: twee weken lang expositieruimte in INBOX. Van 28 augustus tot en met 13 september werd het werk van de 19-jarige jongeman uit Zandhoven getoond op de vijfde verdieping van het M HKA.

Aron Wouters experimenteert in een breed scala aan media. Vertrekkend vanuit foto's uit zijn kinderjaren, foto's waarvan hij niet zelf de kadrering of inhoud bepaalde, neemt hij de toeschouwer mee in een abstraherende zoektocht. Wouters selecteert lijnen, kleuren en beelden uit de toevallige, realistische weergaven en bekomt zo stap voor stap een meer minimalistische versie van de vorige. In dit proces produceert hij gestileerde illustraties die zowel los kunnen staan als samen komen in een boekversie. Maar Wouters wendt ook andere media en onderwerpen aan. Het resultaat was twee weken lang te bewonderen in INBOX.

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Elektronische uitnodiging
3. Banner op website M HKA
4. Facebook en Twitter
5. M HKAZine (5.000 ex.)
6. Jaarbrochure (10.000 ex.)

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

1. Muurtekst als introductie op INBOX (NL, EN, FR)
2. Titelbordjes met QR-codes
3. Infofiche (NL, EN, FR)
4. Ensemblebank
5. Krijtmuur ter beschikking van de kunstenaar

10.8 BIE MICHEL: 3 RUIMTEN IN HET KADER VAN DE ALZHEIMER CODE 18.09 — 11.10.2015 M HKA, Antwerpen | 5^e verdieping

In 3 *Ruimten* toonde **Bie Michels** 3 werken over 3 verschillende ruimten waarin 3 verschillende mensen greep of terrein verloren. In *Schrammen in haar hoofd* gaat Bie Michels uit van de strijd die haar moeder voerde tegen de ziekte van Alzheimer, een strijd die jaar na jaar zwaarder werd. De talloze aantekeningen en geheugensteuntjes die zij heeft nagelaten, getuigen daarvan.

De computermontage van in elkaar overvloeiende e-mails in *Niet in mijn hoofd en herinnering...* geeft een indruk van stuurlaarsheid en verwarring, resulterend in de onmogelijkheid om het eigen innerlijk nog een heldere gestalte te geven.

Naar aanleiding van de dagelijkse wandelingen die haar vader maakte, werd Bie Michels getroffen door zijn (letterlijke) terreinverlies en maakte daar de film *Zijn gebied* over. Grote wandelingen moesten plaats maken voor een ronde langs de veilige binnengrenzen van zijn domein. Deze film werd voor de eerste maal getoond en de muziek werd speciaal gecomponeerd door Joachim Badenhorst.

De tentoonstelling van Bie Michels kaderde in het project *De Alzheimer Code*. In september-oktober liepen ook tentoonstellingen in het Museum Dr Guislain (Gent), Muntpunt (Brussel) en M (Leuven), met Alzheimer of dementie als thema.

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Elektronische uitnodiging
3. Banner op website M HKA
4. Facebook en Twitter

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

1. Muurtekst als introductie op INBOX (NL, EN, FR)
 2. Titelbordjes met QR-codes
 3. Infofiche (NL, EN, FR)
 4. Ensemblebank
 5. Krijtmuur ter beschikking van de kunstenaar
-

10.9 FRANK JMA CASTELYN:
ARTICULATION
16.10 — 25.10.2015
M HKA, Antwerpen | 5^e verdieping

Frank JMA Castelyns bewandelt als kunstenaar de wereld, zoekend naar wereldbeschouwing. Tekenende gebeurtenissen en symbolen prikkelen zijn zintuigen en zijn empathisch vermogen, resulterend in beelden met sensibiliserende kwaliteiten, maar ook met schone eenvoud. De kunst van Castelyns beweegt tussen verschillende werelden en ikt raakpunten.

Op zondag 18 oktober om 14u ging Volkmar Mühleis in gesprek met Frank JMA Castelyns in het auditorium van het M HKA.

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Elektronische uitnodiging
3. Banner op website M HKA
4. Facebook en Twitter

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

1. Muurtekst als introductie op INBOX (NL, EN, FR)
2. Titelbordjes met QR-codes
3. Infofiche (NL, EN, FR)
4. Ensemblebank
5. Krijtmuur ter beschikking van de kunstenaar

10.10 GEORGES SMITS
Deel 1: 30.10 — 22.11.2015
Deel 2: 27.11 — 03.01.2015
M HKA, Antwerpen | 5^e verdieping

George Smits — ook bekend als Toet — zag het creëren van goedkope kunstvormen voor breder publiek als een hoger doel. De extreme integriteit waarmee hij dit doel najoeg, vormt de rode draad doorheen het uitermate diverse oeuvre van *Toet* — *MAFprint* — *Zbolk-Smits*.

Aflevering 1

ISMOPOLIS klanksculpturen – documenten *Zbolk radio pictures*

Preview op donderdag 29 oktober van 19u tot 21u in het M HKA,
met Zbolk live op Radio Centraal
29.10 — 22.11.2015

“Hoe ver kan iemand gaan in het bouwen van akoestische instrumenten met rommel, ze te bespelen en dat op te nemen, op goedkoop digitaal materiaal songs te componeren met de samples van die muziek, die songs tijdens een wekelijkse radio-uitzending live te mixen met de originele geluiden, zonder dat iemand zegt: je bent uit de toon, je tijd is op, je bent een freak, je kan gaan.” – George Smits

George ‘Toet’ Smits Revisited

Tijdens Exposed Music in Academie Antwerpen
14.11.2015

Exposed Music is een belevingsroute met muzikale en visuele performances op bijzondere plekken in de binnenstad. Ervaar het Antwerpse erfgoed anders en (her)ontdek verborgen parels. Avontuurlijke actuele muziekoptredens, verweven met het stadsleven, gaan in dialoog met de eeuwenoude ruimtes. Exposed Music bracht de totaalervaring van korte, gebalde tentoonstellingsbezoeken, bekrachtigd met originele muzikale performances op zaterdag 14 november 2015. Eén van de performances was *George Toet Smits Revisited*, een klankinstallatie met repercuessiesnaren en piepschuim orkest.

Aflevering 2

MAFprint experimentele zeefdrukken & affiches / Underground comics

'De verhalen van Jan' / Super 8 films 'The Colour Company Presents' /

Schilderijen

Preview op donderdag 26 november 2015 van 19u tot 22u

26.11.2015 — 03.01.2016

Met voorstelling van de strip *De verhalen van Jan* door MAFprint, uitgegeven door Bonte Brugge met inleiding door Luc Deleu van T.O.P. office in het M HKA FE, gevolgd door de concert-performance *George 'toet' Smits Revisited* door de muzikanten Aarich Jespers, Kobe Proesmans, Sep François op de zesde verdieping van het M HKA.

George Smits richt in 1968 MAFprint op, Mad Artist Foundation: een 'eenmansvereniging ter bevordering van goedkope kunstvormen, kunstvormen voor breder publiek: posters, strips, actie's met experimenteel mobiel zeefdrukatelier'.

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Elektronische uitnodiging
3. Banner op website M HKA
4. Facebook en Twitter

PERSAANDACHT

De INBOX-presentaties van Frank Castelyns, Rein Dufait, Wout Vercammen en Philippe Van Wolputte werden besproken door Trends, H ART en Gazet van Antwerpen.

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

1. Muurtekst als introductie op INBOX (NL, EN, FR)
2. Titelbordjes met QR-codes
3. Infociche (NL, EN, FR)
4. Ensemblebank
5. Krijtmuur ter beschikking van de kunstenaar

11 Kunstwerk van de maand in het M HKAFE

- Januari: **Jan Vercruysse**: Fontaine/Lustre, 1991
 - Februari: **Jan Fabre**: Het fonteintje, 1980
 - Maart: **Hicham Benohoud**: Version Soft, 2003-2007
 - April: **Charif Benhelima**: Baseline (uit de reeks Black Out), 2006
 - Mei: **Ido Bar-El**: Zonder titel, 1995-1996
 - Juni-Juli: **Lidwien van de Ven**: Untitled, 2001
 - Augustus: **Ria Pacquée**: Curtain of Silence, 1998
 - September: **Alexandra Cool**: The Time Being, 2010-2011
(n.a.v. De Alzheimer Code in INBOX)
 - Vanaf oktober: **Nel Aerts**: The Best Couples in the World
(Like Salt and Pepper), 2015
- Deze editie, gesignd en genummerd in een oplage van 5, bestaat uit een handgemaakte houten vitrine en een set van 45 verschillende posters op print, die in de vitrine getoond worden. Elke print toont een andere set peper- en zoutvaatjes. Ze vormen een nog steeds uitbreidende verzameling die Nel Aerts enkele jaren geleden begon. Aerts is geïntrigeerd door de kleine porselein en aardewerken beelden, waarvan de eigenlijke functie wordt geabsorbeerd door de schoonheid van de objecten. De collectie van de peper- en zoutpotjes bestaat alleen uit duo's die afhankelijk zijn van elkaar, zoals brood en boter, een ooievaar en een baby, een aap die bananen draagt, een kleine porseleinen oma en haar schommelstoel, enzovoort. De titel *The Best Couples in the World (Like Salt and Pepper)* verwijst naar die interne relatie.
- Iedere twee weken veranderde de poster, zoals ook een menu zou veranderen op het ritme van seizoensgebonden producten.

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

1. Infocfiche op diverse plaatsen in het M HKA
(NL, EN)
2. Titelbordje met QR-code

12 Extra Muros

12.1 M HKA IN HET PALEIS OP DE MEIR 31.08.2014 — 31.08.2016

Tijdens de Cultuurmarkt palmde het M HKA het Blauwe Salon van het Paleis op de Meir in. Het is de start van een permanente samenwerking tussen het Museum van Hedendaagse Kunst Antwerpen (M HKA) en Herita, de Vlaamse erfgoedorganisatie die het Paleis op de Meir beheert. Het M HKA toont vanaf dan nieuwe aanwinsten in het Blauwe Salon, en geeft zo een hedendaagse invulling aan de oorspronkelijke functie ervan: werk van (toenmalige) hedendaagse kunstenaars tonen.

Er was werk te zien van **Vaast Colson & Dennis Tyfus, Daniel Dewaele, Rodney Graham, Michelangelo Pistoletto, C.K. Rajan** en **Luc Tuymans**.

Op deze manier keert het M HKA ook terug naar haar verleden. Het Paleis op de Meir huisvestte vroeger het Internationaal Cultureel Centrum (ICC), opgericht in 1970 op initiatief van het Ministerie van Nederlandse Cultuur. Het ICC was de eerste publieke instelling voor hedendaagse kunst in Vlaanderen, en ontwikkelde zich onder leiding van toekomstig M HKA-directeur Flor Bex tot een dynamische ontmoetingsplek voor kunst(enaars) en publiek. Het ICC was daarmee de onmiddellijke voorloper van het M HKA. Het museum werd bij de oprichting in 1982 ook formeel de erfgenaam van het ICC, omdat het documentatiecentrum, de bibliotheek en de videotheek ervan werden opgenomen in het M HKA. Bovendien legde de ICC-tijd ook de basis voor de M HKA-collectie.

Met *M HKA in het Paleis op de Meir* wil het museum een band aangaan met haar historische wortels. Of zoals Herita het verwoordt: “*Wie de sporen uit het verleden levend wil houden, moet ze laten spreken in het leven vandaag.*”

M HKA in het Paleis op de Meir heeft ook een digitaal verlengstuk. Via de QR-codes bij de werken kunnen bezoekers meertalige informatie over de kunstwerken, kunstenaars en multimediale extra's raadplegen op hun smartphone of tablet. Maar ook via desktop thuis is dit multimediale platform te consulteren

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

1. Infofiches met kunstwerk (NL)

12.2 VISITE

Onder de noemer *Visite* organiseert het M HKA — in samenwerking met LOCUS, het steunpunt voor bibliotheken, cultuur- en gemeenschapscentra en lokaal cultuurbeleid — regelmatig tentoonstellingen buiten de muren van het museum.

In het voorjaar van 2015 ging een aantal sleutelwerken uit de M HKA-collectie naar Herzele:

VOOR(BIJ) WOORDEN

02.04 — 26.04.2015

Wattenfabriek (Solleveld 35, 9550 Herzele)

en de Pastorie & Sint-Mauritiuskerk (Sint-Mauritsplein, 9551 Ressegem)

Een groep enthousiaste Herzelenaars sloeg de handen in elkaar, kwam na een boeiende ontdekkingstocht op dezelfde golflengte en zette de schouders onder deze tijdelijke tentoonstelling.

Vanuit de eigenheid van zowel de werken uit de M HKA-collectie, als de locaties van de tentoonstelling, groeide een concept dat vertrok vanuit de

relevantie en de betekenis van kunstwerken. Kunst houdt de samenleving en de mens spiegels voor. Hedendaagse kunst is dan ook bij uitstek relevant voor de hedendaagse mens. Ze raakt daarbij niet alleen aan heel uiteenlopende aspecten van onze leefwereld, maar spreekt de toeschouwer ook op verschillende manieren aan. Hedendaagse kunst kan aangrijpend, afstotend, zintuiglijk of filosofisch zijn, maar nodigt bovenal uit tot communicatie.

Woorden helpen ons om vat te krijgen op onze omgeving, om ideeën, maar ook ervaringen en gevoelens te delen en in het beste geval te begrijpen. Met kunst, dat in de eerste plaats een communicatiemiddel is, zijn woorden evident, maar niet altijd in eerste instantie. De eerste indruk gaat aan woorden en interpretatie vooraf, ze komt ‘voor woorden’. Wat we voelen bij een werk is vaak moeilijk helder te beschrijven, het gaat ‘voorbij woorden’. Dit alles werd gebundeld in de titel van de tentoonstelling: *Voor(bij) woorden*.

De tentoonstelling nodigde uit om hedendaagse kunst te proeven, te vatten en te voelen. Het campagnebeeld van de tentoonstelling is een werk van Léa Lublin, waarbij ze via vragen verkent wat kunst kan zijn. Door vragen te stellen, insinueert ze antwoorden, geeft richtingwijzers en legt verbanden. Lublin bevraagt kunst en trekt daarbij alle mogelijke registers open. Het is kunst met woorden, maar vooral ook met vraagtekens. De woorden lokken nieuwe woorden uit en tonen ons hoe ze vaak ook tekort schieten. De bron, namelijk de kunst zelf, gaat hieraan zowel vooraf als voorbij.

Voor(bij) woorden toonde werk van **Vyacheslav Akhunov, Martin Arnold, Richard Baquié, Charif Benhelima, Fred Bervoets, Vaast Colson, Leo Copers, Luc Deleu, Marlene Dumas, Jef Geys, Mona Hatoum, Philip Huyghe, Ann Veronica Janssens, Léa Lublin, Danny Matthys, Bruce Nauman, Hans Op de Beeck, Ria Pacquée, Walter Swennen, Sven t’Jolle, Christophe Terlinden, Ana Torfs, Koen van den Broek, Paul Van Hoeydonck, Ben Vautier, Franz West, Michael Witlatschil en Bill Woodrow.**

Voor(bij) woorden was een tentoonstelling van **Annick Borloo, Ann Bracke, Karen De Bliet, Trui De Vos, Jan Hermans, Katrien Hijsselinckx, Annemarie Menschaert, Nadine Raes, Christel Stalpaert, David Tanghe, Hilde Van Canneyt, Emma Van De Wiele, Griet Verhoeven en Jennifer Vrielinck.**

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Elektronische uitnodiging
3. Banner op website M HKA
4. Facebook en Twitter

PERSAANDACHT

Naar goede gewoonte werd de Visite-tentoonstelling in Herzele uitgebreid besproken in de regionale media, zoals Het Nieuwsblad, Het Laatste Nieuws en AVS, maar ook door H ART.

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

1. Postkaarten met beeld en tekst per werk (NL), gratis mee te nemen op de verschillende locaties en te verzamelen.

12.3 56STE BIËNNALE VOOR BEELDENDE KUNSTEN IN VENETIË12.3.1 THE REVENGE OF THE COMMON PLACE

M HKA werkte mee aan 'The Revenge of the Common Place' i.s.m. VUB-professor Hans De Wolf, curator tentoonstelling. De tentoonstelling werd georganiseerd via een Vlaamse Collateral Event in het officiële nevenprogramma.

12.3.2 IN AANLOOP NAAR DE RETROSPECTIEVE VAN DE KUNSTENAAR ROBERT FILLIOU (OKTOBER 2016) – SALON SUISSE 4 OP BIËNNALE VAN VENETIË
19-20-21.11.2015
Palazzo Trevisan, Venetië

Met

Anders Kreuger, Anny De Decker en Irmelin Lebeer-Hossmann
over Robert Filliou

Salon Suisse' is een discoursief programma dat Pro Helvetia jaarlijks organiseert in Venetië tijdens de biënnales voor architectuur en beeldende kunst. De editie van 2015 stond in het teken van dada ('S.O.S. DADA, The World Is A Mess') en werd georganiseerd in samenwerking met Kunstenpunt. Maandelijks werd op drie opeenvolgende avonden een thema geëxploreerd door salonniers Juri Steiner en Stefan Zweifel die telkens een aantal internationale gasten uitnodigden.

Op donderdag 19, vrijdag 20 en zaterdag 21 november stond het thema 'Speculation / Speculatio Mystica' centraal.

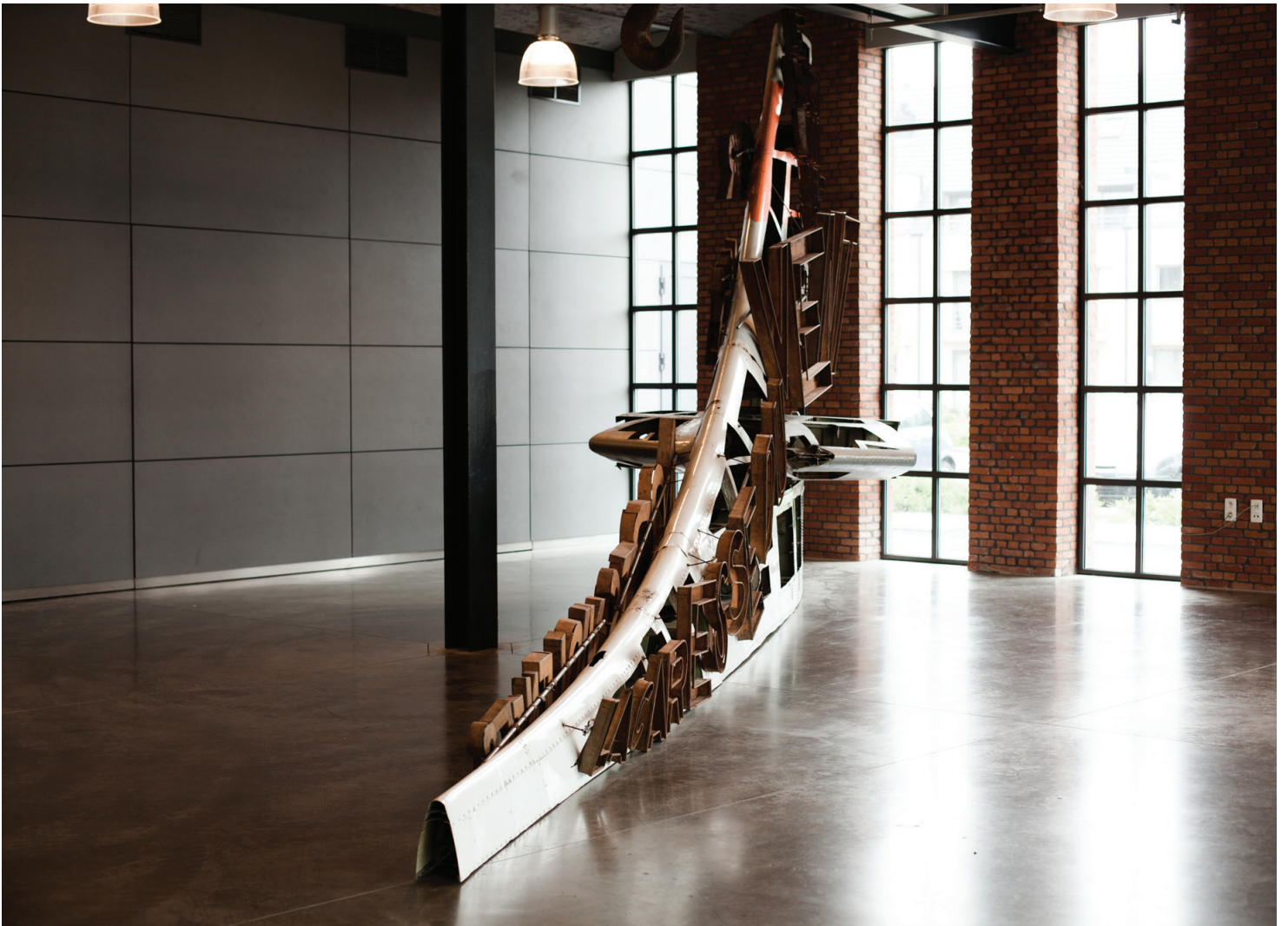
Op 19 november nodigden Juri Steiner en Stefan Zweifel curator **Anders Kreuger (M HKA)** uit om het programma samen te stellen. Dit onderdeel van Salon 4 focuste op de Franse kunstenaar Robert Filliou, in aanloop naar de retrospectieve van de kunstenaar die in het M HKA opent in oktober 2016.

Samen met **Anny De Decker** (die de legendarische Antwerpse galerie Wide White Space runde met Bernd Lohaus) en uitgever **Irmelin Lebeer-Hossmann** werden onder meer een aantal van Filliou's tentoonstellingen in de Wide White Space en een cassetteband met Filliou die een tekst van Marquis de Sade zingt, besproken.

PERSAANDACHT

Ondanks het last-minute karakter van *The revenge of the common place* kon het collateral event op heel wat aandacht rekenen. De perscommunicatie verliep vanuit drie kanalen tegelijkertijd: het M HKA, de VUB en het kabinet van minister Sven Gatz. De aankondiging werd breed opgepikt en tijdens

de opening in Venetië waren onder andere Le Soir, De Tijd, De Standaard, Knack en VRT aanwezig. In samenwerking met onze externe press agent Rhiannon Pickles werden een aantal buitenlandse journalisten uitgenodigd voor een preview. Onder andere Nederlandse, Britse en Chinese media gingen hier op in.

13 Evenementen

13.1 STRUCTURELE EVENEMENTEN13.1.1 ART'S BIRTHDAY
17.01.2015

In 1963 riep Fluxus-kunstenaar Robert Filliou zijn verjaardag uit tot de officiële geboortedag van de 'kunst'. Dit statement in een Parijse bar groeide uit tot diverse Art's Birthday-feesten wereldwijd.

Op zaterdag 17 januari 2015 sloegen Klara, H ART en M HKA voor de zevende maal de handen in elkaar voor een feest ter ere van de kunst.

Programma

- 15u / 15u45 / 16u30 / 19u45 / 20u30: Miniatuurtheatervoorstelling *one more thing* door Benjamin Verdonck
- 17u30: Inhuldiging van het gevelpaneel *Tranen uit de Schelde* van Nel Aerts
- 19u: State of the Arts door Peter Swinnen
- 20u: Performances *Art in the Parking Space* door Fraser Stewart, Lucas Lenglet, Peter Fengler, Jasper Griepink en Marnix De Nijs
- 21u: Verjaardagstaart door Leon Vranken
- 21u30: Optreden van Nid & Sancy
- 23u: DJ Seventy1

COMMUNICATIE

1. Advertentie in het nationale magazine WeekUp
2. Elektronische nieuwsbrief
3. Banner op website M HKA
4. Facebook en Twitter
5. M HKazine (5.000 ex.)
6. Jaarbrochure (10.000 ex.)
7. Uitnodigingen (850 ex.)

PERSAANDACHT

Art's Birthday kon zoals gewoonlijk rekenen op aandacht in onder andere H ART, De Standaard en Gazet van Antwerpen. Nel Aerts en Leon Vranken werden uitgenodigd voor een gesprek met Chantal Pattyn in Pompidou op Klara.

13.1.2 ARTIST TALKS
Auditorium

Na een succesvolle eerste en tweede reeks, organiseerde het M HKA ook in het voorjaar van 2015 Artist Talks in samenwerking met verscheidene toonaangevende Antwerpse galerieën. Base-Alpha Gallery, Annie Gentils Gallery, Axel Vervoordt Gallery en Tim Van Laere Gallery presenteerden hun kunstenaars, en kunsthistoricus Johan Pas peilde naar een leven in de kunst (telkens op donderdagen om 19u):

- 26.02.2015: Michèle Mattyn – Base-Alpha Gallery
- 26.03.2015: Wesley Meuris – Annie Gentils Gallery
- 30.04.2015: Kimsooja – Axel Vervoordt Gallery
- 03.09.2015: Katrin Kamrau – stilll gallery
- 17.09.2015: Patrick Van Caeckenbergh – Zeno X Gallery
- 01.10.2015: Lieven Segers – Base-Alpha Gallery
- 22.10.2015: Guy Rombouts & Benjamin Verdonck – Annie Gentils Gallery
- 17.12.2015: Leon Vranken – LLS 387

De Artist Talks vonden steeds plaats om 19u in het auditorium van het M HKA, op de 3^e verdieping.

13.2 OCCASIONELE EVENEMENTEN

13.2.1 ANTWERP ART WEEKEND

29.01 — 01.02.2015

Evenement voor hedendaagse kunst in Antwerpen

De stad Antwerpen herbergt een breed spectrum aan hedendaagse kunst-ruimtes: internationaal opererende galleries, musea, residenties, projectruimtes, een kunsthall en pop-up tentoonstellingen. Deze bundelden hun krachten in het eerste Antwerp Art Weekend:

Met o.a. op donderdag de avond-openingenronde van De Nocturnes (op 't Zuid en in het centrum), op vrijdag de avond-route van Borger (in Borgerhout, Zurenborg en Berchem), en op zaterdag een HISK@Antwerp Art Weekend feest in De Shop. Op zondag waren alle galleries uitzonderlijk open.

Daarnaast waren er talloze tentoonstellingen en tentoonstellingsprojecten te zien. Een gratis shuttledienst verbond de locaties.

In het auditorium van het M HKA werden op zaterdag en zondag Artist Talks georganiseerd met kunstenaars die deelnamen aan tentoonstellingen op verschillende locaties van de Antwerpse Art Weekend. Deze gesprekken waren een uitstekende gelegenheid om diepere kennis van het oeuvre van de kunstenaar te krijgen, en zelfs vragen te stellen.

Zaterdag 31.01.2015:

- Gesprek tussen Marenne Welten en Rebecca Nelemans (Spaceburo)
- Interview Stefaan Dheedene (Trampoline Gallery) door Johan Pas
- Interview Sergio De Beukelaer (Annie Gentils) door Martin Germann
- Interview Renato Nicolodi (Galerie Hendrik Van de Weghe) door Martin Germann
- Debat: The present (inter)national context of the Antwerp art scene, met Martin Germann, Mihnea Mircan, Anders Kreuger, Johan Pas, gemodereerd door Pieter Vermeulen

Zondag 01.02.2015:

- Interview Johan Tahon (Galerie Hendrik Van de Weghe) door Pieter Vermeulen
- Performance door Wout Vercammen (aan de INBOX-ruimte en het M HKAFE)
- Gesprek tussen Kirill Chelushkin en Vladimir Cardon (NK Gallery)
- Interview Marco Tirelli (Axel Vervoordt Gallery) door Pieter Vermeulen
- Interview Geert Goiris (Extra City Kunsthall) door Mihnea Mircan

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Banner op website M HKA
3. Facebook en Twitter

13.2.2 BOEKPRESENTATIE AESTHETIC JUSTICE. INTERSECTING ARTISTIC AND MORAL PERSPECTIVES

12.03.2015 — 18u-20u

Auditorium

In een wereld van toenemende complexe conflicten komen vragen over rechtvaardigheid, over het 'juiste' handelen steeds meer op de voorgrond in artistiek werk. Voor het boek *Aesthetic Justice* nodigden socioloog Pascal Gielen en curator Niels Van Tomme kunstenaars en kritische denkers uit om te reflecteren over de notie 'rechtvaardigheid' in theorie en in hun praktijk. Die vraag leverde een uitdagende kijk op kunstwerken en artistieke praktijken die klassiek politiek en sociale opvattingen over rechtvaardigheid herarticuleren.

Via lezingen en debat in het auditorium van het M HKA zullen Niels Van Tomme en Pascal Gielen deze inzichten proberen over te brengen.

- 18u: Lezing *Aesthetic Justice: Always Yet-To-Come* door Niels Van Tomme
- 18u30: Lezing *The Matter of Justice in Repressive Liberal Times* door Pascal Gielen
- 19u: Debat met Pascal Gielen en Niels Van Tomme

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Banner op website M HKA
3. Facebook en Twitter

13.2.3 ARTTUBE ACADEMIE

02.04.2015

MHKA en Cinema Zuid

Met de ARTtube Academie deelde ARTtube, het gezamenlijke videoplatform voor kunst en design door musea in Nederland en België, zijn kennis over videoproductie, met inspirerende presentaties en actieve workshops. De ARTtube Academie was bedoeld voor medewerkers van culturele instellingen, kunstenaars, filmmakers, productiemaatschappen, kunsthistorici en anderen die zich op dit gebied verder willen ontwikkelen.

- 13u30: Welkom door daghost Wouter Hillaert in Cinema Zuid (Rekto:Verso en deBuren)
- 13u45: *How to... make a great art video?*
ARTtube filmmakers en producenten van de publieke omroep deelden hun ervaringen: Hoe benaderen zij een audiovisuele productie over kunst? Wat zijn de mogelijkheden van storytelling en dramaturgie? En hoe verloopt de wisselwerking met experts van de musea? Door korte fragmenten en de verhalen achter de video's kreeg men een indruk van de expertise van de filmmakers.
Presentaties door: Mario De Munck (filmmaker), Interakt (Producent van onder meer Hollandse Meesters) en Kuba Szutkowski (filmmaker/regisseur).
- 16u: *How to... make a great art video*
Deelname aan een workshop naar keuze in M HKA:
Workshop: *Going Viral*
Hoe zorg je ervoor dat je online video wordt gezien door een groot publiek? Wat kunnen musea leren van succesvolle (jonge) vloggers? EYE filmmuseum Amsterdam gaf een presentatie over hun filmeducatieve MovieZone-serie Bardo's Filmgebeuren waarin ze hebben samengewerkt met YouTube-fenomeen Bardo Ellens en producent NewBeTV.
Workshop: *Video voor publieksbemiddeling*
Een workshop voor zowel museummedewerkers als filmmakers. Hoe kan kunsthistorische kennis vertaald worden in beeld? Welke formats kunnen museumprofessionals en filmmakers samen bedenken voor een aantrekkelijke, educatieve video? Hoe kun je video's maken voor verschillende doelgroepen?
Door de ARTtube musea: Catrien Schreuder (Museum Boijmans Van Beuningen), Marie-José Eijkemans (Museum De Pont), Astrid Hulsmann (Gemeentemuseum Den Haag), Rixt Hulshoff Pol (Stedelijk Museum Amsterdam) en Lot Wens (M HKA).
- 17u30: Afsluitende receptie met korte terugkoppeling van de workshops en ARTtube video's op groot scherm.

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Banner op website M HKA
3. Facebook en Twitter

13.2.4 OPERA VLAANDEREN, M HKA EN DESINGEL GEVEN VLUCHTELINGEN EEN GEZICHT

13-14-15-16.10.2015

Opera Vlaanderen, M HKA en deSingel toonden een indringende en beklijvende videomontage van de gelauwerde Hongaarse film-, theater- en operaregisseur Kornél Mundruczó op muziek van *Winterreise* van componist Franz Schubert. Mundruczó maakte recent beelden van de huidige vluchtelingencrisis in Boedapest en monteerde ze met materiaal dat hij eerder voor de productie *De Burcht van Hertog Blauwbaart/Winterreise* voor Opera Vlaanderen in 2014 filmde in vluchtelingenkampen in Roemenië en Hongarije. Deze installatie, een initiatief van Opera Vlaanderen, was te zien in het M HKA en deSingel.

In het M HKA waren de beelden te zien in het auditorium van 13 tot 16 oktober en op donderdag 15 oktober was de projectie ook in het groot te zien en te horen op de gevel van het M HKA.

Na het M HKA verhuisde de installatie naar deSingel waar de installatie te zien was van woensdag 28 oktober tot en met zondag 22 november.

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Banner en oproep op website M HKA
3. Facebook en Twitter

4. Projectie op de gevel van het M HKA tijdens de openingsavond van de tentoonstelling *Hüseyin Bahri Alptekin - Democratische Luxe* op donderdag 15 oktober 2015

13.2.5 BOEKVOORSTELLING KATI HECK 03.12.2015

Kati Heck wordt beschouwd als een erfgename van het Duitse expressionisme. Haar werk doet denken aan de bars, dansers en acteurs van Otto Dix en George Grosz, maar ook aan de Oude Meesters. Heck synthetiseert stijlen. Ze is net zo goed een abstract expressionist als een realist. Delen van haar schilderijen zijn minutieus weergegeven op gestikte doeken, met een unieke virtuositeit en acute aandacht voor detail, terwijl andere delen abstracter worden weergegeven of zelfs gebeeldhouwd zoals in *O Romain*. De manier waarop ze niet-traditionele materialen en alledaagse objecten in innovatieve combinaties verwerkt, herinnert aan Robert Rauschenberg.

Het boek — met tekstbijdragen van onder anderen Luc Tuymans, Ann Demeester en Woody Allen — werd voorgesteld door Gautier Platteau (Uitgeverij Hannibal) en gesigneerd door Kati Heck op donderdag 3 december 2015 om 19u in het M HKAFE, gevolgd door een receptie.

13.2.6 BEZETTING M HKA DOOR STUDENTEN KUNSTHUMANIORA Vrijdag 20.11.2015

De bezetting in het M HKA (een verwijzing naar 'de dichtbundel 'Bezette Stad' van Paul Van Ostaijen) door de studenten beeldende kunst van de Kunsthumaniora omvatte performances op de straat met rookbommen en megafoons, studenten die live tekenen 'op papier', een stapelbaar kunstwerk aan de rotonde buiten in openlucht, en werken tegen de muur van de trapzaal van het M HKA.

13.3 EVENEMENTEN BEMIDDELING

13.3.1 RE/TURN

12.03.2015 van 19u30 tot 20u30

Een dansvoorstelling over dementie: zonder geheugen geen verleden, en zonder verleden geen toekomst...

RE/turn is een danstrio waarin een oudere man de wereld om hem heen schijnbaar 'aan het verlaten is'. Zijn vrouw kan slechts lijdzaam toezien hoe zijn steeds groter wordende geheugenverlies hem onverbiddelijk van haar vervreemdt. De herinneringen aan haar jeugdige geliefde, vertolkt door een jonger alter ego van de man, zijn het enige wat haar rest.

De dansvoorstelling was gratis bij te wonen, mits geldig museumticket (€1 op donderdagavond vanaf 18u).

RE/turn werd mee mogelijk gemaakt door BesteBuren.

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Banner op website M HKA
3. Facebook en Twitter

13.3.2 KUNSTBENDE MEETS M HKA

14.04 — 18.04.2015

Een week lang verdiepten de finalisten van KUNSTBENDE zich in de wondere wereld van rituelen. Theatremakers Ine Van Baelen en Tina Ameel confronteerden hen met nieuwe rituelen voor moderne tijden, van schietgebedjes tot dagelijkse Facebook-updates. De tentoonstelling *Op de bodem van de hemel* van de Vlaams-Cubaanse kunstenaar Ricardo Brey die op dat moment in het M HKA liep, gaf het startschot van het *bootcamp* KUNSTBENDE MEETS M HKA. In het werk van Brey staan rituelen centraal. De 100 finalisten van Kunstbende 2015 lieten zich inspireren en werkten samen rond het thema. Het resultaat van deze uitzonderlijke samenwerking was zaterdag 18 april vanaf 16u te bewonderen tijdens het slotmoment van het *bootcamp* in het M HKA.

Tijdens de Bendeweek kaapten een aantal Kunstbende-deelnemers onze sociale mediakanalen. Je kon hun exploten op de voet volgen via Twitter, Instagram en Facebook, of op kunstbendemeetsmhka.wordpress.com.

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Banner op website M HKA
3. Facebook en Twitter

13.3.3 ERFGOEDDAG

26.04.2015

Zondag 26 april was het Erfgoeddag, met als centraal thema 'Erf!'. Het M HKA zette de deuren wagenwijd open en bood die dag allerlei boeiende activiteiten aan voor jong en oud. Je kon kiezen voor een bezoek aan het depot, een filosofisch wandelgesprek of je verdiepen in één van de zeven tentoonstellingen. Kinderen en gezinnen konden hun slag slaan in het Salon. Vanaf 11u was er ieder uur een andere activiteit waarbij je gratis kan aansluiten.

Programma

Filosofisch wandelgesprek voor volwassenen

Om 11:00, 13:00, 15:00, en 17:00

Wat betekent het iets te erven? Wat draagt een erfenis met zich mee? Welke verhalen gaan erachter schuil? Hoe moet een museum omgaan met het 'erven' van kunstwerken? Kan kunst sterven? En wat is dan de erfenis? Wie zijn de erfgenamen? En is kunst van vandaag bestemd voor de eeuwigheid?

Ontdek samen met de gids hoe kunstenaars verder leven in hun werk in de tentoonstellingen van Bernd Lohaus en Charlotte Posenenske, ga in discussie over het nalatenschap van Ricardo Brey en Jan Fabre: dit filosofisch wandelgesprek leidt je door maar liefst 4 tentoonstellingen.

Je kan gratis aansluiten bij deze wandelgesprekken.

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Banner op website M HKA
3. Facebook en Twitter
4. Instagram

13.3.4 MUSEUMNACHT 01.08.2015

Op zaterdag 1 augustus tussen 19:00 en 01:00 werd het M HKA letterlijk en figuurlijk in duisternis gehuld, voor de elfde editie van Museumnacht met een alternatieve en verrassend aanbod aan activiteiten en feestelijkheden.

Programma

Topstukken in de nacht

Doorlopend

Pop-up-expo: collectiewerken in de duisternis

Enkele topstukken uit de collectie werden speciaal voor museumnacht vanuit de donkere depots gehaald en opgeblonden om slecht één nacht tentoongesteld te staan. Maar belichting is er niet. Deze schitterende werken van onder andere Hans Op de Beeck, Dan Flavin en Franz West geven zelf licht in het donker. Althans, dat vermoeden we. Kom zelf een kijkje nemen, liefst als de zon al onder is.

Kunst kijken zonder ogen

Om 19:30, 20:30, 21:30, 22:30, 23:30, 00:30

Rondleiding in het donker

Naar kunst kijken kan iedereen. Maar wat als de museumzalen niet verlicht zijn? Vertrouw de gids blindelings en laat je langs enkele duistere topstukken loodsen. Schakel je ogen uit, vertrouw op de andere zintuigen. Ervaar kunst uit de M HKA-collectie op een nieuwe manier. Toegankelijk voor mensen met een visuele beperking.

Can I Touch You? (A piece from the Black Piece; Ann Van den Broek – WArD/waRD)

22:00 en 00:00

Choreografie (dans, beweging, muziek, tekst) in het donker

Zwart. Geruststellend, omhullend, veilig, intiem. Vol en leeg tegelijk. Een groep dansers neemt je mee het donker in. Beweging, dans, muziek en tekst worden gebundeld tot een zintuiglijke ervaring van 14 minuten. Een zaklamp onthult en ontsluit wat anders ongezien en ongehoord blijft. Is wat we als toeschouwer ervaren de werkelijkheid?

Meet and greet in black

22:30 – 23:30 en 00:30 – 01:00

Dansers en choreografe bewegen zich in de museumzalen
en ontmoeten je op het terras

Choreografe Ann Van den Broek (WArd/waRD) en haar dansers bewegen zich voor en na hun optredens als schimmen door de museumzalen. Bestudeer hun dansende lichamen vanop een afstand of durf net dichterbij komen. Op het terras kan je met hen in gesprek gaan. Laat je verrassen door hun perspectief op het zwart.

Salonnacht

19:00 – 21:00

Heb je altijd al willen weten hoe het museum er 's nachts uit ziet? Je bent welkom in het Salon om samen met de gids alle duistere hoeken en kantjes te ontdekken. Ga op zoek naar kunstwerken die al in slaap zijn gevallen, of net echte nachtdieren zijn. Kan je hun slaaplied horen? Als de zon onder gaat, komt het museum tot leven.

M HKAFEESTDoorlopendEten, drinken en sfeer

Wat is een nachtelijk museumbezoek waard zonder aangepaste drank en hapjes? Bestel wat lekkers in het M HKAFE en geniet van een maanovergooten terras.

Spacen in The SkyspaceDoorlopendPermanente installatie van James Turrell

James Turrell, ook wel 'de beeldhouwer van het licht' genoemd, installeerde één van zijn 'Skyspaces' op het terras van het M HKA. Bekijk de zonsondergang zoals je hem nog nooit bekeken hebt, namelijk vanuit deze monumentale sculptuur. Als de zon stilaan verdwijnt, kleurt het kader lichtblauw, paarsig, steeds donkerder. Een lust voor het oog.

De WelvaartsstaatDoorlopend

De tentoonstelling De Welvaartsstaat kijkt niet nostalgisch terug naar de welvaartsstaat in zijn 'klassieke' vorm en nodigt kunstenaars niet uit om politieke en maatschappelijke betrokkenheid te 'illustreeren', maar ze stelt wel een aantal fundamentele vragen. Wat is het 'imaginaire' van de verzorgingsstaat? Heeft het een 'vorm'? Kan het worden 'getoond'? De Welvaartsstaat is meer dan een tentoonstelling; het is een breed maatschappelijk en cultureel project.

INBOX – Rein DufaitDoorlopend

Het M HKA reserveert de vijfde verdieping voor verrassende interventies en intieme pop-uppresentaties. INBOX is een plaats die inspireert en verrast, en ons een blik gunt in het universum van bevlogen denkers en doeners. Met INBOX creëert het M HKA ruimte voor een aantal van de vragen die vaak aan het museum worden gesteld. Verrassende werken in verschillende media van Rein Dufait sieren deze zomer de 5de verdieping van het museum.

LODGERS #3 – Apparent ExtentDoorlopend

Het LODGERS-programma nodigt de meest vindingrijke artistieke initiatieven uit om de tentoonstellingszalen op de zesde verdieping van het M HKA in te palmen. Apparent Extent is een in Keulen gevestigd platenlabel dat 10 jaar geleden werd opgericht. Het richt zich vooral op het produceren van platen en filmsoundtracks van hedendaagse kunstenaars en veldopnames. Ze organise-

ren ook regelmatig evenementen die zich richten op het kruispunt van kunst en muziek.

Kopstuk: Scheldetuin (1987) van Maria Nordman

Doorlopend

Misschien maakte je er al eerder kennis mee zonder te beseffen dat het een kunstwerk is: de Scheldetuin (1987) bevindt zich tussen het M HKA en de Schelde en is populair bij wie graag op de Antwerpse kaaian geniet van een zonsondergang. Maria Nordman (°1943) verbouwde het 19de-eeuws wegdek tot achthoekige zitkuil, omringd door bomen, en verlegt daarmee de sociale en psychologische grenzen van deze openbare ruimte.

Kunstwerk in de kijker: Lichtmahl (1996) van Róza El-Hassan

Doorlopend

Fragiel en intrigerend, een absoluut topstuk uit de collectie: Lichtmahl (1996) van Róza El-Hassan (°1966) doet je vertragen en kijken. Dit werk, gemaakt uit verschillende verse stukken groenten en fruit, verlicht zichzelf en hult zich daarmee in een kleurrijke schijn die energie zichtbaar lijkt te maken. Slecht gedurende één nacht, de museumnacht, te bewonderen op het verduisterde gelijkvloers van het M HKA.

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Banner op website M HKA
3. Facebook en Twitter
4. Instagram

PERSAANDACHT

Ook in 2015 kon Museumnacht naar goede gewoonte rekenen op heel wat aandacht. Het eigenzinnige M HKA-concept werd opgepikt door H ART, De Standaard, Gazet van Antwerpen en Het Nieuwsblad. Ook op de radio was er heel wat belangstelling: interviews op Radio 2 en MNM, en een reportage in De Ochtend op Radio 1.

13.3.5 CULTUURMARKT 30.08.2015

Op zondag 30 augustus werd het nieuwe cultuurseizoen feestelijk voorgesteld op de Cultuurmarkt van Vlaanderen. In de Antwerpse binnenstad boden meer dan 200 infostands een blik op hun aanbod aan theater, muziek, literatuur, ... Uiteraard ontbrak het M HKA niet. Tussen 13:00u en 18:00u kon je onze infostand op de Meir vinden, waar het aanbod voor kinderen en gezinnen in de verf gezet werd.

Ter ere van deze speciale dag was het M HKA de hele dag gratis te bezoeken.

- Om 14:00u startte een wandelgesprek, waarbij een enthousiaste gids met je in gesprek gaat over de kunstwerken.
- Tussen 14:00u en 16:00u waren kinderen en hun (groot)ouders welkom in het Salon, om allerlei kunstige opdrachten uit te voeren en de Schat van Vlieg te zoeken.

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
 2. Banner op website M HKA
 3. Facebook en Twitter
 4. Instagram
-

Tijdens de onderwijsnocturnes op dinsdag 20 oktober, woensdag 21 oktober en donderdag 22 oktober opende het M HKA deuren die normaal voor de bezoeker gesloten blijven. Tijdens verschillende sessies kon men ontdekken hoe een museum werkt en hoe een tentoonstelling tot stand komt. Om nog beter en dieper op alle vragen en wensen in te gaan, kon iedereen dit jaar een eigen programma samenstellen door 2 sessies te kiezen uit het gevarieerd aanbod van M HKA.

Leerkrachten kleuter- en basisonderwijs konden kiezen uit volgende sessies:

- Depot-bezoek
Heb je altijd al willen weten wat er met kunstwerken gebeurt als ze niet worden tentoongesteld? Dit is je kans. Een expert van onze collectie neemt je mee in de diepste krotten van het M HKA-depot en beantwoordt al je vragen.
- Filosofisch wandelgesprek
Ontdek samen met een deskundige gids de grote vragen achter de tentoonstelling *Democratische Luxe* van de Turkse kunstenaar Hüseyn Bahri Alptekin. Hopelijk word je geprikkeld om ook in de klas aan het filosoferen te slaan.
- Kijken naar kunst
Het M HKA zet ook in op het niet-talig beleven van kunst. Op een speelse manier kijken we naar kunst. De drie pijlers van kunstobservatie: kleur, vorm en materiaal staan hierbij centraal.
- Achter de schermen van het Salon
Het Salon is de plek voor iedereen die speels en actief wil nadenken over het museum en de kunstwerken. Ontdek hoe onze museumspelen tot stand komen en verzin samen interessante opdrachten.
- Nieuwe media
Media spelen een steeds grotere rol in ons leven. Ook in de hedendaagse beeldende kunst staan nieuwe media vaak centraal. Kom te weten hoe het M HKA nieuwe media niet alleen voor leerkrachten, maar ook voor de jonge bezoeker inzet.

Leerkrachten secundair onderwijs konden kiezen uit volgende sessies:

- Depot-bezoek
Heb je altijd al willen weten wat er met kunstwerken gebeurt als ze niet worden tentoongesteld? Dit is je kans. Een expert van onze collectie neemt je mee in de diepste krotten van het M HKA-depot en beantwoordt al je vragen.
- Filosofisch wandelgesprek
Ontdek samen met een deskundige gids de grote vragen achter de tentoonstelling *Democratische Luxe* van de Turkse kunstenaar **Hüseyn Bahri Alptekin**. Hopelijk word je geprikkeld om ook in de klas aan het filosoferen te slaan.
- VIRUS-project
Maak kennis met dit mooie voorbeeld van een verregaande samenwerking tussen het M HKA en het onderwijs en ontdek hoe honderden leerlingen uit de 3de graad worden voorbereid op een kunstenproject.
- Achter de schermen van het Salon
Het Salon is de plek voor iedereen die speels en actief wil nadenken over het museum en de kunstwerken. Ontdek hoe onze museumspelen tot stand komen en verzin samen interessante opdrachten voor jongeren.
- Nieuwe media
Media spelen een steeds grotere rol in ons leven. Ook in de hedendaagse beeldende kunst staan nieuwe media vaak centraal. Kom te weten hoe het M HKA nieuwe media niet alleen voor leerkrachten, maar ook voor jongeren inzet.

Docenten Hoger Onderwijs konden kiezen uit volgende sessies:

- Depot-bezoek
Een expert van onze collectie neemt je mee in de diepste krotten van het M HKA-depot en beantwoordt al je vragen.
- Wandelgesprek
Ontdek samen met een deskundige gids de tentoonstelling *Democratische Luxe* van de Turkse kunstenaar **Hüseyin Bahri Alptekin**.
- NT2
Het M HKA stelt het nieuwe aanbod voor studenten NT2 voor. Met dit aanbod maakt het M HKA de weg helemaal vrij voor klassen die met een gids, met een host of zonder gids het museum willen bezoeken.
- Artist Talk
Het M HKA organiseert in samenwerking met verscheidene toonaangevende Antwerpse galerieën en kunstuimten Artist Talks. Maak er één mee en ontdek ons interessant programma.
- Nieuwe media
Media spelen een steeds grotere rol in ons leven. Ook in de hedendaagse beeldende kunst staan nieuwe media vaak centraal. Kom te weten hoe het M HKA nieuwe media inzet voor docenten en studenten.

Het M HKA ziet het onderwijs als een van de belangrijkste partners om kinderen, jongeren en studenten warm te maken voor (hedendaagse) kunst. Tijdens de nocturne halen we de banden aan, tonen we onze interne werking en leggen we ons oor te luisteren bij professionals uit het onderwijs. Afsluiten deden we met een hapje en een drankje in het M HKAFE.

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Banner op website M HKA
3. Facebook en Twitter
4. Instagram
5. Folder

13.3.7 MUKA PRINTS 31.10 — 08.11.2015

Jaarlijks trekken kunstenaars van over de hele wereld naar Nieuw-Zeeland om lithografieën (steendrukken) te maken. Het resultaat daarvan kon je bekijken in de tentoonstelling *Muka Prints*. Deze unieke verzameling van werken, die speciaal voor een jong publiek gemaakt werden, was de hele herfstvakantie lang te bezoeken.

Er werden geen volwassenen toegelaten. Enkel kinderen en jongeren tussen 5 en 18 jaar mochten de tentoonstelling ontdekken. Als kers op de taart waren de werken te koop aan een democratische prijs. De ideale gelegenheid dus om je eigen kunstcollectie op te starten of uit te breiden! Om je niet te laten beïnvloeden in je keuze werden de namen van de kunstenaars afgeplakt.

Op zaterdag 31 oktober 2015 kon je een echte opening bijwonen. Een drankje, een hapje en een leuke workshop stonden dan op het menu. Volwassenen wachtten buiten!

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
 2. Banner op website M HKA
 3. Facebook en Twitter
 4. Instagram
-

13.3.8 KUNSTENDAG VOOR KINDEREN

Zondag 15 november 2015

Iedere dag is Kunstendag voor Kinderen in het M HKA! En toch deden we nog eens extra ons best op zondag 15 november. Die dag gaven kunstorganisaties en cultuurcentra in Vlaanderen en Brussel aan iedereen tot 12 jaar (en natuurlijk ook hun ouders, grootouders, vrienden, broers en zussen) de gelegenheid om kennis te maken met alle soorten kunst: muziek, dans, theater, architectuur, ... In het M HKA lag de focus uiteraard op beeldende kunst.

Programma

Salonspelen

Doorlopend van 11:00 tot 17:00

Drop in/drop out

Zoals iedere week doopt M HKA zondag om tot familiedag. In het Salon staan uitdagende opdrachten te wachten. Samen met een zeer lieve gastvrouw of -heer leer je kunst van over heel de wereld nog beter kennen.

Workshop Reizen Rond De Wereld

Om 14:00 en 16:00

Duur: 1 uur

Kunstenaar Hüseyin Bahri Alptekin was een reiziger. Hij heeft in duizenden hotels geslapen en een groot deel van de wereld gezien. Om zich te verplaatsen gebruikte hij treinen, boten, vliegtuigen. En hij droomde van een eigen drijvend laboratorium op de Zwarte Zee. Waar zou jij heen reizen? Op welke manier? En ... waarom? Bedenk de gekste bestemmingen en plan je eigen droomreis tijdens deze workshop.

Wandelgesprek voor jong en oud

Om 11:00, 13:00 en 15:00

Duur: 1 uur

Op het programma staat een wandelgesprek voor jong en oud. Volg een actieve rondleiding waarin generaties elkaar doen verstommen met hun eigen(tijdse) inzichten. Samen met een gids worden de werken van Hüseyin Bahri Alptekin en Otobong Nkanga van naderbij bekeken. Tijdens dit wandelgesprek is er de tijd en de ruimte om te wandelen én te spreken.

Pannenkoeken in het M HKAFE

Doorlopend vanaf 12:00 tot 17:00

Van al dat kijken, denken en doen krijg je honger! Schuif aan tafel voor een grote stapel pannenkoeken in het M HKAFE.

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Banner op website M HKA
3. Facebook en Twitter
4. Instagram

13.3.9 AVANT-GARDE STADSWANDELING

M HKA Ensembles (ensembles.org) vormt sinds 2010 een belangrijke digitaliserings-inspanning van het M HKA. Dit webplatform heeft als doel de kunstwerken en kunstenaars beter te contextualiseren met behulp van nieuwe media, en het onderzoek en de kennis dat we verzamelen te bewaren en te ontsluiten. Daarnaast ging M HKA in 2014 in zee met Cloudguide, en werd een nieuwe interactieve app getest met de door bemiddeling ontwikkelde avant-garde wandeling.

Deze informatieve applicatie biedt foto's, documentatiemateriaal en uitleg over de boeiende avant-gardeperiode in Antwerpen.

In 2015 stapten we op de trein van Izi.Travel en hebben we de app en wandeling overgeheveld. Daarnaast hebben we bezoekers ook een stadswandeling gekoppeld aan de tentoonstelling ‘De Welvaartsstaat’ aangeboden. Deze stadswandelingen hadden zo’n 682 downloads ondanks een geringe communicatie.

13.3.10 BEZOEKERSPROGRAMMA MEET ME@M HKA, RONDLEIDINGEN VOOR MENSEN MET BEGINNENDE DEMENTIE EN HUN MANTELZORGER

Sinds 2014 biedt het M HKA een bezoekersprogramma aan voor personen met beginnende dementie en hun mantelzorgers. *Meet Me @ M HKA* werd ontwikkeld in samenwerking met de Universiteit Antwerpen en is geïnspireerd op het succesvolle *Meet Me at MoMA* dat al sinds 2006 loopt. Het M HKA is het eerste museum in België dat rondleidingen voor mensen met beginnende dementie organiseert.

Hoewel meer en meer mensen — zowel persoonlijk als in de directe omgeving — geconfronteerd worden met dementie, zijn de kansen voor dementerenden om deel te nemen aan betekenisvolle activiteiten eerder beperkt. In plaats van tekortkomingen te benadrukken, richt *Meet Me @ M HKA* de aandacht op de rijke emotionele en intellectuele ervaringen die een museumbezoek kan uitlokken.

De bedoeling is om mensen met beginnende dementie sociaal te betrekken en hen de mogelijkheid te geven om zich in groep uit te drukken. Op die manier verbetert de levenskwaliteit, en kunnen gevoelens van depressie en isolatie worden teruggedrongen. Terwijl het geheugen van mensen met beginnende dementie merkbaar achteruit gaat, geldt dat niet voor de fantasie. Die blijft veel langer levendig en rijk. Door samen naar kunst te kijken, stimuleren we het zelfbewustzijn en de zelfexpressie van de patiënt. Het doel van de interactieve rondleidingen is de emotionele communicatie binnen de patiënt/mantelzorger-relatie te versterken.

Een ander effect is dat het museum een ontmoetingsplaats wordt waar lotgenoten elkaar kunnen treffen. Het museum als rustige plek voor contemplatie, een veilige en stimulerende omgeving waar een betekenisvolle belevenis tot stand kan komen.

Het M HKA heeft een lange traditie van interactieve rondleidingen waarbij een professionele museumgids met bezoekers in gesprek gaat. Er wordt steeds gezocht naar een balans tussen informatie en interactie. *Meet Me @ M HKA* kadert in de uitbreiding van dit aanbod naar specifieke doelgroepen. Zo organiseert het M HKA binnenkort ook rondleidingen voor blinden en slechtzienden, en voor anderstalige nieuwkomers.

In tegenstelling tot het MoMA heeft het M HKA geen permanente tentoonstellingen. Gemiddeld om de drie maanden wijzigt de opstelling in het museum. Dat betekent dat de specifieke invulling van de rondleiding ook elke keer wordt aangepast. Daarnaast is de interpretatie van een hedendaags kunstwerk geen vaststaande mening. Vaak krijgt een werk pas betekenis door er met anderen over te praten. Een rondleiding waarin de eigen invulling wordt getoetst aan een breder kunsthistorisch perspectief levert dan ook interessante discussies op. Met *Meet Me @ M HKA* spitsen we ons toe op de persoonlijke beleving, en die kan nooit fout zijn.

Samenwerking met de Universiteit Antwerpen

De samenwerking met de Universiteit Antwerpen gebeurt op twee vlakken. Enerzijds voerde de UAntwerpen een observationele interventiestudie uit. De interventie bestond uit een reeks proefsessies voor personen met een beginnende ziekte van Alzheimer en hun mantelzorgers. Het doel van deze studie was om na te gaan in welke mate *Meet Me @ M HKA* de emotionele en gedragsmatige kenmerken van personen met een beginnende dementie

verbetert, en in welke mate dit project de levenskwaliteit van patiënten en hun mantelzorgers kan verbeteren.

Anderzijds zorgde de UA Antwerpen ook voor de opleiding van de museumgidsen rond de pathologie, symptomen, gedragskenmerken en communicatiekwes- ties bij mensen met dementie. Het project wordt geleid door Prof. Dr. Sebastiaan Engelborghs, neuroloog en hoogleraar Neurowetenschappen- Neurochemie.

Partners

Meet Me @ M HKA wordt mogelijk gemaakt met de gewaardeerde steun van de Koning Boudewijnstichting, de Nationale Loterij, SD Worx, icoMetrix, Lundbeck, de Vrienden van het M HKA, de provincie Antwerpen en de stad Antwerpen.

Het project kan rekenen op de steun van Prof. Dr. Christine van Broeckhoven en kunstenaar Jan Fabre, die het meter- en peterschap van *Meet Me @ M HKA* op zich nemen.

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Banner op website M HKA
3. Facebook en Twitter
4. Instagram
5. Uitnodiging/Kaart

13.3.11 MUSEUM E! – STRUCTURELE SAMENWERKING TUSSEN HET WOONZORGCENTRUM IMMACULATA IN EDEGEM EN HET M HKA, ARTIST IN RESIDENCE IN 2015: KAREL VERHOEVEN

Museum E!

Zaterdag 26 september 2015

Vanaf september 2015 werkten woonzorgcentrum Immaculata in Edegem en het M HKA structureel samen aan Museum E! Voor telkens een periode van zes maanden nodigt WZC Immaculata, in overleg met het M HKA, een kunstenaar uit voor een residentie in het woonzorgcentrum. Vanuit een atelier ter plaatse werkt de kunstenaar samen met zorgbehoevende ouderen en hun familie, creëert hij of zij eigen werk en werkt toe naar een tentoonstelling die ook werken uit de M HKA-collectie bevat. De eerste *artist in residence* in Museum E! was Karel Verhoeven.

Voor het M HKA is dit een volgende stap na de ontwikkeling van het bezoekersprogramma *Meet Me @ M HKA*, dat sinds 2014 rondleidingen aanbiedt voor mensen met beginnende dementie en hun mantelzorger.

COMMUNICATIE

1. Elektronische nieuwsbrief
2. Banner op website M HKA
3. Facebook en Twitter
4. Instagram
5. Uitnodiging/Kaart

14 Publicaties

14.1 FLANKERENDE PUBLICATIES

14.1.1 Ricardo BREY – Qué Le Importa Al Tigre Una Raya Más – The Futility of Good Intentions

Deze publicatie verscheen ter gelegenheid van de tentoonstellingen:

Ricardo Brey. Qué le importa al tigre una raya más in het Museo Nacional de Bellas Artes de Cuba, Havana, 11.04 — 30.06.2014

Ricardo Brey. Op de bodem van de hemel in het M HKA,

Ricardo Brey. Universe in het Koninklijk Atheneum te Antwerpen,

Ricardo Brey. Every Life is a Fire in de Sint-Pauluskerk te Antwerpen,

06.02 — 10.05.2015

- Essays van Bart De Baere (over mystiek als achtergrond en de keuze voor kunst in relatie tot dit gegeven), Jimmie Durham (over het verhaal waaruit Brey is ontstaan), John C. Welchman (over het werk van Brey als een geheel van ideeën), Jesse McKee (over het werk als een ontologie van het object), Thomas Miessgang (over het werk in relatie tot muziek) en een interview met Ricardo Brey door Sandra Sosa Fernández.
- Uitgegeven door MER. Paper Kunsthalle 199 pp.; 31 × 24 cm; kleurillustraties Engels met Nederlandse tekst bijlage

14.1.2 JAN FABRE. Stigmata. Acties & Performances 1976-2013

M HKA publiceerde een Nederlands addendum “Jan Fabre. Stigmata. Acties & Performances 1976-2013” waarin de Nederlandse vertaling van het interview tussen Germano Celant en Jan Fabre die eerder verscheen in de Engelstalige catalogus werd opgenomen.

- 29,7 × 21 cm; 67 pp.

14.1.3 DE WELVAARTSSTAAT

Bezoekersgids

n.a.v. de tentoonstelling De Welvaartstaat in het M HKA van 29.05 t.e.m. 27.09.2015.

- Teksten door Anders Kreuger, Francisco Camacho Herrera, Josef Dabernig, Róza El-Hassan, Donna Kukama, Artūras Raila, Anne-Mie Van Kerckhoven, Stephen Willats. pp. 139; 19 × 12,5 cm; kleurillustraties Engels
ISBN-NUMMER: 9789072828521
D/2015/4828/1
- Catalogusnummer M HKA 184
Nederlands
ISBN-NUMMER: 9789072828538
D/2015/4828/2
Catalogusnummer M HKA 185

14.1.4 HÜSEYIN BAHRI ALPTEKIN – Democratische Luxe

Bezoekersgids

n.a.v. de tentoonstelling HÜSEYIN BAHRI ALPTEKIN – Democratische Luxe in het M HKA van 16.10.2015 — 31.01.2016

- Teksten door Nav Haq en Lot Wens.
pp. 52; 17 × 12 cm; zwart-wit en kleurillustraties

14.2 TIJDSCHRIFTEN

14.2.1 AFTERALL

Sinds 2007 is het M HKA mede-uitgever van het viermaandelijks internationale kunsttijdschrift Afterall. ‘A Journal of Art, Context and Enquiry’ luidt de handzame omschrijving, en het daarin weerklinkende enthousiasme voor onderzoek en bevraging sluit naadloos aan bij de kritische kunstvisie die het M HKA sinds lange tijd aankleeft. De ruggengraat van elk Afterall-nummer zijn telkens de monografische essays — twee teksten gewijd aan het werk van vier kunstenaars per nummer. Maar elke uitgave van Afterall bevat ook twee lijvige essays en een drietal specifiek kunst- en cultuurhistorische beschouwingen die het nodige tegenwicht bieden voor die monografische focus — de individuele artistieke praktijk als het centrale principe van het hedendaagse kunstland-schap. In deze essays, die een breed gamma aan onderwerpen bestrijken, schept Afterall ruimte voor een reflexieve benadering van de hedendaagse beeldcultuur in het algemeen.

Spring 2015 (#38)

Contextuele Essays:

- Notes Towards a History of the Solo Exhibition – João Ribas
 - Translation's Gradient – Marcus Verhagen
- Kunstenaars:
- Sharon Hayes (teksten door Julia Bryan-Wilson, Kris Cohen)
 - James Richards (teksten door Ed halter, Anders Kreuger)
 - R.H. Quaytman (teksten door Sarah Ganz Blythe, Richard Birkett)
- Events, Werken, Tentoonstellingen:
- The Potential of Plurality:
A Discussion with the Directors of L'Internationale – Nathalie Sonnenberg

Summer 2015 (#39)

Contextuele Essays:

- What Is the Contemporary? – Peter Pál Pelbart
 - Iniva: Everything Crash – Eddie Chambers
- Kunstenaars:
- Postcommodity (teksten door Lucy R. Lippard, Bill Kelley, Jr.)
 - Jill Magid (tekst door Mihnea Mircan)
 - Lawrence Abu Hamdan (teksten door Anders Kreuger, Robert Leckie)
 - Center for Historical Reenactments (tekst door Khwezi Gule)

Events, Werken, Tentoonstellingen:

- Rethinking 'Headlands' –
Christina Barton

Autumn/Winter 2015 (#40)

Contextuele Essays:

- Social Media: Practices of (In)Visibility
in Contemporary Art – Sven Lütticken
- Insurgency and Circumspection:
The Legacies of Pan-Arabism –
Andrew Stefan Weiner

Kunstenaars:

- Arturas Raila (teksten door
Travis Jeppesen, Lolita Jablonskienė)
- Park McArthur (tekst door
Andrew Blackley)
- Renzo Martens (tekst door T.J. Demos)
- Lav Diaz (tekst door May Adadol
Ingawanij)

Events, Werken, Tentoonstellingen:

- The Artist as Director: 'Artist
Organisations International' and its
Contradictions – Ekaterina Degot
- Aftermaths?: dOCUMENTA (13)
in Kabul – Francesca Recchia
- Andrzej Wróblewski,
Our Contemporary – Tom McDonough

14.2.2 E-flux

e-flux is een van de bekendste digitale informatiekkanalen binnen de hedendaagse kunst. Opgericht in New York in 1999 bereikt het netwerk met zijn e-mail nieuwsbrieven, website en projecten zowat dagelijks zo'n 50.000 mensen. Sinds eind 2008 geeft e-flux bovendien het e-flux journal uit, een maandelijks publicatie met essays en andere bijdrages van 'de meest geëngageerde kunstenaars, schrijvers en denkers van dit moment', zoals e-flux het zelf beschrijft. Sinds de zomer van 2010 kan elk nummer ook gedownload worden.

E-flux werkte immers al van in het begin aan een print-op-vraag-systeem, waarbij verschillende musea en andere kunstinstellingen, al dan niet tegen een kleine vergoeding, een exemplaar van de publicatie zouden kunnen voorzien — en dat systeem is sinds 2010 in werking. Het M HKA is een van de instellingen waar je op vraag een print van de nummers van e-flux journal kunt krijgen.

In 2015 verschenen de nummers 61-62-63-64-65-66-67.

RICARDO BREY

QUÉ
LE IMPORTA
AL TIGRE
UN ARAYA
MÁS

THE FUTILITY OF
GOOD INTENTIONS

15 ARTtube

M HKA maakte de volgende video's:

- **Ricardo Brey**
- **Jan Fabre**
- **Charlotte Posenenske**
- **De Welvaartsstaat**
- **Hüseyin Bahri Alptekin**
- **Otobong Nkanga**
- **Taus Makhacheva**
- **LODGERS**

Vanaf 3 september wekelijks tussen 19u30 en 20u30 op ARTtube op TV, een nieuwe samenwerking met NPO Cultura, hét digitale themakanaal van de Publieke Omroep voor verdieping in kunst en cultuur! Met de beste museum-video's, gekoppeld aan de actualiteit en/of de themaweken van NPO Cultura.

In de eerste uitzending video's over Anton Corbijn, Cas Hieltjes, de Design Derby en Andrea Zittel.

Uitzending 29/10

- PLASTIC, Promises of a Home-made Future' – Het Nieuwe Instituut
- Charlotte Posenenske – Vierkante Buizen Reeks DW, reconstructie, 2015 – M HKA
- New Material Award 2014 – Het Nieuwe Instituut
- Makers: PUR – De Pont en Gemeentemuseum Den Haag
- Richard Serra – Doorlopend in beweging – Museum Boijmans Van Beuningen
- Remy Jungerman – Crossing the water – Gemeentemuseum Den Haag

Uitzending 26/11 en 3/12

- Han Nefkens Fashion on the Edge: Viktor&Rolf
- Sarah Morris: M Museum
- We Live Art Louis Andriessen
- Kröller-Müller Museum: Kröller-Müller Museum
- Michelangelo Antonioni, Il maestro del cinema moderno: EYE Filmmuseum
- Highlights uit de collectie: Groninger Museum

Uitzending 10/12 en 17/12

- Mae Engelgeer ontwerpt nieuw Leids Laken #2: Museum De Lakenhal
- Kleur ontketend: Gemeentemuseum Den Haag
- Pom' Po Pon: Middelheimmuseum
- Taus Makhacheva: M HKA
- Makers – Textiel: M HKA

Inmiddels delen bijna twintig instellingen uit Nederland en België hun video's via ARTtube.

Nieuwe musea: Filmmuseum EYE, Het Nieuwe Instituut, Middelheimmuseum, Museum M, Van Abbe Museum, Kröller Müller Museum, Han Nefkens Fashion on The Edge.

ARTtube vertoont/heeft:

- museale video's van hoge kwaliteit over kunst en design
- meer dan 700 video's, (bijna) allemaal tweetalig (NL/ENG)
- maandelijks 20.000 unieke online bezoekers
- vernieuwde website online sinds januari 2015

Uit de unieke samenwerking tussen de musea binnen ARTtube ontstaan tal van nieuwe mogelijkheden, onder meer:

- ARTtube Academie middagen voor kennisdeling met de sector
- offline activiteiten voor het publiek: ARTtube on Stage, Lowlands, festivals, conferenties, workshops
- gezamenlijke videoserie: Makers!, We Live Art, ARTclips, CKV Video's, Kunstuur in de Klas
- collectieve samenwerking met omroepen/digitale zenders: NTR, AVRO, Cultuur7, Cultura24

Op ARTtube kan je nu ook interviews bekijken met vooraanstaande filmregisseurs, alsook video's over ontwerp en innovatie binnen de disciplines architectuur, design en e-cultuur.

ARTtube stond in 2015 opnieuw op het festival Lowlands en presenteerde er de beste online kunst- en designvideo's in de Pop Up Cinema. Honderden mensen namen kennis van ARTtube via workshops, en flits-colleges van conservatoren en museumdirecteurs.

video's
over kunst
en design

[NIEUWS](#) | [NIEUWSBRIEF](#) | [OVER ARTTUBE](#) | [CON](#)

[Video's](#) | [Series](#) | [Musea](#)

Kies een onderwerp

[fotografie](#)
[design](#)
[mode](#)
[film](#)
[tekenkunst](#)
[schilderkunst](#)
[restauratie](#)
[architectuur](#)

[animatie](#)
[sculptuur](#)
[onderwijs](#)
[hedendaagse kunst](#)
[Dutch Profiles](#)
[dans](#)

[moderne kunst](#)
[Serie: Makers](#)
[Serie: We Live Art](#)
[oude kunst](#)

[Terug naar overzicht](#)

Kies een museum

[EYE Filmmuseum](#)
[Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem](#)

[Het Nieuwe Instituut](#)
[Koninklijk Museum voor Schone Kunsten A](#)

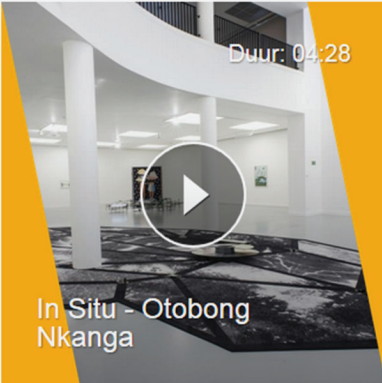
[Mauritshuis](#)
[Van Abbemuseum](#)
[M Leuven](#)
[Groninger Mu](#)

[Museum De Lakenhal](#)
[Stedelijk Museum Amsterdam](#)
[Willem](#)

[Museum Jan Cunen](#)
[Museum Boijmans Van Beuningen](#)
[CB](#)

[De Pont](#)
[Gemeentemuseum Den Haag](#)

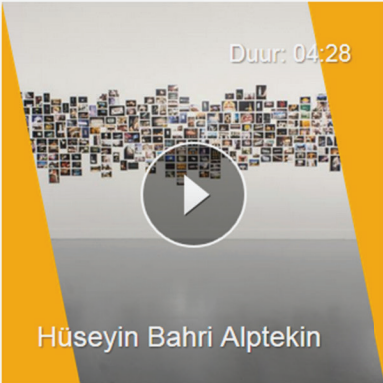
Video's online: 35

Duur: 04:28

In Situ - Otobong
Nkanga

Duur: 04:28

Hüseyin Bahri Alptekin

Duur: 04:33

Taus Makhacheva

Duur: 04:33

Jan

16 Cinema Zuid

- * stille films werden begeleid door de vaste pianisten van Cinema Zuid: Ronn Andriessen, Jacques Motmans, Wim Lauwert en Hilde Nash
- ** live in Cinema Zuid
- *** les en introductie door Wouter Hessels, docent filmgeschiedenis Atelier Film- en Videokunst (KASK-DKO), RITS en Vesalius College (VUB)

16.1 FILMHISTORIES Dinsdag- en donderdagen

Deze reeks bestaat in hoofdzaak uit klassiekers en sleutelfilms en is dus de ideale instap voor wie vat wil krijgen op de filmgeschiedenis.

i.s.m. de afdeling video- en filmkunst van de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten-DKO, de Karel de Grote-Hogeschool en Universiteit Antwerpen.

Januari

***Ossessione; Luchino Visconti
Pierrot le Fou; Jean-Luc Godard
Repulsion; Roman Polanski
De liefde van een blondje; Milos Forman
***Double Indemnity; Billy Wilder
The Knack... and how to get it; Richard Lester
Manuscript gevonden te Saragossa; Wojciech Has
Prima della Rivoluzione; Bernardo Bertolucci

Februari

***On the Waterfront; Elia Kazan
Persona; Ingmar Bergman
Viaggio in Italia; Roberto Rossellini
Sajat Nova – Nran Goejne (De kleur van de granaatappels); Sergej Paradzjanov
Reality; Matteo Garrone
***Les 400 Coups; François Truffaut
Silsila; Yash Chopra

Maart

Aparajito; Satyajit Ray
Como Era Gostoso O Meu Frances; Nelson Pereira Dos Santos
***Psycho; Alfred Hitchcock
Haider; Vishal Bhardwaj
Taking Off; Milos Forman
Het Diepe Verlangen der Goden; Shohei Imamura
***Amarcord; Federico Fellini
Still Life; Jia Zhang-Ke
Punishment Park; Peter Watkins

April

Yi Yi; Edward Yang
L'Amour L'Après-Midi; Eric Rohmer
Ana Y Los Lobos; Carlos Saura
Die Verlorene Ehre der Katharina Blum; Volker Schlöndorff, Margarethe Von Trotta
Annie Hall; Woody Allen
A Nos Amours; Maurice Pialat
Touki Bouki; Djibril Diop Mambety
***Kreten en Gefluister; Ingmar Bergman
Providence; Alain Resnais

Mei

Il Deserto Rosso; Michelangelo Antonioni
Love Streams; John Cassavetes
L'Heure d'été; Olivier Assayas
Zelig; Woody Allen

El Sur; Victor Erice
Close-Up; Abbas Kiarostami
***Raging Bull; Martin Scorsese
Deutschland, Bleiche Mutter;
Helma Sanders-Brahms

Juni

Sans Toit ni Loi; Agnes Varda
Kiss of the Spider Woman; Hector Babenco
***The Idiots; Lars Von Trier
The Long Day Closes; Terence Davies
Twelve Monkeys; Terry Gilliam
The Doom Generation; Gregg Araki
Lost Highway; David Lynch
Cookie's Fortune; Robert Altman

Juni

100E VERJAARDAG UITVINDING TECHNICOLOR = 5 TECHNICOLOR CLASSICS:
The Adventures of Robin Hood; Michael Curtiz & William Keighley
The Wizard of Oz; Victor Fleming
Black Narcissus; Michael Powell & Emeric Pressburger
The Red Shoes; Michael Powell & Emeric Pressburger
Singin' in the Rain; Stanley Donen & Gene Kelly

* *** VROEGE CINEMA

La Sortie des Ouvriers des Usines Lumière / Repas de bébé / L'Arrivée du train en gare de La Ciotat / Arroseur et arrose / En mer par gros temps; Auguste & Louis Lumière
The Kiss in the Tunnel; G.A. Smith
Grandma's Reading Glass; G.A. Smith
The Big Swallow; James Williamson
Fire!; James Williamson
L'homme à la tête en caoutchoue; Georges Méliès
Le voyage dans la lune; Georges Méliès
The Great Train Robbery; Edwin S. Porter
Rescued by Rover; Cecil Hepworth
The Dream of a Rarebit Fiend; E.S. Porter
The Lonedale Operator; D.W. Griffith
The Musketeers of Pig Alley; D.W. Griffith

*Carmen; Cecil B. DeMille
*Chaplin's Burlesque on Carmen; Charles Chaplin
*A Fool There Was; Frank Powell
The Gold Rush; Charles Chaplin

Oktober

* ***Les Vampires; Louis Feuillade
*The Phantom of the Opera; Rupert Julian
*Greed; Erich von Stroheim
*Stella Dallas; Henry King
* ***The Birth of a Nation; D.W. Griffith
Lady Windermere's Fan; Ernst Lubitsch
¡Que viva México!; Sergej Eisenstein & Grigori Aleksandrov
***Variété; E.A. Dupont

November

*De Man met de Camera; Dziga Vertov
*Sunrise; F.W. Murnau
I Am A Fugitive From A Chain Gang; Mervyn Leroy
Trouble in Paradise; Ernst Lubitsch
Sabotage; Alfred Hitchcock
→ Kort ingeleid door Luc Tuymans; werd geselecteerd door kunstenaar Stan Douglas m.b.t. zijn nieuwe video-installatie The Secret Agent in Wiels.
***Aleksandr Nevski; Sergej M. Eisenstein
Sous les Toits de Paris; René Clair
On The Town; Gene Kelly, Stanley Donen

December

Baby Doll; Elia Kazan
***La Bête Humaine; Jean Renoir
La Terra Trema; Luchino Visconti
Hiroshima, Mon Amour; Alain Resnais
Meeuwen Sterven in de Haven; Rik Kuypers,
Ivo Michiels, Roland Verhavert
→ Ingeleid door Erik Martens,
hoofd publiekswerking VAF
***Umberto D; Vittorio De Sica
Free Cinema
Jules et Jim; François Truffaut

16.2 REEKSEN

Vrijdag en zondagen

In haar reeksen belicht Cinema Zuid het werk van een regisseur of andere filmpersoonlijkheid, een genre, stijl, of de productie van een land, of haakt in op een actueel thema.

Januari / Februari

PIER PAOLO PASOLINI

Accattone
Mamma Roma
Comizi d'Amore + La Ricotta
Il Vangelo Secondo Matteo
Uccellacci e Uccellini + La Terra Vista Dalla Luna
Edipo Re
Teorema
Porcile
Medea
Il Decamerone
I Racconti di Canterbury
Il Fiore delle Mille e Una Notte
Salò o le 120 Giornate di Sodoma

PANA-VISION

Uit een lange lijst van Panamarenko's favoriete films kozen we twee oorlogs- en twee sciencefictionfilms. Vooraf legt hij in een gefilmd interview uit waarom deze films voor hem zo bijzonder waren/zijn.

The Day the Earth Stood Still; Robert Wise
The Dam Busters; Michael Anderson
Ice Cold in Alex; J. Lee Thompson
Sky Captain and the World of Tomorrow;
Kerry Conran

Maart / April

MIND THE BOOK & CZ

05-08.03.2015

** Cinema Zuid pikte met de documentaire *Om de wereld in 50 concerten* in op het thema aangereikt door Mind the Book met een intro door Dorian Van der Brempt (i.s.m. DeBuren).

**Daarnaast maakte Cinema Zuid gebruik van de aanwezigheid van Ben Okri om het met hem te hebben over de film *N - The Madness of Reason* van Peter Krüger, waarvoor Okri het scenario schreef. Ook werden er nog vier door Okri gekozen films getoond:

Het Zevende Zegel; Ingmar Bergman
La Battaglia di Algeri; Gillo Pontecorvo
Cet Obscur Objet du Désir; Luis Buñuel
Yeelen; Souleymane Cissé

DE KEUZE VAN BEN OKRI

Het Zevende Zegel; Ingmar Bergman
La Battaglia di Algeri; Gillo Pontecorvo
Cet Obscur Objet du Désir; Luis Buñuel
Yeelen; Souleymane Cissé

SERGEJ LOZNITSA

** Maidan

→ Intro door Sergej Loznitsa
My Joy
In the Fog

FRANCESCO ROSI

Salvatore Giuliano
Le Mani Sulla Città
Il Momento Della Verità
Uomini Contro
Il Caso Mattei
Lucky Luciano
Cadaveri Eccellenti
Tre Fratelli
Cronaca di Una Morte Annunciata

Mei / Juni

HOU HSIAO-HSIEN

Three Times
A Summer at Grandpa's
The Time to Live and the Time to Die
Dust in the Wind
The Green, Green Grass of Home
Flowers of Shanghai
A City of Sadness
The Puppetmaster
Good Men, Good Women
Goodbye South, Goodbye
Daughter of the Nile
Millennium Mambo

***JUST-NOTICABLE DIFFERENCES**

THE CINEMA OF HOU HSIAO-HSIEN

26-27.05.2015

Tweedaags Seminarie georganiseerd door het online magazine Photogénie Presents
In aanwezigheid van Hou Hsiao-Hsien en zijn vaste scenariste Chu Tien-wen en lezingen door internationale experts zoals David Bordwell, Adrian Martin, Cristina Alvarez López, Richard Suchenski, Bérénice Reynaud en James Udden
Op zondag 24 mei kreeg Hou Hsiao-hsien volkomen terecht de prijs voor 'Beste Regisseur' op het Filmfestival van Cannes. De grootmeester zelf stelde zijn recent gerestaureerde film *The Green, Green Grass of Home* voor in Cinema Zuid.

4X VINCENT

Lust for Life; Vincente Minnelli
Vincent: The Life and Death of Vincent Van Gogh; Paul Cox
Vincent and Theo; Robert Altman
Van Gogh; Maurice Pialat

DE KEUZE VAN DRIES VAN NOTEN

Iris; Albert Maysles
Chariots of Fire; Hugh Hudson
The Man Who Fell to Earth; Nicolas Roeg
Howards End; James Ivory

September / Oktober1945: 70 JAAR GELEDEN:11 FILMS OVER HET EINDE VAN WOII

The Big Red One; The Reconstruction;

Samuel Fuller

De Aanslag; Fons Rademakers

Die Brücke; Bernhard Wicki

Die Ehe der Maria Braun; Rainer Werner Fassbinder

Die Mörder sind Unter Uns; Wolfgang Staudte

Stunde Null; Edgar Reitz

Germania, Anno Zero; Roberto Rossellini

As en Diamant; Andrzej Wajda

A Matter of Life and Death; Michael Powell &

Emeric Pressburger

Anonyma - Eine Frau in Berlin; Max Färberböck

Un Héros très Discret; Jacques Audiard

JAMES DEAN (1931-1955)

East of Eden; Elia Kazan

Rebel without a Cause; Nicholas Ray

Giant; George Stevens

ROY ANDERSSONS TRILOGIE

Songs from the Second Floor

You, The Living

A Pigeon sat on a Branch reflecting on Existence

November / DecemberORSON WELLES 100

Citizen Kane

The Magnificent Ambersons

The Stranger

The Lady from Shanghai

Macbeth

Othello

Mr. Arkadin

Touch of Evil

The Trial

Chimes at Midnight

The Immortal Story

EUROPALIA.TURKEY

Yol; Serif Gören

→ Ingeleid door Bülent Öztürk, filmmaker

Confession; Zeki Demirkubuz

Takva; Özer Kiziltan

Times and Winds; Reha Erdem

Beyond the Hill; Emin Alper

Night of Silence; Reis Celik

On the Way to the School; Orhan Eskikoy,

Özgür Dogan

→ Ingeleid door Kevin Smets, docent VUB

16.3 OFF-STREAM

Op woensdagavond maken we in Off-stream ruimte voor een eigenzinnig programma met spraakmakende documentaires, bijzondere animatiefilms, avant-garde en experimentele films, cultklassiekers, curiositeiten en films met een behoorlijk randje. Het label op zich is een waarborg voor altijd weer een prikkelende avond film.

Januari

Black Sun; Gary Tarn

→ Inleiding door kunstenaar Germaine Kruij;

haar werk is sterk gerelateerd aan film- en

videokunst

→ Na de vertoning was er een gesprek tussen Eye-

Filminstitute (A'dam) curator Jaap Guldemon

en Germaine Kruij

Sepideh (Reaching for the Stars); Berit Madsen

Shirley - Visions of Reality; Gustav Deutsch

Bilder der Welt und Inschrift des Krieges; Harun

Farocki

→ Korte inleiding door Ruben Vandersteen,

cineast en Recensent (i.s.m. Daskulturforum)

Februari

Flash Gordon; Mike Hodges

Beste of Anima 2014

– Boles; Špela Čadež

– Futon; Yoriko Mizushiri

– Wind; Robert Löbel

– Somewhere; Nicolas Ménard

– Marcel, King of Tervuren; Tom Schroeder

– Mia; Wouter Bongaerts

– Rêves De Brume; Sophie Racine

– Autour du Lac; Noémie Marsily, Carl Roosens

– Cargo Cult; Bastien Dubois

– Ab Ovo; Anita Kwiatkowska-Naqvi

– Gloria Victoria; Theodore Ushev

– Drunker Than a Skunk; Bill Plympton

Planet of the Vampires; Mario Bava

Balticbest - Nieuwe Letse Animatiefilm

Baltic Best bevat bekroonde werkjes vaneen

nieuwe lichting Letse animators.

– Isle of Seals; Edmunds Jansons

– Kora Turneja (Choir Tour); Edmunds Jansons

– International Father's Day; Edmunds Jansons

– Ursus; Reinis Petersons

– Priorities; Gints Zilbalodis

– Villa Antropoff ; Vladimir Leschiov, Kasper Jancis

– Rainy Days; Vladimir Leschiov

– Sparni un Airi (Wings and Oares); Vladimir – Leschiov

Maart

The Creeping Garden; Tim Grabham, Jasper Sharp

(i.s.m. Offscreen Film Fest, Brussel)

Leviathan; Lucien Castaing-Taylor, Verena Paravel

Forest of Bliss; Robert Gardner

April

Pina (3D); Wim Wenders (met medewerking van DasKulturForum)
A Boy Named Charlie Brown; Bill Melendez
Mad Max; George Miller
Upload Downtown #10; Things are cooking in our kitchen! (initiatief van Sint-Lucas Antwerpen en CZ)
The Kidnapping of Michel OHoellebecq; Guillaume Nicloux (i.s.m. DeBuren, VUB en Arbeiderspers)

Mei

Fires on the Plain; Kon Ichikawa
Doctor Fabre Will Cure You, Pierre Coulibeuf
Battles; Isabelle Tollenaere
→ Inleiding door Isabelle Tollenaere
Iris; Albert Maysles

Juni

Fires on the Plain; Tsukamoto Shinya
Kosmos; Ruben Desiere
→ Inleiding door Ruben Desiere
+ 28 Rue Brichaut; Hannes Verhoustraete
The Look of Silence; Joshua Oppenheimer
Het Nieuwe Rijksmuseum; Oeke Hoogendijk

September

Mascara; Patrick Conrad
→ Inleiding door Patrick Conrad
→ i.s.m. Poëziecentrum, De Slegte Antwerpen, Uitgeverij Vrijdag en Behoud de Begeerte
The Spirit of '45; Ken Loach
→ M HKA, Cinema Zuid en DeBuren i.k.v. de M HKA-tentoonstelling 'De Welvaartsstaat'
Citizenfour; Laura Poitras
Interpreting Life: James Dean, Cinemascope en 'The Method'
+ The James Dean Story; Robert Altman & George W. George
→ Lezing door Sam Roggen, mandaatassistent Filmstudies en Visuele Cultuur (UA)
It's such a beautiful day; Don Hertzfeldt
+ World of Tomorrow; Don Hertzfeldt

Oktober

German Concentration Camps Factual Survey; Sidney Bernstein & Alfred Hitchcock
The Man Who Saved the World; Peter Anthony Alice; Jan Svankmajer
Dollar Babies: selectie uit de ca. 100 'dollar babies' (verfilming verhalen Stephen King)

November

How to Change the World; Jerry Rothwell
Twilight of a Life; Sylvain Biegeleisen
Cavalo Dinheiro; Pedro Costa
→ i.s.m. Courtisane Festival
El Boton de Nacar; Patricio Guzman

December

The Decline of Western Civilization 1; Penelope Spheeris
→ i.s.m. Literair Tijdschrift nv dat in juli 2015 een 'pubernummer' uitbracht.
→ ingeleid door Rudi Laermans, socioloog KUL
West and Soda; Bruno Bozzetto
Upload Downtown #11
Milestones; Robert Kramer, John Douglas
F For Fake; Orson Welles

16.4 RE-RUN

Op vrijdag, zaterdag en zondag vertonen we films die net wat meer aandacht verdienen dan ze gewoonlijk krijgen in het reguliere circuit.

Januari

Pasolini; Abel Ferrara
Adieu au Langage - Exclusief 3D; Jean-Luc Godard
Black Coal, Thin Ice; Yi'nan Diao
La Prochaine fois je viserai le Cœur; Cédric Anger
The Drop; Michael R. Roskam

Februari

Geronimo; Tony Gatlif
Mommy; Xavier Dolan
Lucifer; Gust van den Berghe
Relatos Salvajes; Damián Sziffrón

Maart

Relatos Salvajes; Damián Sziffrón
White God; Kornél Mundruczó
Timbuktu; Abderrahmane Sissako
La Meraviglie; Alice Rohrwacher
Il Capitale Umano; Paolo Virzì

April

Turist; Ruben Östlund
Birdman; Alejandro González Iñárritu
Foxcatcher; Bennett Miller
Whiplash; Daniel Chazelle

Mei

Felix & Meira; Maxime Giroux
Macondo; Sudabeh Mortezaei
Refugiado; Diego Lerman
Melody; Bernard Bellefroid
Wild; Jean-Marc Vallée

Juni

The Voices; Marjane Satrapi
Good Kill; Andrew Niccol
The Farewell Party; Tal Granit & Sharon Maymon
Taxi Teheran; Jafar Panahi

September

Le Dernier Coup du Marteau; Alix Delaporte
The Dark Horse; James Napier Robertson
Tu Dors Nicole; Stéphane Lafleur
Difret; Zeresenay Mehari

Oktober

Eau Zoo; Emilie Verhamme
→ Exclusieve vertoning te Antwerpen met intro door de regisseur op 3/10
The Cut; Fatih Akin
Eisenstein in Guanajuato; Peter Greenaway
The Second Mother; Anna Muylaert
La Tête Haute; Emmanuelle Bercot

November

La Tête Haute; Emmanuelle Bercot
Life; Anton Corbijn
Hard to be a God; Aleksej German
Victoria; Sebastian Schipper

December

Youth; Paolo Sorrentino
Theeb + Quelqu'un m'Attends; Naji Abu Navar
Son of Saul; László Nemes
Schneider Vs. Bax; Alex Van Warmerdam

16.5 MATINEES

Elke donderdagnamiddag worden klassiekers afgewisseld met ooit populaire, maar nu ten onrechte vergeten films.

I.s.m. Radio Minerva

Voorjaar

JULIE ANDREWS 80

Januari: The Sound of Music; Robert Wise
Februari: Torn Curtain; Alfred Hitchcock
April: Thoroughly Modern Millie; George Roy Hill
Mei: Victor/Victoria; Blake Edwards

FRANK SINATRA 1915-1998

Januari: Young at Heart; Gordon Douglas
Februari: The Man with the Golden Arm; Otto Preminger
Maart: Ocean's Eleven; Lewis Milestone
April: The Manchurian Candidate; John Frankenheimer
Mei: Von Ryan's Express; Mark Robson

PAUL NEWMAN 1925-2008

Januari: The Long, Hot Summer; Martin Ritt
Februari: The Hustler; Robert Rossen
Maart: Torn Curtain; Alfred Hitchcock
April: Cool Hand Luke; Stuart Rosenberg
Mei: Butch Cassidy and the Sundance Kid; George Roy Hill
Juni: The Sting; George Roy Hill

50 JAAR FILMS UIT 1965

Januari: The Sound of Music; Robert Wise
Januari: Thunderball; Terence Young
Februari: Dr. Zhivago; David Lean
Maart: The Ipcress File; Sidney J. Furie
April: The Sandpiper; Vincente Minnelli
Mei: Von Ryan's Express; Mark Robson

HENRY FONDA 1905-1982

Februari: The Grapes of Wrath; John Ford
Maart: My Darling Clementine; John Ford
April: Twelve Angry Men; Sidney Lumet
Juni: Yours, Mine and Ours; Melville Shavelson

GRETA GARBO 1905-1990

Mei: Camille; George Cukor
Juni: Ninotchka; Ernst Lubitsch

OPERA

Juni: Carmen; Francesco Rosi

Najaar

SEPTEMBER

The Diary of Anne Frank; George Stevens
Magnificent Obsession; Douglas Sirk
The Fortune Cookie; Billy Wilder
Casablanca; Michael Curtiz

OKTOBER

The Odd Couple; Gene Saks
Gaslight; George Cukor
All That Heaven Allows; Douglas Sirk
The Cincinnati Kid; Norman Jewison
Lover Come Back; Delbert Mann
Onderwerpen: (sept/okt)
Ingrid Bergman
Rock Hudson
Walter Matthau
Steve Mcqueen

NOVEMBER

Notorious; Alfred Hitchcock
Charley Varrick; Don Siegel
The Sand Pebbles; Robert Wise
The Inn of the Sixth Happiness; Mark Robson

DECEMBER

Bullitt; Peter Yates
The Taking of Pelham 123; Joseph Sargent
Never on Sunday; Jules Dassin

16.6 ZAZIE OP ZONDAG (kinderprogrammatie)

Januari

Winter (kortfilmpjes) (i.s.m. Film'on)
Gekke Professors (kortfilmpjes)

Februari

Maart

Willie en het Wilde Konijn - kortfilmpjes;
Lennart Gustafsson en Ylva-Ligustafsson
Spoetnik; Markus Dietrich
Limonade en Puree - kortfilmpjes (i.s.m. Film'on)
Antboy; Ask Hasselbalch

April

Kleine Anna en Lange Oom; Alicja Björk,
Lasse Persson, Per Ahlin
Dansen en Dromen - kortfilmpjes (i.s.m. Film'on)

September

De Stelende Ekster; Emanuele Luzzati &
Giulio Gianini
Piepkuikens; Olivier Ringer

Oktober

De Geur van Worteltjes (kortfilmcompilatie)
Het Lied van de Zee; Tomm Moore

November

Storm; Kaspar Astrup Schröder
De Jongen en de Wereld; Alê Abreu
15.11.2015: Kinderkunstendag:
– Achter de Schermen van de Cinema
– Workshop Studio Jekino Animatiefilm

December

Dappere Beestjes; kortfilmcompilatie
– The Little Bird and the Squirrel;
Lena Van Döhren
– The Tie; An Vrombout
– Frenemy; Vera Lalyko
– Bear and Bir; Dan & Jason
Pinokkio; Walt Disney

16.7 TE GAST

ALLEGORY OF THE CAVE PAINTING

WOENSDAG 18 MAART 2015

Een programma met films, een performance en de voorstelling van de publicatie bij de gelijknamige tentoonstelling in Extra City Kunsthall en het Middelheimmuseum.

Performance 'Ghost Dance Song' door Jeremiah Day
Films: J.G. (Tacita Dean); Bassae Bassae (Fabien Giraud, Raphael Siboni); Untitled (Human Mask) (Pierre Huyghe)

IDFA ON TOUR

deBuren en Cinema Zuid presenteerden exclusief voor Vlaanderen de selectie Best of IDFA en kaderden de documentaires met enkele prominente gastsprekers; met voormalig VRT-anker William Van Laeken als moderator.

Keep on Keepin' On; Alan Hicks
Those Who Feel The Fire Burning; Morgan Knibbe
Something Better To Come; Hanna Polak
i.s.m. deBuren en IDFA

EYE ON PALESTINE

DINSDAG 21-23 APRIL 2015

Een non-profit social cultureel project dat een platform biedt aan kunstenaars die hun kijk geven op de Palestijnse werkelijkheid.

Cinema Palestine; Tim Schwab
Inleiding door Marijke Pinoy
Wanted 18; Paul Cowan
→ Inleiding door Mara Matthyssens
Nine Star Hotel; Ido Haar

EVERYDAY STRUGGLE, STRUGGLE EVERY DAY

10.11.2015

The Cinema of Lav Diaz: Symposium

DAG VAN DE GEVANGEN SCHRIFTER

15.11.2015

WE ARE JOURNALISTS; Ahmad Jalali Farahani

16.8 EVENEMENTEN

OPERA+

Opera+ is een programma in samenwerking met de Vlaamse Opera. De geselecteerde films hebben een thematisch of visueel verband met operaproducties van de Vlaamse Opera.

14.02.2015

Koyaanisqatsi; Godfrey Reggio

→ naar aanleiding van de productie van Akhnaten van Philip Glass bij de Opera Vlaanderen

28.03.2015

Don Giovanni; Joseph Losey

→ naar aanleiding van de productie van Don Giovanni bij de Opera van Vlaanderen en kort ingeleid door Anne-Mie Lobbestael, Dramaturge Opera Vlaanderen

25.04.2015

Le Fils de l'Autre; Lorraine Levy

→ naar aanleiding van de productie van La Juive bij de Opera van Vlaanderen en kort ingeleid door Aviel Cahn, Intendant Opera Vlaanderen

10.10.2015

Stalker; Andrej Tarkovski

→ naar aanleiding van de productie van Tannhäuser bij de Opera van Vlaanderen

12.12.2015

La Vie de Bohème; Aki Kaurismäki

→ naar aanleiding van de productie van La Bohème bij de Opera van Vlaanderen

DASKULTURFORUM

KORTFILMFESTIVAL Ciné Public 2015

ZATERDAG 14 MAART 2015

Presenator: Jan Verheyen

→ i.s.m. Centrum voor Beeldexpressie

DAG VAN DE AMATEURCINEAST 2015: 'Move!'

ZATERDAG 11 APRIL 2015

→ i.s.m. Centrum voor Beeldexpressie

→ Toelichting door Sahim Omar Kalifa, regisseur van 'Baghdad Messi'.

ARTTUBE ACADEMIE

02.04.2015

M HKA en Cinema Zuid

Zie 13.2.3 (in M HKA PROJECTEN)

16.9 DE ZOMER VAN CINEMA ZUID

Juli-Augustus

ALAIN DELON

Plein Soleil; René Clement
Rocco e i Suoi Fratelli; Luchino Visconti
L'Eclisse; Michelangelo Antonioni
Melodie en Sous-So; Henri Verneuil
Le Samourai; Jean-Pierre Melville
La Piscine; Jacques Deray
Le Cercle Rouge; Jean-Pierre Melville
Mr. Klein; Joseph Losey

MIKE NICHOLS

Who's Afraid of Virginia Woolf?
The Graduate
Catch-22
Carnal Knowledge

CREATURE FEATURES

Creature from the Black Lagoon; Jack Arnold
The Fly; Kurt Neumann
Willard; Daniel Mann
Jaws; Steven Spielberg
Piranha; Joe Dante
Alligator; Lewis Teague
Tremors; Ron Underwood

JAZZ@the movies

6-13-20-27.08.2015
i.s.m. de Antwerpse Jazz Club
Keep on Keepin'on; Alan Hicks
Billie Holiday: A Sensation; Katja Duregger +
compilatie van optredens van Billie Holiday
1950-1958
Ray; Taylor Hackford
B.B King: Live at Montreux 1993

SOUND/track/ (3^e editie)

Verzameling van recentste en boeiendste
muziekdocumentaires
Kurt Cobain: Montage of Heck; Brett Morgen
The Wrecking Crew; Denny Tedesco
20.000 Days on Earth; Iain Forsyth, Jane Pollard
In My Father's House; Ricki Stern, Annie Sundberg
Take me to the River; Martin Shore
The 78 Project; Alex Steyermark
Y/our Music; David Reeve, Waraluck Hiransrettawat
Every
Dominguinhos; Joaquim Castro, Eduardo Nazarian,
Mariana Aydar

MUSEUMNACHT: 01.08.2015

Continue voorstelling in beide zalen van Cinema
Zuid van het wonderlijke en bloedmooie werk van
kunstenaar Jan Mast. In de ene zaal kan je tot na
middernacht kijken naar de kortfilm 'Wanderlust
Again' (2012-13) die in loop vertoond wordt. In de
andere zaal stelt de kunstenaar zelf een selectie
voor uit zijn video- en ander beeldend werk.
Wanderlust again
+
Tales of Need; Jan Mast
→ met tekst en uitleg door Jan Mast

TE GAST

ZOMERFILMCOLLEGE: 19-26.07.2015

8 dagen lang meer dan 20 lezingen en 30 films

BURT LANCASTER

Met filmspecialisten:
→ David Bordwell (University of Wisconsin-
Madison)
→ Tom Paulus (Universiteit Antwerpen)
→ Anke Brouwers (Universiteit Antwerpen)

Jean-Luc Godard: Retour au Cinema

Met filmspecialisten:
→ David Bordwell
→ Steven Jacobs (Universiteit Gent)
→ Robbrecht Desmet (Filmmaker)

Meesterwerk in Context

→ Met inleiding door Nicola Mazzanti
(Directeur van Cinematek)

Summer Guest:

→ Bill Forsyth (regisseur)

AVONDVORTONINGEN ZOMERFILMCOLLEGE

The Killers (preview); Robert Siodmak
→ Ingeleid door Bart Versteirt en Lisa Colpaert
Brute Force; Jules Dassin
Je Vous Salue Marie; Jean-Luc Godard
From Here to Eternity; Fred Zinneman
Eloge de l'Amour; Jean-Luc Godard
The Swimmer; Frank Perry
Pollyanna; Paul Powell
→ Ingeleid door Nicola Mazzanti
Housekeeping; Bill Forsyth
Ingeleid door Bill Forsyth

16.10 HET FILMEDUCATIEF AANBOD VAN CINEMA ZUID, VIA INA

Voor het Lager Onderwijs

Rondleiding 'Achter de schermen van de bioscoop'
(1^e t.e.m. 6^e leerjaar)
Duur: 1 uur

Workshop 'Word Filmarcheoloog!'
(1^e t.e.m. 6^e leerjaar)
Duur: 2 uur

Workshop 'Word Foto- en Filmarcheoloog!'
(1^e t.e.m. 3^e leerjaar)
Duur: 2,5 uur

Kinderfilms 'A la carte'

Samenwerking Lessen in het donker: aanbod
films, educatieve lesmappen, introductiefilm,
nabespreking

Voor het Secundair en Hoger Onderwijs

Rondleiding 'Achter de schermen van de bioscoop'
(1^e t.e.m. 4^e middelbaar)
Duur: 1 uur

FILMKLASSIEKERS

Blue Velvet
Les 400 Coups
Singing in the Rain
Night of the Hunter
The General
M-Eine Stadt sucht einen Mörder

WORKSHOP: OOG OP FILM

Initiatief van de Vlaamse Dienst voor Filmcultuur

19E EDITIE FOCUS FRANSE FILM (VOORHEENWEEK VAN DE FRANSE FILM) SCHOOLJAAR 2015-2016

Les Combattants; Thomas Cailley
Elle l'adore; Jeanne Henry
La Famille Bélier; Eric Lartigau
Geronimo; Tony Gatlif
Pas son genre; Lucas Belvaux
Qu'est-ce qu'on a fait au Bon Dieu;
Philippe de Chauveron
Les Rayures du Zèbre; Benoît Mariage
Samba; Olivier Nakache & Eric Toledano
Les Vacances du Petit Nicolas; Laurent Tirard

'De Week van de Franse Film' wordt georganiseerd door de Belgische Vereniging Leraren Frans-Vlaamse Gemeenschap vzw, Culturele Dienst van de Ambassade van Frankrijk in België, Alliance française, Cinemagie, Eekhoutcentrum vzw, Formacom, Frans Documentatiecentrum voor Vlaanderen (Gent), Franse Kamer van Koophandel en Nijverheid voor beide Vlaanderen vzw, KULeuven-Campus Kortrijk, Roeland vzw, Uitgeverij Pelckmans.

NASCHOLINGSNAMIDDAG 16 SEPTEMBER 2015:

Voorstelling van de geprogrammeerde films en van het lesmateriaal door Luc Van Kerchove en Leen Carton.

+
Filmvoorstelling van één van de geselecteerde films 'Les Rayures du zèbre' in het bijzijn van regisseur Benoît Mariage.
+
Receptie

DUITSE FILMS

Victoria; Sebastian Schipper
Ich seh ich seh; Severin Fiala, Veronika Franz
Im Labyrinth des Schweigens; Giulio Ricciarelli
Phoenix; Christian Petzold
Zwei Leben; Georg Maas
Lore; Cate Shortland
Die Fremde; Feo Aladag
Soul Kitchen; Fatih Akin

De Week van de Duitse Film is een netoverschrijdend initiatief van leraars en docenten Duits (De Babelsbergweek f.v.) in samenwerking met de Deutsche Botschaft, de Belgischer Germanisten- und Deutschlehrerverband, de Stiftung zur Förderung von Deutsch als Fremdsprache in Belgien en de Vakgroep Duits van de Universiteit Gent en van de Hogeschool Gent.

Samenwerking Lessen in het donker: aanbod films, educatieve lesmappen, introductiefilm, nabespreking

16.11 BEMIDDELINGS- EN COMMUNICATIE-INSTRUMENTEN

BEMIDDELING

INDIVIDUELE BEZOEKERS

- magneetborden (filmprogramma, foto's, persartikels)
- inhoudelijke contextualisering: website, nieuwsbrieven, inleidingen, debat, interviews (Q&A) en lezingen

GROEPEN

- gezinnen: aangepaste filmprogrammering op maat van het gezin met educatieve omkadering (inleidingen) en uitgekiend onthaal (verjaardagsfeestjes)
- scholen: onderwijsnocturne, rondleiding achter de schermen, workshop filmarcheologie, deelname aan de Week van de Franse/(Focus Franse film) en de Duitse Film, lesmappen, filmbegeleiders, inleidingen en filmadvies, filmeducatie voor leerkrachten (Oog op Film)
- kunstonderwijs: aangepast filmaanbod met gespecialiseerde lesmappen en inleidingen
- filmhistorie op dinsdag- en donderdagavond legt een traject af doorheen meer dan 100 jaar filmgeschiedenis, i.s.m. de afdeling Video&Filmkunst van KASK Antwerpen, de Karel de Grote-Hogeschool en Universiteit Antwerpen Filmstudies en Theater-, Film- en Literatuurwetenschappen (TFL). Deze worden voorafgegaan door lessen gegeven door o.a. Wouter Hessels.
- Upload Downtown, tweemaal per schooljaar een anderhalf uur durende montage van kortfilms en filmfragmenten met kunstzinnige inslag (wars van wat hip of hot is, cult-klassiekers, confronterende interviews, grensverleggende animatie en postmodern Youtube geweld) i.s.m. Sint-Lucas Antwerpen, de Karel de Grote-Hogeschool.
- opleiden en coaching van filminleiders.
- matinees: filmklassiekers met inleiding /live piano op donderdagnamiddag voor seniorenverenigingen, cursistengroepen, actieve 60plussers.
- Zomerfilmcollege i.s.m. Cinematek en Vlaamse Dienst voor Filmcultuur: tweemaal een 20-tal lezingen door binnen- en buitenlandse sprekers en een 35-tal films uit de collectie van Cinematek voor studenten, docenten, individuele bezoekers en cursistengroepen.

COMMUNICATIE

DRUKWERK

- tweemaandelijks programmabrochure: informeren filmgeïnteresseerd publiek, via direct mailing en via aanvullende vrijwilligerstoeren
- tweemaandelijks programmapolder: informeren filmgeïnteresseerd publiek, spreiding via WEEKUP, via direct mailing
- seizoensbrochure voor Matinees: informeren specifiek publiek (senioren) en filmpubliek, spreiding via aparte distributielijst gericht op senioren, per post en via vrijwilligerstoer
- seizoensbrochure voor Zazie: informeren specifiek publiek (gezinnen en kinderen), spreiding via scholen en via aparte distributielijst door vrijwilligerstoer en jobstudenten
- flyers en affiches voor evenementen via vrijwilligersroutes, via aparte distributielijst of via externe partner

- educatief aanbod digitaal (mailing, nieuwsbrief) gebracht naar secundair en basis onderwijs en naar kunst -en avondonderwijs in de provincie Antwerpen, informeren leerkrachten en (kunst)studenten

DIGITAAL

- website Cinema Zuid
- tweewekelijkse algemene e-nieuwsbrief
- facebook en instagram
- e-flash: emailadressen groeperen en specifieke publieken informeren (pers, studenten, senioren, Zazie, Matinees,...)
- zazie-nieuwsbrief
- educatieve nieuwsbrief
- digitaal ter beschikking stellen vd brochures: downloadbaar op de homepage van de website

MEDIA

- kalender (Week Up)
- radiospots (Radio Minerva (matinee), Klara (oa. 5 jaar CZ))
- persberichten, ticketacties, o.a. Uit in Vlaanderen
- aanwezigheid in culturele agenda's en relevante nieuwsbrieven

16.12 SAMENWERKINGEN

- brede publieksacties (Museumnacht)
- educatieve partners: Lessen in het Donker, Jekino, Making Movies, Video&Filmkunst van KASK Antwerpen, de Karel de Grote-Hogeschool, Universiteit Antwerpen Filmstudies en Theater-, Film- en Literatuurwetenschappen (TFL), Sint-Lucas Antwerpen, Artesis, Cinematek, Vlaamse Dienst voor Filmcultuur, Belgische Vereniging Leraren Frans, Vlaamse Gemeenschap vzw., Goethe Instituut, Das Kulturforum, Cinemagie, KULeuven-Campus Kortrijk, het Goethe-Institut Brüssel, de Belgischer Germanisten- und Deutschlehrerverband, de Stiftung zur Förderung von Deutsch als Fremdsprache in Belgien en de Vakgroep Duits van de Universiteit Gent en van de Hogeschool Gent, Cultoer, Österreichisches kulturforum
- culturele partners: Antwerpse Jazz Club, Antwerp Convention (Hellraiser), M HKA, Centrum voor Beeldexpressie, deBuren (IDFA), Eye on Palestine, Europalia.India, FoMu, Jekino Making Movies Kinderkunstendag, Mind the Book, Instituto Italiano di Cultura, Vlaamse Opera (Opera+), DeSingel (Zappa), Kunstbende, Vereniging van Amateurcinéasten, Permeke-bibliotheek
- filmsector: 20th Centry Fox, Another Dimension of an idea, ABC-distributie, A-film, Anima, Autour du Minuit, BAM, Cinéart, Ciné Publique, E-one entertainment, Filemon, Fonk vzw. (Zazie, Offstream), Filemon (Zazie), Imagine, Internationaal Kortfilmfestival Oberhausen, Lumière, Jekino (Zazie), Numéro Zéro, O'Brother, Offscreen Festival (Offstream), Remain in Light, Victory Films, Visualantics,

16.13 PERSAANDACHT

- Ook dit jaar kreeg CZ weer ruime persaandacht zowel digitaal als in de gedrukte pers.
- Focus Knack 'Focus op de Week' en 'Vertigo goes Classic'/'Vertigo Cine-select' geven zeer veel filmtips in Cinema Zuid, vnl. uit de reeksen en de filmhistories. Maar ook het Zomerfilmcollege en Sound/Track/ krijgen aandacht. Het Zomerfilmcollege wordt aangeraden door vele journalisten. Focus Knack wijdt er een volledig artikel aan, Vertigo Magazine spreekt erover in het artikel 'Allemaal Acrobaat'. Gazet Van Antwerpen wijdt er zowel in zijn agenda als op de website aandacht aan, maar ook UitTips, metro.be en Radio1 zetten dit in de verf. De meer literaire programma's als Mind The Book en 'The Madness of Reason'/Ben Okri, 'Mascara'/Patrick Conrad, 'The Kidnapping of Michel Houellebecq' verdienen een plaatsje in Het Nieuwsblad, op skynet.be, cobra.be, Het Laatste Nieuws, Flanderstoday.be, demorgen.be, Gazet van Antwerpen, De Standaard der Letteren, in de Knack én Focus Knack, in Hart, enz...
- H ART brengt trouwens meerdere korte en langere artikels, ook over Hou Hsiao Hsien, Loznitsa, IDFA, Roy Andersson, Montage Of Heck, de museumnacht, enz... De Loznitsa-reeks krijgt ook een artikel in Vertigo magazine en in Trends. Mo.be brengt extra bericht over IDFA, net zoals ds Weekblad Hou Hsiao Hsien wordt besproken op cobra.be, ds Cultuur, Trends en Gazet van Antwerpen. De Sound/Track/-reeks waarvan Montage of Heck een selectiefilm was, krijgt verder ook vermelding in Focus Knack, ds Weekblad, alsook onze zomer-jazzfilms in Gazet Van Antwerpen, DM Magazine, Metro. Een andere veelbesproken zomerreeks is 'Creatures Features' in ds Weekblad, Vertigo, DM Magazine.
- De pers was ook gek op 'De Keuze van Dries Van Noten'; Destandaard.be, marieclaire.be, Gazet van Antwerpen, belmondo.tv, demorgen.be en Weekend Knack.
- James Dean kon zijn mannetje staan in artikels bij de Gazet Van Antwerpen en Focus Knack.
- En ook de samenwerking met het Centrum voor Beeldexpressie 'Cinépublic' werd veelvuldig anageprezen zoals bij de Gazet Van Antwerpen, wattedoen.be, Filmmagie, demorgen.be
- Verder werd Cinema Zuid positief vermeld en besproken in 't Pallieterke, Nina, supercali-fragilistic.be, frontview-magazine.be.
- Minder bekende films als Eau Zoo en Horse Money werden aangeraden in resp. Filmmagie en Vertigo. Deze laatste wijdde ook een artikel aan de Passolini-reeks 'Tussen God'.
- Het filmprogramma is elke maand te vinden op de websites van Cinebel, Cinenews, Le Soir, The Bulletin, Week Up, Uit in Vlaanderen, Metro. Ons filmaanbod duikt op in de filmagenda's van de geschreven/gedrukte pers: De Standaard, De Morgen, Weekup, Gazet van Antwerpen, de Nieuwe Antwerpenaar (vnl. de matinees, veel persaandacht voor 5 jaar Cinema Zuid). Een selectie en/of speciale evenementen worden digitaal verspreid door BAM (audiovisuele nieuwsbrief), VAF (Vlaamse nieuwsbrief) en KASK.

17 Externe Waardering

17.1 VRAGEN AAN DE INSTELLING EN MEDEWERKERS

Spreker/moderator op een bijeenkomst, symposium, colloquium, seminarie, rondetafelgesprek, workshop, opening, lezing, ...

Bart De Baere
31/01: spreker opening 'Antwerp Art Weekend', De Shop, Antwerpen
9-11/04: deelname aan het panelgesprek 'Art, Politics and Society', conferentie 'Curatorial Ethics', Kunsthalle Wien
28/04: sectormoment, Departement Cultuur, Jeugd, Sport, Media, Afdeling Cultureel Erfgoed, Brussel
7-10/05: reisbegeleider reis leden M HKA Art Circle, Turijn, Biella, Milaan
10/06: Artist Talk met Taus Makhacheva, Why Moscow, Why now, The Moscow Times Conferences, Cosmocosm International Contemporary Art Fair
25/06: deelname symposium 'Archief voor de toekomst', Museum De Pont, Tilburg
23/10: spreker opening tentoonstelling 'Kunst en dialoog: dialoog tussen de Gemeenschappen', over de rol van de Belgische Senaat als 'plaats voor dialoog' tussen de gemeenschappen, Senaat, Brussel
Evi Bert
7/02: studiedag 'Panamarenko als onderzoeker', Koninklijke Academie voor Schone Kunsten, Antwerpen.
04/05: 'ARTtube', Collegagroep Digitale Bemiddeling, Cinematek, Brussel
Jan De Vree
18/04: openingsspeech retrospectieve tentoonstelling SARENCO, Fondazione Leonesia, Puegnago, Brescia
03/09: 'The Vrielynck Collection', lezing in het kader van Workshop Magic Lanterns, Universiteit Utrecht
Nav Haq
Gast-organisator, Alanica Symposium, Vadikavkaz, Noord-Ossetië
Anders Kreuger
10-11/04: moderator panelgesprek op MiART, Milaan
28/08: lezing en panelgesprek over de Kazachstaanse kunstenaars Elena en Victor Vorobyev, Kasteev Museum of Fine Arts, Almaty, Kazakhstan
5-7/10: lezing en panelgesprek, ParaSite Conference, Hong Kong
7/11: lezing over de M HKA-tentoonstelling 'The Welfare State', Institute of Comparative Sociology, Skopje, Macedonië
13/11: lezing over de M HKA-tentoonstelling 'The Welfare State', 'Baltic Circle' theaterfestival, Helsinki
19/11: organisator, moderator en spreker, Salon Suisse 4 op de Biënnale van Venetië, i.s.m. Pro Helvetia en Kunstenpunt (zie hoofdstuk 12.3.2)
Jos Van den Bergh
7/01: gesprek met Germaine Kruij in CZ
9/01: spreker bij Pompidou/ Klara
4/03: Gesprek met Dorian Van der Brempt in CZ

11/03: spreker bij Pompidou (Neel)
16/03: Inleider bij Saint Laurent voor de Vrienden van het MoMu
20/03: gesprek met Martin de Haan (Houellebecq)
21/09: spreker bij Pompidou/Klara
14/10: spreker bij Pompidou/Klara
20/10: spreker bij Pompidou/Klara (Stan Douglas)
12/11: inleider Brabantse voor de Vrienden van het M HKA
17/11: gesprek met Luc Tuymans CZ
2/12: gesprek met schrijver Koen Sels CZ
Piet Van Hecke
10/09: lezing over Meet Me @ M HKA, Rotary Club, Ekeren
18/09: spreker tijdens *Voorstelling provinciaal impulsfonds – ouderenzorg*, Bernarduscentrum, Antwerpen
21/09: lezing over Meet Me voor Erfgoedcel TERF, Roeselare
28/09: spreker tijdens Cultuurforum, Flagey, Brussel
10/10: spreker en moderator studiedag in het kader van *De Alzheimer Code*, M HKA, Antwerpen
12/10: lezing over Meet Me @ M HKA, Rotary Club, Wijnegem
09/11: lezing over Meet Me @ M HKA, Rotary Club, Schoten
12/11: lezing over Meet Me @ M HKA, Rotary Club, Amerlo
Kaat Vannieuwenhuysse
17/09: Presentatie over M HKA aan studenten Lerarenopleiding aan de Academie
23/11: Presentatie ErfgoedApp bij de tentoonstelling 'Democratische Luxe' voor Collegagroep Digitale Bemiddeling, M HKA
Lot Wens
31/1: lezing, begeleiding: opleiding Insiders voor project Inside Out van Ricardo Brey, M HKA

Gastdocentschap

Anders Kreuger
9/10: workshop voor jonge Aziatische curatoren, ParaSite, Hong Kong
20-22/10: gastspreker, studiobezoeken in HISK, Gent
Jelle Maréchal
23/03: gastdocent voor een groep masterstudenten van het OTIS College of Art and Design, Los Angeles, ontvangst in M HKA

Mandaat in een bestuursraad

Bart De Baere
lid van de raad van bestuur Stichting Roger Raveel, Machelen-Zulte
lid van de raad van bestuur Witte de With, Rotterdam
lid van de Hogeraad Universiteit Antwerpen
lid van algemene vergadering WIELS, Brussel
Liliane Dewachter
ondervoorzitter van de Raad Sint Lucas Antwerpen, Karel de Grote Hogeschool
lid van de raad van bestuur LLS387, Ruimte voor actuele Kunst vzw.
lid van de raad van bestuur LUCA School of Arts, Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Antwerpen

lid van de raad van bestuur
St. Lukasarchief Brussel
Nav Haq
Lid raad van bestuur kunstenaarsplatform
Jubilee, Brussel
Lid raad van bestuur De nieuwe
opdrachtgevers, Brussel
Jos Van den Bergh
Lid Dagelijks Bestuur Escautville

Mandaat in een advies- of beoordelingscommissie

Bart De Baere
aankoopcommissie 2015 collecties
Provincie Henegouwen en BPS22,
Musée d'art de la Province de Hainaut
Anders Kreuger
maart — december 2015: lid van de evaluatie-
commissie voor de doctoraatsstudent in
de kunsten Franz Josef Schmidt, KHiO,
Art Academy Oslo
Jos Van den Bergh
Commissie Filmlab, Commissie Fictie 2,
en Commissie Media, VAF

Mandaat in jury

Bart De Baere
8/10: jurylid Premio Velazquez, ADACE
(vereniging directeurs van hedendaagse
kunstmusea in Spanje), Madrid
11/12: jurylid the PinchukArtCentre Prize
2015, Kiev, Oekraïne
Myriam Caals
11/06: jurylid selectie nieuwe medewerker
Publieksbegeleiding, Museum M, Leuven
Nav Haq
Jurylid Abraaj Group Art Prize 2016
(sept. 2015)
Jelle Maréchal
11/6: lid van de algemene externe jury op
'Academie voor Beeldende Kunsten' in Mol
19/6, 20/6: lid van de externe jury voor de
Masters beeldende kunst, afstudeerrichting
grafisch ontwerp, op 'Sint Lucas University
College of Art in Design' in Antwerpen
Jos Van den Bergh
jurylid Belgische inzending voor de
Oscar Beste Niet-Engelstalige film
(Le Tout Nouveau Testament)
Lot Wens
16/5: jurylid Kunstbende Finale 2015,
schouwburg Kortrijk

Teksten (selectie)

Bart De Baere
Eurasia as an Island, 6th Moscow Biennale
Evi Bert
*Meaning through form: 'artist publications' in
het M HKA*, essay, META – Tijdschrift voor
Bibliotheek & Archief, 2015/1, p. 32-35
Jan De Vree
*But does there exist a revolutionary essence of
the avant-garde?* – Aspects of Poesia Visiva, in:
Sarenco, Collection Benetton, Brescia, 2015
De Biopoëtica van Alain Arias Misson,
brochure INBOX – M HKA
*Contemporary art and remediating a
collection of media-archaeological objects*,
L'Internationale Online Platform

Nav Haq
essay voor "My East is Your West", paviljoen
Pakistan/India op de Biënnale van Venetië
The Invisible and the Visible, L'Internationale
Online
Anders Kreuger
*Elena and Viktor Vorobyev: On Precision and
Imperfection*, essay gepubliceerd in de catalogus
verschenen n.a.v. hun tentoonstelling in de
A. Kasteev Museum in Almaty, Kazakhstan,
uitgegeven door *Aspan Gallery* (februari 2015)
Lawrence Abu Hamdan's Trilogy of Truth, essay
over deze Britse kunstenaar in *Afterall* #39
(maart 2015)
Briefly on Belief, essay gepubliceerd n.a.v.
de tentoonstelling van de Macedonische
kunstenaars Yane Calovski en Hristina
Ivanoska in het paviljoen van Macedonië op
de Biënnale van Venetië (april 2015)
Aslan Gaisumov: History Painting Revisited,
essay over de Tsjetsjeense kunstenaar
Aslan Gaisumov n.a.v. zijn tentoonstelling
in Grozny (privaat georganiseerd),
Tsjetsjenië (juli 2015)
To Live in the Present, essay voor de catalogus
van de 12de Baltische Triënnale,
CAC Vilnius, Litouwen (augustus 2015)
Jelle Maréchal
11/05: *Clever graphic design that adds
order to ideas by Belgian Jelle Maréchal*,
www.itsnicethat.com
Najaar: artikel over typografisch project aan
Berchem Station, Chois Gallery (magazine)
Jos Van den Bergh
Service bijdragen in H ART
Belgische correspondent voor Artforum
(reviews)
Bespreeking Jeff Koons in het Whitney –
De Morgen
Column voor H ART – Jubileumnummer

Opdracht vormgeving

Jelle Maréchal
26/06: finalist 'MAD Design Surprize –
Young Belgian Design Awards'

Interview

Bart De Baere
Diverse interviews met Radio en de
geschreven pers over het M HKA en de
tentoonstellingsprojecten, alsook in het
kader van de zesde Biënnale van Moskou.
Interview voor het Magazine Universiteit
Antwerpen over het werk van Marlène
Dumas (auteur Marc Ruyters, verschenen
in Magazine UA nummer 15/2015)
Anders Kreuger
27/08: interview voor de Kazakhstaanse
televisie over de Euraziatische collectie
van M HKA en andere projecten
Lot Wens
24/2: reportage Heerlijk Helder Hautekiet:
M HKA spreekt Heldere taal (Radio 1)
28/7: Yoga in het museum: interview
Isabelle Van Der Stockt
(Kunstwetenschappen, UGent)
31/7: reportage Museumnacht in het M HKA
(Joris Vergelye, Radio 1)
19/10: thesis gamification museale educatie
(Michiel Eeckhaut, Cultureel Agogische
Wetenschappen VUB)

4/3: vrijwilligerswerking Ricardo Brey: interview Robin Thys (Kunst- en Cultuurbemiddeling, KDG Antwerpen)

Adviserend gesprek

Bart De Baere

diverse gesprekken met studenten, o.a. in het kader van de studie over leiderschap in de culturele sector, UA/Antwerp Management School, gesprek met Frank Debacker in het kader van zijn scriptie over 'museumeducatie'

Els Verhaegen

20/03: stakeholderbevraging door Vrije Universiteit Brussel – SMIT over de culturele opdracht van de VRT

26/08: informele gedachtewisseling over aanpak communicatie, pers en marketing met collega's, TENT Rotterdam

30/08: Salon van museumPAS # 1: gedachtewisseling met stakeholders

22/10: interview n.a.v. Masterproef Cultuurmanagement (UA) Daphne Ronse – onderzoek digitale communicatie cultuurwereld en non-profit

17/11: interview audit cultuurmanagement (UA) Bas Scholten

26/11: interview door Elina Sairanen (Universiteit Maastricht): eindwerk communicatie & branding musea

23/6: Scriptiebeoordeling bachelorproef Kunst- en Cultuurbemiddeling Marije Van Bouwel, KDG Antwerpen

(Gast)curator/curatoriaal onderzoek buiten het M HKA

Bart De Baere

co-curator van de zesde Biënnale van Moskou (22.09 — 01.10.2015)
De zesde Biënnale van Moskou was een tiendaags evenement waar kunstenaars werk ter plaatse maken, waar performances, workshops en gesprekken doorgaan, en er keynotes zijn van internationaal gerenommeerde economen, architectuurtheoretici en sociologen.

M HKA-directeur Bart De Baere was co-curator, samen met Defne Ayas (directeur Witte de With Center for Contemporary Art, Rotterdam) en Nicolaus Schafhausen (directeur Kunsthalle Wien, Wenen).

Nooit eerder was er op een belangrijke biënnale zo'n grote Vlaamse aanwezigheid: Luc Tuymans, Ricardo Brey, Vaast Colson, Honoré d'O, Els Dietvorst, Ives Maes, Nastio Mosquito, Maarten Vanden Abeele, Anne-Mie Van Kerckhoven, Johanna Van Overmeir en de in Brussel wonende Duitse kunstenaar Peter Wächtler. Als denkers waren socioloog Pascal Gielen en VUB-onderzoekster en futuriste Maya Van Leemput uitgenodigd

Nav Haq
Regio Kaukasus (Ossetië, Tsjetsjenië, Dagestan, Azerbeidzjan, Georgië), Hong Kong, Moscow, Berlin, New York, Ljubljana

Anders Kreuger
11-15/02: Lissabon (Portugal), 8-13/07 in Vilnius (Litouwen), 25-31/08 in Almaty (Kazakhstan) en Bishkek (Kirgizië), 1-6/09 in Istanboel (Turkije), 5-15/10 in Hong Kong

en Shenzhen (China), 6-8/11 in Skopje, Macedonië, 3-5/12 in Boekarest (Roemenië)

Opdracht in het kader van nationale samenwerkingsverbanden

Contemporary Art Heritage Flanders (CAHF)

Directeurenoverleg of collega-groep
Een samenwerkingsverband van het Middelheimmuseum, M HKA, Mu.ZEE en S.M.A.K., de 4 belangrijkste hedendaagse kunstmusea in Vlaanderen. Met een uitgesproken inhoudelijke ambitie en steeds vanuit de werking van zijn partnermusea, ontplooit CAHF zich als een kennisplatform dat de collecties van de partnermusea verbindt, met elkaar confronteert en internationaal profileert, met respect voor hun eigenheid.

Anders Kreuger

(Re)enacting the Welfare State, performance forum in Cinema Zuid op 30/05, kunstenaars: Kaja Dahlberg, Donna Kukama, Christophe Meyerhans, Arturas Raila, georganiseerd door M HKA (Anders Kreuger) en CAHF (Els Silvrants-Barclay)

FARO, Vlaams Instituut voor Cultureel Erfgoed vzw

14/09/2015: deelname Evi Bert aan stuurgroep collegagroep digitale publieksbemiddeling, FARO, Brussel

20/11: deelname Evi Bert aan gebruikersgroep cultureel erfgoed en auteursrecht, FARO, Brussel

27/10: deelname Bart De Baere aan Het Groot Onderhoud 2015 / FARO, sessie 5, Musea in de 21ste eeuw: welke toekomst wenkt?, Congres- en Cultuurcentrum Het Pand, Gent

Piet Van Hecke
bijdrage Piet Van Hecke aan de publicatie van FARO over Museum & Publiek / Museumbeleving

Kunstenpunt / Flanders Arts Institute Visual Arts

Arts Flanders is een communicatieplatform van de steunpunten, fondsen en koepelorganisaties gericht op internationale promotie van kunsten en erfgoed uit Vlaanderen.

Collega-groep: communicatieverantwoordelijken, publiekswerkers

18/05 en 7/10: deelname Els Verhaegen aan Overleg Visual Arts Flanders

PACKED / Expertisecentrum Digitaal Erfgoed

Samenwerking met het Vlaams Instituut voor Archivering (VIAA) om de collectie niet gedigitaliseerde materialen, en gedigitaliseerde of digitaal geboren bestanden duurzaam te bewaren, te beschrijven en beschikbaar te maken voor doelgroepen zoals onderwijs, bibliotheken en onderzoek.

Connect2Antwerp

21/04: deelname Els Verhaegen aan Antwerp Ambassadors: Kick off event in de Zoo, Antwerpen

08/09: deelname Els Verhaegen aan de kick-off meeting van het stakeholderproject 'Antwerp Landmarks'; KBC Schoenmarkt Antwerpen

8/12: deelname Els Verhaegen aan Kick off Antwerpen congresstad + follow-up meeting van het stakeholderproject 'Antwerp Partnerships' in Felix pakhuis, Antwerpen

Overleg 't Zuid

13/01: deelname Els Verhaegen aan heropstart overleg tussen de communicatie en marketing vertegenwoordigers van de musea gevestigd op het Zuid en afgevaardigden van de stad Antwerpen (dienst Toerisme)

Toerisme Vlaanderen

09/06: deelname Els Verhaegen aan infosessie hefboomfondsen toerisme Vlaanderen in Martin's Patershof in Mechelen

Projectgebonden samenwerkingen

Lees meer hierover in de hoofdstukken 6 t.e.m.14

17.2 BUITENLANDSE WERKOPDRACHTEN

Opdrachten in het kader van internationale samenwerkingsverbanden

L'INTERNATIONALE

Onder de projectnaam 'The Uses of Art – The legacy of 1848 and 1989' verbinden zes toonaangevende Europese musea voor moderne en hedendaagse kunst zich ertoe om vijf jaar samen te werken aan een nieuwe culturele kaart van/voor Europa. Naast het M HKA zetten ook het Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia (MNCARS, Madrid, Spanje), de Moderna Galerija (MG, Ljubljana, Slovenië), het Van Abbemuseum (VAM, Eindhoven, Nederland), het Museu d'Art Contemporani de Barcelona (MACBA, Barcelona, Spanje) en SALT (Istanbul en Ankara, Turkije) hun schouders onder deze vernieuwende manier van samenwerken. *L'Internationale* kiest hierbij nadrukkelijk voor de term 'museumconfederatie'. Dit impliceert dat elk museum zijn eigenheid bewaart, maar langdurig samenwerkt met elkaar. Op deze manier ontstaat een nieuw, internationaal en duurzaam samenwerkingsmodel, dat een breuk vormt met de centralistische en kortstondige museumnetwerken uit het verleden.

De confederatie garandeert autonomie en bewaakt de eigen scherpste, maar de bestaande praktijkervaring wordt verder uitgediept en verankerd op het gebied van artistieke, zakelijke en communicatieve samenwerking.

Andere externe partners: Grizedale Arts (Coniston, GB), Liverpool John Moores University (Liverpool, GB), Stiftung Universität Hildesheim (Duitsland), KASK (Gent).

Hierbij zijn betrokken: Bart De Baere (lid *Board of Directors*), Dieter Vankeirsbilck (lid *Project Projects*), Nav Haq (tentoonstellingscurator, lid *Editorial Board*), Anders Kreuger (tentoonstellingscurator, permanent narrator *Glossary of Common Knowledge*), Jan De Vree (lid *taskforce Collection and Archive*), Evi Bert (lid *taskforce Access and Use*), Els Verhaegen (lid *taskforce communication*), Bert De Vlegelaer (perswoordvoerder M HKA), Lot Wens (taskforce Education), Piet Van Hecke (taskforce Education),

Giullia Bellinetti (Project Manager), Ann Ceulemans (Management Assistant)

Project Team meetings

23-25/01: Project team meeting, Van Abbemuseum, Eindhoven

22-24/06: Project team meeting, MG+MSUM, Ljubljana, Slovenië

Editorial Meeting – Online Platform

27-29/09: Istanbul (Nav Haq)

Glossary of Common Knowledge

Anders Kreuger is 'permanent narrator' voor het project 'Glossary of Common Knowledge' van L'Internationale, georganiseerd door Moderna Galerija in Ljubljana (Slovenië), en nam in het kader hiervan deel aan 1 vergadering over 'Geopolitics', van 16-18/09/2015 in Moderna Galerija, Ljubljana.

ICT Task Force

4/09: Meeting Vasif Kortun – Sezin Romi –, SALT, Istanbul (Evi Bert)

AFTERALL

M HKA is co-uitgever van het Engelstalige internationaal kunsttijdschrift *Afterall* – A Journal of Art, Context and Enquiry (zie hoofdstuk 13.2.1). M HKA-curator Anders Kreuger is lid van de redactieraad van dit in Londen gevestigde tijdschrift.

Hij nam in 2015 deel aan 2 redactievergaderingen, op 19 en 20/01 in Londen, en op 15 en/10 in Londen

V-A-C Foundation

Dankzij een structurele samenwerking met de V-A-C Foundation in Moskou, die sinds 2009 Russische hedendaagse kunst ondersteunt, bouwt het M HKA zijn ensemble kunstwerken uit de voormalige Sovjet-Unie verder uit.

Lees meer over de samenwerking met V-A-C in het hoofdstuk 'nieuwe aanwinsten 2015'

Online videokanaal ARTtube

Deelname Ghislaine Peeters aan de ARTtube redactievergaderingen op 26/1 en 9/12

2/04: ARTtube Academy, Ghislaine Peeters

2/04: workshop en lezing 'How to make a great art video' voor ARTtube Academie, M HKA Antwerpen (Lot Wens)

4/05: 'ARTtube', Collegagroep Digitale Bemiddeling, Cinematek, Brussel (Evi Bert)

11/09: Evi Bert lid stuurgroep ARTtube Connect, Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam

Lees meer over ARTtube in hoofdstuk 14

Club Solo

In 2014 is het M HKA ingegaan op de vraag van het jonge kunstenaarsinitiatief 'Club Solo' tot samenwerking en met hen in de toekomst een nieuw project te lanceren ter opvolging van het recent gesloten Lokaal 01 Breda.

Deze nieuwe vorm van samenwerking levert een bijzondere bijdrage voor alle betrokken partijen, en in het bijzonder de inwoners van Breda en brede omstreken, om collectiewerken van verschillende internationale

topmusea te kunnen beleven in dialoog met nieuw en recent werk van regionale kunstenaars.
Dit initiatief wordt mede ondersteund door het Van Abbemuseum in Eindhoven.

Biënnale Moskou

Evi Bert

22.09 — 1.10.2015: MediaMachine,
Moscow Biennale (website)

17.3 BEZOEK AAN TOONAANGEVENDE KUNSTMANIFESTATIES EN TENTOONSTELLINGEN IN BINNEN- EN BUITENLAND

Verschillende medewerkers waren aanwezig op verschillende kunstmanifestaties, en bezochten diverse musea, kunstbeurzen, en tentoonstellingen in binnen- en buitenland. In het kader hiervan vonden tal van ontmoetingen plaats met kunstenaars en andere actoren uit het kunstenveld. Een greep uit de tentoonstellingen en kunstenaarsateliers die ze bezochten:

Januari

Panamarenko Laboratorium, Lange Zaal
KASK, Antwerpen

Februari

Pedro Barateiro's solo exhibition 'The Current Situation: Palmeiras Bravas', Berardo Museum Lissabon, Portugal
Tentoonstelling 'Ship of Fools / The Dockers' Museum

Maart

FLUXBOOKS, From the Sixties to the Future, Palazzetto Tito, Venetië
The Image as Burden – Marlene Dumas, Tate Modern, London

April

ZERO, International art movement of the 50s and 60s, Gropius Bau, Berlijn
Und weg mit den Minuten. Dieter Roth und die Musik, Hamburger Bahnhof – Museum für Gegenwart – Berlin
SARENCO, Fondazione Leonesia, Puegnago, Brescia
24/4: Art Brussels Vernissage, Brussel

Mei

Opening Biënnale Venetië
Opening *Revenge of the Common Place*, n.a.v. Biënnale Venetië

Tentoonstelling *Jimmie Durham, Objects, work and tourism*, Spazio Carlo Scarpa, Fondazione Querini Stampalia, Venetië
Preview tentoonstelling *Future Histories*, V-A-C Foundation, Venetië
Alain Arias-Misson, Public Sinking of Venice Poem, Venetië
Tentoonstelling *Proportio*, Palazzo Fortuny, Venetië

Juni

Biennali di Venezia
opening Garage Museum of Contemporary Art, Moskou

Juli

Overzichtstentoonstelling, Vilnius Fluxus Collection, National Gallery of Art in Vilnius, Litouwen

Augustus

Elena and Victor Vorobyev's, Kasteel Museum in Almaty, Kazachstan
studio visits in Almaty, o.a. Alexander Ugay, Erbosyn Meldibekov, Kyzyl Traktor, duo Galim Madanov en Zauresh Terekbay
studio visits in Bishkek, o.a. Ulan Shaparov, Muratbek Djumaliev en Marat Raymkulov

September

Zero: Let us explore the stars, Het Stedelijk, Amsterdam
6th Moscow Biennial, Moskou
Bezoek Kiev Biennial, Kiev, Oekraïne
Bezoek Moscow Biennial,
Studio visit Olga Chernysheva in Moskou
Hüseyin Bahri Alptekin – Demokratik Lüks, RAMPA Gallery, Istanbul, Turkije
Huseyin Bahri Alptekin, Rampa Art Gallery, Istanbul, Turkije
Bezoek Biënnale Istanbul: Tuzlu Su, Saltwater, Istanbul

Oktober

Bezoek aan OCAT in Shenzhen, China
Bezoek wereldexpo Milaan 'Feeding the planet, energy for life', Milaan

November

Biënnale van Venetië
Alternatief Antwerpen '68, Lange Zaal KASK, Antwerpen
Studio visit Yane Calovski in Skopje, Macedonië

December

Yayoi Kusama, Louisiana Museum, Kopenhagen, Denemarken
Studio visits Ion Grigorescu en Liliana Basarab in Boekarest, Roemenië
Yayoi Kusama, Louisiana Museum, Kopenhagen, Denemarken

17.4 OPLEIDINGEN EN
LEERMOGELIJKHEDEN
BINNEN EN BUITEN
DE INSTELLING

Opleidingen

Suppoost (werkervaringsklant)

Tussen 1/04 en 16/07 en 18/11 en 30/12: individuele lessen Nederlands, via Happy Mondays

Suppoost en baliemedewerker

Tussen 7/01 en 25/03: individuele lessen Frans, via Happy Mondays

Jelle Maréchal

Schooljaar 2015 — 2016: Master Class Book Design aan Plantin Instituut Antwerpen

Schooljaar 2015 — 2016: Master Class

Grafische Productie aan Plantin Instituut Antwerpen

Els Verhaegen

1/12: Basisopleiding 'Fondsenwerving' – Antwerpen – Fundraisers.be – De Singel

Deelname aan studiedagen, workshops, seminars, symposia & colloquia

RE-ORG

In 2015 stelde het M HKA zich kandidaat om mee te doen aan het internationale depotproject RE-ORG, georganiseerd vanuit het ICCROM. Dit project leidt mensen op om te gaan met de problematiek van een te klein en/of slecht uitgerust depot door methodes aan te reiken die helpen een optimale depotwerking op te zetten binnen de bestaande ruimtes en middelen.

RE-ORG tracht om een nieuwe generatie van actoren in de reorganisatie van depotruimtes te vormen, te inspireren en met elkaar in contact te brengen.

Jurgen Addiers en Christine Lambrechts volgden een opleiding van twee weken om de methodologie te leren implementeren in het M HKA, met een engagement om de depotruimtes in het M HKA binnen de 6 maanden te reorganiseren.

Deelname Bart De Baere en Dieter Vankeirsbilck aan slotceremonie/receptie RE-ORG Belgium workshop

Team Baliemedewerkers

5, 25 en 27 maart: workshop 'Toeristisch Onthaal', door Gabriela Schweinberger, via Kunststeden Vlaanderen

Eerste interventieploeg

Evi Bert

44/05: Collegagroep Digitale Bemiddeling, Cinematek, Brussel

1/06: Meet and Greet Google Research Centre, Bozar, Brussel

10/06: Wwhat, Brussel

23/11: Collegagroep Digitale Bemiddeling, M HKA, Antwerpen

3/12 — 4/12: *Research in Museums – Between the Discursive and Immersive*, Louisiana Museum, Kopenhagen, Denemarken

11/12 — 12/12/2015: *Archives of the Commons* – MNCARS, Madrid, Spanje

Myriam Caals

3 december: 1st Salon voor Toerisme, Een dialoog tussen toerisme en cultuur over toeristisch onthaal, Kunststeden Vlaanderen

Ann Ceulemans

4/12: deelname aan *De dag van de management assistent(e)*, georganiseerd door Voka,

Antwerpen

Ellen Cottyn

9/9 — 13/9: CTM15 (Communicating

The Museum) in Istanbul; Congres met internationale communicatiespecialisten die over de hele wereld werken en een creatieve en business-gerelateerde benadering op culturele communicatie brengen

Jan De Vree

14/01: Doctaraatsverdediging Happenings van Panamarenko van Stefan Wouters, VUB, Brussel

07/02: symposium Panamarenko

Laboratorium, KASK, Antwerpen

20/03: Collegagroep Collectie, CAHF, Brussel

05/05: workshop Onderzoek Archieven

Beeldende Kunst, BAM, Brussel

18/05: Collegagroep Collectie, CAHF, Gent

03/09: Workshop Magic Lanterns, Universiteit Utrecht, Utrecht

10/10: Symposium Meet Me, M HKA, Antwerpen

06/11: 'A 37 90 89: de start van een alternatief centrum', Extra City, Antwerpen

14/11: het artistieke programma van ruimte a', Extra City, Antwerpen

18/11: Salon Suisse 4, een discoursief programma voor architectuur en beeldende kunst dat Pro Helvetia jaarlijks organiseert in Venetië, over Robert Filliou met o.a. Anders Kreuger, Anny De Decker en Irmelin

Lebeer-Hossmann, Biennale van Venetië

21/11: Symposium Alternatief Antwerpen '68, KASK, Antwerpen

27/11: 'De lokale en internationale context van de activiteiten van A 37 90 89', Extra City, Antwerpen

02/12: *Research in Museums – Between the Discursive and Immersive*, Louisiana Museum, Kopenhagen, Denemarken

Sabine Herrygers

4/12: deelname aan *De dag van de management assistent(e)*, georganiseerd door Voka,

Antwerpen

Jelle Maréchal

21-22/05: *What Design Can Do*, Amsterdam

25/03: *Let's Talk Design*, Antwerpen

26-27/11: *Integrated 2015*, Antwerpen

Piet Van Hecke

01.03.2015 — 07.03.2015: Studiereis New York competentieontwikkeling in een internationaal cultureel-erfgoedperspectief

07.10.2015 — 08.10.2015: Peer to peer meeting *Long Live arts*, Remscheid, Duitsland

24.11.2015: Bezoek en expertise uitwisseling WZC Sint-Amands

Kaat Vannieuwenhuyse

20/01: Dag van de cultuureducatie, deSingel, Antwerpen

24/03: Publiek 15 – Leuven, Het Depot, Museum M

2/04: ARTtube Academie, Cinema Zuid, M HKA

4/05: Collegagroep Digitale Bemiddeling, Cinematek, Brussel

11/05: Praatjes bij Plaatjes, Red Star Line

18/05: Museum een open huis, Lamot

26/05 — 30/05: werkbezoek Kopenhagen CAHF

1/06: Meet and Greet Google Research Centre, BOZAR
Els Verhaegen
8 maart 2015: Debat De Welvaartsstaat tijdens Mind The Book in De Singel met curator Anders Kreuger in gesprek met professor Bea Cantillon en politicoloog Bilal Benyaich, gemodereerd door Ann Peuteman (Knack)
30 maart 2015: colloquium cultuurmanagement UA
3 december 2015: SalTO salon – toerisme kunststeden vlaanderen – Museum M Leuven
Lot Wens
20/1: Dag van de Cultuureducatie, deSingel Antwerpen
17/2: Studiedag Jongeren in de publieke ruimte, organisatie: Uit de Marge, Permeke Antwerpen
24/3: Inspiratiedag BrusselArt – Cultuur op maat van groepen, KVS Brussel

20/4: Curatorenrondleiding door Stella Lohaus, Fabrice Hyber, Dr. ..., Jan Fabre in voorjaarstentoonstellingen, M HKA
18/5: Inspiratiedag voor en door de hedendaagse museumpraktijk, tapis plein in ICOM), LAMOT, Mechelen
19/5: Rondleiding Ik, jij, wij van RASA, De markten, Brussel
27/5: Curatorenrondleiding voor gidsen door Anders Kreuger in De Welvaartsstaat, M HKA
10/6: Onderzoeksresultaten Wwhat, Brussel
17/6: Pitgroep Vitamine C, KAVKA Antwerpen
18/6: Morning Session, Hoe bereik ik jongeren, Museum M Leuven
17/9: Netwerkbijeenkomst Kunstensector en vluchtelingen, oKo Brussel
28/9: Cultuurforum 2020 rond cultuurparticipatie, Flagey Brussel
17/12: P-Kaffee Projectbegroting en Participatiedecreet, Het Bos Antwerpen

18 Organogram

Onderstaande tabel geeft een overzicht van het personeelsbestand als een foto op 31 december 2015. Het is niet het werkelijk aantal continu in dienst gedurende 2015.

			2015	2014	Vershil
1	Bart de Baere	onbepaalde duur	1	1	0
2	Dieter Vankeirsbilck	onbepaalde duur	1	1	0
3	Ann Ceulemans	onbepaalde duur	1	1	0
Totaal directie – directiesecretariaat			3	3	0
4	Liliane Dewachter	onbepaalde duur	1	1	0
5	Frank Van der Kinderen	onbepaalde duur	1	1	0
6	Ghislaine Peeters	onbepaalde duur	1	1	0
7	Roel Van Nunen	onbepaalde duur	1	1	0
8	Georges Uittenhout	onbepaalde duur	0,8	0,8	0
	Laurent Haro	onbepaalde duur	0	1	-1
9	Sabine Herrygers	onbepaalde duur	0,8	0,8	0
10	Jos Van den Bergh	onbepaalde duur	0,8	0,8	0
11	Nico Koppe	onbepaalde duur	1	1	0
12	Natalie Meeusen	onbepaalde duur	0,8	0	0,8
13	Ina Weyers	onbepaalde duur	0,4	0,5	-0,1
14	Anders Kreuger	onbepaalde duur	1	1	0
15	Nav Haq	onbepaalde duur	1	1	0
16	Jurgen Addiers	gesco	1	1	0
17	Raoul Amelinckx	gesco	1	1	0
18	Leen Bosch	onbepaalde duur	1	1	0
19	Hughe Lanoote	onbepaalde duur	1	1	0
20	Els Brans	onbepaalde duur	0,8	0	0,8
21	Giulia Bellinetti	Onbepaalde duur	1	0	1
	Mien Kuppens	WEP+	0	1	-1
Totaal presentatie			16,4	15,9	0,5
22	Els Verhaegen	onbepaalde duur	1	1	0
23	Bert De Vlegelaer	onbepaalde duur	1	1	0
24	Nine Verschuere	onbepaalde duur	0,8	0,8	0
25	Martine Delzenne	onbepaalde duur	1	1	0
26	Gerda Van Paemele	onbepaalde duur	1	1	0
27	Lutgarde Van Renterghem	onbepaalde duur	0,8	0,8	0
28	Maya Beyns	onbepaalde duur	1	1	0
	Ben Lecock	gesco	0	1	-1
29	Joris Kestens	onbepaalde duur	0,8	0,8	0
30	Joost Peeters	onbepaalde duur	0,5	0,5	0
31	Staf Rombouts	onbepaalde duur	1	1	0
32	Chris Van den Broeck	onbepaalde duur	0,5	0,5	0
33	Kris Van Treeck	onbepaalde duur	0,8	0,8	0
34	Renilde Krols	onbepaalde duur	0,75	0,75	0
35	Cecilia Casariego	onbepaalde duur	0,5	0,5	0
36	Myriam Caals	onbepaalde duur	1	1	0
37	Yolande Wintmolders	gesco	1	1	0
	Ina Weyers	onbepaalde duur	0,4	0,5	-0,1
38	Jelle Maréchal	onbepaalde duur	1	1	0
39	Ellen Cottyn	onbepaalde duur	1	1	0
40	Riyad Cherif Chaker	IBO	1	0	1
Totaal publiekswerking			16,85	16,95	-0,1

41	Leen De Backer	onbepaalde duur	0,5	0,5	0
42	Jan De Vree	onbepaalde duur	1	1	0
43	Christine Clinckx	onbepaalde duur	0,5	0,5	0
	Els Brans	onbepaalde duur	0	0,8	-0,8
44	Ria Hermans	dac	0,8	0,8	0
45	Viviane Liekens	onbepaalde duur	1	1	0
	Carine Bocklandt	onbepaalde duur	0	0,6	-0,6
46	Christine Lambrechts	onbepaalde duur	0,5	0,5	0
47	Lisa Van Gerven	bepaalde duur	0,5	0,5	0
48	Hans Willemse	onbepaalde duur	0,5	0,5	0
49	Evi Bert	onbepaalde duur	1	1	0
50	Lot Wens	bepaalde duur	1	1	0
51	Piet Van Hecke	onbepaalde duur	1	1	0
52	Kaat Vannieuwenhuysse	onbepaalde duur	1	1	0
	Joris Kestens	onbepaalde duur	0,2	0,2	0,2
	Yves Vanpevenaeghe	bepaalde duur	0	1	-1
Totaal ABCD			9,5	11,9	-2,2
	An De Beukelaer		0	1	-1
53	Katrien Batens	onbepaalde duur	1	1	0
54	Tom Ceelen	gesco	1	1	0
55	Celina Claeys	onbepaalde duur	0,5	0,5	0
56	Ria Van de Broeck	onbepaalde duur	0,5	0,5	0
57	Ingeborg Coeck	onbepaalde duur	1	1	0
58	Serena van der Spruit	onbepaalde duur	1	0	-1
	Aicha Rafik	onbepaalde duur	0	0,5	-0,5
59	Marleen Reijmen	onbepaalde duur	1	0	1
60	Gabriëla Rib	onbepaalde duur	1	1	0
61	Marijke De Moor	onbepaalde duur	0,8	0	0,8
62	Abdel Ziani	onbepaalde duur	0	1	1
63	Abdel Hasnaoui	onbepaalde duur	1	1	0
64	Fadil Ayoujil	onbepaalde duur	1	1	0
65	Kunchok Dhondup	IBO	1	0	1
Totaal ondersteuning			10,8	9,5	1,3
Totaal					

	2015	2014	Verschil
Totaal directie	3	3	0
Totaal presentatie	16,4	15,9	0,5
Totaal ABCD	9,5	11,9	-2,2
Totaal publiekswerking	16,85	16,95	-0,1
Totaal ondersteuning	10,8	9,5	1,3
Totaal	56,55	57,25	-0,5

19 Semi-vaste Medewerkers

M HKA

19.1 PWA-MEDEWERKERS

- Aantal PWA-medewerkers in 2015
Werkuren/jaar toegekend door PWA:
600 werkuren, toegekend voor oktober 2015 t.e.m. september 2016

PWA wordt ingeschakeld voor de functie van host.

- Aantal PWA uren per maand

maand	uren/maand
januari	86 uren
februari	23 uren
maart	69 uren
april	41 uren
mei	27 uren
juni	41 uren
juli	7 uren
augustus	14 uren
september	14 uren
oktober	13 uren
november	34 uren
december	35 uren
Totaal 2015	404 uren

19.2 JOBSTUDENTEN

- Aantal Jobstudenten in 2015
83
Aantal contracten: 1407
- Aantal werkuren/maand/functie in 2015

functie	jan	feb	maart	april	mei	juni	juli	aug	sep	okt	nov	dec	Totaal
bediende balie M HKA	103	162	156	53	102	133	148	126	101	119	106	107	1.415
bediende balie Cinema Zuid	64	56	73	69	58	135	45	36	57	56	50	77	776
bediende bibliotheek						49	8					28	85
bediende cafetaria	633	662	482	413	365	261	300	353	233	261	282	230	4.476
bediende host	710	854	1.093	287	286	398	434	468	448	358	307	314	5.954
Totaal	1.510	1.734	1.803	821	811	976	935	983	839	794	745	756	12.705

- Aantal dagen/functie in 2015

Uitgeoefend beroep	Totaal
bediende balie M HKA	207
bediende balie Cinema Zuid	156
bediende bibliotheek	11
bediende cafetaria	573
bediende host	901
Eindtotaal	1.848

- Aantal vrijwilligers in 2015:
64
Frequentie inzet vrijwilligers:
Vrijwilligers zetten zich minimum 2 keer per maand in voor het M HKA of Cinema Zuid, variërend van enkele uren, een halve tot een hele dag.

- Vrijwilligerstaken:
Vrijwilligers worden op diverse terreinen ingezet in de werking van het M HKA en Cinema Zuid.
Voor de volgende taken werden vrijwilligers op regelmatige basis geëngageerd:

1. **Ticket- en zaalcontrole**

In Cinema Zuid: 1 vrijwilliger per film ondersteunt door de vaste baliemedewerker. De vrijwilligers staan in voor de ticketcontrole, ontvangst van bezoekers, controle zaal, start van de film en het openen van de deuren achteraf.

- Frequentie activiteit: dagelijks (niet op maandag).
- Frequentie inzet vrijwilliger: per persoon 2 tot 4 avonden per maand.
- Aantal uur: ongeveer 1,5 uur per dag of avond.
- Gemiddeld aantal vrijwilligers per maand: 15 (x 2 avonden).

2. **Promotieteam**

Folderverdeling

Het verdelen van de Cinema Zuid programmafolders, het drukwerk van het M HKA en ander promotiemateriaal in Antwerpen wordt verspreid door onze vrijwilligers. Er zijn een viertal vaste routes die door vrijwilligers 3 keer op jaarbasis werden uitgevoerd.

- Frequentie activiteit: 1 keer per 4 maanden.
- Frequentie inzet vrijwilliger: 1 a 2 vrijwilliger per folderronde.
- Aantal uur: 2 uur per route.
- Gemiddeld aantal vrijwilligers: 2.

3. **Verzending drukwerk**

Het verzendklaar maken van uitnodigingen, bijlagen, drukwerk van het M HKA en Cinema Zuid. De mailing wordt gecoördineerd door een vaste medewerker, de uitvoering gebeurt uitsluitend door vrijwilligers.

Uitnodigingen voor openingen tentoonstellingen, interventies,...:
ongeveer 6.000 stuks per mailing.

- Frequentie: ongeveer driemaandelijks.
- Frequentie inzet vrijwilliger: gemiddeld 1 keer per drie maanden.
- Aantal uur: 2 tot 5 uur per persoon.
- Gemiddeld aantal vrijwilligers: 5 tot 8 per actie.

4. **Bibliotheek**

Het klasseren van artikels, inputten van datagegevens in de computer, reorganisatie van het archief. Dit wordt gedaan door een vast en trouw team, dat niet meer weg te denken is uit de bibliotheekwerking.

- Frequentie: 12 keer per week.
- Frequentie inzet vrijwilliger: 1 keer per week per persoon.
- Aantal uur: 3 tot 7 uur.
- Gemiddeld aantal vrijwilligers per week: 8.

5. **Evenementen**

Voor diverse evenementen met een verschillend takenpakket werd ook beroep op vrijwilligers gedaan in 2014.

- a. Art's Birthday
 - Frequentie: 1 keer per jaar.
 - Frequentie inzet vrijwilliger: 1 keer per jaar.
 - Aantal uur: 5 uur.
 - Aantal vrijwilligers: 6.
- b. Museumnacht
 - Frequentie: 1 keer per jaar.
 - Frequentie inzet vrijwilliger: 1 keer per jaar.
 - Aantal uur: 4 tot 8 uur per vrijwilliger.
 - Aantal vrijwilligers: 5.
- c. Opening 'Ricardo Brey; Op de bodem van de hemel'
 - Frequentie: 1 keer per jaar.
 - Frequentie inzet vrijwilliger: 1 keer per jaar.
 - Aantal uur: 4 uur per vrijwilliger.
 - Aantal vrijwilligers: 4.
- d. Opening 'Lohaus, Potenenske & Fabre'
 - Frequentie: 1 keer per jaar.
 - Frequentie inzet vrijwilliger: 1 keer per jaar.
 - Aantal uur: 4 uur per vrijwilliger.
 - Aantal vrijwilligers: 2.
- e. Opening 'Welvaartsstaat'
 - Frequentie: 1 keer per jaar.
 - Frequentie inzet vrijwilliger: 1 keer per jaar.
 - Aantal uur: 4 uur per vrijwilliger.
 - Aantal vrijwilligers: 2.
- f. Opening 'Alptekin & Otobong'
 - Frequentie: 1 keer per jaar.
 - Frequentie inzet vrijwilliger: 1 keer per jaar.
 - Aantal uur: 4 uur per vrijwilliger.
 - Aantal vrijwilligers: 5.

6. **De Veerman**

Voor een tentoonstelling in de INBOX van ons museum, is er voorafgaand gewerkt op een locatie van De Veerman. Hierbij werkten buitenlandse asielzoekers samen met onze vrijwilligers aan een expositie die later tentoongesteld werd in het M HKA.

- Frequentie: 1 keer per jaar.
- Frequentie inzet vrijwilliger: 1 keer per week per persoon.
- Aantal uur: 4 tot 7 uur per persoon.
- Gemiddeld aantal vrijwilligers: 4 in de gehele periode.

7. **Panamarenkohuis**

In het Panamarenkohuis aan de Biekorfstraat in Antwerpen worden eens per week rondleidingen gegeven aan bezoekers die dit vooraf online kunnen boeken. De vrijwilliger staat in voor het onthaal, de begeleiding en de receptie achteraf en fungeert als ondersteuning aan de gids mocht dit nodig zijn.

- Frequentie: 4 keer per maand.
- Frequentie inzet vrijwilliger: 2 keer per maand per persoon.
- Aantal uur: 3 uur per rondleiding.
- Aantal vrijwilligers: 1 vrijwilliger per rondleiding.

— Aantal activiteiten / vrijwilligers / werkuren per taak

Maand	Bibliotheek	Evenementen assistentie	Folderronde	Mailing	Panamarenko huis	Rondleiding	Ticketcontrole	Veerman	Eindtotaal
JANUARI									
Activiteiten	34			3	5		41		83
Vrijwilligers	34			20	7		37		98
Werkuren	132			81	14		37		264
FEBRUARI									
Activiteiten	36				10		36		82
Vrijwilligers	36				11		36		83
Werkuren	142				26		36		204
MAART									
Activiteiten	35			1			48		84
Vrijwilligers	35			5			48		88
Werkuren	135			30			48		213
APRIL									
Activiteiten	34		1	1	1	1	47		85
Vrijwilligers	34		2	6	1	2	46		91
Werkuren	141		4	27	2	2	46		222
MEI									
Activiteiten	20			1	4	1	41		67
Vrijwilligers	20		1	13	4	4	41		83
Werkuren	80		2	49	8	5	41		185
JUNI									
Activiteiten	40	1			6	1	36		84
Vrijwilligers	40	3			6	2	36		87
Werkuren	172	15			12	2	36		237
JULI									
Activiteiten	40			-	2	1	24		67
Vrijwilligers	40			1	2	5	24		72
Werkuren	167			2	4	5	24		202
AUGUSTUS									
Activiteiten	23	1			4		17		45
Vrijwilligers	23	5			4		17		49
Werkuren	101	30			8		17		156
SEPTEMBER									
Activiteiten	39			1	8	1	39		88
Vrijwilligers	39			15	8	2	39		103
Werkuren	153			56	16	4	39		268
OKTOBER									
Activiteiten	29	1	1	1			43		75
Vrijwilligers	29	3	1	5			43		84
Werkuren	119	18	3	18			42		214
NOVEMBER									
Activiteiten	28		1		4		37	1	71
Vrijwilligers	28		2		5		37	10	82
Werkuren	116		6		10		38	63	233
DECEMBER									
Activiteiten	21			2	5		38		66
Vrijwilligers	21			11	5		38	23	98
Werkuren	87			24	10		38	131	290
TOTAAL 2015									
Activiteiten	379	3	3	10	49	5	447	1	897
Vrijwilligers	379	11	6	76	53	15	442	33	1.018
Werkuren	1.544	63	15	287	110	18	442	194	2.686

20 Vrienden van het M HKA vzw

Om het beleid uit te stippelen en beslissingen te treffen op financieel en organisatorisch vlak, kwam de Raad van Bestuur van de Vrienden van het M HKA in 2015 5 keer bij elkaar. Deze vergaderingen vonden plaats op 27 januari, 31 maart, 26 mei, 29 september en 24 november 2015.

De Algemene Vergadering vond plaats op 26 mei 2015
Deze vergaderingen werden gekenmerkt door een constructieve sfeer.

In de Algemene Vergadering van de Vrienden van het M HKA was er in 2015 een herbenoeming nl. Katrien Broeckx.

Volgende leden worden geschrapt uit de Algemene vergadering:

M. Harroy – overleden

M. Lorie – overleden

M. Radart-Lambin – wordt geschrapt als lid van de Algemene vergadering omdat er geen reactie komt op onderscheiden brieven.

Y. Van Langendonck heeft om professionele redenen zijn ontslag ingediend als lid van de Raad van Beheer. Hiervan wordt akte genomen tijdens deze vergadering.

Hij blijft wel lid van de Algemene vergadering, wat zeer gewaardeerd wordt. Geert De Clercq, Caroline De Wever en Marthe Verswijver worden bekrachtigd als nieuwe leden van de Algemene Vergadering.

ACTIVITEITEN

Voor de leden van de Vrienden van het M HKA werden de volgende activiteiten georganiseerd. Op het merendeel van de activiteiten werden de leden van de Bedrijvenclub van het M HKA ook uitgenodigd.

Zondag 11 januari 2015 te 11u15

Nieuwjaarsrondleiding in de tentoonstelling ‘Olga Chernysheva’ met aansluitend receptie in het M HKAFE met de voorstelling van de editie 2015 en een toespraak.

De Nieuwjaarsactiviteit ving aan met een gesmaakte rondleiding in de tentoonstelling ‘Olga Chernysheva’. Daarna werd in het M HKAFE het glas geheven op het nieuwe jaar tijdens de jaarlijkse Nieuwjaarsreceptie, waarop Dhr. Ernest Van Buynder alle aanwezigen verwelkomde. Daarbij werd ook de editie 2015 van “Hundred Times” Ermias Kyfleyesus voor de ARTLovers en ARTPromotors en leden van de Bedrijvenclub voorgesteld door Dhr. Luc Wauters, die een goede inhoudelijke introductie gaf. Dhr. Bart De Baere, artistiek directeur van het M HKA, stelde tijdens een korte toespraak het programma 2015 van het museum voor. Zoals elk jaar werd de wijn en cava gesponsord door Puerta del Sol.

De Nieuwjaaractiviteit is aangenaam en prettig verlopen. Er waren ook veel aanwezigen, namelijk 145 personen. We telden 130 Vrienden van het M HKA en 15 leden van de Bedrijvenclub.

Het gezelschap was een goede en interessante mix, waaronder ook heel wat galeriehouders en verzamelaars.

Zondag 15 februari 2015 te 11u15
Rondleiding in de tentoonstelling 'Ricardo Brey: Op de bodem van de hemel'.

De rondleiding in de tentoonstelling was een succes. De activiteit is uitstekend verlopen. Later volgden veel positieve reacties van de 44 deelnemers.

Zaterdag 28 maart 2015 om 14u30
Atelierbezoek Anton Cotteleer in Kalmthout.

Het jaarlijkse atelierbezoek vond deze keer plaats in het atelier van de Belgische beeldende kunstenaar Anton Cotteleer.

Het atelierbezoek was een boeiende en unieke ervaring. De ontvangst in het atelier werd door Ernest Van Buynder ingezet en daarna volgde een dialooggesprek tussen de galeriehouder en de kunstenaar.

Achteraf werd het bezoek afgerond met heerlijke hapjes en drankjes. Na de activiteit sprak Dhr. Luc Wauters een dankwoordje uit en hij gaf de kunstenaar een presentje.

Donderdag 16 april 2015 om 19u
Uitwisseling met de Vrienden van het Modemuseum. Borrel in het M HKA FE gevolgd door een voorstelling van de film 'Saint Laurent' met inleiding door Mevr. Katleen Derijcke van het Modemuseum.

De Vrienden van het M HKA en de Vrienden van het Modemuseum zijn een uitwisseling aangegaan, waarbij beide Vriendenverenigingen twee gezamenlijke activiteiten per jaar organiseren, een in het Modemuseum en een in het M HKA. De Vrienden van het M HKA nodigden de Vrienden van het Modemuseum uit voor een borrel in het M HKA FE. Van daaruit ging de groep naar Cinema Zuid voor de vertoning van de voor de kostumering gelauwerde film 'Saint Laurent'. Jos Van den Bergh gaf een inleiding over de film en mevr. Katleen Derijcke gaf een inleiding over de schitterende kostuums in de film en de persoon Yves Saint Laurent.

De activiteit is vlot verlopen en de deelnemers van beide vriendenverenigingen waren vol lof over de film, de receptie en de prima inleiding.

We telden een mooie opkomst met een 100-tal deelnemers van de Vrienden van het M HKA en een 30-tal deelnemers vanuit de Vrienden van het MoMu.

Zondag 19 april 2015 om 15u
Extra Muros Rondleiding Ricardo Brey in het Atheneum en de Sint-Pauluskerk.

Dit was een succes in beide locaties. Zeer goede ontvangst en Ricardo Brey was ook zeer enthousiast.

In de kerk waren ook de cryptes te zien wat het weer bijzonder maakte.

Dank aan Veerle Claessens voor het initiatief.

Er waren 30 mensen ingeschreven. Ricardo Brey en zijn echtgenote waren eveneens aanwezig.

Zondag 3 mei 2015 om 11u15
Rondleiding in tentoonstellingen 'Acties & Performances 1976-2013', 'Bernd Lohaus. Fremdkörper: werken uit het atelier van Bernd Lohaus', 'Fabrice Hyber. De vorm van de woorden', 'Charlotte Posenenske. Vierkante Buizen Reeks DW'.

De uitstekend verlopen rondleiding had een zeer mooie opkomst: een 103 Vrienden en ook 4 leden van de Bedrijvenclub.

Sofie Van de Velde heeft het werk van Posenenske toegelicht.

Dit was weer een meerwaarde voor deze activiteit.

Donderdag 7 mei 2015 om 20u00

Derde Herman Toblezing in samenwerking met het Instituut voor Joodse Studies van de Universiteit Antwerpen, gevolgd door een receptie. Felix Nussbaum. His Life and Work door Anne Sibylle Schwetter, curator Felix-Nussbaum-Haus Osnabrück.

Deze lezing kaderde in de jaarlijkse samenwerking van de Vrienden van het M HKA met het Instituut voor Joodse Studies. Vanaf 2013 zal de samenwerking de vorm aannemen van een terugkerende Herman Tob-lezing rond moderne kunst en jodendom. Dit ter ere van wijlen Herman Tob (1936-2011), groot verzamelaar van moderne en hedendaagse kunst, mecenas, zakenman en filantroop, die actief betrokken was bij musea in België en Israël.

De interessante, Engelstalige lezing werd door Prof. Dr. Anne Sibylle Schwetter, curator van het Felix Nussbaum Haus in Osnabrück gegeven.

Het was een zeer goede lezing met een uitstekende spreker en een geslaagde avond, afgesloten met een goede receptie. Er was ook een ruime publieke belangstelling, met in totaal 40 aanwezigen van de Vrienden van het M HKA en 4 leden van de Bedrijvenclub.

Zondag 7 mei 2015 om 11u15

Rondleiding in tentoonstelling 'Welvaartsstaat'.

Anne-Mie Van Kerckhoven was aanwezig zijn om haar werk toelichten. De Vrienden hebben het werk 'Trotation' van Jean Katambayi namelijk aangekocht.

De uitstekend verlopen rondleiding had een mooie opkomst: een 72 Vrienden en ook 6 leden van de Bedrijvenclub.

De leden waren vol lof over deze tentoonstelling en er kwamen achteraf enkele waarderingen over deze rondleiding.

Dinsdag 9 juni 2015 om 19u

Boekvoorstelling van het boek van de kunstenaar Tom Liekens.

Deze boekvoorstelling ging door in het auditorium van ING – Lange Gasthuisstraat 20 te 2000 Antwerpen.

Naar aanleiding van de solo tentoonstelling van Tom Liekens in 2014 bij Galerie De Zwarte Panter werd er een prachtige monografie uitgegeven met een overzicht van het werk van de kunstenaar van 2004 tot 2014.

Dit boek en het werk van Tom Liekens zal besproken worden tijdens deze lezing.

Dhr. Ernest Van Buynder, Voorzitter van de Vrienden van het M HKA, zal een inleiding geven. De kunstenaar zal kort worden voorgesteld door Dhr. Luc Wauters, bestuurder van de Vrienden van het M HKA. Daarna zal Tom Liekens het boek toelichten. Vervolgens is er tijd om vragen aan de kunstenaar te stellen. Tot slot biedt de gastheer de drink van de vriendschap aan.

Zondag 14 juni 2015 om 11u15

Bring a Friend.

Er werden 2 ArtLovers, 2 ArtFamily's, 1 ArtFriend en 1 Artjunior lid gemaakt met deze formule.

Zondag 5 juli 2015 om 10u00

Uitwisseling met de Vrienden van het ModeMuseum. Bezoek aan de tentoonstelling 'Dries Van Noten. Inspirations', gevolgd door een drankje.

Beide vriendenverenigingen ontmoetten elkaar voor een rondleiding in de tentoonstelling 'Dries Van Noten. Inspirations'.

De tentoonstelling brengt verschillende kunstdisciplines samen aan de hand van een assemblage van historische, beeldende, etnische, filmische en geografische referenties.

Het interessante bezoek mag een succes genoemd worden en telde 10 Vrienden van het MoMu. Verder waren er 6 leden van de Bedrijvenclub en 69 Vrienden van het M HKA. De groep werd zeer goed ontvangen, genoot een grondige rondleiding en een sympathiek geserveerde borrel, waarna de deelnemers zeer tevreden vertrokken. De ontvangst was zeer goed en de rondleiding in deze tentoonstelling werd zeer gesmaakt. We mogen van een succesformule spreken hier.

Zaterdag 13 september 2015 om 09u00
Daguitstap naar Mons.

De uitstap ging dit jaar door in Mons, culturele hoofdstad 2015. Eerste bezoek was aan het MICX waar er een rondleiding door Henry Goffin doorging. Dit op zich was al uniek omdat het MICX geen openbare plaats is. De architectuur van het gebouw was magnifiek en de architect was Daniel Liebeskind. De lunch ging door in restaurant Clubhouse du Grand Large. Na de lunch ging het richting centrum waar een gegidste Métamorphose wandeling plaatsvond. Deze rondleiding gidste de aanwezigen doorheen Mons en de verschillende kunstwerken die er in de stad te zien waren. Het bezoek eindigde met een rondleiding in de Atopolis tentoonstelling.

De daguitstap was op zijn minst schitterend en iedereen was enthousiast. Er waren in totaal 50 Vrienden van het M HKA aanwezig.

Donderdag 1 oktober 2015 om 19u
Vierde bezoek aan toonaangevende galleries in Antwerpen centrum.

De Vrienden bezoeken vanaf 2012 een keer per jaar de galleries en laten de galeriehouders zelf aan het woord.

Deze vierde editie ging door in Antwerpen centrum met een bezoek aan:

- Callewaert-Van Langendonck Gallery, Wolstraat 21-23 te 2000 Antwerpen.
- Axel Vervoordt Gallery, Vlaeykensgang-Oude Koornmarkt 16 te 2000 Antwerpen.
- Zwarte Panter, Hoogstraat 70-72-74 te 2000 Antwerpen.

De gastvrije galeriehouders of hun verantwoordelijken gaven elk een toelichting over hun programma, interessepunten en kunstenaars. Luc Wauters gaf in de eerste galerie een inleiding.

De activiteit telde een 67 Vrienden van het M HKA. De deelnemers waren enthousiast en de galeriehouders lieten weten dat ze tevreden waren over de avond

Zondag 25 oktober 2015 om 11u15
Rondleiding in de tentoonstelling Hüseyin Bahri Alptekin: Democratische Luxe.

De rondleiding in deze tentoonstelling was boeiend te noemen.

De rondleiding is goed verlopen en was ook inhoudelijk uitstekend. Er was een mooie opkomst van 99 leden. In totaal telden we 95 leden van de Vrienden van het M HKA en 4 leden van de Bedrijvenclub.

Donderdag 12 november 2015 om 18u30
Receptie in het M HKAFE gevolgd door de filmvoorstelling in Cinema Zuid van 'Brabançonne' met voorwoord door Jos Van den Bergh en Q&A met Vincent Bal, regisseur van de film.

De Vrienden van het M HKA organiseerden de speciale filmvoorstelling van 'Brabançonne' met vooraf een hapje en een drankje in het M HKAFE. Vervolgens ging de groep naar Cinema Zuid waar Jos Van Den Bergh, Coördinator van Cinema Zuid en filmkenner, een introductie over de film gaf.

De film zelf was zeer aangenaam en zette aan tot meezingen.

Een musical kan je het ook niet echt noemen.

“Het verhaal stopt niet wanneer de muziek begint,” legt zangeres-actrice Amaryllis Uytterlinden uit “en we zingen ook steeds maar korte fragmentjes.” Maar die korte fragmenten komen wel uit het collectieve muziekgeheugen van België.

‘Zo mooi, zo blond en zo alleen’, ‘Tombe la neige’ en ‘Goeiemorgen, morgen’ passeren allemaal de revue. Regisseur Vincent Bal, van onder andere ‘Minoes’ en ‘Man van staal’, heeft zelfs nieuwe arrangementen laten maken van de nummers, zodat bijvoorbeeld de deprimerende new wave-versie van ‘Goeiemorgen, morgen’ naadloos in het verhaal past.

Er werden in totaal 82 tickets verkocht. De bedoeling van deze avond was om een extra inkomen te hebben voor de Vrienden, wat gelukt is.

Zaterdag 19 december 2014 om 15u00

Samenwerking met ARGUS. Lezing door Eric Rombout in het kader van ‘The Third Paradise – Rebirth Day’ in de KBC toren gevolgd door een receptie.

Deze lezing werd ook dit jaar weer ingepland op aangeven van Michelangelo Pistoletto en dit op ‘The Third Paradise – Rebirth Day’. 21 december 2012 werd immers door Pistoletto uitgeroepen tot ‘Third Paradise Day’. Het is de dag waarop volgens de voorspelling van de Maya’s de wereld zou vergaan. De kunstenaar heeft hieromtrent een programma uitgewerkt met verschillende revoluties. Hij deed een oproep om deze dag over de hele wereld te vieren, ook in de volgende jaren, en daar sloten de Vrienden zich met deze lezing graag bij aan. Er werd een samenwerking aangegaan met ARGUS, stichting voor leefmilieu van de KBC.

Mevr. Helga Van der Veken, directeur van ARGUS, verwelkomde de groep en gaf een gesmaakt voorwoord, terwijl de foto’s van de lezing van voorgaand jaar werden vertoond.

Erik Rombaut werd uitgenodigd, bioloog en professor aan de architectuur en stedenbouwopleiding KULeuven, campussen Sint Lucas Gent en Brussel. Hij zal zijn inzichten delen over de stad van de toekomst, over de stedenbouw die we nodig hebben om tegen 2050 het gros van de wereldbevolking — naar schatting 70% van de verwachte 9 miljard mensen zal dan wonen in steden — op te vangen en een aantrekkelijke, klimaatbestendige en biodiverse leefomgeving met beperkte ecologische voetafdruk te bieden.

De activiteit werd afgesloten met een schitterende receptie in de KBC toren.

Er waren in totaal 54 aanwezigen via de Bedrijvenclub en de Vrienden van het M HKA, de Universiteit Antwerpen en ARGUS. De avond is vlekkeloos, schitterend, succesvol en inspirerend verlopen.

LEDENAANTAL

Het ledenaantal is tegenover vorig jaar licht gezakt. Dit komt vooral door het ongeval van Nine Verschuere, secretaresse, in november 2015 waardoor er voor december geen herinneringsbrieven werden gestuurd. Deze werden pas eind december opgestuurd samen met de brieven voor januari. In 2016 zou het ledenaantal dus opnieuw moeten stijgen.

De inkomsten waren evenwel wel meer en dit omdat er besloten werd in 2015 de prijzen met € 5 te verhogen.

LEDENAANTAL	2010	2011	2012	2013	2014	2015
GRATIS	2	1	1	1	1	1
€ 20 - senior/junior t.e.m. 2006						
€ 25 - individueel > senior/junior 2007	71	89	67	81	94	13
€ 30 - individueel > senior/junior 2015						65
€ 30 - individueel vanaf 2007	110	97	116	114	107	30
€ 35 - individueel vanaf 2015						69
€ 35 - gezinsformule Stevens & Cie		17				
€ 40						
€ 45 - gezinsformule t.e.m. 2006						
€ 50 - gezinsformule vanaf 2007	105	131	145	134	154	47
€ 55 - gezinsformule vanaf 2015						100
€ 135 - opwaardering lidmaatschap		1		1		
€ 155 - opwaardering lidmaatschap			1			
€ 140 - opwaardering lidmaatschap						
€ 160 - opwaardering lidmaatschap					1	
€ 175 - steunend lid t.e.m. 2006						
€ 185 - steunend lid vanaf 2007	37	40	43	49	51	17
€ 190 - steunend lid vanaf 2015						41
€ 620 - promotor t.e.m. 2006						
€ 650 - promotor vanaf 2007	5	3	2	6	4	4
TOTAAL LEDEN	330	379	375	385	408	387
TOTAAL OPBRENGSTEN	20.420	21.765	21.815	25.195	25.605	26.975

OPMERKINGEN

- De editie voor 2015 was de editie ‘Hundred Times’ van de kunstenaar Ermias Kyfleyseus. Deze editie is tot stand gekomen in nauwe samenwerking met de kunstenaar zelf. Zoals steeds werd nummer 1 door de Vrienden aan het M HKA geschonken.
- De Vrienden ondersteunden nog steeds het Alzheimerproject ‘Meet Me @ M HKA. Dit project werkt een rondleiding op maat van Alzheimerpatiënten en hun mantelzorgers uit, en is gekoppeld aan een onderzoekstraject van de Universiteit Antwerpen.
- De Vrienden van het MHKA schonken ook de volgende kunstwerken:
 - **Ermias Kyfleyesus**
editie 1/100 ‘Hundred Times’, 2014
Waarde: € 150
 - **Jef Geys**
Douven, 2011-2015
Waarde: 180 euro
 - **Ricardo Brey**
Retrospective Prophecy, 2015
Waarde: 180 euro
 - **Ria Pacquée**
From my rotting body, flowers shall grow and I am in them and that is eternity, 2014
Waarde: 180 euro
 - **Nico Dockx**
A 3rd land for the land foundation, 2007-2013
Waarde: € 600
 - **Jean Katambayi**
Trotation, 1992
Waarde: 3.500 euro

21 Bedrijvenclub en sponsorwerving

De Bedrijvenclub van het M HKA werd opgericht in de jaren 1993-1994 vanuit de betrachting de bedrijfsleiders en managers enerzijds en de kunstenaars en het museum anderzijds gemakkelijker met elkaar in contact te brengen.

Er werd vanuit gegaan dat er een basis van wederzijdse belangstelling bestaat en dat deze, door het organiseren van gerichte manifestaties, kan aangescherpt worden. De formule van de Bedrijvenclub is geschikt omdat de bedrijfsleider, via zijn contacten met de hedendaagse kunst, met collega-zakenmensen tot een dialoog en dynamiek kan komen, waarbij het artistieke een stimulans is.

Aan de leden, ereleden, partners en sponsors biedt de Bedrijvenclub een bevoorrechte inkijk en toegang tot de hedendaagse kunst, een bron van verbeelding, inspiratie en verwondering, een ontmoetingsplaats en een forum tot kennismaking met collega's uit de zakenwereld.

De werking wordt binnen het M HKA verzekerd door een groep bestaande uit Dhr. Wouter De Ploey (Voorzitter van de Raad van Bestuur van het M HKA), Mevr. Yolande Avontroodt (lid van de Raad van Bestuur van het M HKA), Dhr. Ivo Van Vaerenbergh (Lid van de Raad van Bestuur van het M HKA), Dhr. Ernest Van Buynder (Voorzitter van de Raad van Bestuur van de Vrienden van het M HKA), Dhr. Dieter Vankeirsbilek (Zakelijk Directeur van het M HKA) en een medewerkster van het M HKA, Katrien Batens. Deze groep wil de werking van de Bedrijvenclub activeren en optimaliseren.

ACTIVITEITEN

De activiteiten van de Bedrijvenclub van het M HKA en de Vrienden vielen vaak samen.

Zondag 11 januari 2015 om 11u15

Nieuwjaarsrondleiding in de collectietentoonstelling "Olga Chernysheva. Blik vasthouden" met aansluitend receptie in het M HKA FE, met de voorstelling van de editie 2015 "Hundred Times" van Ermias Kilfeyesus, de toelichting van het programma 2015 en een toespraak.

De Nieuwjaaractiviteit is aangenaam en prettig verlopen. Er waren ook veel aanwezigen, namelijk 145 personen. We telden 15 leden van de Bedrijvenclub. Het gezelschap was een goede en interessante mix, waaronder ook heel wat galeriehouders en verzamelaars.

Zondag 15 februari 2015 om 11u15

Rondleiding in de tentoonstelling "Ricardo Brey. Op de bodem van de hemel."

De activiteit is prima verlopen. De aanwezigheid van de kunstenaar werd ook erg gesmaakt. De opkomst was groot: 119 aanwezigen, waarvan 8 leden van de Bedrijvenclub.

Zaterdag 28 maart 2015 om 14u30

Atelierbezoek bij de kunstenaar Anton Cotteleer in Kalmthout.

Het atelierbezoek bij Anton Cotteleer is uitstekend verlopen. De groep werd gastvrij en charmant ontvangen door de kunstenaar, die een prima toelichting gaf en als afsluiter een hapje en drankje serveerde. Er volgden vele enthousiaste reacties van de deelnemers. Er waren 37 aanwezigen, waaronder 6 leden van de Bedrijvenclub.

Donderdag 16 april 2015 om 19u00

Uitwisseling met de MoMu+Friends: borrel in het M HKA FE, gevolgd door een vertoning met inleiding van de film "Saint Laurent" in Cinema Zuid.

De activiteit is vlot verloren en de deelnemers waren vol lof over de film, de receptie en de prima inleiding.

We telden een mooie opkomst met een 100-tal deelnemers van de Vrienden van het M HKA, 9 leden van de Bedrijvenclub van het M HKA en een 30-tal deelnemers vanuit de Vrienden van het MoMu.

Zondag 19 april 2015 om 14u00

Rondleiding in het kader van de tentoonstelling "Ricardo Brey. Op de bodem van de hemel". Bezoek aan de extra muros-presentaties van "Universe" in de feestzaal AthenA van het Koninklijk Atheneum Antwerpen en "Every life is a fire" in het Hoogaltaar van de Sint-Pauluskerk.

Het was een meer dan geslaagde activiteit. Niet alleen de deelnemers, maar ook kunstenaar Ricardo Brey waren bijzonder tevreden over de namiddag. De groep werd door de directrice van het Atheneum verwelkomd met een drink en een toelichting over het Atheneum en het werk van Luc Tuymans. Ricardo Brey lichtte op beide locaties zelf zijn werk toe. In de Sint-Pauluskerk kreeg de groep ook een bezoek aan de kerk en de crypte met een gids, naast de toelichting van "Every life is a fire" door Ricardo Brey. De dag werd met een drankje afgesloten.

In totaal waren er 35 personen aanwezig, waaronder 2 leden van de Bedrijvenclub van het M HKA.

Zondag 3 mei 2015 om 11u15

Rondleiding in de tentoonstellingen "Jan Fabre. Stigmata, Acties & Performances 1976-2013"; "Fremdkörper: werken uit het atelier van Bernd Lohaus"; "Charlotte Posenenske. Vierkante Buizen Reeks DW" en "Fabrice Hyber. De Vorm van de Woorden".

De uitstekend verlopen rondleiding had een zeer mooie opkomst: 103 Vrienden en ook 4 leden van de Bedrijvenclub. Sofie Van de Velde gaf zelf een toelichting over het werk van Charlotte Posenenske, wat een meerwaarde betekende.

Donderdag 7 mei 2015 om 20u00

Derde Herman Tob-lezing door Anne Sibylle Schwetter: "Felix Nussbaum's Life and Work" in de Stadscampus Universiteit Antwerpen.

Deze lezing kaderde in de jaarlijkse samenwerking van de Vrienden van het M HKA met het Instituut voor Joodse Studies. Sinds 2013 neemt de samenwerking de vorm aan van een terugkerende Herman Tob-lezing rond moderne kunst en jodendom. Dit ter ere van wijlen Herman Tob (1936-2011), groot verzamelaar van moderne en hedendaagse kunst, mecenas, zakenman en filantroop, die actief betrokken was bij musea in België en Israël.

De interessante, Engelstalige lezing werd door Prof. dr. Anne Sibylle Schwetter, curator van het Felix Nussbaum Haus in Osnabrück, gegeven.

Het was een zeer goede lezing met een uitstekende spreker en een geslaagde avond, afgesloten met een goede receptie. Er was ook een ruime publieke belangstelling, met in totaal 60 aanwezigen, waaronder 40 Vrienden van het M HKA en 4 leden van de Bedrijvenclub.

Zondag 7 juni 2015 om 11u15
Rondleiding in de tentoonstelling “De Welvaartsstaat”.

Ook deze rondleiding is weer prima verlopen. Eerst genoten de aanwezigen van een inleiding door kunstenaars Anne-Mie Van Kerckhoven. Tijdens de rondleiding was ook kunstenaar Jean Katambayi op post om zijn werk toe te lichten. De leden waren vol lof over de activiteit.

Er waren in totaal 72 aanwezigen, waaronder 6 leden van de Bedrijvensclub.

Dinsdag 9 juni 2015 om 19u00
Boekvoorstelling van de publicatie “Tom Liekens. 2004 – 2014” in aanwezigheid van de kunstenaar, in het auditorium van ING.

De boekvoorstelling is feilloos verlopen. De vijftigtal aanwezigen waren uiterst gelukkig: een knappe speech in een mooie zaal, een fijne receptie in een kunstige ruimte en een vriendelijke kunstenaar die de boeken signeerde en er een tekening in plaatste. Er waren ook 4 leden van de Bedrijvensclub present.

Zondag 5 juli 2015 om 10u00
Uitwisseling met de MoMu+Friends: bezoek aan het ModeMuseum en de tentoonstelling “Dries Van Noten – Inspirations”, gevolgd door een drankje.

Het idee van een samenwerking met de Vrienden van het MoMu werd in 2012 geïntroduceerd. Vanaf toen zijn beide instellingen om beurt in elkaars huis te gast en dat één keer per jaar. We zetten de traditie verder met een bezoek aan het ModeMuseum voor een rondleiding in de tentoonstelling “Dries Van Noten – Inspirations”.

Het bezoek mag een succes genoemd worden en telde 10 Vrienden van het MoMu. Verder waren er 8 leden van de Bedrijvensclub en 58 Vrienden van het M HKA aanwezig. De groep werd zeer goed ontvangen en genoot van een grondige rondleiding en een sympathiek geserveerde borrel. Veel deelnemers waren erg opgetogen over de tentoonstelling en de activiteit.

Zondag 13 september 2015 om 08u45
Daguitstap naar Mons: MICX, stadswandeling en Atopolis.

De jaarlijkse uitstap ging dit jaar naar Mons, culturele hoofdstad 2015. Eerst brachten we een bezoek aan het MICX, Mons International Congress Xperience, onder leiding van Dhr. Henry Goffin, Venue Manager. Dit intrigerende gebouw is een architecturaal meesterwerk van de New Yorkse architect Daniel Libeskind.

Na de lunch was het tijd voor de interessante stadswandeling: “Bergen, haar stadskunstwerken en nieuwe musea!”. Deze fijne tocht was een culturele belevenis en liep langs de nieuwe musea, bezienswaardigheden en 15 stadskunstwerken.

De dag werd afgesloten met een geleid bezoek aan de door WIELS samengestelde tentoonstelling “Atopolis”.

Het was een vol, maar geslaagd programma met verrassende rondleidingen. De 54 deelnemers, waaronder 1 lid van de Bedrijvensclub, waren erg enthousiast.

Donderdag 1 oktober 2015 om 19u00
Vierde bezoek aan toonaangevende galeries in Vlaanderen: Antwerpen Centrum.

Sinds 2012 bezoeken we jaarlijks de galeries en laten de galeriehouders zelf aan het woord.

Afgelopen jaar gingen we naar Antwerpen Centrum en bezochten Callewaert – Vanlangendonck Gallery, Axel Vervoordt Gallery en Galerie De Zwarte Panter. De gastvrije galeriehouders Brecht Callewaert en Yoeri Vanlangendonck, Boris Vervoordt en Adriaan Raemdonck gaven elk een toelichting over hun programma, interessepunten en kunstenaars.

Zoals de voorgaande jaren, was de avond weer een succes. Heel wat deelnemers lieten weten zeer tevreden te zijn.

In totaal waren er 67 aanwezigen, waaronder 13 leden van de Bedrijvenclub.

Zondag 25 oktober 2015 om 11u15
Rondleiding in de tentoonstelling “Hüseyin Bahri Alptekin: Democratische Luxe”.

Helaas waren er over deze rondleiding uitzonderlijk enkele opmerkingen.

In totaal waren er 99 aanwezigen, 8 leden van de Bedrijvenclub en 91 Vrienden van het M HKA.

Donderdag 12 november 2015 vanaf 18u30
Receptie in het M HKAFE gevolgd door de filmvoorstelling in Cinema Zuid van “Brabançonne” met voorwoord door Jos Van den Bergh en Q&A met regisseur Vincent Bal.

De avond startte met een fijne receptie in het M HKAFE in aanwezigheid van de regisseur en scenarist. Vervolgens ging de groep naar Cinema Zuid, waar Jos Van den Bergh de inleiding verzorgde. De film zelf was zeer aangenaam en er werd vrolijk meegezongen met de vele fragmenten uit het collectieve muziekgeheugen van België. Na de voorstelling was er nog een boeiende Q&A met regisseur Vincent Bal.

Verschillende deelnemers lieten weten erg van de avond genoten te hebben. Er waren in totaal 82 aanwezigen, waaronder 9 leden van de Bedrijvenclub.

Zaterdag 19 december 2015 om 15u00
Lezing door Prof. dr. Erik Rombaut over de stad van de toekomst met een besluit door Prof. dr. Gustaaf Van Tendeloo, gevolgd door een receptie in het kader van The Third Paradise – Rebirth Day, in het auditorium van de KBC-Toren.

Deze lezing werd ook dit jaar weer ingepland op aangeven van Michelangelo Pistoletto in het kader van The Third Paradise – Rebirth Day. 21 december 2012 werd immers door Pistoletto uitgeroepen tot Third Paradise Day. De kunstenaar heeft hieromtrent een programma uitgewerkt met verschillende revoluties. Hij deed een oproep om deze dag over de hele wereld te vieren, ook in de volgende jaren, en daar sloten wij ons met deze lezing graag bij aan. Er werd een samenwerking aangegaan met ARGUS, stichting voor leefmilieu van KBC.

Biologe Helga Van der Veken, directeur van ARGUS, verwelkomde de groep, gaf een gesmaakt voorwoord en lichtte het thema toe, terwijl er foto's van de vorige lezingen werden getoond. De inleiding werd gegeven door Dhr. Ernest Van Buynder, Voorzitter van de Vrienden van het M HKA. Dan presenteerde Prof. dr. Rombaut zijn lezing: “Pleidooi voor de lobbenstad”. Hij deelde zijn inzichten over de stad van de toekomst en over de stedenbouw die nodig is om tegen 2050 het gros van de wereldbevolking op te vangen en een aantrekkelijke, klimaatbestendige en biodiverse leefomgeving met beperkte ecologische voetafdruk te bieden. Prof. dr. Gustaaf Van Tendeloo (Universiteit

Antwerpen) trok de conclusies na de lezing. Het was een geslaagde en heldere voordracht. De activiteit werd afgesloten met een heerlijke receptie.

Het was een overdonderend succes met een zeer divers publiek. Er waren in totaal 200 aanwezigen via de Bedrijvenclub, de Vrienden van het M HKA, de Universiteit Antwerpen en ARGUS. De middag is vlekkeloos, schitterend, succesvol en inspirerend verlopen.

LEDENAANTAL

Het ledenaantal van de Bedrijvenclub van het M HKA is relatief stabiel gebleven tegenover 2014.

	2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013		2014		2015	
	Cash	Natura	Cash	Natura	Cash	Natura	Cash	Natura	Cash	Natura	Cash	Natura	Cash	Natura	Cash	Natura	Cash	Natura	Cash	Natura	Cash	Natura	Cash	Natura
Leden (€ 625)	37	3	43	6	45	3	40	6	37	4	29	3	26	3	24	1	20	1	20	1	19	1	19	1
Ereleden (€ 1.250)	3	3	2	2	2	4	3	2	3	1	3		3		3	1	3	1	3	1	3	1	3	1
Sponsors (€ 2.500)	6	3	5	4	6	3	4	3	4	2	3	2	4	2	4	2	4	2	4	2	4	2	4	2
Evenement- sponsor (n.a.v. nocturne € 5.500)					1 UBS																			
Project- sponsor (€ 3.500)	1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1	
Structurele Sponsor (€ 12.500)									1	1	1	1		1		1								
Media- sponsor (€ 24.750)		1				1		1		1		1		2		2		2		2		2		2
Totaal	47	10	51	12	55	11	48	12	46	9	37	7	34	8	32	7	28	6	28	6	27	6	27	6
Totaal		58		65		66		60		55		44		42		39		34		34		33		33

LEDEN

- Media Sponsor
€ 24.750 Aantal: 2
Cobra.be, Klara.
- Structurele Sponsor
€ 12.500 Aantal: 0
- Projectsponsor
€ 3.500 Aantal: 1
Evonik Degussa Antwerpen
- Sponsor
€ 2.500 Aantal: 6
Duvel Moortgat, Groep Van Roey N.V., Hiscox Verzekeringen, Prem Group, McKinsey & Company, Inc., Vooruitzicht.
- Ereleden
€ 1.250 Aantal: 4
Allift Michielsens, KBC, Lessius Antwerpen VZW, Retail Estates
- Leden
€ 625 Aantal: 20
Ackermans & Van Haaren, AXA Belgium, BASF Antwerpen, Belfius, Data Clean, DSV Belgium, F. Van Lanschot Bankiers België, Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen, ING NV, Interbuild, Mensura,

Mercator Verzekeringen N.V., Methis, Mulier Mulier Gallery,
Nationale Bank van België, Rem.B, SD Worx, 't Fornuis, VOKA – Kamer
van Koophandel Antwerpen-Waasland, Willemen Groep.

In 2015 telde de Bedrijvenclub 33 leden, waaronder 6 naturasponsors:
Allift Michielsens (hoogtewerker); *Cobra.be* (publiciteit); *Duvel Moortgat*
(drank); *Klara* (radiospots); *Prem Group* (ruilovereenkomst hotelkamers);
't Fornuis (diner).

Het aantal leden van de Bedrijvenclub wordt regelmatig aangepast. Er komen
nieuwe leden bij, er vallen er af, maar de meeste leden blijven normaliter hun
lidmaatschap hernieuwen.

In 2015 waren er geen afmeldingen, maar ook geen nieuwe leden.

SPECIFIEKE SPONSORING

In 2015 waren er ook bedrijven die specifieke tentoonstellingen of projecten
steunden, waarbij de relatie met de Bedrijvenclub van het M HKA op een
secundaire plaats kwam.

Sponsoring Bank Degroof

Bank Degroof ondersteunde het M HKA voor het derde jaar op rij met een
bedrag van € 30.000.

Allen & Overy LLP

In 2015 ging de duurzame samenwerking tussen het M HKA en Allen & Overy
LLP verder, en dit voor nog minstens twee jaar. Het bedrijf ondersteunt het
M HKA met € 10.000 per jaar, in ruil voor een returnpakket gebaseerd op
bruikleen en evenementen.

De Olifant

In 2015 liep ook de samenwerkingsovereenkomst met De Olifant verder,
die de verfsponsor/naturasponsor van het M HKA bleven.

Pernod Ricard Belgium

Pernod Ricard Belgium trad op als naturasponsor voor de opening van de
tentoonstelling "Ricardo Brey. Op de bodem van de hemel" op donderdag
5 februari 2015. Ze voorzagen 600 mojito's, een bar, 2 professionele barkeepers
en materiaal om mojito's te maken.

M HKART CIRCLE

De M HKArt Circle werd in 2014 opgestart, vanuit de bedoeling om
verzamelaars en kunstliefhebbers in één groep samen te brengen.

De M HKArt Circle is een besloten gezelschap van kunstliefhebbers en
kunstverzamelaars. Het lidmaatschap is enkel op persoonlijke uitnodiging.

Drie maal per jaar wordt voor de leden een exclusief kunstevenement
georganiseerd, waaronder steeds een buitenlandse reis. Unieke kunstontmoe-
tingen staan centraal en de leden komen in nauw contact met de hedendaagse
kunst en de kunstenaars. Dankzij het participatief karakter worden de
activiteiten op aangeven van de leden ingepland. Tijdens de activiteiten in bin-
nen- en buitenland worden uitzonderlijke contacten gelegd met inspirerende
mensen op prestigieuze locaties. Het is een unieke gelegenheid om een passie
voor kunst te delen, bijzondere collecties te ontdekken, ideeën uit te wisselen,
een netwerk uit te breiden, potentiële samenwerkingen vorm te geven of
contacten te leggen.

De M HKArt Circle richt zich op een beperkt gezelschap van een tiental duo's, die een jaarpremie van € 2.500 per duo betalen.

Deze morele en financiële steun zorgt ervoor dat het M HKA zijn missie als museum verder kan uitbouwen. De groep levert een substantiële bijdrage aan de werking van het museum, om educatieve projecten uit te bouwen, bijzondere kunstaankopen te realiseren, onderzoekstrajecten op te zetten, fragiele kunstwerken optimaal te restaureren, bijzondere trajecten voor specifieke doelgroepen (bv. Alzheimer patiënten) uit te bouwen, het documentatiecentrum verder te ontsluiten, etc.

De werking wordt binnen het M HKA verzekerd door een groep bestaande uit Dhr. Wouter De Ploey (Voorzitter van de Raad van Bestuur van het M HKA), Mevr. Yolande Avontroodt (lid van de Raad van Bestuur van het M HKA), Dhr. Ernest Van Buynder (Voorzitter van de Raad van Bestuur van de Vrienden van het M HKA), Dhr. Dieter Vankeirsbilck (Zakelijk Directeur van het M HKA) en een medewerkster van het M HKA, Katrien Batens. Deze groep wil de werking van de M HKArt Circle activeren en optimaliseren.

ACTIVITEITEN

Donderdag 5 maart 2015 om 19u30

VIP-avond met Ricardo Brey in de tentoonstelling "Op de bodem van de hemel".

Naar aanleiding van de tentoonstelling "Ricardo Brey. Op de bodem van de hemel" organiseerden we een VIP-avond voor de M HKArt Circle. De kunstenaar zelf leidde de 17 aanwezigen in zijn tentoonstelling rond. Daarna ging het gezelschap naar het M HKAFE voor een hapje en drankje en een boeiend gesprek met Ricardo Brey.

Deze avond is uitstekend verlopen. De aanwezigen waren erg enthousiast over de tentoonstelling én over de gesmaakte aanwezigheid van de kunstenaar zelf. Iedereen, ook Ricardo Brey zelf, was na afloop erg tevreden.

Donderdag 7 mei 2015 – zondag 10 mei 2015

Reis naar Turijn – Biella – Milaan.

De eerste buitenlandse trip was een exclusieve reis voor een beperkte groep naar Italië. Van donderdag 7 mei tot en met zondag 10 mei verbleef de M HKArt Circle in Turijn, Milaan en Biella.

Biella in de Noord-Italiaanse regio Piëmont is sinds 1996 de thuisbasis van Cittadellarte — Fondazione Pistoletto, een 'kunstlaboratorium' onder leiding van de Italiaanse kunstenaar Michelangelo Pistoletto, één van de belangrijkste vertegenwoordigers van de arte povera. De M HKArt Circle werd ontvangen op Cittadellarte door Michelangelo Pistoletto zelf. Hij gaf een uitgebreide rondleiding, vooraleer een discussie en gesprek met de aanwezigen aan te gaan rond de Rode Zeetafel. Tot slot genoot de groep ook het avondmaal met de kunstenaar en zijn echtgenote in Cittadellarte. Eveneens werden in Biella het historische centrum en de kathedraal bezocht.

Ook in Turijn stonden boeiende bezoeken gepland, onder andere aan het Castello di Rivoli Museo d'Arte Contemporanea: het museum van hedendaagse kunst, een stadswandeling en een bezoek aan het Egyptisch Museum Egizio. Verder bezocht de groep ook Museum GAM (Museum voor Hedendaagse en Moderne Kunst).

In Milaan bracht de groep eerst een bezoek aan het Laatste Avondmaal, daarna werd de M HKArt Circle ontvangen in de Prada Foundation. Na de lunch stonden nog enkele galeriebezoeken op het programma.

Bart De Baere, directeur van het M HKA, begeleidde de groep tijdens deze fascinerende ontdekkingstocht doorheen de Italiaanse hedendaagse kunst.

Er namen in totaal 15 personen deel aan de reis. De deelnemers waren heel erg tevreden over de trip, de inhoud en de fantastische sfeer.

Woensdag 3 juni 2015 – zaterdag 6 juni 2015
Vrij bezoek aan het VIP-programma van Art Athina International Contemporary Art Fair.

Op aangeven van Mulier Mulier Gallery werd de leden van de M HKArt Circle een VIP-programma aangeboden op de Art Athina International Contemporary Art Fair in Athene, van 3 tot 6 juni 2015. Op donderdag 4 juni werden de aanwezigen verwacht op de VIP Preview Cocktail en de VIP Opening en op vrijdag 5 juni was er een International VIP Program gepland. Dit was tevens een uitgelezen kans om kunstenaars en kunstverzamelaars te ontmoeten en om de culturele sites, musea en galeries van Athene te ontdekken.

Woensdag 30 september 2015 – zondag 4 oktober 2015
Kunstreis naar Moskou in het kader van de 6de Moscow Biennale of Contemporary Art.

De tweede kunstreis voor de leden van de M HKArt Circle was een bezoek aan Moskou in het kader van de 6de Moscow Biennale of Contemporary Art. De titel van de Biennale was 'How to live together?'. In de expositie vormde Moskou de ontmoetingsplaats tussen Europa en Azië. Bart De Baere, directeur van het M HKA, was de curator van dit belangrijke kunstevenement, waardoor we de leden natuurlijk een bijzondere blik op de Biennale konden bieden. Naast een uitgebreid bezoek aan de Biennale werden er ook exclusieve bezoeken gebracht aan enkele private collecties, waarvan de deuren normaliter gesloten blijven voor bezoekers. Bovendien maakten de deelnemers natuurlijk ook kennis met de talrijke historische en culturele bezienswaardigheden van de Russische hoofdstad.

Op woensdag 30 september werd er gestart met een wandeling met gids op het Rode Plein en een eerste uitleg over de stad, gevolgd door een welkomstdrink in het hotel en een diner in Brasserie Most.

Donderdag 1 oktober ging de groep naar de VDKNh-grounds, waar de Biennale plaatsvond. De deelnemers brachten een bezoek aan het park en de Biennale en ontmoetten verschillende kunstenaars, zoals Honoré d'O, Li Mu, Fabrice Hyber, Luc Tuymans, Peter Wächtler, Babi Badalov, Simon Denny, ... Tevens waren ze aanwezig op de wereldpremière van de nieuwe video van Almagul Menlibayeva met een inleiding door de kunstenaar. Later op de dag bezocht de M HKArt Circle 3 fringe tentoonstellingen op wandelafstand en waren ze aanwezig op de keynote speech van Yanis Varoufakis. De dag werd afgesloten met een diner in het Vogue Café.

Vrijdag 2 oktober begon met een bezoek aan de VAC Foundation, gevolgd door de lunch. In de namiddag begeleidde journalist Peter d'Hamecourt de groep op een wandeling met een persoonlijke insteek.

Zaterdag 3 oktober stond in het teken van de highlights van de stad Moskou met een bezoek aan het Tretyakov Museum, het MOMA Museum, de Garage, Krinsky Val en de privécollectie van Shalva Breus. De dag werd afgesloten met een diner in Restaurant Bolshoi.

Ook op zondag 4 oktober stonden, voor de terugkeer naar België, nog boeiende bezoeken gepland. De dag startte met een bezoek aan het Kremlin met de Kathedralen, de wapenzaal naast het Kremlinpaleis, de Tsarenklok en het Tsarenkanon. Daarna stonden een bezoek aan het Jewish Museum met de tijdelijke expositie van Anish Kapoor en tot slot nog een privécollectie op het programma.

Er namen in totaal 12 personen deel aan de reis naar Moskou, die lieten weten zeer tevreden te zijn over het programma, de inhoud en de gezellige sfeer.

LEDEN

In 2015 telde de M HKArt Circle 14 duo's. Het is de bedoeling dat deze groep zich in de toekomst nog verder uitbreidt.

22 Nocturnes en verhuur accommodatie

Het M HKA biedt de mogelijkheid aan bedrijven, organisaties en particulieren om (private) nocturnes, evenementen en workshops in te richten, buiten de normale openingsuren van het museum.

Een nocturne omvat een (geleid) museumbezoek met gebruik van de inkomhal en balie voor ontvangst van de genodigden en mogelijkheid tot aanbieden van een receptie en/of catering.

Beschikbare museumruimtes kunnen worden afgehuurd voor het organiseren van workshops, personeelsdagen, brainstorms, colloquia en dergelijke. Anders dan bij nocturnes zijn de niet-afgehuurde museumruimtes in een dergelijk geval afgesloten.

Bovendien worden steeds meer programma's op maat uitgewerkt.

—	Verhuur accommodatie 2004:	€ 8.837,80
—	Verhuur accommodatie 2005:	€ 17.836,80
—	Verhuur accommodatie 2006:	€ 33.629,05
—	Verhuur accommodatie 2007:	€ 31.005,14
—	Verhuur accommodatie 2008:	€ 40.054,06
—	Verhuur accommodatie 2009:	€ 3.118,00 (sluiting M HKA)
—	Verhuur accommodatie 2010:	€ 20.629,30
—	Verhuur accommodatie 2011:	€ 44.955,84
—	Verhuur accommodatie 2012:	€ 45.629,29
—	Verhuur accommodatie 2013:	€ 66.582,29
—	Verhuur accommodatie 2014:	€ 82.202,77
—	Verhuur accommodatie in 2015:	€ 101.909,80

De omzet van het verhuur van de accommodatie vertoont een aanzienlijke stijging tegenover de voorgaande jaren. De omzet is met ongeveer 20% gestegen tegenover 2014, wat ook een topjaar was. Het resultaat van 2015 is het beste ooit.

Dit is volgens een bevraging van de huurders te danken aan mond-aan-mond reclame en de aantrekkelijke tentoonstelling *Panamarenko Universum*. Dit gecombineerd met het feit dat we promotie voor evenementen maken door het plaatsen van advertenties in gespecialiseerde brochures, zoals Event Manager Guide.

Datum	Wie	Wat	Locatie	Bedrag	Detail	M HKA met rondleiding	M HKA zonder rondleiding	Cinema Zuid	Panamarenko huis
8/01/2015	KBC – Corporate Banking	Nocturne met rondleiding en receptie	Tentoonstellings-zalen	5.813,50 €	Return sponsoring	160			
13/01/2015	Bank Degroof	Bezoek aan het Panamarenkohuis, gevolgd door een glas champagne	Panamarenkohuis	—€	Return sponsoring Enkel verbruik aangerekend				10
13/01/2015	KBC – Corporate Banking	Nocturne met rondleiding en receptie	Tentoonstellings-zalen	7.733,40 €	Lid Bedrijvenclub	400			
16/01/2015	Evonik Degussa Antwerpen	Kaderfeest: onthaalreceptie, rondleiding en walking dinner	Tentoonstellings-zalen	6.600,00 €		150			
18/01/2015	Willemsfonds	Algemene vergadering, gevolgd door een cava-onthaal, brunch en rondleiding	Auditorium, M HKAFE en tentoonstellingszalen	995,50 €		31			
20/01/2015	Bank Degroof	Bezoek aan het Panamarenkohuis, gevolgd door een glas champagne en een rondleiding in <i>Panamarenko Universum</i> in het M HKA	Panamarenkohuis en M HKA	75,00 €	Return sponsoring	10			10

Datum	Wie	Wat	Locatie	Bedrag	Detail	M HKA met rondleiding	M HKA zonder rondleiding	Cinema Zuid	Panamarenko huis
20/01/2015	Bank Degroof	Bezoek aan het Panamarenkohuis, gevolgd door een glas champagne en een rondleiding in <i>Panamarenko Universum</i> in het M HKA	Panamarenkohuis en M HKA	21,60 €	Verbruik M HKAFE				
21/01/2015	Vlaams Fonds voor de Letteren	Publishers tour: bezoek met auteurs en Duitse uitgevers. De auteurs praten over hun eigen werk	Tentoonstellings-zalen	—€	Gratis aangeboden, enkel gebruik museumzalen tijdens de openingsuren		22		
22/01/2015	Verhaert	Nieuwjaarsreceptie met speeches en een bezoek aan de tentoonstelling <i>Panamarenko Universum</i>	M HKAFE en tentoonstellings-zalen	8.445,65 €		100			
26/01/2015	Rotary Club Antwerpen Park	Filmvertoning kortfilms <i>En attendant le dégel</i> en <i>Javotte</i> met inleiding en Q&A	Zaal 2, Cinema Zuid	478,75 €				70	
27/01/2015	De Standaard	Rondleiding met welkomstwoordje en receptie	Tentoonstellings-zalen en M HKAFE	2.927,90 €	Ruilovereenkomst: waarde * 2 in advertentieruimte	21			
27/01/2015	De Standaard	Rondleiding met welkomstwoordje en receptie	Tentoonstellings-zalen en M HKAFE	2.927,90 €	Verdubbeling waarde voor advertentieruimte	0			
28/01/2015	Interstuhl / Velto BV	Onthaal met cava, rondleiding en receptie	Tentoonstellings-zalen en M HKAFE	1.163,50 €		16			
28/01/2015	Pascale Perard – VZW Club Classic Art	Filmvertoning kortfilm eindwerk KASKA: 2 maal inleiding, vertoning <i>AG. De stempels die we dragen</i> , fotoreeks en nawoord, gevolgd door een receptie	Zaal 2, Cinema Zuid	580,80 €				250	
30/01/2015	De Olifant	Nieuwjaarsfeest en nocturne	M HKAFE en tentoonstellings-zalen	100,00 €	Return sponsoring		180		
3/02/2015	Bank Degroof	Bezoek aan het Panamarenkohuis, gevolgd door een glas champagne	Panamarenkohuis	—€	Return sponsoring				10
10/02/2015	F. Van Lanschot Bankiers	Verwelkoming en presentatie, rondleiding in <i>Panamarenko Universum</i> , gevolgd door een uitgebreide receptie	M HKAFE en tentoonstellings-zalen	5.558,00 €	Lid Bedrijvenclub	94			
12/02/2015	Nationale Bank van België	Bezoek aan de tentoonstelling <i>Panamarenko Universum</i>	Tentoonstellings-zalen	184,50 €	Lid Bedrijvenclub – catalogi geschenk	5			
17/02/2015	Adriaan Raemdonck/ Beroepsvereniging galleristen	Meeting en lunch	Auditorium en M HKAFE	722,40 €			16		
19/02/2015	SD Worx	Klantenseminarie met onthaal, inhoudelijke sessie, lunch en rondleiding	Auditorium, M HKAFE en tentoonstellingszalen	—€	Sponsor – geannuleerd	0			
3/03/2015	Bank Degroof	Bezoek aan het Panamarenkohuis, gevolgd door een glas champagne	Panamarenkohuis	—€	Return sponsoring				10
10/03/2015	Bank Degroof	Bezoek aan het Panamarenkohuis, gevolgd door een glas champagne	Panamarenkohuis	—€	Return sponsoring				10
11/03/2015	Belfius	Verwelkoming en speeches, rondleiding in <i>Panamarenko Universum</i> , gevolgd door een uitgebreide receptie	M HKAFE en tentoonstellings-zalen	2.820,00 €	Lid Bedrijvenclub	98			
13/03/2015	SD Worx	Afscheidsfeestje voor het pensioen van Patric Serverius: rondleiding in <i>Panamarenko Universum</i> , gevolgd door een receptie met animatie	M HKAFE en tentoonstellings-zalen	1.068,95 €	Lid Bedrijvenclub	22			

Datum	Wie	Wat	Locatie	Bedrag	Detail	M HKA met rondleiding	M HKA zonder rondleiding	Cinema Zuid	Panamarenko huis
15/03/2015	Bank Delen	Personeelsevenement met ochtend rondleiding in <i>Panamarenko Universum</i> en een ontbijtreceptie	M HKA FE en tentoonstellings-zalen	3.907,70 €		116			
15/03/2015	Wouter De Ploey	Rondleiding in <i>Panamarenko Universum</i> en borrel in het M HKA FE	M HKA FE en tentoonstellings-zalen	— €	Return sponsoring / gratis voor voorzitter	24			
21/03/2015	Creative Mornings	Filmopnames voor het promotiefilmpje van Creative Mornings Antwerpen	Tentoonstellings-zalen	— €	Promotie en visibiliteit		3		
31/03/2015	Karel de Grote Hogeschool	Teamdag medewerkers studentenadministratie met teambuilding in de tentoonstelling <i>Ricardo Brey - Op de bodem van de hemel</i> gevolgd door een drankje en een hapje	Tentoonstellings-zalen en M HKA FE	411,70 €		22			
2/04/2015	ARTube – Boijmans – Van Beuningen	ARTube Academie: met vergadering, koffiethaal, lunch, onthaal groep, presentaties, koffiepauze, workshops en receptie	Cinema Zuid, M HKA FE en tentoonstellings-zalen	1.145,90 €	Partner			35	
2/04/2015	ARTube – Boijmans – Van Beuningen	ARTube Academie: met vergadering, koffiethaal, lunch, onthaal groep, presentaties, koffiepauze, workshops en receptie	Cinema Zuid, M HKA FE en tentoonstellings-zalen	280,00 €	Partner (Inkom deelnemers)		35		
7/05/2015	Bongo	Bedrijfsevenement met een cava-onthaal, meeting met presentatie en diner	Cinema Zuid, M HKA FE en tentoonstellings-zalen	4.886,65 €			93	93	
8/05/2015	Studio Brussel	Personeelsfeest met een diner, gevolgd door een dansfeest	M HKA FE en dakterrassen	4.625,11 €			60		
19/05/2015	Bank Degroof	Bezoek aan het Panamarenkohuis, gevolgd door een glas champagne. Daarna volgde nog een vrij bezoek aan het M HKA	Panamarenkohuis en M HKA	13,20 €	Return sponsoring Enkel verbruik aangerekend		10		6
29/05/2015	Sylvester Productions	Wrap-party van de film <i>Ay Ramon</i> , met een diner en een dansfeest	M HKA FE en dakterrassen	3.695,46 €			35		
29/05/2015	Contemporary Art Heritage Flanders	Repetitie van de live-uitvoering van de video van Arturas Raila voor het forum van <i>De Welvaartsstaat</i>	Grote Zaal 2 van Cinema Zuid	— €	Partnership in het kader van <i>De Welvaartsstaat</i>			10	
15/06/2015	AG Vespa / Stad Antwerpen	Persconferentie omtrent de toekomst van de Gedempte Zuiderdokken	Auditorium	— €	Return partnership <i>Panamarenko Universum</i>		22		
16/06/2015	Antwerpen Sportstad	Rooftophappening 't Stad beweegt: trappen lopen, sporten op bewegingstoestellen en receptie	M HKA FE en dakterrassen	1.546,30 €	Kortingstarief voor partner		70		
25/06/2015	Universitair Ziekenhuis Antwerpen	Pensioneringfeest voor de financieel directeur met rondleiding, aperitief met hapjes en drankjes, speeches met overhandiging van het cadeau, walking dinner met achtergrondmuziek en tot slot koffie en versnaperingen	Tentoonstellings-zalen, M HKA FE en dakterrassen	5.029,40 €		56			
26/06/2015	Conix RBDM Architecten	Bezoek met 35 Nederlandse vastgoedmanagers met een presentatie en receptie	Auditorium en dakterras	194,40 €	Partner-kortingstarief		35		
11/07/2015	Hertz	Dagconcert met hedendaagse muziek: <i>Moodfamily</i>	Dakterras Scheldekant	3.089,30 €			500		

Datum	Wie	Wat	Locatie	Bedrag	Detail	M HKA met rondleiding	M HKA zonder rondleiding	Cinema Zuid	Panamarenko huis
1/08/2015	Prospekta – Centrum voor kunst-communicatie	VIP-receptie en rondleiding voor gasten van Retail Estates voor de officiële start van Museumnacht	Tentoonstellings-zalen	450,00 €	Partner-kortingstarief	40			
1/08/2015	Prospekta – Centrum voor kunst-communicatie	VIP-receptie en rondleiding voor gasten van Retail Estates voor de officiële start van Museumnacht	Tentoonstellings-zalen	150,00 €	Rondleiding				
10/08/2015	ZEB	Fotoshoot nieuwe collectie	Tentoonstellings-zalen, M HKAFE en dakterrassen	756,25 €			8		
22/08/2015	Natascha Wygers en Gert De Bie	Huwelijk: ceremonie, receptie, diner en dansfeest	Dakterras Scheldekant en M HKAFE	3.210,93 €			160		
25/08/2015	VTM – Medialaan	Persconferentie nieuwe reeks <i>De Bunker</i> met een onthaal, speeches en vertoning van een compilatie, interview en borrel achteraf	zaal 2, Cinema Zuid en de inkomhal	1.149,50 €				45	
26/08/2015	Skyline Entertainment	Opnames VRT-Reeks <i>T</i>	Dakterras stadskant	—€	Ruilovereenkomst met visibiliteit op generiek		10		
28/08/2015	BOHO Players	Open repetitie, gevolgd door een lunch	Tentoonstellingsza-len en M HKAFE	156,10 €	Enkel het verbruik in het M HKAFE aangerekend		15		
4/09/2015	Sputnik Media	Opnames documentaire voor TLC met Eline De Munck die een bezoek brengt aan het M HKA en in de zalen rondloopt	Tentoonstellings-zalen en M HKAFE	—€	Promotie en visibiliteit		3		
12/09/2015	Riviëra Bridgeclub	Brigdenamiddag met wisselende teams	M HKAFE	577,50 €	Verbruik en vergoeding plusuren		235		
17/09/2015	Recodin	Bedrijfsevenement met onthaal en lunch, presentatie, workshop omtrent <i>Schilderen in Stijl</i> en afsluitende receptie	M HKAFE, auditorium en tentoonstellings-zalen	2.494,30 €		40			
18/09/2015	Janssen Pharmaceutica	Teambuilding met een onthaal en toelichting, lunch en een teambuilding met opdrachten en creatief werken, gevolgd door een afsluitende dessertenreceptie	M HKAFE en tentoonstellings-zalen	6.491,90 €		70			
23/09/2015	Geronimo	Filmopnames voor de promotiefilm voor de stad Antwerpen: experimentele dans in de tentoonstellingszalen	M HKAFE en tentoonstellings-zalen	—€	Promotie en visibiliteit		8		
26/09/2015	Woonzorg-centrum Immaculata	Activiteit voor de Dag van de Klant. Rondleiding volgens het Meet Me@ M HKA-project gevolgd door een lunch voor de groep. In de namiddag volgde nog een tweede groep voor een rondleiding volgens het Meet Me@M HKA-project	M HKAFE en tentoonstellings-zalen	881,90 €	Partner Catering en rondleiding	45			
21/10/2015	Eyeworks – Halftien nv	Opnames voor de tweede reeks van <i>Cordon</i>	Dakterras Scheldekant	—€	Promotie en visibiliteit		5		
29/10/2015	Stad Antwerpen	Visit Antwerpen: Lunch voor Lidewijn Reckman en Bert De Vlegelaer	M HKAFE	—€	GEANNULEERD WEGENS TIJDSGEBREK		0		
13/11/2015	Vriendenkring Personeel Vrije Universiteit Brussel	Bedrijfsuitstap met een bezoek achter de schermen in Cinema Zuid en een selectie van stille slapstickfilms met pianobegeleiding	Cinema Zuid	375,71 €				50	

Datum	Wie	Wat	Locatie	Bedrag	Detail	M HKA met rondleiding	M HKA zonder rondleiding	Cinema Zuid	Panamarenkothuis
18/11/2015	Yellow Submarine	Fotoshoot van koersfiets 'prorace' voor wielermagazine	Tentoonstellingszalen en dakterras	321,80 €			4		
19/11/2015	Rotary Club Antwerpen Noord	Meet Me@M HKA-evenement in het kader van hun fundraising met een informatiesessie, voorbeeldrondleidingen en een walking dinner	M HKAFE en tentoonstellingszalen	999,00 €	Enkel verbruik M HKAFE aangerekend. De opbrengsten van hun fundraising 2016 gaan naar het Meet Me@M HKA-project	103			
19/11/2015	Rotary Club Antwerpen Voorkempen	Meet Me@M HKA-evenement in het kader van hun fundraising met een informatiesessie, voorbeeldrondleidingen en een walking dinner	M HKAFE en tentoonstellingszalen	788,51 €	Enkel verbruik M HKAFE aangerekend. De opbrengsten van hun fundraising 2016 gaan naar het Meet Me@M HKA-project	idem			
19/11/2015	Rotary Club Amerloo	Meet Me@M HKA-evenement in het kader van hun fundraising met een informatiesessie, voorbeeldrondleidingen en een walking dinner	M HKAFE en tentoonstellingszalen	622,50 €	Enkel verbruik M HKAFE aangerekend. De opbrengsten van hun fundraising 2016 gaan naar het Meet Me@M HKA-project	idem			
19/11/2015	Rotary Club Heideveld	Meet Me@M HKA-evenement in het kader van hun fundraising met een informatiesessie, voorbeeldrondleidingen en een walking dinner	M HKAFE en tentoonstellingszalen	904,01 €	Enkel verbruik M HKAFE aangerekend. De opbrengsten van hun fundraising 2016 gaan naar het Meet Me@M HKA-project	idem			
20/11/2015	Kunst-humaniora	Bezetting M HKA (Eerste Wereldoorlog, Bezette Stad, Paul Van Ostaijen): kunstwerken tonen, muziek en receptie	Hele gebouw en M HKAFE	162,01 €	Enkel verbruik M HKAFE aangerekend, partner		50		
23/11/2015	FARO – Kunstenpunt	Collegagroep digitale bemiddeling met koffie-onthaal, presentaties en een lunch	Auditorium en M HKAFE	306,51 €	Partner, wel catering aangerekend		40		
23/11/2015	FARO – Kunstenpunt	Collegagroep digitale bemiddeling met koffie-onthaal, presentaties en een lunch	Auditorium en M HKAFE	220,00 €	Partner, wel personeelskosten aangerekend		idem		
2/12/2015	UPR – Hunkemöller	Voorstelling van de 'Cosy Collection' van Hunkemöller met vertoning van de film <i>While We're Young</i> en een borrel tussen de paspoppen met de collectie achteraf	Grote zaal 2 in Cinema Zuid en inkomhal	1.326,05 €				60	
8/12/2015	Willy Vandepierre	Screening kortfilm <i>Naked Heartland</i> met een drankje vooraf en achteraf	Grote zaal 2 in Cinema Zuid en inkomhal	302,50 €	Kortingstarief voor de sector			43	
17/12/2015	Rococo	Voorstelling van vijf kortfilms van het productiehuis Rococo met een welkomstdrankje en speeches, gevolgd door een receptie	Grote zaal 2 in Cinema Zuid en inkomhal	605,00 €				140	
2015	Amarant	Lessen in 2015	Auditorium	1.615,35 €			2252		
TOTAAL				101.909,80 €		1623	3871	796	56

23 Fotocredits

Foto's

- 1 Bezetting van het M HKA in het kader van *Paul Van Ostaijen*
'Bezette Stad' Wereldoorlog I, door De Kunsthumaniora! Antwerpen,
foto M HKA
- 2 Performance Otobong Nkanga, IN SITU, foto Bram Goots
- 3 Jan Fabre, *Stigmata*, school bezoek aan het M HKA, foto M HKA
- 4 Opbouw Ricardo Brey, *Fuel To The Fire*, Sint-Pauluskerk,
Antwerpen, foto M HKA
- 5 Panamarenko, *Zwitserse Fiets*, 1967, WV9, foto M HKA
- 6 Rondleiding Ricardo Brey, *Op de bodem van de hemel*, M HKA,
foto Bob Van Mol
- 7 Vernissage, Jan Fabre, *Stigmata*, M HKA, foto Bram Goots
- 8 Collectietentoonstelling, Recente Aanwinsten, Taus Makhacheva,
Tightrope, 2015, foto M HKA
- 9 Zaalzicht, IN SITU, Otobong Nkanga, *Kneuzingen en glans*, M HKA,
foto M HKA
- 10 Performance Planet Concrete, Lodgers #2 Bolwerk, foto M HKA
- 11 Zaalzicht INBOX, Georges Smits, M HKA, foto M HKA
- 12 Kunstwerk van de maand in het M HKAFE, Ria Pacquée,
Curtain of Silence, 1998, foto M HKA
- 13 Extra Muros: Zaalzicht Visite, Herzele, foto Annelien Vermeir
- 14 Art's Birthday, M HKA, foto M HKA
- 15 Publicatie Ricardo Brey, M HKA, foto M HKA
- 16 ArtTUBE, screenshot website
- 17 Interview met Peter Kr ger en schrijver Ben Okrifoto,
Mind The Book @ The Movies, Cinema Zuid, foto M HKA
- 18 Opbouw Biënnale Moskou, Luc Tuymans, foto Yuriy Chichkov
- 19 Bendeweek Kunstbende Meets M HKA, foto M HKA
- 20 Afbraak Jan Fabre, *Stigmata*, foto M HKA
- 21 Uitstap van de Vrienden M HKA naar Mons, Culturele Hoofdstad
tentoonstelling Atopolis, Le Man ge, Mons, foto M HKA
- 22 Rondleiding Museumnacht, M HKA, foto Bram Goots
- 23 Boekvoorstelling Kati Heck, M HKAFE, foto M HKA
- 24 Vernissage De Welvaartstaat, Roza El Hassan, foto M HKA

